

ประวัติการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว (พ.ศ. 2518 – 2546)

ปริญญาานิพนธ์
ของ
นพภััสสร มาเทียน

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์

พฤษภาคม 2549

ประวัติการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว (พ.ศ. 2518 – 2546)

ปริญญาานิพนธ์
ของ
นพภััสสร มาเทียน

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์

พฤษภาคม 2549

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ประวัติการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว (พ.ศ. 2518 – 2546)

บทคัดย่อ
ของ
นพภััสสร มาเทียน

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์
พฤษภาคม 2549

นพภัสสร มาเทียน. (2549). *ประวัติการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว (พ.ศ. 2518 – 2546)*. ปริญญาโท กศ.ม. (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สวัสดิ์ พิสมพงษ์ อาจารย์ อัมพร เอ็งสุโสภณ พันเอก วิชิต ศรีประเสริฐ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุขุมาลัย สิทธิมงคล .

ปริญญาโทฉบับนี้มุ่งศึกษาประวัติ ความสัมพันธ์ ลักษณะ รูปแบบของการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว ตั้งแต่อดีต รวมทั้งศึกษานโยบายและผลของนโยบายที่รัฐบาลไทยได้ดำเนินการส่งเสริมด้านการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว พ.ศ. 2518-2546 โดยได้ใช้วิธีการวิจัยทางประวัติศาสตร์ด้วยการศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นต้นและชั้นรอง รวมทั้งข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ประชาชน และผู้ประกอบการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว ส่วนการนำเสนอข้อมูลเป็นแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า ประวัติการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา มีมาตั้งแต่ก่อนสมัยกรุงสุโขทัยแต่จะปรากฏเด่นชัดภายหลังจากกัมพูชาได้รับเอกราชจากฝรั่งเศสเมื่อ พ.ศ. 2498 เป็นต้นมา โดยเฉพาะการค้าด้านจังหวัดสระแก้ว ของประเทศไทยซึ่งติดต่อกับจังหวัดบันเตียเมียนเจย และจังหวัดพระตะบองของประเทศกัมพูชา มีภูมิประเทศที่เอื้ออำนวยต่อการค้าชาย เนื่องจากไม่มีสิ่งกีดขวางทางธรรมชาติที่เป็นอุปสรรคในการติดต่อระหว่างประชาชนทั้งสองประเทศ ประกอบกับทำเลและจุดยุทธศาสตร์ของจังหวัดสระแก้วสามารถเป็นเส้นทางเชื่อมต่อไปยังกรุงพนมเปญ เวียดนาม ลักษณะดังกล่าวจึงเป็นปัจจัยเสริมให้เกิดการค้าชายชายแดนระหว่างไทยและกัมพูชา ทั้งนี้ ลักษณะรูปแบบ การค้าชายชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว ในระยะแรกมีทั้งการค้านอกระบบซึ่งผิดกฎหมาย และการค้าในระบบที่ถูกต้องกฎหมาย ต่อมาการลักลอบค้าชายตามแนวชายแดนทวีจำนวนมากขึ้น

สถานการณ์ภายในประเทศกัมพูชา โดยเฉพาะเมื่อกัมพูชาตกอยู่ในภาวะสงคราม การค้าชายชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว จึงขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของความสัมพันธ์และนโยบายของรัฐบาลไทยกับรัฐบาลกัมพูชาเป็นสำคัญ กล่าวคือ หากทั้งสองประเทศมีสถานการณ์ของความสัมพันธ์ที่ไม่ดี เกิดการตัดความสัมพันธ์ทางการทูต รัฐบาลจะมีนโยบายปิดพรมแดนหรือปิดจุดผ่านแดนห้ามค้าชายกับกัมพูชา แต่ในขณะเดียวกันหากสถานการณ์ของความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศเป็นไปในทางที่ดีการค้าชายชายแดนก็เป็นไปอย่างเปิดเผยดังที่ปรากฏใน พ.ศ. 2518 สมัยรัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ใน พ.ศ. 2519 สมัยรัฐบาลหม่อมราชวงศ์ เสนีย์ ปราโมช และใน สมัยรัฐบาล พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ มีนโยบายส่งเสริมให้เกิดสันติภาพในกัมพูชาด้วยนโยบายที่เรียกว่า “แปรสนามรบให้เป็นสนามการค้า” ด้วยการเปิดจุดค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว การดำเนินการนโยบายส่งเสริมการค้าในลักษณะดังกล่าวส่งผลให้การค้าชายแดนซึ่งเดิมส่วนใหญ่เป็นการค้านอกระบบ มาเป็นตลาดการค้าชายแดนในระบบเมื่อ พ.ศ. 2534 ต่อมา

สมัยรัฐบาล พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร พ.ศ. 2546 เกิดการจลาจลบุกเผาสถานทูตไทยในกรุงพนมเปญ ทำให้รัฐบาลพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร มีนโยบายลดระดับความสัมพันธ์ทางการทูตและประกาศปิดจุดผ่านแดนถาวรด้านจังหวัดสระแก้ว การดำเนินการดังกล่าวก็มีผลต่อการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาด้วยโดยเฉพาะความสูญเสียมูลค่าทางเศรษฐกิจที่ไทยต้องสูญเสียเป็นจำนวนมาก เมื่อรัฐบาลทั้งสองประเทศมีความสัมพันธ์ทางการทูตที่ดีต่อกัน ก็จะเปิดจุดผ่านแดนถาวรด้านจังหวัดสระแก้ว ให้มีการค้าขายกันต่อไป และจากการสนับสนุนของรัฐบาลประเทศไทย ส่งผลให้การค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว มีบทบาทสำคัญทางด้านการส่งสินค้าไปยังประเทศในอินโดจีน

ผลการศึกษายังพบว่าการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาด้านจังหวัดสระแก้ว 2518 - 2546 นอกจากจะทำให้เกิดการขยายตัวทางการค้าแล้ว ยังมีผลกระทบซึ่งถือเป็นปัญหาที่มีต่อประเทศไทยด้วย ได้แก่ ปัญหาการหลบหนีเข้าเมือง ปัญหายาเสพติด ปัญหาการลักลอบค้าอาวุธสงคราม ปัญหาอาชญากรรมและปัญหาการโจรกรรม

HISTORY OF THAI-CAMBODIAN CROSS BORDER TRADE AT SA KAEO PROVINCE,
1975-2003

AN ABSTRACT
BY
NOPPATSORN MATHAEN

Presented in Partial Fulfillment of Requirements
for the Master of Education degree in History
at Srinakharinwirot University

May 2006

Noppatsorn Mathaen. (2006). *History of Thai-Cambodian Border Trade at Sa Kaeo Province During 1975-2003*. Master thesis. M.Ed. (History). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee: Assist. Prof. Sawitri Pisanu, Mr. Amporn Engsusobhond, Assist. Prof. Sukhumal Sittimongkol, Colonel Wichit Sriprasert.

The purposes of this study aimed to investigate history, relationship, nature, and pattern of border trade at Sa Kaeo Thai-Cambodia province and to examine government policy and its effects for promoting Thai-Cambodia border trade at Sa Kaeo province since 1975-2003, through historical research method focusing on primary and secondary sources, including interview with community leader, people, and entrepreneur of Thai-Cambodia border trade at Sa Kaeo province and presented by descriptive report.

The results revealed that the history of Thai-Cambodia border trade was initiated since Sukhothai era and prominent evident after Cambodia independent from France in 1955. It was especially found Thai-Cambodia border trade at Sa Kaeo province of Thailand which was connected to Buntia Meinjei province and Pra Tabong province of Cambodia. Their geography facilitated to the trade because there was no natural barrier which was obstacle for communication among people in the country. Furthermore, location and strategic point of Sa Kaeo province could be used as connecting path to Phanom Pen and Vietnam. This was a supportive factor of Thai-Cambodia border trade. Hence, initial nature and pattern of Thai-Cambodia border trade at Sa Kaeo province included both informal trade which was illegal and formal trade as legal and then it became more illegal along the border.

However Cambodia internal situation, especially when Cambodia got in war, the situation of Thai-Cambodia border trade had to depend to situation of the relationship and policy among Thai and Cambodia government. That was when the relationship among two countries was not good, there was no diplomatic relations, government policy was to close the border or close the crossing point and trade was prohibited. On the other hands, if the situation among two countries was good, the border trade clearly opened as seen in 1975 during M.S. Kukrit Pramoj and 1976 during M.S. Saenee Pramoj and in the time of General Chatcahi Chuhawan with support policy of peace in Cambodia, called “convert war field to be trade field” by opening trade point along Thai-Cambodia border at Sa Kaeo province. This policy of trade support effected informal trade to be formal trade in 1991. During

2003, government of Lieutenant Taksin Chinnawat, there was a riot at Thai embassy in Phnom Penh resulting the prime minister decreased level of country relationship and permanently closed the crossing point at Sa Kaeo province. This policy affected to Thai-Cambodia border trade especially the loss of economic value of Thai trade. Nevertheless, when the two countries had good relationship the border at Sa Kaeo province would open and allow for trading. According to Thai government support, Thai-Cambodia border trade at Sa Kaew province took an important role for passing goods to country in Indochina.

Moreover, it was found that Thai-Cambodia border trade at Sa Kaeo province during 1975-2003 not only caused trade enhancement but also affected to many problems in Thailand such as illegal immigrant, drug abuse, weapon illegal trade, crime and robbery.

ปริญญาานิพนธ์
เรื่อง

ประวัติการค้าขายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว (พ.ศ. 2518 – 2546)

ของ
นพภััสสร มาเทียน

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เพ็ญสิริ จีระเดชากุล)

วันที่ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2549

.....ประธานควบคุมปริญญาานิพนธ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาวิตรี พิสนุพงศ์)

.....กรรมการควบคุมปริญญาานิพนธ์

(อาจารย์ อัมพร เอ็งสุโสภณ)

.....กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุขุมาลัย สิทธิมงคล)

.....กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(พันเอก วิชิต ศรีประเสริฐ)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญาโทสำเร็จได้ด้วยดีเป็นเพราะผู้วิจัยได้รับความกรุณาอย่างยิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์สาวิตรี พิณพวงศ์ ประธานกรรมการควบคุมปริญญาโท อาจารย์อัมพร เอ็งสุโสภณ กรรมการควบคุมปริญญาโท พันเอกวิชิต ศรีประเสริฐ กรรมการควบคุมปริญญาโท ที่ท่านได้เสียสละเวลาอันมีค่าเพื่อให้คำปรึกษา แนะนำ ตรวจ แก้ไข และให้กำลังใจ แก่ผู้วิจัยเสมอมา ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในพระคุณของท่านเป็นอย่างยิ่ง

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์สุขุมลย์ สิทธิมงคล ที่ได้เสียสละเวลาช่วยรับเป็นกรรมการเพิ่มเติมในการสอบปากเปล่า พร้อมทั้งให้คำแนะนำในการปรับปรุงแก้ไขส่วนที่บกพร่องจนปริญญาโทฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์

ขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์ทุกท่านที่ให้ความรู้แก่ผู้วิจัยในการศึกษา ตามหลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ จนกระทั่งสำเร็จการศึกษา

ขอกราบขอบพระคุณ คุณวีระวัฒน์ ชื่นวาริน ปลัดจังหวัดสระแก้ว หัวหน้าสำนักงานจังหวัดสระแก้ว ป้องกันจังหวัดสระแก้ว พาณิชยจังหวัดสระแก้ว ด่านตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดสระแก้ว องค์การบริหารส่วนจังหวัดสระแก้ว พันจ่าอากาศเอกปัญญา สระทองอุ่น และทุกท่านที่ให้ข้อมูลในการศึกษาวิจัย ทั้งจากการสัมภาษณ์ และผู้เขียนหนังสือที่ผู้วิจัยได้อ้างถึงในงานวิจัยนี้

ขอกราบขอบพระคุณ พันเอกวิชิต ศรีประเสริฐ ทหารกองกำลังบูรพา อำเภอดงเจริญ นครทหารพรานที่ 12 บ้านเขาหิน อำเภอลองหาด ทหารพรานที่ 13 บ้านหนองปรือ อำเภอรัญประเทศ องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหาด คุณนภัทร วงศ์สวัสดิ์ คุณสุภาพ ผ่องจิตร ที่ให้คำปรึกษาและช่วยเหลือในการเดินทางไปสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลในการทำวิจัย

ขอขอบพระคุณคุณคุณจตุพร สังธิกุล คุณนาตองงค์ ภูวงษ์ และเพื่อน ๆ ในสาขาวิชาประวัติศาสตร์ทุกคน ที่ให้ความช่วยเหลือและให้กำลังใจด้วยดีเสมอมา

สุดท้ายผู้วิจัยขอขอบพระคุณ คุณพ่อสงบ มาเทียน คุณแม่ฉวี มาเทียน พี่น้องทุกคน ที่ให้การสนับสนุน ช่วยเหลือและให้กำลังใจ โดยเฉพาะลูกทั้งสองคนเป็นกำลังใจที่ดีเยี่ยมตลอดระยะเวลาที่ศึกษาและทำงานวิจัย

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัย
จาก
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาของปัญหา.....	1
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
จุดมุ่งหมายของการศึกษา.....	7
ความสำคัญของการศึกษา.....	7
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า.....	7
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	7
วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า.....	9
แหล่งศึกษาค้นคว้า.....	9
2 สภาพภูมิประเทศตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว.....	10
1 สภาพภูมิประเทศไทย ตามแนวชายแดนของไทย ด้านจังหวัดสระแก้ว.....	10
2 สภาพภูมิประเทศกัมพูชา ตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว	14
3 จังหวัดสระแก้ว.....	16
4. จังหวัดบันเตียเมียนเจย.....	22
5. จังหวัดพระตะบอง.....	30
3. ภูมิหลังและประวัติความสัมพันธ์ด้านการค้าระหว่าง ไทย-กัมพูชาก่อน พ.ศ. 2518 ..	31
1. ภูมิหลังความสัมพันธ์ระหว่างไทย-กัมพูชา	32
1.1 สมัยสุโขทัย	33
1.2 สมัยอยุธยา33	
สมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง).....	33
สมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2.....	33
สมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 (เจ้าสามพระยา)	34

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3 (ต่อ)	
สมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ	34
สมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชา	35
สมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช	37
สมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม	37
สมัยพระเจ้าปราสาททอง	38
1.3 สมัยธนบุรี	38
1.4 สมัยรัตนโกสินทร์	40
สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช	40
สมัยพระพุทธเลิศหล้านภาลัย	41
สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว	43
สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	43
สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	44
1.5 ความสัมพันธ์ด้านการค้าระหว่างไทย-กัมพูชา ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศส พ.ศ. 2443-2497	45
1.6 ความสัมพันธ์ด้านการค้าระหว่างไทย-กัมพูชา ภายใต้การปกครองของเจ้านครราชสีมา พ.ศ. 2498-2513	45
1.7 ความสัมพันธ์ด้านการค้าระหว่างไทย-กัมพูชา ภายใต้การปกครองของ นายพล ลอน นอล พ.ศ. 2513-2518	46
4. ปัจจัยทางการเมืองที่ส่งผลต่อการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว.....	47
1. สถานการณ์การสู้รบของกัมพูชาตามแนวชายแดนไทย ด้านจังหวัดสระแก้ว	47
2. นโยบายด้านการต่างประเทศและนโยบายส่งเสริมการค้าของไทยต่อกัมพูชา	54
- ปัญหาตลาดมืด	56
2.1 นโยบายด้านการต่างประเทศของไทยต่อกัมพูชาและนโยบายส่งเสริมการค้า	59
- นโยบายของรัฐบาล หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช	

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 (ต่อ)	
19 มีนาคม 2518 – 20 เมษายน 2519.....	59
- นโยบายของรัฐบาล หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ต่อกรมพฐา	
20 เมษายน 2519 – 25 กันยายน 2519.....	61
- นโยบายรัฐบาล นายธานินทร์ กรัยวิเชียร ต่อกรมพฐา	
6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 – 20 ตุลาคม 2520.....	64
- นโยบายของรัฐบาล พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ต่อกรมพฐา	
11 พฤศจิกายน 2520 – 12 พฤษภาคม 2520.....	65
- นโยบายรัฐบาล พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ต่อกรมพฐา	
3 มีนาคม 2523–30 เมษายน 2526.....	68
2.2 นโยบายส่งเสริมการค้า	
- นโยบายรัฐบาล พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ต่อกรมพฐา	
4 สิงหาคม 2531-9 ธันวาคม 2533.....	70
- นโยบายรัฐบาล นายชวน หลีกภัย ต่อกรมพฐา	
23 กันยายน 2535 – 13 กรกฎาคม 2538	
และ 9 พฤศจิกายน 2540 – 9 กุมภาพันธ์ 2544.....	79
- นโยบายรัฐบาล พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ต่อกรมพฐา	
25 พฤศจิกายน 2539–9 พฤศจิกายน 2540.....	89
- นโยบายรัฐบาล พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร ต่อกรมพฐา	
9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2544 –ปัจจุบัน.....	90
5. ลักษณะการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว.....	92
1. ความเป็นมา.....	92
2. หลักเกณฑ์ แนวทาง วิธีการปฏิบัติในการเปิดจุดผ่านแดนประเภทต่าง ๆ.....	94

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
5 (ต่อ)	
2.1 จุดผ่อนปรนชั่วคราว.....	94
2.2 จุดผ่านแดนถาวร.....	95
2.3 จุดผ่อนปรน.....	95
2.4 ช่องทางตามกฎหมายศุลกากร.....	96
2.5 ช่องทางตามธรรมชาติ.....	96
3. นโยบายและแนวทางในการปฏิบัติในการเปิดจุดผ่านแดนถาวร.....	96
4. นโยบายและแนวทางปฏิบัติในการเปิดจุดผ่อนปรน.....	97
5. แนวทางปฏิบัติตามความตกลงว่าด้วยการสัญจรข้ามแดนระหว่างประเทศไทยกับ ราชอาณาจักร กัมพูชา.....	98
6. ลักษณะการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว.....	99
6.1 จุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก.....	99
6.2 จุดผ่อนปรนบ้านเขาติน อำเภอลองหาด.....	109
6.3 จุดผ่อนปรนบ้านหนองปรือ อำเภอรัญประเทศ.....	112
6.4 จุดผ่อนปรนบ้านตาพระยา อำเภوتاพระยา.....	117
7. สถิติมูลค่าการค้าระหว่างไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว.....	120
7.1 สถิติมูลค่าการค้าระหว่างไทย-กัมพูชา.....	120
7.2 สินค้าส่งออก.....	123
7.3 สินค้านำเข้า.....	124
6. วิเคราะห์ปัญหาและผลกระทบของการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัด สระแก้ว.....	141
1. ปัญหาของการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว.....	141
1.1 นโยบายของรัฐบาลไทย.....	141
1.2 นโยบายของรัฐบาลกัมพูชา.....	142
2. ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ.....	142

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
6 (ต่อ)	
2.1 การขาดซึ่งรายได้ของรัฐบาล.....	143
2.1.1 ปัญหาการสัญจรข้ามแดน.....	143
2.1.2 การลักลอบค้าของหนีภาษี.....	144
3. ผลกระทบทางด้านการเมือง.....	144
- ปัญหาการปิดจุดผ่านแดน.....	145
4. ผลกระทบทางด้านสังคม.....	145
4.1 ปัญหาการปล้นจี้และการจับตัวคนไทยเรียกค่าไถ่.....	145
4.2 ปัญหาการโจรกรรมรถยนต์ และรถจักรยานยนต์.....	146
4.3 ปัญหาการลักลอบเข้าเมืองและปัญหาแรงงานเถื่อน.....	147
4.4 ปัญหาด้านสาธารณสุข.....	148
4.5 ปัญหายาเสพติด.....	149
4.6 ปัญหาบ่อนการพนัน.....	149
5. การศึกษา.....	150
7. บทสรุป.....	151
บรรณานุกรม.....	155
ประวัติผู้วิจัย.....	180

บัญชีตาราง

บทที่

หน้า

1	สถิติบุคคลและพาหนะเข้า-ออก ณ จุดผ่อนปรนถาวรบ้านคลองลึก อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว ปี 2543-2545.....	104
2	สถิติบุคคลและพาหนะเข้า-ออก ณ จุดผ่อนปรนถาวรบ้านคลองลึก อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว ปี 2546-2549.....	105
3	สถิติบุคคลและพาหนะเข้า-ออก ณ จุดผ่อนปรนบ้านเขาตินถาวร อำเภอคลองหาด จังหวัดสระแก้ว ปี 2542-2547.....	109
4	สถิติบุคคลและพาหนะเข้า-ออก ณ จุดผ่อนปรนบ้านหนองปรือ อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว ปี 2542-2547.....	113
5	สถิติบุคคลและพาหนะเข้า-ออก ณ จุดผ่อนปรนบ้านตาพระยา อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว ปี 2542-2547.....	116
6	สถิติมูลค่าการค้าระหว่างไทยกับกัมพูชา ปี พ.ศ. 2498-2519.....	117
7	สถิติมูลค่าการค้าระหว่างไทยกับกัมพูชา ปี พ.ศ. 2520-2534.....	118
8	สถิติมูลค่าการค้าไทยกับกัมพูชา ตามจุดผ่อนปรนต่าง ๆ พ.ศ.2542-2543	119
9	รายการสินค้าส่งออกไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว 10 อันดับแรก พ.ศ. 2539.....	120
10	รายการสินค้าส่งออกไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว 15 อันดับแรก พ.ศ. 2540.....	121
11	รายการสินค้าส่งออกไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว 15 อันดับแรก พ.ศ. 2541-2542.....	122
12	รายการสินค้าส่งออกไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว 15 อันดับแรก พ.ศ. 2543-2544.....	123
13	รายการสินค้าส่งออกไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว 15 อันดับแรก พ.ศ. 2545.....	124
14	รายการสินค้าส่งออกไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว 15 อันดับแรก พ.ศ. 2546.....	125
15	รายการสินค้าส่งออกไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว 15 อันดับแรก พ.ศ. 2547.....	126

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 แผนที่ประเทศกัมพูชา.....	2
2 จุดผ่อนปรนถาวรบ้านคลองลึก.....	270
3 ด้านตรวจทางเข้าเมืองอำเภอรัญประเทศ.....	271
4 ตลาดปลาและแมลงต่างๆ ในตลาดโรงเกลือ.....	272
5. จุดผ่อนปรนบ้านเขาติน.....	273
6 จุดผ่อนปรนบ้านเขาติน.....	274
7 จุดผ่อนปรนบ้านหนองปรือ.....	275
8 ตลาดในประเทศกัมพูชา.....	276
9 จุดผ่อนปรนบ้านตาพระยา.....	277
10 เขตแดนประเทศไทย-กัมพูชา.....	278
11 ตลาดอำเภوتاพระยา.....	279

บทที่ 1

บทนำ

จังหวัดสระแก้ว เดิมเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดปราจีนบุรี และได้รับการยกฐานะเป็นจังหวัดใน พ.ศ. 2536¹ จังหวัดสระแก้ว ตั้งอยู่ทางภาคตะวันออกของประเทศไทย มีพรมแดน ติดต่อกับกัมพูชา ยาวประมาณ 165 กิโลเมตร ไม่มีสิ่งกีดขวางทางธรรมชาติที่เป็นอุปสรรคต่อการเดินทางข้ามเขตแดนระหว่างประชาชนไทยและกัมพูชา² จึงทำให้เกิดการค้าขายทั้งในระบบและนอกระบบ³ ประกอบกับที่ตั้งของจังหวัดสระแก้ว เป็นจุดศูนย์กลางที่เชื่อมโยงระหว่างเขตพื้นที่ฝั่งทะเลภาคตะวันออก จังหวัดปราจีนบุรี จังหวัดนครราชสีมา และกรุงเทพฯ เพื่อไปสู่อินโดจีน อีกทั้งยังเป็นเส้นทางเชื่อมโยงทางรถยนต์จากอำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว เข้าสู่อำเภอปอยเปต จังหวัดบันเตียเมียนเจย กรุงพนมเปญของกัมพูชา และประเทศเวียดนาม⁴ จึงเป็นฐานสำคัญของประเทศไทยในการส่งสินค้าออกไปยังเอเชียตะวันออกเฉียง และเสริมสร้างให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางธุรกิจที่สำคัญของเอเชีย⁵

ไทยค้าขายกับกัมพูชาก่อนสมัยกรุงสุโขทัย⁶ แต่หลักฐานการค้าขายระหว่างไทยกับกัมพูชามีการบันทึกสถิติเด่นชัดใน พ.ศ. 2498 กัมพูชาเป็นเอกราชจากฝรั่งเศส ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับกัมพูชาเป็นไปด้วยดี เนื่องจากประเทศไทยมีนโยบายให้ความช่วยเหลือทางด้านการค้ากับกัมพูชา⁷ ต่อมา พ.ศ. 2501 ประเทศไทยกับกัมพูชาเกิดความขัดแย้งกัน โดย

¹พระราชบัญญัติตั้งจังหวัดสระแก้ว (ฉบับพิเศษ) พ.ศ. 2536. (2536, 2 กันยายน). ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 110 ตอนที่ 125. หน้า 1.

²จังหวัดสระแก้ว องค์การบริหารส่วนจังหวัดสระแก้ว. (2546). *บรรยายสรุปตลาดโรงเกลือต้อนรับคณะอนุกรรมการท่องเที่ยวลพบุรีผู้แทนราษฎร*. (เอกสารประกอบคำบรรยาย). หน้า 1.

³กระทรวงมหาดไทย กองนโยบายภายนอกประเทศ. (2499, 3 สิงหาคม). *ความตกลงทางศุลกากรระหว่างไทยกับกัมพูชา*. สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เลขที่ (1) มท. 3.1.2.5/8

⁴ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2541). *บทสรุปสำหรับผู้บริหาร โครงการ การขนส่งสินค้าผ่านแดนไทยไปยังอินโดจีน*. หน้า 11.

⁵สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระแก้ว. (2546). *การค้าขายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว*. หน้า 3.

⁶ขุนวิจิตรมาตรา. (2486). *ประวัติการค้าไทย*. หน้า 45-46, 67.

⁷กระทรวงมหาดไทย. (2498, 12 พฤศจิกายน). *นโยบายการช่วยเหลือประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียง*. สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เลขที่ กต. 71/12.

กัมพูชา กล่าวหาว่าประเทศไทยโฆษณากล่าวร้ายต่อกัมพูชา¹ และการเกิดกรณีขัดแย้งเรื่องเขาพระวิหาร ใน พ.ศ. 2504² ทำให้ความสัมพันธ์ทางการค้าทั้งสองประเทศชะงักลง

ต่อมา พ.ศ. 2512 กัมพูชาขอมีสัมพันธไมตรีกับประเทศไทย ทำให้สัมพันธทางการค้ากลับมาดีขึ้น³ พ.ศ. 2513 พลเอกลอนนอล ได้ก่อการรัฐประหารยึดอำนาจจากเจ้านโรดมสีหนุ⁴ แต่ความสัมพันธ์ทางการทูตและการค้ากลับดีขึ้นส่งผลให้ประเทศไทยได้เปรียบดุลการค้ากับกัมพูชา⁵ เนื่องจากภาวะสงครามทำให้ชาวกัมพูชาอดอยาก พ.ศ. 2518 เขมรแดงยึดอำนาจจาก พลเอก ลอน นอล ทั้งสองประเทศได้ตกลงที่จะให้มีการฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกันในระดับเอกอัครราชทูต⁴ แต่ยังไม่สำเร็จเนื่องจากปัญหากระทบกระทั่งกันตามบริเวณแนวชายแดนไทย-กัมพูชา⁶ แต่ยังคงมีการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว ขณะนั้นเป็นอำเภอสระแก้ว จังหวัดปราจีนบุรี⁵ ใน พ.ศ. 2522 เวียดนามเข้ายึดอำนาจจากเขมรแดง มีการสู้รบตามบริเวณแนวชายแดนด้านจังหวัดสระแก้วอย่างหนัก ประเทศไทยยุติการค้าชายกับกัมพูชา แต่ยังคงมีการลักลอบค้าชายชายแดน ด้านพื้นที่จังหวัดสระแก้ว⁷

จากปัญหาภายในของประเทศกัมพูชา ได้ส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ และความ มั่นคงของประเทศไทย เป็นเหตุให้มีนโยบายต่างประเทศต่อปัญหากัมพูชา ตั้งแต่ พ.ศ. 2518 ด้านพื้นที่จังหวัดสระแก้วปัจจุบัน ดังนี้

ในสมัย หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช (19 มีนาคม พ.ศ. 2518 – 20 เมษายน 2519) ประเทศไทยได้เปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับเขมรโดยมีจีนเป็นตัวกลางในการเจรจา ต่อมา รัฐบาล หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช (20 เมษายน – 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519) ได้ส่งนายพิชัย รัตตกุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ไปเจรจากับกัมพูชา ทั้ง 2 ประเทศตกลงจะเปิดสถาน

¹ กระทรวงมหาดไทย. (2501, 25 พฤศจิกายน). ประกาศคณะปฏิวัติ. ฉบับที่ 27. เรื่อง ให้ปิดพรมแดนระหว่างไทยกัมพูชาอย่างเด็ดขาด.

² กระทรวงมหาดไทย. สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย. (2504, 25 ตุลาคม). คำสั่งที่ 17443/2504 เรื่อง กัมพูชาตัดสัมพันธไมตรีทางการทูตกับประเทศไทย.

³ แถลงการณ์ร่วมรัฐบาลไทย-กัมพูชา. (2518, 3 พฤศจิกายน). สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ข่าว. ก/ป 5/2518/14/ป3.

⁴ กระทรวงกลาโหม. สำนักรัฐมนตรีกระทรวงกลาโหม. (2541). การปฏิบัตินโยบายเพื่อความมั่นคงไทย-กัมพูชา. หน้า 19.

⁵ กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์. กองนโยบายการพาณิชย์. (2522). สถิติ. ค.ศ. 1919-1976. ไม่ปรากฏเลขหน้า

⁶ สุพรรณิการ์ สวีระสฤณี. (2525). นโยบายของไทยต่อประเทศกัมพูชาระหว่าง พ.ศ. 2518 ถึง พ.ศ. 2523. หน้า 30-31.

⁷ เขียน วีระวิทย์ และ สุณัย ผาสุข. (2543). กัมพูชา. หน้า 191.

เอกอัครราชทูตระหว่างกันแต่ไม่สำเร็จ เพราะมีการยึดอำนาจทางการเมืองในประเทศไทยโดยพลเรือเอกสงัด ชลออยู่ แต่ยังคงให้มีการค้าชายแดนที่อำเภอรัฐประเทศ-ปอยเปต¹

ต่อมารัฐบาลของนายธานินทร์ กรัยวิเชียร (6 ตุลาคม พ.ศ. 2519–20 ตุลาคม 2520) ประเทศไทยดำเนินนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างรุนแรง ทำให้กองกำลังของไทยกับกัมพูชา มีการสู้รบกันบริเวณชายแดนหลายครั้งส่งผลทำให้ประเทศไทยตัดความสัมพันธ์กับกัมพูชา และมีการห้ามส่งสินค้าไปยังกัมพูชา² แต่ยังคงมีการลักลอบค้าชายแดนที่จังหวัดสระแก้ว³ ต่อมาในสมัยรัฐบาลของ พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ (20 ตุลาคม พ.ศ. 2520-20 กุมภาพันธ์ 2523) ไทยและเขมรเริ่มเจรจาเพื่อฟื้นฟูความสัมพันธ์อีกครั้งหนึ่งแต่เกิดปัญหาเวียดนามบุกกัมพูชาและยึดอำนาจการปกครองจากเขมรแดง นโยบายของประเทศไทยจึงเปลี่ยนแปลงไปโดยไม่ให้การรับรองรัฐบาลที่ปกครองโดยเวียดนาม แต่ให้การรับรองและสนับสนุนรัฐบาลเขมรแดง⁴ ในช่วงนี้มีการลักลอบค้าชายตามบริเวณแนวชายแดน ด้านจังหวัดสระแก้ว ระหว่างประชาชนของทั้งสองประเทศ⁵

สมัยรัฐบาลของพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ (3 มีนาคม พ.ศ. 2523–3 สิงหาคม พ.ศ. 2531) ไทยร่วมมือกับจีนเพื่อแก้ปัญหา กัมพูชา โดยให้การสนับสนุนเขมร 3 ฝ่าย และร่วมมือกับองค์การสหประชาชาติในการบีบบังคับให้เวียดนามถอนกำลังทหารออกจากกัมพูชา การลักลอบค้าชายแดน ด้านจังหวัดสระแก้ว ระหว่างประชาชนของทั้งสองประเทศ ทวีจำนวนมากยิ่งขึ้น⁶

เมื่อ พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นนายกรัฐมนตรี (9 สิงหาคม พ.ศ. 2531 – 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2533) รัฐบาลไทยใช้นโยบายสร้างสันติภาพในกัมพูชาภายใต้คำขวัญ “แปรสนาม

¹สุภาพร โคกระบิน. (2534). *นโยบายต่างประเทศของไทยต่อกลุ่มอินโดจีน ระหว่าง พ.ศ. 2518 ถึง พ.ศ. 2523*. หน้า 91-94, 99.

²ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-กัมพูชา รายละเอียดเกี่ยวกับการค้าและข้อตกลงผ่านแดน. สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ข่าว. ก/ป5/2519/7 ปีที่ 1-2.

³ปิ่นทอง ใจสุทธิ. (2538). *นโยบายต่างประเทศของไทยต่อปัญหา กัมพูชา ระหว่าง พ.ศ. 2518-2534*. หน้า 79-80.

⁴สุภาพร โคกระบิน. (2534). *เล่มเดิม*. หน้า 117-120.

⁵พันเอกวิชุด ศรีประเสริฐ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัศสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์. กองกำลังบูรพา อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว 12 มกราคม 2547

⁶สุนัย ผาสุก. (2539). *นโยบายต่างประเทศของไทย : ศึกษากระบวนการกำหนดนโยบายของรัฐบาล พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ต่อปัญหา กัมพูชา 4 สิงหาคม ค.ศ. 1988 ถึง 23 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1991*. หน้า 5-8.

รูปให้เป็นสนามการค้า” และสนับสนุนให้มีการประชุมเขมร 4 ฝ่าย เพื่อนำสันติภาพไปสู่กัมพูชา และเป็นมิติใหม่ในการทำการค้ากับกัมพูชาอีกครั้งหนึ่ง¹

ลักษณะการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว ในช่วง พ.ศ.2518-2519 รัฐบาลไทยมีนโยบายให้เปิดค้าชายกับ พ.ศ. 2520 รัฐบาลไทยตัดความสัมพันธ์กับกัมพูชา และมีการห้ามส่งสินค้าไปยังกัมพูชาแต่ยังคงมีการลักลอบค้าชายแดนที่จังหวัดสระแก้ว หลังจากเขมรแดงเข้ายึดกัมพูชา ใน พ.ศ. 2521-2522 ห้ามมีการข้ามแดนระหว่างทั้งสองประเทศแต่ความต้องการสินค้าของประชาชนกัมพูชามีเป็นจำนวนมาก ทำให้มีการลักลอบค้าชายชายแดนของประชาชนทั้งสองประเทศ ใน พ.ศ. 2522-2524 มีการขยายตัวของตลาดการค้านอกระบบซึ่งมีทั้งสินค้าที่ถูกกฎหมาย และผิดกฎหมายมากขึ้น เนื่องจากความต้องการสินค้าของชาวกัมพูชามีเป็นจำนวนมาก สินค้าจากชายแดนไทยหลังไหลไปยังปอยเปต สุราษฎร์ธานี ของกัมพูชา และถึงนครโฮจิมินห์ ในเวียดนามใต้ ทำให้มีเงินหมุนเวียนในอำเภออรัญประเทศวันละไม่ต่ำกว่า 200 ล้านบาท² พ.ศ. 2525-2533 จังหวัดปราจีนบุรีซึ่งรวมถึงพื้นที่ของจังหวัดสระแก้วในปัจจุบันและกองกำลังบูรพามีความจำเป็นต้องเปิดจุดค้าชายชั่วคราว เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชนกัมพูชาเนื่องจากอยู่ในภาวะสงคราม ไม่สามารถทำการเพาะปลูกได้ โดยให้เปิดจุดค้าชาย ชั่วคราว 3 แห่ง ดังนี้ บ้านโนนหมากมูน อำเภอตาพระยา

บ้านโคกสะแบง อำเภออรัญประเทศ และบ้านหนองจาน กิ่งอำเภอโคกสูง ทั้งนี้กองกำลังบูรพาได้ทำการควบคุมการค้านอกระบบอย่างเข้มงวด

ต่อมารัฐบาลไทยใช้นโยบายสร้างสันติภาพในกัมพูชากายใต้คำขวัญ แปรสนามรบให้เป็นสนามการค้า ในเดือน ธันวาคม 2533 จังหวัดปราจีนบุรีซึ่งรวมถึงพื้นที่ของจังหวัดสระแก้วในปัจจุบันและกองกำลังบูรพาได้ปิดจุดค้าชายชั่วคราวทั้งหมด³ และเปิดจุดค้าชายแดนไทย-กัมพูชาแห่งใหม่จำนวน 4 แห่ง คือ จุดผ่านแดนถาวรตลาดโรงเกลือ อำเภออรัญประเทศ จุดผ่อนปรนอำเภอตาพระยา จุดผ่อนปรนบ้านหนองปรือ อำเภออรัญประเทศ และจุดผ่อนปรนบ้านเขาหิน อำเภอคลองหาด⁴ การค้าชายชายแดนไทย-กัมพูชาด้านจังหวัดสระแก้ว ตั้งแต่เริ่มเปิดทำการค้า ตั้งแต่ พ.ศ. 2534 - 2546 ไทยได้เปรียบดุลการค้ามาโดยตลอด สินค้าที่กัมพูชามีความต้องการมาก มีทั้งสินค้า

¹เสาวภาคย์ เตชะสาย. (2533). *นโยบายต่างประเทศของไทยต่อกลุ่มประเทศอินโดจีน ในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ*. หน้า 2-4.

²สำนักงานพาณิชย์จังหวัดปราจีนบุรี. (2535). *ข้อมูลการตลาด จังหวัดปราจีนบุรี ประจำปี 2534*. หน้า 85.

³องค์การบริหารส่วนจังหวัดสระแก้ว. (2546). *บรรยายสรุปตลาดโรงเกลือต้อนรับคณะอนุกรรมการท่องเที่ยวสภาผู้แทนราษฎร*. (เอกสารประกอบการบรรยาย). หน้า 4.

⁴กระทรวงมหาดไทย กองการต่างประเทศ. (2545 , 12 มิถุนายน). *นโยบายและแนวทางการบริหารจัดการจุดผ่านแดน*. (เอกสารประกอบการบรรยาย). ไม่ปรากฏเลขหน้า.

อุปกรณ์ก่อสร้าง สินค้าอุปโภค และสินค้าบริโภค โดยเฉพาะที่ตลาดโรงเกลืออำเภออรัญประเทศ มีประชาชนของทั้งสองประเทศเดินทางมาซื้อขายสินค้าวันละประมาณ 17,500 คน¹

เมื่อวันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2546 ได้เกิดเหตุการณ์จลาจลต่อต้านประเทศไทยในกรุงเทพมหานคร โดยนักศึกษาและประชาชนกัมพูชา บุกเผาสถานเอกอัครราชทูตไทยประจำกัมพูชา รวมทั้งโรงแรม และบริษัทห้างร้านของคนไทยได้รับความเสียหายเป็นอย่างมาก รัฐบาลไทยโดยพันตำรวจตรีทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ได้ประกาศลดระดับความสัมพันธ์ทางการทูตกับประเทศกัมพูชา โดยให้ปิดจุดผ่านแดนถาวรด้านจังหวัดสระแก้ว และห้ามประชาชนกัมพูชาเข้ามาในประเทศไทย² ทำให้การค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว ได้รับความเสียหายวันละประมาณ 40 ล้านบาท ต่อมารัฐบาลของทั้งสองประเทศได้มีสัมพันธไมตรีต่อกันดังเดิม และให้เปิดพรมแดนค้าขายชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว ได้ตามปกติ เมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2546³

จากการเติบโตทางเศรษฐกิจของการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ทางจังหวัดสระแก้ว ส่งผลให้ธุรกิจการค้าในจังหวัดสระแก้วขยายตัวมากขึ้นขณะเดียวกันระบบสาธารณสุขโปโภคพื้นฐานต่างๆไม่เพียงพอกับความต้องการ⁴ นอกจากนี้มีการหลบหนีเข้าเมือง การค้ายาเสพติด การค้าประเวณี การก่อคดีอาชญากรรม การลักลอบค้าอาวุธสงคราม การโจรกรรมรถยนต์และรถจักรยานยนต์ไปขายในกัมพูชา เนื่องจากชายแดนด้านจังหวัดสระแก้วเป็นเขตติดต่อกับกัมพูชาซึ่งขณะนั้นกัมพูชายังไม่มีความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ⁵ ทำให้บริเวณชายแดนต้องเปิด-ปิด ตามสถานการณ์ของทั้งสองประเทศ ส่งผลให้การค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว ต้องขาดเป็นช่วงๆ ไปด้วย ไม่สามารถดำเนินธุรกิจอย่างมั่นคงได้⁶

จากการดำเนินนโยบายส่งเสริมการค้าของรัฐบาล ทำให้จังหวัดสระแก้ว มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่เป็นตลาดการค้าชายแดนนอกระบบ มาเป็นตลาดการค้าชายแดนในระบบ

¹สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระแก้ว. (2546). *การค้าชายแดนไทย – กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว ปี 2545-2546 (ครึ่งปีแรก)*. หน้า 39-40, 42.

²กระทรวงมหาดไทย. กลุ่มงานประมาณสถานการณ์ด้านการข่าว. (2546). *การวิเคราะห์เหตุการณ์จลาจลในกัมพูชาและการชุมนุมประท้วงของคนไทยบริเวณหน้าสถานทูตกัมพูชา ประจำประเทศไทย*. (บันทึกการประชุม). เลขที่ มท. 0214/90.

³สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระแก้ว. (2546, 16 พฤษภาคม). *รายงานสรุปภาวะการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว*. (บันทึกการประชุม). ไม่ปรากฏเลขหน้า.

⁴สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2542). *แผนการลงทุนจังหวัดสระแก้ว*. หน้า (5.1)-(5.3).

⁵สำนักรัฐมนตรีกระทรวงกลาโหม. (2541). *การปฏิวัตินโยบายเพื่อความมั่นคงไทย-กัมพูชา*. (เอกสารประกอบคำบรรยาย). หน้า 8.

⁶สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2542). *เล่มเดิม*.

และมีสถิติมูลค่าการค้าที่ได้เปรียบดุลการค้ากับกัมพูชามาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ พ.ศ. 2534 จนถึงปัจจุบัน ทำให้บริเวณตลาดโรงเกลือ อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลให้เป็นตลาดส่งสินค้าไปยังอินโดจีน ซึ่งสามารถลดระยะทางและต้นทุนในการขนส่งสินค้าซึ่งเป็นฐานที่สำคัญของประเทศไทยในการขนส่งสินค้าไปยังอินโดจีน¹ จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะทำการวิจัยเรื่อง ประวัติการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว พ.ศ. 2518-2546

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประวัติการค้าชายชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว (พ.ศ. 2518-2546) ในเชิงประวัติศาสตร์ ปัจจุบันยังไม่มีผู้ใดทำการศึกษา แต่มีเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ปิ่นทอง ใจสุทธิ. (2538). *นโยบายต่างประเทศของไทยต่อปัญหาการค้ากัมพูชาระหว่าง พ.ศ. 2518-2534*. ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร งานวิจัยฉบับนี้ศึกษา ความสัมพันธ์ไทยกับกัมพูชาในอดีตถึง พ.ศ. 2521 เป็นมาของปัญหาการค้ากัมพูชาที่ถูกยึดครองตั้งแต่ พ.ศ. 2518-2521 ผลกระทบของปัญหาการค้ากัมพูชาต่อประเทศไทย นโยบายต่างประเทศของไทยต่อปัญหาการค้ากัมพูชา และการดำเนินการในการแก้ไขปัญหาการค้ากัมพูชาของรัฐบาลไทย

สุนัย ผาสุข. (2539). *นโยบายการต่างประเทศของไทย: ศึกษากระบวนการกำหนดนโยบายของรัฐบาล พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ต่อปัญหาการค้ากัมพูชา 4 สิงหาคม ค.ศ. 1988 ถึง 23 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1991*. วิทยานิพนธ์ ร.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. งานวิจัยฉบับนี้ศึกษา การใช้นโยบายต่างประเทศของไทยต่อปัญหาการค้ากัมพูชาโดยมุ่งศึกษาการปฏิสัมพันธ์ของหน่วยงานและบุคคลที่มีต่อความสำเร็จในการส่งเสริมความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจตามนโยบาย เปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้าในสมัยรัฐบาลของ พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ

สุภาพร โคกระบิน. (2534). *นโยบายต่างประเทศของไทยต่อกลุ่มอินโดจีนระหว่าง พ.ศ. 2518 ถึง พ.ศ. 2523*. สารนิพนธ์ ร.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. งานวิจัยฉบับนี้ศึกษาการกำหนดนโยบายต่างประเทศของไทยที่มีต่อ กัมพูชา ของผู้บริหารประเทศ 4 รัฐบาล คือ รัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช รัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช รัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร และ รัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์

เสาวภาคย์ เตชะสาย. (2533). *นโยบายต่างประเทศของไทยต่อกลุ่มประเทศอินโดจีนในสมัยรัฐบาล พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ (สิงหาคม 2531-สิงหาคม 2533)*. วิทยานิพนธ์ ร.ม.

¹สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระแก้ว. (2546). *การค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว*.

(รัฐศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. งานวิจัยฉบับนี้ ศึกษานโยบายแปรสนามรบเป็นสนามการค้า นโยบายทางการเมืองของไทยในการแก้ปัญหาการค้าและนโยบายเศรษฐกิจของไทยต่อการค้า ของรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ

จุดมุ่งหมายของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาประวัติการค้าและลักษณะของการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว พ.ศ. 2518 - 2546
2. เพื่อศึกษานโยบายของรัฐบาลไทยในการดำเนินการส่งเสริมการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาด้านจังหวัดสระแก้ว พ.ศ. 2518 – 2546
3. เพื่อศึกษาผลของการดำเนินนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

1. ทำให้ทราบถึงประวัติการค้าและลักษณะของการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว พ.ศ. 2518 - 2546
2. ทำให้ทราบถึงนโยบายของรัฐบาลไทยในการดำเนินการส่งเสริมการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว พ.ศ. 2518 – 2546
3. ทำให้ทราบถึงผลของการดำเนินนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

ศึกษาประวัติการค้าไทย-กัมพูชา เฉพาะด้านจังหวัดสระแก้ว พ.ศ. 2518-2546

นิยามศัพท์

การค้าชายแดน หมายถึง การค้าที่เกิดขึ้นในรูปแบบต่างๆ ของประชาชนหรือผู้ประกอบการที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตพื้นที่ ที่มีพรมแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน ได้ทำการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างประชาชนที่อยู่อาศัยตามบริเวณชายแดนของทั้งสองฝ่าย โดยมีมูลค่าครั้งละไม่มากนัก ส่วนใหญ่เป็นสินค้าที่มีความจำเป็นต่อชีวิตประจำวัน เช่น สินค้าอุปโภคบริโภค สินค้าเกษตรบางชนิด และสินค้าที่หาได้จากธรรมชาติ เช่น ขอบป่า ซากสัตว์ เป็นต้น เป็นการการค้าที่มีกรรมวิธีไม่ยุ่งยากและมีความสะดวกรวดเร็ว¹

การค้าขายในระบบ หมายถึง การนำเข้าและส่งออกสินค้าจะต้องผ่านพิธีการศุลกากรตามจุดการค้าชั่วคราวตามจังหวัดชายแดนไทย - กัมพูชา นำเข้าสินค้าโดยผู้นำเข้า-ส่งออกที่จดทะเบียนเป็นผู้ประกอบการนำเข้า-ส่งออก¹

การค้าขายนอกระบบ หมายถึง การค้ารูปแบบที่ไม่ผ่านพิธีการศุลกากร เป็นการลักลอบค้าขายตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ซึ่งจะมีทั้งสินค้าที่ถูกกฎหมาย และสินค้าที่ผิดกฎหมาย²

จุดผ่านแดนชั่วคราว หมายถึง การเปิดเป็นการเฉพาะกิจเพื่อเหตุฉุกเฉินจำเป็นเฉพาะคราวเท่านั้น ไม่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจการค้าในบริเวณนั้นหรือบริเวณใกล้เคียง เมื่อครบกำหนดเวลาหรือบรรลุวัตถุประสงค์เฉพาะแล้วจะปิดจุดผ่านแดนชั่วคราวทันที³

จุดผ่านแดนถาวร หมายถึง จุดที่รัฐบาลไทยและรัฐบาลของประเทศที่มีพรมแดนติดต่อกัน ประกาศเปิดให้มีการสัญจรไป-มา ทั้งบุคคล สิ่งของ และยานพาหนะ และมีการดำเนินงานในเรื่องพิธีการตรวจคนเข้าเมือง และพิธีการศุลกากรตามกฎหมายของทั้งสองประเทศเพื่อการค้าการท่องเที่ยวและอื่นๆ

จุดผ่อนปรนการค้า หมายถึง จุดที่จังหวัดชายแดนสามารถเปิดให้มีการค้าขายบริเวณชายแดนในพื้นที่ และประเภทของสินค้าที่กำหนดไว้เป็นกรณีพิเศษสำหรับสินค้าเล็กๆน้อยๆ ที่จำเป็นต่อการอุปโภคและบริโภคของประชาชนทั้งสองประเทศ⁴

รูปแบบการค้า หมายถึง การค้ากับกัมพูชาที่ไม่ได้กำหนดรูปแบบไว้เป็นพิเศษแต่อย่างใด จึงไม่ต้องมีการจดทะเบียน เป็นผู้ค้า เช่นเดียวกับลาว การค้ากับกัมพูชา จะปฏิบัติได้เช่นเดียวกับการค้ากับประเทศอื่นๆ

การค้าปกติ หมายถึง การซื้อขายสินค้าที่ไม่อยู่ในข่ายการควบคุมและส่งออกตามกฎหมายของกระทรวงพาณิชย์ หรือกฎหมายอื่นที่จะนำเข้า-ส่งออก ได้โดยตรงตามพิธีการด้านศุลกากร

การค้าสินค้าควบคุม หมายถึง การซื้อขายสินค้าที่ประเทศไทยมีการควบคุมการนำเข้าและส่งออก ตามพระราชบัญญัติ การส่งออกไปนอกและนำเข้ามา ในราชอาณาจักรซึ่งสินค้า พ.ศ. 2522 ของกระทรวงพาณิชย์ หรือควบคุมการนำเงินเข้าและส่งออกตามกฎหมายของหน่วยงานอื่น

¹สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระแก้ว. (2546). *การค้าชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว ปี 2545-2546 (ครึ่งปีแรก)*. หน้า 24.

²สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระแก้ว. (2546). *แหล่งเดิม*. หน้า 25.

³สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระแก้ว. (2546). *การค้าชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว ปี 2545-2546 (ครึ่งปีแรก)*. หน้า 29.

⁴กระทรวงมหาดไทย. กองการต่างประเทศ. (2546 , 13 มกราคม). *นโยบายและแนวทางการบริหารจัดการจุดผ่านแดน*. (เอกสารประกอบคำบรรยาย). ไม่ปรากฏเลขหน้า.

⁵กระทรวงมหาดไทย. กองการต่างประเทศ. (2546 , 13 มกราคม). *แหล่งเดิม*.

การควบคุมต่อการนำเข้า และส่งออกทุกประเทศการซื้อขายจะต้องปฏิบัติให้เป็นระเบียบที่
ค้าขายไว้ สำหรับการควบคุมสินค้านั้นๆ

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

ผู้ศึกษาได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลเอกสารชั้นต้น เช่น ประชุมประกาศ มติคณะรัฐมนตรี คำสั่ง
นายกรัฐมนตรี ราชกิจจานุเบกษา เอกสารจากส่วนราชการ และเอกสารชั้นรอง ได้แก่ หนังสือ วิทยานิพนธ์
วารสาร บทความต่างๆ ที่เกี่ยวกับการค้าขายชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว ประกอบกับการสัมภาษณ์ ผู้นำ
ชุมชน ประชาชน และผู้ประกอบการค้า แล้วจึง เสนอข้อมูลด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

แหล่งศึกษาค้นคว้า

1. สำนักหอสมุดแห่งชาติ ท่าวาสุกรี
2. สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ
3. สำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
4. สำนักวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
5. ศูนย์สารสนเทศ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
6. สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
7. สำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศิลปากร
8. ห้องสมุดสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
9. ห้องสมุดกระทรวงการต่างประเทศ
10. ห้องสมุดกระทรวงพาณิชย์
11. ห้องสมุดกระทรวงมหาดไทย
12. แหล่งความรู้ในจังหวัดสระแก้ว สถานที่ราชการ ตลาดโรงเกลือ และที่อื่นๆ ที่

เกี่ยวข้อง

บทที่ 2

สภาพภูมิประเทศตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว

ประเทศไทยและประเทศกัมพูชาตั้งอยู่ในคาบสมุทรอินโดจีนมีเขตแดนติดต่อกัน สภาพภูมิอากาศก็คล้ายคลึงกัน การศึกษาความสัมพันธ์ด้านการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาจึง จำเป็นที่จะต้องศึกษาสภาพภูมิศาสตร์ สังคม พอสังเขปเพื่อเป็นพื้นฐานความเข้าใจ

1. สภาพภูมิประเทศตามแนวชายแดนของไทย ด้านจังหวัดสระแก้ว

ประเทศไทยมีพรมแดนติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐกัมพูชาทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคตะวันออก โดยเริ่มตั้งแต่จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดสระแก้ว จังหวัดจันทบุรี และจังหวัดตราด มีความยาวของเส้นเขตแดนติดต่อกันประมาณ 725 กิโลเมตร

สำหรับแนวชายแดนด้านจังหวัดสระแก้วนั้นมีความยาวของเส้นเขตแดนประมาณ 165 กิโลเมตร ตลอดระยะแนวพรมแดนด้านจังหวัดสระแก้วมีเส้นทางที่ใช้สำหรับการติดต่อกับจังหวัดบันเตียเมียนเจย และ จังหวัดพระตะบองของประเทศกัมพูชา ทั้งหมด 35 เส้นทาง ตลอดแนวพรมแดนไม่มีสิ่งกีดขวางทางธรรมชาติ เช่น ภูเขา หรือ แม่น้ำ ที่เป็นอุปสรรคต่อการติดต่อของผู้คนทั้งสองฝั่ง¹ (ภาพประกอบที่ 1)

1.1 สภาพภูมิอากาศ

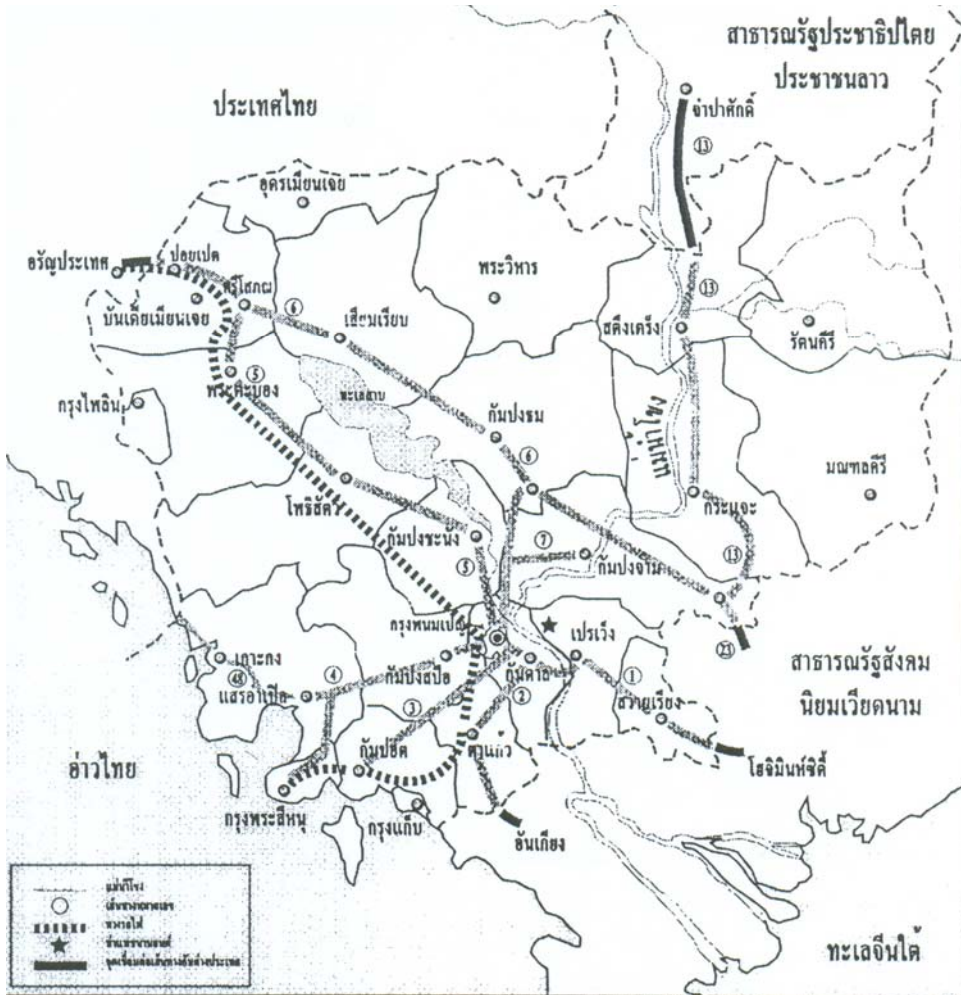
ลักษณะสภาพภูมิอากาศโดยทั่วไปบริเวณชายแดนภาคตะวันออกของประเทศไทยอยู่ภายใต้อิทธิพลลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ และลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ซึ่งจะนำฝนและความชุ่มชื้นจากอ่าวไทยเข้าสู่พื้นที่ในภาคตะวันออก ในขณะที่เดียวกันมีลักษณะหย่อมความกดอากาศต่ำซึ่งเกิดจากพายุโซนร้อนในทะเลจีนใต้จะทำให้มีฝนแผ่กระจายไปทั่วเป็นบริเวณกว้าง โดยมีฤดูกาล 3 ฤดู คือ²

ฤดูฝน ตั้งแต่ประมาณกลางเดือนพฤษภาคม สิ้นสุดในเดือนกันยายน อุณหภูมิเฉลี่ย 24-26 องศาเซลเซียส ปริมาณน้ำฝนโดยเฉลี่ย 50 นิ้วต่อปี

ฤดูหนาว ตั้งแต่ประมาณกลางเดือนตุลาคม สิ้นสุดในเดือนมกราคม อากาศแห้ง เย็น ไม่หนาวมากนัก อุณหภูมิเฉลี่ย 24-28 องศาเซลเซียส

¹ที่ทำการปกครองจังหวัดสระแก้ว. (2548). *เอกสารบรรยายสรุป*. (เอกสารประกอบคำบรรยาย).

²สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระแก้ว. (2544). *การค้าชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว* หน้า 7.

ภาพประกอบที่ 1 แผนที่ประเทศกัมพูชา

ที่มา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2545). แผนที่ทางหลวงประเทศกัมพูชา.

ฤดูร้อน ตั้งแต่ประมาณกลางเดือนกุมภาพันธ์สิ้นสุดในเดือนเมษายน อากาศร้อนถึงร้อนจัดมาก อุณหภูมิเฉลี่ย 28-36 องศาเซลเซียส¹

1.2 เส้นเขตแดน

ประเทศไทยและกัมพูชามีลักษณะโดยทั่วไปที่คล้ายคลึงกันมีพรมแดนติดต่อกันเป็นผืนดินเดียวกัน การพิจารณาเส้นเขตแดนจึงต้องอาศัยเขตแนวทางธรรมชาติและหลักเขตแดนที่ได้กำหนดขึ้นจากการตกลงร่วมกันของทั้งสองประเทศนำมาพิจารณาการกำหนดเส้นเขตแดนของประเทศไทยและกัมพูชากำหนดโดยหลักเขตแดนซึ่งมีทั้งหมด 73 หลักเขต เริ่มตั้งแต่หลักเขตที่ 1 ในพื้นที่อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ ตรงข้ามกับจังหวัดอุดรธานีชัยในประเทศกัมพูชา เรียงเรื่อยลงมาทางใต้จนกระทั่งถึงหลักเขตที่ 73 ในพื้นที่อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด ตรงกับจังหวัดพระตะบองในประเทศกัมพูชา นอกจากหลักเขตแดนดังกล่าวแล้วแนวพรมแดนโดยเฉพาะในเขตจังหวัดสระแก้วไม่ปรากฏแนวเขตแดนทางธรรมชาติที่เด่นชัด มีเพียงลำคลอง ซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของอำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้วเป็นแนวกันเขตแดน²

1.3 สภาพภูมิประเทศ

สภาพภูมิประเทศตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชาด้านจังหวัดสระแก้วมีลักษณะเป็นที่ราบและชายฝั่งทะเล สามารถแบ่งออกได้ดังนี้ คือ³

พื้นที่ตอนบน ได้แก่ พื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำบางปะกงมีลักษณะเป็นชายขอบของที่ราบสูงภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีอาณาบริเวณตั้งแต่เทือกเขาบรรทัดลาดลงมาทางใต้ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เพาะปลูกสลับกับพื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่ภูเขา สภาพโดยทั่วไปในพื้นที่ตอนบนเป็นที่โล่งเนื่องจากป่าไม้ถูกทำลายโดยเฉพาะพื้นที่บริเวณที่ห่างจากแนวชายแดนเข้ามาถึงฝั่งจังหวัดสระแก้วประมาณ 20 กิโลเมตร

พื้นที่ตอนล่าง ได้แก่ พื้นที่ตั้งแต่ปลายเขาตาง็อก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด สภาพโดยทั่วไปเป็นภูเขาสลับกับพื้นที่เพาะปลูก โดยมีเทือกเขาบรรทัดเชื่อมต่อกับเขาคาคาโมนในประเทศกัมพูชาเป็นเส้นกันเขตแดน ส่วนที่ราบชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกเป็นที่ราบแคบๆ ลาดเอียงลงสู่ชายฝั่งทะเลตั้งแต่จังหวัดจันทบุรีและจังหวัดตราดลงไปจนถึงเขตประเทศกัมพูชา

¹สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระแก้ว. (2544). การค้าชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว หน้า 7.

²สำนักรัฐมนตรีกระทรวงกลาโหม. (กุมภาพันธ์ 2541). การปฏิบัตินโยบายเพื่อความมั่นคงไทย-กัมพูชา. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่) ไม่ปรากฏเลขหน้า.

³แหล่งเดิม. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

นอกจากนี้สภาพภูมิประเทศของภาคกลางด้านตะวันออกยังมีแนวภูเขาและแม่น้ำที่สำคัญๆ ที่มีความสำคัญและมีผลต่อการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ได้แก่¹

ทิวเขาสันกำแพง เป็นทิวเขาหนึ่งในกลุ่มเทือกเขาตงพญาเย็นอยู่ทางด้านทิศเหนือของจังหวัดสระแก้ว กั้นระหว่าง จังหวัดปราจีนบุรี และจังหวัดสระแก้ว ถึงจังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดบุรีรัมย์ เป็นต้นน้ำลำธารที่ไหลลงสู่มแม่น้ำปราจีนบุรีและแม่น้ำบางปะกง

ทิวเขาบรรทัดใต้ เป็นเทือกเขาที่มีแนวเชื่อมต่อกับทิวเขาจันทบุรีไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้จรดจังหวัดตราดและเชื่อมต่อกับทิวเขาคาตาโมนในประเทศกัมพูชา รวมทั้งเป็นเส้นเขตแดนระหว่างไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดตราด

แม่น้ำลำพระปรัง ต้นน้ำอยู่ที่เขาตะลาย เขาห้วยชันซึ่งเป็นพื้นที่ทางตอนเหนือของอำเภออรัญประเทศ และอำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ทิศทางการไหลของลำน้ำเริ่มจากทิศตะวันออกสู่ทิศตะวันตกลักษณะลำน้ำดังกล่าวนี้มีน้ำหลากท่วมล้นในฤดูฝน แต่ในฤดูแล้งปริมาณน้ำน้อยสามารถเดินข้ามได้²

แม่น้ำปราจีนบุรี เป็นต้นน้ำของแม่น้ำบางปะกงมีแควและลำน้ำอื่นไหลมารวมกันได้แก่ ลำพระปรัง ลำพระสะทิง (อยู่ในเขตพื้นที่อำเภอวังน้ำเย็น จังหวัดสระแก้ว)แม่น้ำประจันตคาม ต้นน้ำเกิดจากทิวเขาสันกำแพง ฤดูฝนสามารถเดินเรือได้สะดวก ฤดูแล้งมีน้ำเป็นช่วงๆ ทิศทางการไหลของลำน้ำไหลไปทางตะวันตกของจังหวัดปราจีนบุรี

แม่น้ำตราด เกิดจากทิวเขาจันทบุรี และทิวเขาบรรทัด ไหลจากเหนือบริเวณเขาสมิง อำเภอเขาสมิงลงมาทางใต้ลงสู่อ่าวไทยที่อำเภอเมือง จังหวัดตราด ลักษณะของลำน้ำในฤดูฝนจะมีน้ำหลาก ส่วนในฤดูแล้งลำน้ำจะตื้นเขิน

แม่น้ำเวฬุ เกิดจากทิวเขาจันทบุรี ไหลจากเหนือสู่ใต้สู่อ่าวไทยบริเวณรอยต่อจังหวัดจันทบุรี และจังหวัดตราด ความยาวประมาณ 60 กิโลเมตร

แม่น้ำจันทบุรี ต้นน้ำเกิดจากทิวเขาจันทบุรี ไหลจากเหนือลงสู่อ่าวไทย บริเวณอำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี ความยาวประมาณ 90 กิโลเมตร

1.4 ถนน

¹ พันเอกวิชิต ศรีประเสริฐ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, กองบัญชาการกองพลทหารราบที่ 2 รักษาพระองค์, อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี 2 กุมภาพันธ์ 2546

² พันเอกวิชิต ศรีประเสริฐ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, กองบัญชาการกองพลทหารราบที่ 2 รักษาพระองค์, อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี 2 เมษายน 2549.

จังหวัดสระแก้วมีเส้นทางการคมนาคมที่สะดวกและตั้งอยู่ใกล้กรุงเทพมหานคร มีระยะทางประมาณ 250 กิโลเมตร มีเส้นทางสายหลักที่สำคัญ คือ¹

ถนนสุวรรณศร เป็นถนนสายที่แยกจากถนนพหลโยธินที่อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี ผ่านจังหวัดนครนายก จังหวัดปราจีนบุรี ไปสิ้นสุดที่อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว และสามารถเชื่อมต่อกับถนนหมายเลข 5 ของกัมพูชา

ถนนธนวิถี เป็นถนนที่ขนานกับแนวชายแดนขึ้นไปทางเหนือจากอำเภออรัญประเทศ-อำเภอตาพระยา เชื่อมต่อถนนสายตาพระยา จังหวัดสระแก้ว ถึงอำเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์

ถนนรัชตะวิถี เป็นถนนขนานกับแนวชายแดนลงไปทางใต้ จากอำเภออรัญประเทศ-อำเภอคลองหาด-อำเภอวังน้ำเย็น จังหวัดสระแก้ว มีบางตอนอยู่ใกล้ชายแดนมาก

ถนนสระแก้ว-จันทบุรี เป็นถนนสายที่เริ่มจากอำเภอเมืองสระแก้ว ผ่านอำเภอเขาฉกรรจ์ อำเภอวังน้ำเย็น กิ่งอำเภอวังสมบูรณ์ จังหวัดสระแก้ว ไปจังหวัดจันทบุรี

ถนนสายสัตหีบ-กบินทร์บุรี เป็นถนนสายที่ลากผ่านอำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ตรงไปเชื่อมต่อกับอำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งจะตัดถึงถนนสุวรรณศร ที่อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี เลี้ยวขวาเข้าสู่จังหวัดสระแก้ว²

1.5 เมือง

อำเภอที่มีความสำคัญและมีผลต่อเศรษฐกิจการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาในพื้นที่ภาคกลางด้านตะวันออกดังนี้ ได้แก่อำเภอที่ติดแนวชายแดน ดังนี้ อำเภอเมืองสระแก้ว อำเภออรัญประเทศ อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี อำเภอโป่งน้ำร้อน อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี อำเภอคลองใหญ่ อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด

2. สภาพภูมิประเทศกัมพูชาตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว

2.1 สภาพภูมิประเทศ

โดยทั่วไปทางภาคตะวันตกของประเทศกัมพูชาในเขตจังหวัดบันเตียเมียนเจย และจังหวัดพระตะบอง อยู่ตรงข้ามกับจังหวัดสระแก้ว เป็นพื้นที่ราบจากเขตไทยลาดต่ำเข้าไปในกัมพูชา สลับกับป่าโปร่งตั้งแต่อำเภอปอยเปต จังหวัดบันเตียเมียนเจย ลงไปทางใต้จนถึงพื้นที่ชายทะเลอ่าวไทย

¹ที่ทำการปกครองจังหวัดสระแก้ว. (2548). *เอกสารบรรยายสรุป*. (เอกสารประกอบคำบรรยาย).

หน้า 5.

พันเอกวิชิต ศรีประเสริฐ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัศร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์กองบัญชาการกองพลทหารราบที่ 2 รักษาพระองค์. อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี 2 เมษายน 2549.

ด้านทิศใต้ของกัมพูชา ในจังหวัดโพธิสัตว์ มีสภาพพื้นที่เป็นที่สูงสลับซับซ้อนและเป็นป่ารกทึบ¹ ส่วนจังหวัดเกาะกงมีสภาพเป็นเทือกเขาสูงและป่าชายทะเล หากพิจารณาเฉพาะพื้นที่ห่างชายแดน ประมาณ 100 กิโลเมตร สามารถแบ่งสภาพภูมิประเทศออกเป็น 3 ส่วน คือ²

พื้นที่ตอนเหนือ บริเวณชายแดนตั้งแต่ทางเหนือถนนหมายเลข 5 ขึ้นไป จนถึงเขาพนมดงรัก ปกคลุมด้วยป่าไม้เบญจพรรณ ค่อนข้างหนาทึบ สลับกับป่าโปร่ง สภาพพื้นดินจะค่อยๆ ลาดต่ำจากเหนือลงมาทางใต้ และจากตะวันตกไปตะวันออกเข้าหาถนนหมายเลข 5 และเข้าไปในกัมพูชา

พื้นที่ตอนกลาง ตั้งแต่อำเภอบอยเปตลงมา เป็นพื้นที่ราบ มีแนวคลองน้ำใสเป็นเส้นกั้นเขตแดน ไทย-กัมพูชา มีน้ำไหลตลอดปี สภาพพื้นดินเหมาะแก่การเพาะปลูก ป่าและต้นไม้ใหญ่ยังคงมีเหลืออยู่

พื้นที่ตอนใต้ ตั้งแต่อำเภอโพลิน ลงไปพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเทือกเขาสูงและป่าทึบ เทือกเขาที่สำคัญ ได้แก่ เทือกเขาคาตาโมน เทือกเขากระวาน และเทือกเขาบรรทัด พื้นที่ราบจะมีเฉพาะพื้นที่ที่เป็นที่ราบแคบชายฝั่งทะเลเท่านั้น

2.2 เส้นทางคมนาคม

ที่สำคัญที่ใช้ในการติดต่อคมนาคมระหว่างของผู้คนในประเทศกัมพูชา และติดต่อกับ ผู้คนในฝั่งประเทศไทยที่สำคัญมีดังนี้³

ถนนหมายเลข 5 เป็นถนนที่เชื่อมต่อจากถนนสุวรรณศรอำเภอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว ผ่านอำเภอบอยเปต จังหวัดบันเตียเมียนเจย ผ่านตัวเมืองจังหวัดบันเตียเมียนเจย ผ่านจังหวัดพระตะบอง ผ่านจังหวัดโพธิสัตว์ จังหวัดกัมปงชนัง เข้าสู่กรุงพนมเปญ

ถนนหมายเลข 10 เป็นถนนสายหลักที่แยกจากถนนหมายเลข 5 จากจังหวัดพระตะบองมุ่งไปสู่โพลิน

ถนนหมายเลข 58 เป็นถนนสายรองที่แยกจากถนนหมายเลข 5 อำเภอมงคบลูรี ไปยังตะวันออกเฉียงใต้เลียบบขนานแม่น้ำมกบลูรีไปเชื่อมกับถนนหมายเลข 10 ที่อำเภอ รัต นมณฑล

¹ พันเอกวิชิต ศรีประเสริฐ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, กองบัญชาการกองพลทหารราบที่ 2 รักษาพระองค์, อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี 2 เมษายน 2549

² สำนักรัฐมนตรีกระทรวงกลาโหม. (2541, กุมภาพันธ์). *การปฏิบัตินโยบายเพื่อความมั่นคงไทย-กัมพูชา*. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

³ สำนักรัฐมนตรีกระทรวงกลาโหม. (2541, กุมภาพันธ์). *การปฏิบัตินโยบายเพื่อความมั่นคงไทย-กัมพูชา*. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ถนนหมายเลข 69 เป็นถนนสายหลักแยกจากถนนหมายเลข 5 จากบ้าน
สวายเจก อำเภอศรีโสภณมุ่งขึ้นมาทางเหนือขนานกับแนวชายแดนตรงข้ามอำเภอตาพระยา
จังหวัดสระแก้ว ไปยังอำเภอหมอพวก

2.3 จุดผ่านแดนและช่องทางสำคัญ

ตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้วที่ใช้สำหรับการติดต่อกับประเทศไทย
โดยไม่มีสิ่งกีดขวางทางธรรมชาติในเขตพื้นที่ของจังหวัดพระตะบองและจังหวัดบันเตียเมียนเจยของ
ประเทศกัมพูชา ได้แก่¹

ช่องทางในเขตพื้นที่อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว ตรงข้ามกับอำเภอหมอพวก
จังหวัดพระตะบองของกัมพูชา มีเส้นทางที่สำคัญ ได้แก่ ช่องสันรอกซงัน ช่องบ้านสะแก ช่องตาพระ
ยา ช่องพนมฉัตร

ช่องทางในเขตพื้นที่กิ่งอำเภอโคกสูง จังหวัดสระแก้ว ตรงข้ามกับอำเภอสวายเจก
จังหวัดบันเตียเมียนเจยของกัมพูชา มีเส้นทางที่สำคัญ ได้แก่ ช่องหลักเขตที่ 41 ช่องปราสาท สดึก
กักรม ช่องโนนหมากมูน

ช่องทางในเขตพื้นที่อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว ตรงข้ามปอยเปต อำเภอโอ
โจรว จังหวัดบันเตียเมียนเจย มีเส้นทางที่สำคัญ ได้แก่ จุดผ่านแดนถาวรคลองลึก อำเภออรัญ ถึง
ปอยเปต อำเภอโอโจรว จังหวัดบันเตียเมียนเจย

ช่องวังมน ช่องโคกสะแบง ช่องบ้านหนองเอียน ช่องบ้านคลองน้ำใส ช่องบ้านโนนสาว
เอ้ ช่องบ้านหนองปรือ ช่องบ้านทับพริก

ช่องทางในเขตพื้นที่อำเภอคลองหาด จังหวัดสระแก้ว ตรงข้ามอำเภอสำเภาลูน จังหวัด
พระตะบอง มีเส้นทางที่สำคัญ ได้แก่ ช่องบ้านเขาดิน ช่องบ้านคลองไก่อื่อน²

3. จังหวัดสระแก้ว

จังหวัดสระแก้ว เดิมมีฐานะเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดปราจีนบุรี³ เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม
พ.ศ. 2536 ได้มีพระราชบัญญัติจัดตั้งจังหวัดสระแก้ว เป็นจังหวัดที่ 74 ของประเทศไทย¹

¹ พันเอกวิชิต ศรีประเสริฐ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, กองบัญชาการ
กองพลทหารราบที่ 2 รักษาพระองค์, อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี 2 เมษายน 2549.

² พันเอกวิชิต ศรีประเสริฐ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, กองบัญชาการ
กองพลทหารราบที่ 2 รักษาพระองค์, อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี 2 เมษายน 2549

³ จังหวัดสระแก้ว. (2549, 15 มกราคม). www.sakaego.th. ออนไลน์.

จังหวัดสระแก้วอยู่ทางภาคตะวันออกของประเทศไทย อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร ทางรถยนต์มีระยะทาง 256 กิโลเมตร² และทางรถไฟมีระยะทาง 220 กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ 7,195.436 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 4,496.961.25 ไร่ มีชายแดนติดต่อกับประเทศกัมพูชา ระยะทาง 165 กิโลเมตร³

3.1 ที่ตั้ง

ที่ตั้งของจังหวัดสระแก้วมีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัด ไกล่เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอบึงนาราง จังหวัดนครราชสีมา และอำเภอละหานทรายจังหวัดบุรีรัมย์

ทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ราชอาณาจักรกัมพูชา

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อำเภอภินทรบุรี อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี และอำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา⁴

3.2 การปกครอง

จังหวัดสระแก้วแบ่งการปกครองออกเป็น 7 อำเภอ 2 กิ่งอำเภอ 58 ตำบล 706 หมู่บ้าน 1 องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 เทศบาลเมือง 8 เทศบาลตำบล (2 เทศบาลเมือง 6 เทศบาลตำบล) 58 องค์การบริหารส่วนตำบล ดังนี้

1. **อำเภอเมืองสระแก้ว** ประกอบด้วย 8 ตำบล 119 หมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาลเมืองสระแก้ว 1 แห่ง เทศบาลตำบล 3 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 8 แห่ง

2. **อำเภอวัฒนานคร** ประกอบด้วย 11 ตำบล 112 หมู่บ้าน เทศบาลตำบลวัฒนานคร 1 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 11 แห่ง

3. **อำเภออรัญประเทศ** ประกอบด้วย 12 ตำบล 113 หมู่บ้าน เทศบาลเมืองอรัญประเทศ 1 แห่ง เทศบาลตำบล 1 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 12 แห่ง

¹พระราชบัญญัติตั้งจังหวัดสระแก้ว (ฉบับพิเศษ) พ.ศ. 2536. (2536, 2 กันยายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 110. ตอนที่ 125. หน้า 1.

²สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระแก้ว. (2544). การค้าชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว. หน้า 2.

³การปกครองจังหวัดสระแก้ว. (2548). เอกสารบรรยายสรุป. (เอกสารประกอบคำบรรยาย). หน้า 15.

⁴จังหวัดสระแก้ว. (2549, 15 มกราคม). www.sakaeo.go.th. ออนไลน์.

4. **อำเภอตาพระยา** ประกอบด้วย 5 ตำบล 62 หมู่บ้าน เทศบาลตำบลตาพระยา 1 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 5 แห่ง
 5. **อำเภอวังน้ำเย็น** ประกอบด้วย 4 ตำบล 74 หมู่บ้าน เทศบาลตำบลวังน้ำเย็น 1 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 4 แห่ง
 6. **อำเภอคลองหาด** ประกอบด้วย 7 ตำบล 71 หมู่บ้าน และองค์การบริหารส่วนตำบล 7 แห่ง
 7. **อำเภอเขาฉกรรจ์** ประกอบด้วย 4 ตำบล 67 หมู่บ้าน เทศบาลตำบลเขาฉกรรจ์ 1 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 4 แห่ง
 8. **กิ่งอำเภอวังสมบูรณ์** ประกอบด้วย 3 ตำบล 48 หมู่บ้าน และองค์การบริหารส่วนตำบล 3 แห่ง
 9. **กิ่งอำเภอโคกสูง** ประกอบด้วย 4 ตำบล 40 หมู่บ้าน และองค์การบริหารส่วนตำบล 4 แห่ง¹
- พื้นที่จังหวัดสระแก้ว ที่มีเขตติดต่อกับประเทศกัมพูชา มี 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภออรัญประเทศ อำเภอตาพระยา อำเภอคลองหาด และกิ่งอำเภอโคกสูง¹

3.3 ประชากร (ณ เมษายน 2548)

จังหวัดสระแก้วมีจำนวนประชากรรวม 504,856 คน แยกเป็นชาย 253,663 คน หญิง 251,263 คน มีครัวเรือนรวม 150,705 ครัวเรือน สำหรับอำเภอที่มีประชากรมากที่สุด ได้แก่ อำเภอเมือง จำนวน 90,333 คน รองลงมาได้แก่ อำเภอวัฒนานคร จำนวน 80,414 คน อำเภออรัญประเทศ จำนวน 65,426 คน² และสำหรับอำเภอที่มีความหนาแน่น ของประชากรมากที่สุด คือ อำเภอวังน้ำเย็น 195 คน/ตารางกิโลเมตร. รองลงมาได้แก่ อำเภออรัญประเทศ 100 คน/ตารางกิโลเมตร กิ่งอำเภอวังสมบูรณ์ 92 คน/ตารางกิโลเมตร³

ประชากรร้อยละ 73 ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม พืชเศรษฐกิจหลัก ได้แก่ ข้าว นาปี มันสำปะหลัง ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ อ้อย และถั่วเหลือง⁴

¹นายธนาริพ โคมณี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการปกครอง จังหวัดสระแก้ว ศาลากลางจังหวัดสระแก้ว. อำเภอเมือง จังหวัดสระแก้ว 20 มกราคม 2549.

²นายวีระวัฒน์ ชื่นวาริน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, สำนักบริหาร การปกครองท้องที่. กรมการปกครอง. กระทรวงมหาดไทย. 8 เมษายน 2549.

³ที่ทำการปกครองจังหวัดสระแก้ว. (เมษายน 2548). *เอกสารบรรยายสรุป*. (เอกสารประกอบการบรรยาย). หน้า 6.

⁴สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระแก้ว. (2544). *การค้าชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว*. หน้า 8.

3.4 ด้านเศรษฐกิจ

จังหวัดสระแก้ว มีเกษตรกรรมเป็นหลักในการขยายตัวทางเศรษฐกิจของจังหวัดสระแก้ว ภาคเกษตรกรรมเป็นเศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัดสระแก้ว รายได้ของเกษตรกรจากการขายพืชผลขยายตัวเพิ่มขึ้น ข้าวและมันสำปะหลังมีราคาสูงขึ้นตามความต้องการของตลาด ด้านการค้าระหว่างประเทศมีแนวโน้มสูงขึ้น เพราะมีพรมแดนติดต่อกับประเทศกัมพูชา บริเวณชายแดนเปิดตลาดการค้ากับประเทศกัมพูชา 4 แห่ง คือ จุดผ่อนปรนถาวร บ้านคลองลึก อำเภออรัญประเทศ กับบ้านปอยเปต อำเภอโอโฉรว จังหวัดบันเตียเมียนเจย ซึ่งอยู่ห่างชายแดนไทย ประมาณ 2 กิโลเมตร¹ ซึ่งเป็นจุดผ่อนปรนถาวรที่มีแนวโน้มขยายตัวสูงขึ้น และมีจุดผ่อนปรนการค้า 3 แห่ง ได้แก่ จุดผ่อนปรนบ้านเขาหิน อำเภอคลองหาด กับบ้านกิโโล 13 อำเภอ สำเภอลูน จังหวัดพระตะบอง จุดผ่อนปรนบ้านหนองปรือ อำเภออรัญประเทศกับบ้านมัลลย์ อำเภอมัลลย์ จังหวัดบันเตียเมียนเจย และจุดผ่อนปรนบ้านตาพระยา กับบ้านบึงตะกวน อำเภอมอพวก จังหวัดบันเตียเมียนเจย จุดผ่อนปรนดังกล่าว เป็นจุดผ่อนปรนการค้าขนาดเล็ก จังหวัดสระแก้วจะได้ส่งเสริมให้มีพัฒนาการต่อไป²

3.5 ด้านสังคม

คุณภาพชีวิต

ประชาชนส่วนมากมีฐานะยากจน เนื่องจากสภาพภูมิศาสตร์ไม่เอื้ออำนวย โดยเฉพาะพื้นที่ชายแดน อำเภอตาพระยา อำเภออรัญประเทศ อำเภอคลองหาด และกิ่งอำเภอโคกสูง มีสาเหตุหลายประการ เช่น สภาพของดินแห้งแล้ง สภาพภูมิอากาศร้อน มีฝนตกในปริมาณน้อย การทำเกษตรไม่ค่อยได้ผล และมีปัญหาในการปล้น จี ลักพาตัวเรียกค่าไถ่ และปัญหามีทุ่นระเบิดในที่เพาะปลูกตามแนวชายแดน³

การศึกษา

จังหวัดสระแก้วมีสถานศึกษา ทั้งสิ้น จำนวน 328 แห่ง มีสาขา 5 แห่ง มีครูทั้งสิ้น จำนวน 4,856 คนมีหน่วยงานจัดการศึกษาที่สำคัญ ดังนี้⁴

¹ พันเอกวิชิต ศรีประเสริฐ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, กองบัญชาการกองพลทหารราบที่ 2 รักษาพระองค์, อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี 2 เมษายน 2549

² นายธนาริพ โคมณี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการปกครองจังหวัดสระแก้ว ศาลากลางจังหวัดสระแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดสระแก้ว 20 มกราคม 2549.

³ พันจ่าอากาศเอก ปัญญา สระทองอุ่น เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, สำนักงานจังหวัดสระแก้ว ศาลากลางจังหวัดสระแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดสระแก้ว 20 มีนาคม 2545.

⁴ นายศักดิ์ชัย บรรณาสาร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, สำนักงานคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว เขต 1. อำเภอเมือง จังหวัดสระแก้ว 20 มกราคม 2549

1. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน แบ่งเขตพื้นที่การศึกษา 2 เขตดังนี้

1.1 เขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว เขต 1 รับผิดชอบจัดการศึกษา 5 อำเภอ เช่น อำเภอเมืองสระแก้ว อำเภอคลองหาด อำเภอเขาฉกรรจ์ อำเภอวังน้ำเย็น และกิ่งอำเภอวังสมบูรณ์ มีโรงเรียน จำนวน 165 แห่ง 3 สาขาจำนวนครู 2,235 คน มีนักเรียน จำนวน 53,226 คน

1.2 เขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว เขต 2 รับผิดชอบจัดการศึกษา 4 อำเภอ เช่น อำเภอวัฒนานคร อำเภออรัญประเทศ อำเภอตาพระยา และกิ่งอำเภอโคกสูง มีโรงเรียน จำนวน 144 แห่ง 3 สาขา จำนวนครู 2,178 คน มีนักเรียน จำนวน 53,226 คน

2. สำนักงานตำรวจแห่งชาติ มีจำนวนโรงเรียน 3 แห่ง จำนวนครู 16 คน มีนักเรียนจำนวน 1,025 คน

3. สำนักงานอาชีวศึกษาภาคตะวันออก(กรมอาชีวศึกษา) มี 3 แห่ง คือ วิทยาลัยเทคนิคสระแก้ว วิทยาลัยเกษตรกรรมและเทคโนโลยีสระแก้ว และวิทยาลัยการอาชีพวังน้ำเย็น มีนักศึกษาจำนวน 3,332 คน

4. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา รับผิดชอบจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา มี 3 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยบูรพาวิทยาเขตสารสนเทศสระแก้ว สถาบันราชภัฏเพชรบุรีวิทยาลัยการณ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ศูนย์สระแก้ว และวิทยาลัยชุมชนจังหวัดสระแก้ว มีนักศึกษาจำนวน 1,508 คน

5. ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน จัดการศึกษาสายสามัญ ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา มีนักศึกษาจำนวน 12,194 คน และวิชาชีพระยะสั้น มีนักศึกษาจำนวน 8,040 คน

6. ศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพราษฎรไทยบริเวณชายแดนจังหวัดสระแก้ว รับผิดชอบการศึกษาวิชาชีพระยะสั้น ในเขตรอยต่อประเทศกัมพูชา ภาคตะวันออก ได้แก่ สระแก้ว จันทบุรี ตราด¹

ศาสนา

ประชากรร้อยละ 99.4 นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 0.6 นับถือศาสนาคริสต์ อิสลามและศาสนาอื่นๆ²

¹ นายศักดิ์ชัย บรรณสาร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, สำนักงานคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว เขต 1. อำเภอเมือง จังหวัดสระแก้ว 20 มกราคม 2549.

² นายจิระวิชัย นิชธรรม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, สำนักงานพระพุทธศาสนา ศาลากลางจังหวัดสระแก้ว . อำเภอเมือง จังหวัดสระแก้ว 22 มีนาคม 2549

สาธารณสุข

มีโรงพยาบาล 10 แห่ง เป็นโรงพยาบาลทั่วไป 8 แห่ง โรงพยาบาลโรคจิต 1 แห่ง
โรงพยาบาลทหาร 1 แห่ง สถานีอนามัยตำบล 110 แห่ง

มีแพทย์ จำนวน 56 คน อัตราส่วนแพทย์ : ประชากร เท่ากับ 1: 9,657 มีพยาบาล
วิชาชีพ จำนวน 359 คน พยาบาลเทคนิค จำนวน 141 คน รวมเป็น 536 คน อัตราส่วน
พยาบาล : ประชากร เท่ากับ 1: 1,009 คน¹

เกษตรกรรม

มีพื้นที่เพื่อการเกษตร 2,441,003 ไร่ หรือร้อยละ 54 ของพื้นที่จังหวัดสระแก้ว มี
สหกรณ์โคนมวังน้ำเย็น ซึ่งใหญ่เป็นอันดับ 2 ของประเทศไทย พื้นที่ป่าไม้มี 916,588 ไร่ หรือ
ร้อยละ 20.38 ของพื้นที่จังหวัดสระแก้ว มีป่าสงวนแห่งชาติ 10 แห่ง เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 1
แห่ง อุทยานแห่งชาติ 2 แห่ง และสวนรุกชาติ 1 แห่ง²

วัฒนธรรม

ประชากรในจังหวัดสระแก้ว มี 5 เชื้อชาติ ได้แก่ ไทย จีน ญ้อ เขมร และญวน งาน
เทศกาลประจำปี คือ งานสืบสานวัฒนธรรมเบ็องบูรพา และงานกาชาดจังหวัดสระแก้ว งานวัน
แคนตาลูปและของดีเมืองอรัญ³

3.6 การเมือง

มีวุฒิสภา จำนวน 2 คน มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 3 เขต จำนวน 3 คน และมี
สมาชิกองค์การบริหารส่วนจังหวัด จำนวน 30 คน และมีสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
จำนวน 58 แห่ง⁴

3.7 สถานที่ท่องเที่ยว

จังหวัดสระแก้วมีสถานที่ท่องเที่ยว ดังนี้¹

¹ที่ทำการปกครองจังหวัดสระแก้ว. (เมษายน 2548). *เอกสารบรรยายสรุป*. (เอกสารการบรรยาย).
หน้า 6.

²แหล่งเดิม. หน้า 7.

³นายวรเทพ ปิสาวงษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, สำนักงานวัฒนธรรม
จังหวัดสระแก้ว ศาลากลางจังหวัดสระแก้ว . อำเภอเมือง จังหวัดสระแก้ว 22 มีนาคม 2549.

⁴นายวีระวัฒน์ ชื่นวาริน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, สำนักบริหาร การ
ปกครองท้องถิ่น. กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย 8 เมษายน 2549.

- ปราสาทสด๊กก๊อกธม	อยู่ในเขตพื้นที่กิ่งอำเภอโคกสูง
- ปราสาทเขาล้าน	อยู่ในเขตพื้นที่อำเภอตาพระยา
- ละลุ(โป่งยุบ หรือแพะเมืองผี)	อยู่ในเขตพื้นที่อำเภอตาพระยา
- ปราสาทเขาน้อยสี่ชมพู	อยู่ในเขตพื้นที่อำเภออรัญประเทศ
- พระสยามเทวาธิราช	อยู่ในเขตพื้นที่อำเภออรัญประเทศ
- ประตู่ชัย	อยู่ในเขตพื้นที่อำเภออรัญประเทศ
- ตลาดโรงเกลือ	อยู่ในเขตพื้นที่อำเภออรัญประเทศ
- อุทยานแห่งชาติปางสีดา	อยู่ในเขตพื้นที่อำเภอเมืองสระแก้ว
- สวนรุกขชาติเขาฉกรรจ์	อยู่ในเขตพื้นที่อำเภอเขาฉกรรจ์
- อ่างเก็บน้ำท่ากระบาก	อยู่ในเขตพื้นที่อำเภอวัฒนานคร ²

คำขวัญจังหวัดสระแก้ว

“ชายแดนเบื้องบูรพา ป่างาม น้ำตกสวย มากด้วยรอยอารยธรรมโบราณ ย่านการค้าไทย
เขมร”

4. จังหวัดบันเตียเมียนเจย (ราชอาณาจักรกัมพูชา)

จังหวัดบันเตียเมียนเจย ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของราชอาณาจักรกัมพูชา ศาลากลางจังหวัดตั้งอยู่ทางแยกถนนหลวงหมายเลข 5 และถนนหลวงหมายเลข 6 (เดิมเป็นที่ตั้งของอำเภอศรีโสภณ)³

4.1 สภาพภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่ม พื้นดินอุดมสมบูรณ์มี หนอง คลอง บึง และ ลำห้วยหลายแห่ง พื้นที่เหมาะสำหรับเพาะปลูก

4.2 สภาพภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศร้อนชื้น อุณหภูมิโดยเฉลี่ย 20-36 องศาเซลเซียส มีพื้นที่ติดต่อกับ ประเทศไทยทางด้านอำเภออรัญประเทศ จึงมีประชากรอาศัยอยู่ค่อนข้างหนาแน่น¹

¹ นายวรเทพ ปิสาวงษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสระแก้ว ศาลากลางจังหวัดสระแก้ว . อำเภอเมือง จังหวัดสระแก้ว 22 มีนาคม 2549.

² นายวรเทพ ปิสาวงษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสระแก้ว ศาลากลางจังหวัดสระแก้ว . อำเภอเมือง จังหวัดสระแก้ว 22 มีนาคม 2549.

³ พันเอกวิชิต ศรีประเสริฐ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, กองบัญชาการกองพลทหารราบที่ 2 รักษาพระองค์. อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี 2 เมษายน 2549

4.3 ที่ตั้ง

จังหวัดบันเตียเมียนเจย ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของประเทศกัมพูชา โดยมีพรมแดนติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ จังหวัดอุดรธานี และประเทศไทย
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ จังหวัดเสียมราฐ และจังหวัดอุดรธานี
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ ประเทศไทย
ทิศใต้	ติดต่อกับ จังหวัดพระตะบอง ²

4.4 พื้นที่

จังหวัดบันเตียเมียนเจย มีขนาดพื้นที่ รวม 667,700 เฮกตาร์ แบ่งออกเป็นพื้นที่ ดังนี้

1. พื้นที่เพาะปลูก 216,000 เฮกตาร์ (คิดเป็นร้อยละ 32.35)
2. พื้นที่ป่าภูเขา 358,350 เฮกตาร์ (คิดเป็นร้อยละ 53.67)
3. พื้นที่ทางน้ำไหล 80,850 เฮกตาร์ (คิดเป็นร้อยละ 12.12)
4. พื้นที่ชุมชนอยู่อาศัย 2,500 เฮกตาร์ (คิดเป็นร้อยละ 0.37)

4.5 อาณาเขต

จังหวัดบันเตียเมียนเจย มีอาณาเขตติดต่อกับไทย มีความยาว ดังนี้

1. พื้นที่บ้านมาลัย มีความยาวติดแนวพรมแดน 6.257 กิโลเมตร
2. พื้นที่ อำเภอบัวจระ มีความยาวติดแนวพรมแดน 45.930 กิโลเมตร
3. พื้นที่ อำเภอสวายเจก มีความยาวติดแนวพรมแดน 13.187 กิโลเมตร
4. พื้นที่ อำเภอมอพวก มีความยาวติดแนวพรมแดน 58.221 กิโลเมตร

4.6 ระบบสาธารณูปโภค ประกอบด้วย

1. ถนนหลวงหมายเลข 5
2. ถนนหลวงหมายเลข 6
3. เส้นทางรถไฟ
4. ระบบโทรคมนาคม

¹ กองบัญชาการทหารสูงสุด. สำนักงานประสานงานชายแดนไทย-กัมพูชา. (2549, 29 เมษายน). ข้อมูลจังหวัดต่าง ๆ ในประเทศกัมพูชา. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

² สำนักรัฐมนตรีกระทรวงกลาโหม. (กุมภาพันธ์ 2541). การปฏิบัตินโยบายเพื่อความมั่นคงไทย-กัมพูชา. ไม่ปรากฏเลขหน้า. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่).

5. ระบบเคเบิลออฟติก¹

4.7 จุดผ่านแดน มีจุดผ่านแดนระหว่างประเทศ ดังนี้

1. จุดผ่านแดนปอยเปต-คลองลึก
2. จุดผ่านแดนกิโโล 13-เขาดิน
3. จุดผ่านแดนบึงตะกวน-ตาพระยา
4. จุดผ่านแดนมาลัย-หนองปรือ

4.8 ประชากร

จังหวัดบันเตียเมียนเจย มีจำนวนประชากร 131,292 ครอบครัว จำนวนประชากรโดยรวม จำนวน 667,714 คน หญิง จำนวน 343,070 คน ชาย จำนวน 324,644 คน

ประชากร ร้อยละ 90 ประกอบอาชีพ ทำสวน ช่างก่อสร้าง ศิลปกรรมพื้นบ้าน เลี้ยงสัตว์ และค้าขาย

4.9 ทรัพยากรในพื้นที่

จังหวัดบันเตียเมียนเจย มีทรัพยากรในพื้นที่ ที่เอื้อประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพของประชาชนได้อย่างพอเพียง ได้แก่ ป่าไม้ พื้นที่นาสวน อ่างเก็บน้ำ ภูเขา แม่น้ำ ลำคลอง

4.10 เขตการปกครอง

จังหวัดบันเตียเมียนเจย แบ่งการปกครองออกเป็น 8 อำเภอ 64 ตำบล และ 635 หมู่บ้าน ดังนี้

4.10.1 อำเภอเมืองศรีโสภณ

เป็นที่ตั้งศาลากลางจังหวัดบันเตียเมียนเจย มีพื้นที่ 37,800 เฮกตาร์ แบ่งออกเป็นพื้นที่เพาะปลูก ทำนา ประมาณ 24,750 เฮกตาร์ ทำสวน ประมาณ 400 เฮกตาร์ และเป็นที่อยู่อาศัยของประชาชน ประมาณ 12,650 เฮกตาร์²

¹ กองบัญชาการทหารสูงสุด. สำนักงานประสานงานชายแดนไทย-กัมพูชา. (2549, 29 เมษายน). ข้อมูลจังหวัดต่าง ๆ ในประเทศกัมพูชา. ไม่ปรากฏเลขหน้า

² สำนักงานประสานงานชายแดนไทย-กัมพูชา กองบัญชาการทหารสูงสุด. (2549, 29 เมษายน). ข้อมูลจังหวัดต่าง ๆ ในประเทศกัมพูชา. ไม่ปรากฏเลขหน้า

อาณาเขต มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอต่าง ๆ ดังนี้

ทิศเหนือติดกับ	อำเภอสวายเจก
ทิศใต้ติดกับ	อำเภอบงคลบุรี
ทิศตะวันออกติดกับ	อำเภอพระเนตรพระ
ทิศตะวันตกติดกับ	อำเภอโอโฉรว

การปกครอง

แบ่งการปกครองออกเป็น 8 ตำบล 59 หมู่บ้าน

ประชากร

ประชากร มีจำนวนประชากร 18,360 ครอบครัว ประชากรโดยรวม จำนวน 94,411 คน (หญิง จำนวน 49,697 คน ชาย จำนวน 44,714 คน)

4.10.2 อำเภอทมอพวก

ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดบันเตียเมียนเจย มีพื้นที่ 83,035 เฮกตาร์ แบ่งออกเป็นพื้นที่เพาะปลูก ทำนา ประมาณ 21,808 เฮกตาร์ และพื้นที่เพาะปลูกทางเกษตรกรรมอื่นๆ ประมาณ 19,250 เฮกตาร์

สภาพพื้นที่เป็นที่ราบสูงมีแม่น้ำทมอพวกซึ่งมีต้นกำเนิดจากภูเขาพนมดงเร็กไหลผ่าน

อาณาเขต มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอต่าง ๆ ดังนี้

ทิศเหนือติดกับ	อำเภอบันเตียอัมป็ล จังหวัดอุดรมีชัย
ทิศตะวันออกติดกับ	อำเภอพนมสร็อก
ทิศตะวันตกติดกับ	แนวพรมแดนประเทศไทย
ทิศใต้ติดกับ	อำเภอสวายเจก ¹

การปกครอง

- แบ่งการปกครองออกเป็น 6 ตำบล 57 หมู่บ้าน
-

¹กองบัญชาการทหารสูงสุด. สำนักงานประสานงานชายแดนไทย-กัมพูชา. (2549, 29 เมษายน). ข้อมูลจังหวัดต่าง ๆ ในประเทศกัมพูชา. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ประชากร

- ประชากร มีจำนวนประชากร 12,148 ครอบครัว ประชากรโดยรวม จำนวน 58,148 คน (หญิง จำนวน 30,041 คน ชาย จำนวน 28,107 คน)

ถนน

- ถนนสายหลัก คือถนนหมายเลข 56 มีระยะทาง 59 กิโลเมตร

4.10.3 อำเภอโอโจรว

ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดบันเตียเมียนเจย มีพื้นที่ 810,810 ตารางเมตร หรือ ประมาณ 500,000 ไร่ พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์ในการเพาะปลูกพืชไร่ และทำนา

สภาพพื้นที่ ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลาดเอียงไปทางทิศตะวันออก มีแหล่งน้ำที่สำคัญคือ ลำคลองกูป ลำห้วยโอเนียง และลำคลองลิก ไม่มีแม่น้ำ ไม่มีพื้นที่ที่เป็นเนินสูง หรือภูเขา มีแนวชายแดนติดกับประเทศไทย

อาณาเขต มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอต่าง ๆ ดังนี้

ทิศเหนือติดกับ	อำเภอสวายเจก
ทิศตะวันออกติดกับ	อำเภอศรีโสภณ
ทิศตะวันตกติดกับ	แนวพรมแดนประเทศไทย
ทิศใต้ติดกับ	อำเภอมาลัย ¹

การปกครอง

- แบ่งการปกครองออกเป็น 9 ตำบล 82 หมู่บ้าน

ประชากร

- ประชากร มีจำนวนประชากร 29,213 ครอบครัว ประชากรโดยรวม จำนวน 145,246 คน (หญิง จำนวน 76,277 คน ชาย จำนวน 68,969 คน)

ถนน

- ถนนสายหลัก คือถนนหมายเลข 5 มีระยะทาง 48 กิโลเมตร

¹กองบัญชาการทหารสูงสุด. สำนักงานประสานงานชายแดนไทย-กัมพูชา. (2549, 29 เมษายน). ข้อมูลจังหวัดต่าง ๆ ในประเทศกัมพูชา. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

4.10.4. อำเภอมาลัย

- มีพื้นที่ 50,098 ตารางเมตร พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์ในการเพาะปลูกพืชไร่ และทำนา สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบ มีแหล่งน้ำที่สำคัญ คือ คลองลึก

การปกครอง

- แบ่งการปกครองออกเป็น 6 ตำบล 38 หมู่บ้าน

ประชากร

- ประชากร มีจำนวนประชากร 6,932 ครอบครัว ประชากรโดยรวม จำนวน 35,000 คน

4.10.5 อำเภอพระนครศรีอยุธยา

ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัดบันเตียเมียนเจย มีพื้นที่ 98,300 ตารางเมตร สภาพพื้นที่เป็นที่ราบ พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์ในการทำเกษตรกรรม ประมาณ ร้อยละ 90 ของพื้นที่

อาณาเขต มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอต่าง ๆ ดังนี้

ทิศเหนือติดกับ อำเภอพนมศรีอ็อก

ทิศตะวันออกติดกับ อำเภอกรอลัน จังหวัดเสียมราฐ

ทิศตะวันตกติดกับ อำเภอสวายเจก

ทิศใต้ติดกับ อำเภอมณฑลบุรี และอำเภอเมืองศรีโสภณ¹

การปกครอง

- แบ่งการปกครองออกเป็น 8 ตำบล 89 หมู่บ้าน

ประชากร

- ประชากร มีจำนวนประชากร 13,532 ครอบครัว ประชากรโดยรวม จำนวน 79,400 คน (หญิง จำนวน 34,519 คน ชาย จำนวน 44,481 คน)

ถนน

¹กองบัญชาการทหารสูงสุด. สำนักงานประสานงานชายแดนไทย-กัมพูชา. (2549, 29 เมษายน). ข้อมูลจังหวัดต่าง ๆ ในประเทศกัมพูชา. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

- ถนนสายหลัก คือถนนหมายเลข 5 มีระยะทาง จากอำเภอ ถึงจังหวัดบันเตียเมียนเจย ประมาณ 14 กิโลเมตร

4.10.6 อำเภอพนมสร้อย

ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของ จังหวัดบันเตียเมียนเจย มีพื้นที่ 74,365 ตารางเมตร สภาพพื้นที่เป็นที่ราบ พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์ในการทำเกษตรกรรม และเลี้ยงสัตว์

อาณาเขต มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอต่าง ๆ ดังนี้

ทิศเหนือติดกับ อำเภอบันเตียอัมปิล จังหวัดอุดรธานี

ทิศตะวันออกติดกับ อำเภอเสวยสนม จังหวัดเสียมราฐ

ทิศตะวันตกติดกับ อำเภอทมอพวก

ทิศใต้ติดกับ อำเภอพระเนตรพระ

การปกครอง

- แบ่งการปกครองออกเป็น 6 ตำบล 54 หมู่บ้าน

ประชากร

- ประชากร มีจำนวนประชากร 9,475 ครอบครัว ประชากรโดยรวม จำนวน 44,607 คน (หญิง จำนวน 25,730 คน ชาย จำนวน 18,877 คน)

ถนน

- ถนนสายหลัก คือถนนหมายเลข 18 ที่แยกออกจากถนนหมายเลข 6 บริเวณ บ้านเปรยเหมือน มีระยะทาง จากอำเภอพนมสร้อย ถึงจังหวัดบันเตียเมียนเจย ประมาณ 51 กิโลเมตร

4.10.7 อำเภอมงคลบุรี

ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของ จังหวัดบันเตียเมียนเจย มีพื้นที่ 72,500 ตารางเมตร สภาพพื้นที่เป็นที่ราบ พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์ในการทำเกษตรกรรม เพาะปลูกประมาณ ไร่ ละ 90

สภาพพื้นที่ลาดเอียงลงไปจนจรด ทะเลสาบ มีแม่น้ำที่สำคัญคือ แม่น้ำมงคลบุรี ที่ไหลมาจากแม่น้ำบอเวิล จังหวัดพระตะบอง และไหลลงสู่ทะเลสาบ ทำให้มีความสะดวกในการคมนาคมทางน้ำ

อาณาเขต มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอต่าง ๆ ดังนี้
 ทิศเหนือติดกับ อำเภอเมืองศรีโสภณ
 ทิศตะวันออกติดกับ อำเภอพระนครศรีอยุธยา
 ทิศตะวันตกติดกับ อำเภอมาลย์
 ทิศใต้ติดกับ อำเภอบอเวิล จังหวัดพระตะบอง

การปกครอง

- แบ่งการปกครองออกเป็น 13 ตำบล 156 หมู่บ้าน¹

ประชากร

- ประชากร มีจำนวนประชากร 20,527 ครอบครัว ประชากรโดยรวม จำนวน 149,109 คน (หญิง จำนวน 78,139 คน ชาย จำนวน 70,970 คน)

ถนน

- ถนนสายหลัก คือถนนหมายเลข 5 มีระยะทาง จากอำเภอมงคลบุรี ถึงจังหวัดบันเตียเมียนเจย ประมาณ 9 กิโลเมตร (ซึ่ง ถนนเส้นนี้เป็นถนนที่เชื่อม จากช่องทางผ่านแดน ระหว่างประเทศไทย - ปอยเปต ประเทศกัมพูชา ไปยังกรุงพนมเปญ)

4.10.8 อำเภอสวายเจก

ตั้งอยู่ทางทิศเหนือ ของจังหวัดบันเตียเมียนเจย มีพื้นที่ 74,365 ตารางเมตร สภาพพื้นที่เป็นที่ราบ พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์ในการทำเกษตรกรรม

4.10.9 ถนน

ถนนสายหลัก คือถนนหมายเลข 69 มีระยะทาง จากอำเภอสวายเจก ถึงจังหวัดบันเตียเมียนเจย ประมาณ 25 กิโลเมตร

4.11 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

จังหวัดบันเตียเมียนเจย มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จำนวน 6 คน

¹กองบัญชาการทหารสูงสุด. สำนักงานประสานงานชายแดนไทย-กัมพูชา. (2549, 29 เมษายน). ข้อมูลจังหวัดต่าง ๆ ในประเทศกัมพูชา. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

5. จังหวัดพระตะบอง (ราชอาณาจักรกัมพูชา)

จังหวัดพระตะบอง เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของประเทศกัมพูชา มีระยะทาง ห่างจากกรุงเทพมหานคร ประมาณ 291 กิโลเมตร

5.1 ขนาดพื้นที่

มีขนาดพื้นที่รวม 1,162,200 เฮกตาร์ แบ่งออกเป็นพื้นที่ เกษตรกรรม เพาะปลูกพืช ผัก 415,200 เฮกตาร์ พื้นที่ทำนา 44,200 เฮกตาร์ พื้นที่ป่าไม้ 145,800 เฮกตาร์ พื้นที่น้ำท่วมตามชายฝั่งทะเลสาบ และที่ดินใช้ประโยชน์อื่น ๆ รวม 257,100 เฮกตาร์

5.2 สภาพอากาศ

มีสภาพเช่นเดียวกับพื้นที่ส่วนใหญ่ของกัมพูชา คือฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายน – พฤศจิกายน ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่ เดือนธันวาคม – พฤษภาคม (อุณหภูมิเฉลี่ย 20 – 38 องศาเซลเซียส) และได้รับอิทธิพลจาก ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้

5.3 อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ จังหวัดบันเตียเมียนเจย
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ จังหวัดเสียมราฐ และบึงทะเลสาบ
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ ประเทศไทย
ทิศใต้	ติดต่อกับ จังหวัดโพธิสัตว์

5.4 ประชากร

มีประชากร 174,781 ครอบครัว หรือ ประชากรโดยรวม จำนวน 886,556 คน คิดเป็น ร้อยละ 10.02 ของประชากรทั้งประเทศ (เป็นหญิง 453,781 คน คิดเป็น ร้อยละ 51 เป็นชาย 432,775 คน คิดเป็น ร้อยละ 49)¹

5.5 การปกครอง

แบ่งการปกครองออกเป็น 13 อำเภอ 96 ตำบล 741 หมู่บ้าน

1. อำเภอพระตะบอง
2. อำเภอบอเวิล
3. อำเภอบานอล

¹ กองบัญชาการทหารสูงสุด. สำนักงานประสานงานชายแดนไทย-กัมพูชา. (2549, 29 เมษายน). ข้อมูลจังหวัดต่าง ๆ ในประเทศกัมพูชา. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

4. อำเภอเอกพนม
5. อำเภอสังแก
6. อำเภอโมงรีไส
7. อำเภอกัวกรอลอ
8. อำเภอรัตนมณฑล
9. อำเภอสำลุด
10. อำเภอทมอโกล
11. อำเภอสำภาลูน
12. อำเภอพนมปรีก
13. อำเภอกุมเรียง

5.6 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

จังหวัดพระตะบอง มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จำนวน 8 คน¹

¹กองบัญชาการทหารสูงสุด. สำนักงานประสานงานชายแดนไทย-กัมพูชา. (2549, 29 เมษายน). ข้อมูลจังหวัดต่าง ๆ ในประเทศกัมพูชา. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

บทที่ 3

ภูมิหลังและประวัติความสัมพันธ์ด้านการค้าระหว่าง ไทย-กัมพูชา ก่อน พ.ศ. 2518

ในอดีตความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับกัมพูชาดำเนินมาตั้งแต่ก่อนสมัยอาณาจักรสุโขทัย ทั้งนี้ไทยและกัมพูชามีอาณาเขตติดต่อกันและมีสภาพทางภูมิศาสตร์ที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งสามารถแยกศึกษาตามยุคสมัย ตามสภาพภูมิศาสตร์ สังคม เป็นเบื้องต้นโดยสังเขป

1. ภูมิหลังความสัมพันธ์ระหว่างไทย-กัมพูชา

ดินแดนคาบสมุทรอินโดจีนรวมที่ตั้งของไทย กัมพูชาพบหลักฐานการอยู่อาศัยของมนุษย์ ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ต่อมากลุ่มชนในตระกูลออสโตเนเซียน ตระกูลมอญ และเขมร ได้ทยอยอพยพเข้า ตั้งถิ่นฐานตามลำดับ กลุ่มชนชาติในตระกูลมอญ เขมร ได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในแหลมอินโดจีนหลายครั้งหลายคราแยกย้ายมาอยู่เป็นแห่งๆ บางพวกผสมปะปนกับชนชาติท้องถิ่นเดิม และได้รับอิทธิพลจากสิ่งต่างๆ มีส่วนทำให้รูปร่างบุคลิกเปลี่ยนแปลงไปที่ละน้อยกลายเป็นชนชาติหลายกลุ่มหลายภาษา พวกที่เป็นใหญ่ในสมัยโบราณมีความเจริญรุ่งเรืองอยู่ในระดับสูง 2 ชนชาติ คือ มอญ และเขมร¹

ในดินแดนประเทศไทยเชื่อกันว่าชาชาติมอญเป็นชนกลุ่มใหญ่มีอาณาจักรทวารวดีเป็นปกครองใหญ่กว่าอาณาจักรอื่นๆ ขณะเดียวกันดินแดนกัมพูชาชนชาติเขมรได้สถาปนาศูนย์กลางอำนาจที่ยิ่งใหญ่ในนามเมืองอีสานปุระและรวมทั้งเมืองพระนคร ในสมัยต่อมา วัฒนธรรมเขมรแผ่เข้ามาครอบคลุมดินแดนประเทศไทยเป็นระยะๆ จนดูเหมือนว่าเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรเขมร และเมื่อไหร่ที่กษัตริย์มีความสามารถก็จะแผ่อำนาจเข้ามาครอบคลุมโดยเฉพาะในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 แห่งกัมพูชามีดินแดนที่อยู่ในครอบครอง ภายใต้อำนาจของพระองค์เป็นจำนวนมาก²

ครั้นเมื่อพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 สวรรคตอำนาจของเขมรเสื่อมลง ชนชาติไทยหลายกลุ่มได้สถาปนารัฐอิสระขึ้นปกครอง เช่น ล้านนาทางตอนเหนือ สุโขทัยในลุ่มน้ำยม สุวรรณภูมิและอโยธยาในลุ่มน้ำเจ้าพระยา³

¹ เสถียรโกเศศ. (2506). วัฒนธรรมและประเพณีต่างๆของไทย. หน้า 147.

² วัฒน ภาณุจันทรเดช. (2507). สัมพันธภาพทางการเมืองระหว่างประเทศไทยกับกัมพูชา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2498. หน้า 9,10.

³ ธีตา จาตุประยูร. (2510). บทบาทของไทยเกี่ยวกับเขมรในรัชกาลที่ 3 และรัชกาลที่ 4. หน้า100-101.

1.1 สมัยสุโขทัย

ในสมัยที่พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ ได้สถาปนาอาณาจักรสุโขทัย¹ไทยกับกัมพูชามีสัมพันธไมตรีต่อกันที่ดีต่อกันจนกระทั่งถึงสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช²ได้ขยายอิทธิพลและอาณาเขตออกไปยังทิศต่างๆ อย่างกว้างขวาง³รวมทั้งในดินแดนที่เคยเป็นเขตอิทธิพลของ วัฒนธรรมเขมร ซึ่งครองแคว้นทวารวดีไว้ก่อน สงครามครั้งนี้ไทยได้อาณาจักรทวารวดี แถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาเข้ามาไว้ในอาณาจักรไทยด้วย⁴ ดังนั้นความสัมพันธ์ของไทยกับกัมพูชาในอดีตจึงปรากฏในลักษณะของการทำสงครามระหว่างกันมากกว่าการค้าขาย

1.2 สมัยอยุธยา

พระมหากษัตริย์อยุธยา หลายพระองค์ทรงแผ่อำนาจเข้าไปในเขมร และยังได้กวาดต้อนชาวเขมรกลับมากรุงศรีอยุธยาเสมอ

สมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง)

เมื่อพระเจ้าอู่ทองได้สถาปนาอาณาจักรอยุธยาและปราบดาภิเษกเป็นสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 ปฐมกษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา เมื่อ พ.ศ. 1893⁵ พระองค์มีอาณาเขตในการปกครอง 16 เมือง ได้แก่ มะละกา ชวา ตะนาวศรี นครศรีธรรมราช ทวาย เมาะตะมะ เมาะลำเลิง สงขลา จันทบูรณ พินธุโลก สุโขทัย พิชัย สวรรคโลก พิจิตร กำแพงเพชร และนครสวรรค์⁶ และพระองค์ยังได้แผ่อำนาจเข้าไปในเขมร กวาดต้อนเขมรกลับมากรุงศรีอยุธยาเป็นจำนวนมาก⁷ นอกจากนี้พระมหากษัตริย์พระองค์ต่อๆ มาได้ยึดแนวทางดังกล่าวเป็นแนวนโยบายในการบริหารอาณาจักรในสมัยต่อมาด้วย ขณะเดียวกันนั้นเมื่อไหร่ก็ตามที่ไทยอ่อนแอ กัมพูชาเองก็ใช้นโยบายในการแผ่ขยายอำนาจเข้ามาในไทยด้วย ในที่สุดจึงสามารถปราบปรามกัมพูชาลงได้ในปี พ.ศ. 1895-1896⁸

สมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 (พระเจ้าเมศวร)

ใน พ.ศ. 1931 ขึ้นครองราช กัมพูชาได้ส่งกองทัพมาปล้นเมืองชลบุรี และกวาดต้อนผู้คนชาวเมืองชลบุรีและจันทบุรีไป ประมาณ 6,000-7,000 คน พระรามาธิบดี จึงยกกองทัพไปตีนครธม

¹ กรมศิลปากร. (2534). พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1 หน้า 42.

² ขุนวิจิตรมาตรา. 2516. ประวัติการค้าไทย. หน้า 46,64-65.

³ กรมศิลปากร. (2534). เล่มเดิม. หน้า 44.

⁴ ประทีป วาทิน. (2501). สารคดีประวัติศาสตร์ปราสาทหินเขาพระวิหาร. หน้า 84.

⁵ กรมศิลปากร. (2534). เล่มเดิม. หน้า 11,53-54.

⁶ กรมศิลปากร. (2534). พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1 หน้า 44,189.

⁷ แหล่งเดิม. หน้า 199.

⁸ กรมศิลปากร. (2505). พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา. ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) กับพระจักรพรรดิพงศ์ (จาก). หน้า 2-3

(ราชธานีของกัมพูชาในขณะนั้น) กษัตริย์กัมพูชาหนีไปได้ จับได้แต่อุปราชซึ่งเป็นราชบุตร และโปรดให้พระยาชัยณรงค์อยู่รักษาเมืองที่กัมพูชา ต่อมาฉนวนยกกำลังมารุกราน พระยาชัยณรงค์ได้กราบทูลให้สมเด็จพระรามาเมศวรทรงทราบ สมเด็จพระรามาเมศวร จึงให้ยกทัพกลับไทย และให้กวาดต้อนชาวกัมพูชาเข้ามาไว้ในไทยด้วย¹

สมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 (เจ้าสามพระยา)

อาณาจักรกัมพูชา มี พระเจ้าธรรมมาโสกราช แห่งอาณาจักรกัมพูชา เห็นว่าไทยกำลังอยู่ช่วงไม่สงบเพราะผลัดเปลี่ยนกษัตริย์ กัมพูชาจึงยกกองทัพเข้ามาปล้นและแย่งชิงทรัพย์สมบัติของบรรดาชาวไทยที่ปลายเขตแดนไปเป็นอันมาก สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 ได้ยกทัพพร้อมด้วยพระอินทราชาราชโอรสไปตีนครธมได้สำเร็จ และให้พระอินทราชา ปกครองกัมพูชา เมื่อ พ.ศ. 1975 แต่พระอินทราชาปกครองเขมรได้ไม่นาน เขมรก่อการกบฏและลอบปลงพระชนม์ ในเวลาต่อมา² สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 ได้กวาดต้อนประชาชนในนครธมไปกรุงศรีอยุธยาเป็นจำนวนมาก เขมรกลัวไทยยกทัพไปตีจึงได้ย้ายเมืองหลวงไปอยู่ที่ป่าสาธณะระยะหนึ่งแล้วย้ายไปอยู่ที่พนมเปญซึ่งเป็นเมืองหลวงของกัมพูชาในปัจจุบัน³

สมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ

พระยาละแวกซึ่งเป็นกษัตริย์กัมพูชา ได้ข่าวว่า กรุงศรีอยุธยาเกิดจลาจล เรื่องขุนวรวงศาธิราช จึงยกกองทัพมาถึงเมืองปราจีนบุรี พอได้ข่าวว่าแผ่นดินเป็นปกติแล้วไม่ได้ยกทัพเข้ามาต่อแต่ได้กวาดต้อนครอบครัวไทยที่ปราจีนกลับไปเมืองละแวก การกระทำของเขมรทำให้ สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ทรงพิโรธ เมื่อเสร็จศึกกับพม่า สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ จึงโปรดให้ยกกองทัพไปตีเมืองละแวก⁴ ในปี พ.ศ.2075 เป็นการแก้แค้น แต่ยังไม่ทันเข้าตี พระยาละแวกขอยอมอ่อนน้อมแต่โดยดี⁵ พร้อมกับนำเครื่องราชบรรณาการและนักพระสุโท นักพระสุทัน ซึ่งเป็นราชบุตรมาถวายต่อ สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ พระองค์ทรงพระราชทานอภัยโทษ⁶ พระองค์ทรงรับนักพระสุโท นักพระสุทัน เป็นราชบุตรบุญธรรมและทรงให้นักพระสุทันไปครองเมืองสวรรคโลก⁷

¹ กรมศิลปากร. (2534). เล่มเดิม. หน้า 60,211.

² กรมศิลปากร. คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัดและพระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐ. หน้า 447.

³ กรมศิลปากร. (2534). พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1 หน้า 218.

⁴ แหล่งเดิม. หน้า 271.

⁵ กรมศิลปากร. พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพระจักรพรรดิพงศ์. หน้า 32-35.

⁶ วัฒน กายจนอักษรเดช. (2507). สัมพันธภาพทางการเมืองระหว่างประเทศไทยกับกัมพูชา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2498. หน้า 14.

⁷ กรมศิลปากร. (2534). หน้าเดิม.

พ.ศ. 2078 **พระยาละแวก(จันทราชา)** เกิดกบฏ ได้พาญวนมาตีเมืองละแวก และได้ฆ่าพระยาละแวก ซึ่งเป็นพระบิดาของของนักพระสุโท นักพระสุทัน สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ จึงโปรดให้พระยาสุวรรณคโลก(นักพระสุทัน)ยกกองทัพไปปราบปราม ถัรบชนะจะให้ปกครองเขมรต่อไป แต่นักพระสุทันพ่ายแพ้แก่กองทัพญวนและถึงแก่กรรมในสนามรบ การรบในครั้งนี้กองทัพไทยเสียชีวิตและไพร่พลเป็นจำนวนมาก¹

สมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชา

พ.ศ.2112 กรุงศรีอยุธยาพ่ายแพ้แก่พม่า พระเจ้าหงสาวดี กษัตริย์พม่า ได้ราชาภิเษกพระมหาธรรมราชาขึ้นเป็นกษัตริย์ครองกรุงศรีอยุธยา ใน พ.ศ. 2112² เป็นเวลาที่กรุงศรีอยุธยากำลังยับเยิน ทรัพย์สินสมบัติ ประชาชน และอาวุธ ถูกพม่า กวาดต้อนและยึดไปหมด

พ.ศ. 2113 พระยาละแวก (พระบรมราชา) กษัตริย์กัมพูชา (โอรสของ พระยาละแวก (จันทราชา) ได้สวรรคตลงเมื่อ พ.ศ. 2109) เห็นว่าไทยเสียที่แก่พม่าจึงคิดที่จะซ้ำเติมไทยจึงได้ยกกองทัพ 30,000 คน กรุงศรีอยุธยาในเวลานั้นไม่มีกำลังพอที่จะต่อสู้ แต่จำเป็นต้องตั้งหลักสู้ เขมรสู้ไม่ชนะจึงได้กวาดต้อนประชาชนไทยไปเป็นเชลยจำนวนมาก

พ.ศ. 2118 พระยาละแวก(พระบรมราชา)ยกทัพมาตีกรุงศรีอยุธยา อีกครั้งหนึ่ง โดย ยกทัพเรือมาถึงที่วัดพนัญเชิง แต่สู้กองทัพพระมหาธรรมราชาไม่ได้ จึงถอยทัพกลับไป และกวาดต้อนประชาชนหตามหัวเมืองชายทะเลกลับไปด้วย พระยาละแวก (พระบรมราชา) ครองราชอยู่ 11 ปี ก็สวรรคต

พระยาละแวก (นักพระสัฏฐา) ได้ขึ้นครองราช ต่อจากพระยาละแวก (พระบรมราชา)พระบิดา พระยาละแวก (นักพระสัฏฐา) ซึ่ง ปี พ.ศ. 2124 ได้ยกทัพมาตีเมืองเพชรบุรี และกวาดต้อนประชาชนไทยไปเป็นจำนวนมาก

ปีต่อมาพระยาละแวก (นักพระสัฏฐา) ให้กองทัพยกทัพเข้ามาทางหัวเมืองภาคตะวันออก ซึ่งคราวนี้เป็นช่วงเวลาสมเด็จพระนเรศวรทรงบัญชาการศึกษาเป็นครั้งแรกกองทัพของ พระยาละแวก จึงถูกกองทัพของสมเด็จพระนเรศวรตีแตกพ่ายไป³

การที่เขมรยกทัพเข้ามารุกรานและกวาดต้อนประชาชนไทยตามแนวชายแดนไทยบ่อยๆ ทำให้ไทยโกรธเคืองมากแต่ยังไม่มีโอกาสที่จะตอบโต้การรุกรานเขมรอย่างจริงจัง เพราะในขณะนี้ไทยอยู่ในสภาพที่อ่อนแอมาก ประชาชนมีจำนวนน้อย เนื่องจากประชาชนถูกพม่ากวาดต้อนไปเป็นจำนวนมาก ประชาชนที่มีเหลือ อยู่ในสภาพอดอยาก อ่อนแรง ไม่มีอาวุธและไม่มีกำลังพอที่จะ

¹กรมศิลปากร. พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา. ฉบับพันจกัรพรรดิพงศ. หน้า 36. และ กรมศิลปากร. (2509). พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา. ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) กับพระจกัรพรรดิพงศ (จาก). หน้า 2-3.

²กรมศิลปากร. (2534). พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1. หน้า 286.

³กรมศิลปากร. (2534). พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1. หน้า 288.

ต่อสู้กับข้าศึกได้ ในช่วงนี้เป็นสมัยที่เขมรเข้ามารุกรานไทยมากที่สุดในประวัติศาสตร์กรุงศรีอยุธยา¹

พ.ศ. 2127 พระนเรศวรทรงประกาศอิสรภาพไม่ขึ้นต่อกรุงหงสาวดี² ขณะนั้นพระยาละแวกทราบข่าวเดชะนภาพของพระนเรศวรก็รู้สึกเกรงกลัว จึงมีหนังสือขอเป็นไมตรีกับไทย โดยให้ขุนเทพโกษา หมื่นชัยสงคราม และนายเทพศรีช้าง ถือนหนังสือมาเจริญพระราชไมตรี สมเด็จพระมหาธรรมราชาทรงรับสัมพันธไมตรีของกัมพูชา

พ.ศ. 2128 พระเจ้าหงสาวดีให้พระเจ้าเชียงใหม่ยกทัพใหญ่มาตีกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 พระยาละแวกกษัตริย์กัมพูชาได้ให้พระศรีสุพรรณมาธิราช น้องของพระยาละแวก ยกกองทัพมาช่วยไทยสู้รบกับพม่า กองทัพไทยและกัมพูชาช่วยกันตีกองทัพพระเจ้าเชียงใหม่แตกไปจนถึงโพธิ์สามต้น พระศรีสุพรรณมาธิราชทรงเรือพระที่นั่งล่องมาถึงโพธิ์สามต้น เข้าจอดเรือหยุดพักไพร่พลรับประทานอาหาร เมื่อสมเด็จพระนเรศวรเสด็จตามมาภายหลัง เมื่อมาถึงตรงเรือพระศรีสุพรรณมาธิราชจอดอยู่นั้น พระศรีสุพรรณมาธิราชถือทิวมาณะว่าตัวเป็นเจ้าผู้ใหญ่มิได้ถวายบังคมแก่สมเด็จพระนเรศวร พระนเรศวรทรงพิโรธจึงให้ตัดศีรษะชะลยคนหนึ่งเสียบไว้ตรงข้ามเรือของพระศรีสุพรรณมาธิราช เป็นเหตุให้พระศรีสุพรรณมาธิราชขัดเคืองยิ่งนัก ครั้นเสร็จสงครามแล้วยกทัพกลับกัมพูชาได้กราบทูลให้พระยาละแวกทราบถึงเหตุที่สมเด็จพระนเรศวรทรงประจานให้ได้รับความอับอาย พระยาละแวกทรงขัดเคืองมาก และตั้งแต่นั้นมา สัมพันธไมตรีระหว่างไทยกับกัมพูชาก็ขาดลง³

พ.ศ. 2129 พระเจ้าหงสาวดียกกองทัพมาตีกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 3 ขณะที่กองทัพไทยกำลังต่อสู้กับกองทัพพม่า พระยาละแวกทรงขัดเคืองต่อสมเด็จพระนเรศวรจึงได้ยกกองทัพมาตีที่ปราจีนบุรี โดยมีเจ้าฟ้าทะละหะเป็นแม่ทัพยกเข้ามาตีหัวเมืองใต้เมืองปราจีนบุรี

เมื่อ พ.ศ. 2130 การศึกทางพระเจ้าหงสาวดี พอสงบลงบ้าง สมเด็จพระนเรศวรได้ให้พระยาศรีไชยณรงค์และพระยาสีหราชเดโช ยกพลลงมาช่วยเหลือ และมาทันกองทัพกัมพูชาที่เข้าตีนครนายก กองทัพไทยต่อสู้กันที่นครนายก กองทัพกัมพูชาแตกพ่ายไปและกองทัพไทยได้ตามโจมตีจนถึงเขตแดน กรมศิลปากร. (2534). *พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1*. หน้า 305 จึงได้ยกทัพมาตั้งที่ปราจีนบุรี จนกระทั่งพม่าแตกกลับไปหงสาวดีแล้ว จึงยกทัพกลับไปกรุงศรีอยุธยา⁴

¹กรมศิลปากร. (ศักราชในพงศาวดารกัมพูชาตรงกับพงศาวดารไทยฉบับหลวงประเสริฐ). *พระราชพงศาวดารกรุงสยาม (ฉบับบริติชมิวเซียม)*. หน้า 136-144.

²พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (ม.ป.ป.) *พระราชพงศาวดารไทยฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 2*. หน้า 179.

³กรมศิลปากร. (2534). *พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1*. หน้า 301.

⁴วิวัฒนะ กาญจนอักษรเดช. (2507). *สัมพันธภาพทางการเมืองระหว่างประเทศไทยกับกัมพูชา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2498*. หน้า 16.

สมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

จากการกระทำของกัมพูชาที่ผ่านมาทำให้ สมเด็จพระนเรศวรพระองค์ทรงขัดเคืองพระยาละแวกยิ่งนัก เมื่อพระองค์ทรงขึ้นครองราชย์สมบัติในปี พ.ศ. 2133 มีพระชนษา 35 ปี กรมศิลปากร. (2534). พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1. หน้า 307. ก็เตรียมกองทัพที่จะยกไปตีกัมพูชา แต่พม่าได้ยกกองทัพมาตีไทยอีก กรุงศรีอยุธยาจึงต้องทำสงครามกับพม่า ปี 2131 จึงได้ยกทัพไปล้อมเมืองละแวกอยู่สามเดือนเศษ ยังตีไม่ได้ กองทัพเกิดขาดเสบียงอาหาร จึงต้องยกทัพกลับมาสะสมเสบียงอาหาร ในช่วงนี้พม่ายกทัพมาประชิดกรุงศรีอยุธยาอีกกรุงศรีอยุธยาจึงต้องพักรบทางด้านกัมพูชาไว้ก่อน¹ จนกระทั่ง พ.ศ. 2136 จึงได้ยกกองทัพไปตีกัมพูชาในที่สุดก็สามารถจับพระยาละแวก(นักพระสัจจวิธาน) ทำพิธีปฐมกรรมตัดศีรษะ โดยนำเอาพระศรีสุพรรณมาธิราชมาไว้ในกรุงศรีอยุธยา และกวาดต้อนประชาชนกัมพูชากลับมาเป็นจำนวนมาก กรมศิลปากร. (2534). พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1. หน้า. 321

พระสุพรรณมาธิราช กษัตริย์ กัมพูชา ได้สวรรคตลง ทางกัมพูชา ขอให้พระศรีสุพรรณมาธิราช (น้องพระยาละแวกพระสัจจวิธาน) ที่อยู่ในกรุงศรีอยุธยา กลับมาครองราชย์ สมเด็จพระนเรศวรทรงอนุญาต ใน พ.ศ. 2145 พระศรีสุพรรณมาธิราช ปกครองกัมพูชาอยู่ได้ระยะเวลาหนึ่ง พระยาอ่อนน่องต่างพระมารดา² ซึ่งหนีไปตั้งแหล่งซ่อนสมุ้คนอยู่ที่แสนสะทิง จะยกทัพรบกับ พระศรีสุพรรณมาธิราช พระศรีสุพรรณมาธิราช ขอให้ไทยส่งกองทัพไปช่วยปราบปราม สมเด็จพระนเรศวรและพระเอกาทศรถจึงยกกองทัพไปปราบปราม โดยให้พระศรีสุพรรณมาธิราช ยกทัพมาบรรจบ ได้ตีทัพพระยาอ่อนน่องพ่ายไป และตั้งแต่นั้นเป็นต้นมากัมพูชาก็เป็นประเทศราชของไทย³

การที่กองทัพไทยสามารถรบชนะในครั้งนี้ได้ เพราะไทยมีพระมหากษัตริย์ เป็นผู้นำที่เข้มแข็ง และพระองค์ทรงร่วมนำทัพออกศึกสงครามด้วยพระองค์เองทุกครั้ง ทำให้ไพร่พลในกองทัพของพระองค์มีกำลังใจที่เข้มแข็ง และได้มีการเตรียมพาหนะและเสบียงอาหารไว้อย่างพร้อมเพรียง และมีการแก้ไขข้อบกพร่องในการทำสงครามซึ่งเป็นเหตุให้การสู้รบของไทยในชานนี้ไม่พ่ายแพ้ต่อประเทศใด และมีบารมีเป็นที่เกรงขามทั้งไป

สมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม

สมเด็จพระเจ้าทรงธรรมขึ้นครองราชสมบัติเมื่อ พ.ศ. 2146 พระองค์เป็นกษัตริย์ที่ไม่ทรงโปรดสงคราม อาณาจักรกัมพูชาจึงถือโอกาสแข็งเมือง ไม่ยอมส่งบรรณาการ ทำให้พระเจ้าทรง

¹กรมศิลปากร. (2509). คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัดและพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์. หน้า 468.

²กรมศิลปากร. (2534). พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1. หน้า 332.

³วิวัฒน์ กาญจนอักษรเดช. (2507). สัมพันธภาพทางการเมืองระหว่างประเทศไทยกับกัมพูชา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2498. หน้า 16-17.

ธรรม ทรงขัดเคืองพระทัยและทรงจัดทัพไปปราบปรามเขมร ไทยได้พยายามปราบปรามอยู่ตลอดรัชกาล แต่ก็ไม่สามารถปราบปรามได้ จนสิ้นรัชกาลพระเจ้าทรงธรรม¹ ใน พ.ศ. 2161 ไทยได้เปลี่ยนกษัตริย์ใหม่อีก 2 รัชกาล และในรัชกาลที่ 3 ถึงรัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง

สมัยพระเจ้าปราสาททอง

สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ขึ้นครองราชย์ เมื่อ พ.ศ. 2173 ในช่วงนี้เหตุการณ์ในกรุงศรีอยุธยาเป็นปกติสงบเรียบร้อย ไทยจึงได้ทำการปราบปรามกัมพูชาซึ่งแข็งเมืองมาตั้งแต่สมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม สงครามระหว่างไทย-กัมพูชาได้เริ่มขึ้นอีก และกัมพูชาได้ตกเป็นประเทศราชของไทย การพ่ายแพ้ของกัมพูชาในครั้งนี้เป็นการแพ้ครั้งสุดท้ายในสมัยกรุงศรีอยุธยา และพระเจ้าปราสาททองได้กวาดต้อนผู้คนและทรัพย์สินของเข้ามาไว้ในกรุงศรีอยุธยาเป็นจำนวนมาก และทรงให้จัดกองทัพดูแลกัมพูชาอย่างกวัดขั่น ทำให้กัมพูชาไม่กล้ากระด้างกระเดื่องจนสิ้นสมัยกรุงศรีอยุธยา²

1.3 สมัยธนบุรี

พ.ศ. 2310 พระเจ้าตากสินสถาปนากรุงธนบุรีและปราดาภิเษกเป็นสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีและทำการปราบปรามก๊กต่าง ๆ ที่ตั้งตัวเป็นอิสระตั้งแต่ปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา เพื่อรวบรวมไทยให้เป็นหนึ่งเดียวกัน เป็นเวลาเดียวกับที่กัมพูชาได้เกิดการแก่งแย่งชิงราชบัลลังก์กันขึ้นระหว่างนักงศ์นันทกับนักงศ์ตุน ผลปรากฏว่าฝ่ายนักงศ์ตุนสู้ไม่ได้จึงขอให้ญวน (เวียดนาม) ยกทัพมาช่วย นักงศ์นันทสู้ญวนไม่ได้จึงหนีเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี

ขณะนั้นสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีได้ยกกองทัพไปตีเมืองนครศรีธรรมราชซึ่งทรงมีราชสาสน์ไปยังนักงศ์ตุนให้ยอมอ่อนน้อมต่อไทยตามที่เคยปฏิบัติต่อพระมหากษัตริย์ไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา ด้วยการให้ส่งต้นไม้เงิน ต้นไม้ทอง มาบรรณาการแก่ สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี แต่นักงศ์ตุนปฏิเสธ ด้วยเห็นว่าพระองค์เป็นบุคคลธรรมดาไม่มีเชื้อสายของกษัตริย์³ สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีโปรดให้พระยาอภัยภทรฤทธิ (ภายหลังได้เลื่อนยศเป็นเจ้าพระยาจักรี) และพระยาอนุชิตราชา (ภายหลังได้เลื่อนยศเป็นเจ้าพระยาสุรสีห์) ยกกองทัพไปตีเขมร ในปี พ.ศ. 2313 ซึ่งขณะนั้นมีบันทายเพชรเป็นเมืองหลวง ส่วนพระองค์เองจะยกตามไปภายหลัง ครั้นกองทัพไทยยกไปตีเขมร ได้หัวเมืองรายทาง จนยึดเมืองเสียมราฐ และพระตะบอง โพธิสัตว์ ได้แล้ว แต่กองทัพที่ยกไปตี

¹ หลวงวิจิตรวาทการ. (2165). *เอกสารเรื่องความสัมพันธ์กับต่างประเทศสมัยกรุงศรีอยุธยา*. หน้า 23-25.

² วัณณะ กาญจนอักษรเดช. (2507). *สัมพันธ์ภาพทางการเมืองระหว่างประเทศไทยกับกัมพูชา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2498*. หน้า 17-18.

³ กรมศิลปากร. *ราชพงศาวดารกัมพูชา*. หน้า 139-140. และพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2511).

นครศรีธรรมราชนั้น ทำการไม่สำเร็จ สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีจึงได้ยกทัพหลวงไปด้วยพระองค์เองโดยทางเรือ แต่กองทัพเรือประสบกับคลื่นลมพายุ และเกิดข่าวลือว่า สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีสวรรคต¹ พระยาอภัยรณฤทธิ์ และพระยาอนุชิตราชา จึงรีบยกกองทัพกลับจากกัมพูชา เพราะเกรงว่าจะเกิดเหตุจลาจลในกรุงธนบุรี สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีจึงทรงเรียกกองทัพไทยกลับไทยทั้งหมด

ต่อมาใน พ.ศ. 2314 พม่ายกทัพมาตีเมืองเชียงใหม่ สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีจึงส่งกองทัพไทยไปทำการรบกับพม่าที่เชียงใหม่ กัมพูชาเข้าใจว่าไทยสู้พม่าไม่ได้ จึงยกกองทัพเข้ามาซ้ำเติมไทยโดยทำการโจมตีตราดและจันทบุรี แต่กองทัพไทยที่จันทบุรีเข้มแข็งมาก สามารถรักษาเมืองเอาไว้ได้ กัมพูชาจึงแตกพ่ายกลับไป เหตุการณ์ในครั้งนี้ ทำให้พระเจ้ากรุงธนบุรีทรงพิโรธมาก รับสั่งให้พระยาจักรี เป็นแม่ทัพบก และพระยาโกษาธิบดี เป็นแม่ทัพเรือไปตีเขมรอีกโดยให้ไปตีเมืองพระตะบอง โพธิสัตว์ จนถึงพุทไธเพชร(บันทายเพชร) โดยให้นำนกทองนันทร่วมไปในกองทัพด้วย เพื่อช่วยเกลี้ยกล่อมให้ชาวกัมพูชาเข้าด้วยกับกองทัพไทย ส่วนสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีได้ยกทัพหลวงไปตีพุทไธมาศ อีกทางหนึ่ง คราวนี้กองทัพไทยตีได้กัมพูชาทั้งหมด ส่วนนักองตน หนีไปเมืองญวน สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีจึงได้ราชาภิเษกนักองนันท เป็นพระรามาริบัติ ปกครองกัมพูชาเมืองหลวงขณะนั้นคือบันทายเพชร โดยให้พระยาจักรี และพระยาโกษาธิบดี จนกว่าเหตุการณ์จะสงบ และโปรดให้ตั้งพระยาพิพิธผู้ช่วยราชการกรมทำเป็นพระยาราชาศรัยอยู่ครองเมืองบันทายมาศ(พุทไธมาศ)² แล้วพระองค์ทรงยกกองทัพกลับกรุงธนบุรี³

เมื่อไทยยกกองทัพกลับแล้ว พระยาราชาศรัยคนเก่าซึ่งเป็นญวนได้ยกทัพเรือมาตีเอาบันทายมาศคืน แต่ไทยใช้กำลังทหารจีนเข้ายึดคืนได้อีก สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ทรงทราบ จึงโปรดให้ทั้งเมืองบันทายมาศเพราะอยู่ในชัยภูมิที่ล่อแหลมยากแก่การรักษา หลังจากนั้นเขมรแตกออกเป็นสองฝ่าย นักองตนได้ขอให้กองทัพญวนมาป้องกันตนเอง และได้ตั้งกองทัพอยู่ที่เมืองแพรกปักปรัด พระเจ้าเวียดนามให้ข้าราชการญวนมาคุ้มครองมีตำแหน่งเป็น เบาฮอ (Baoho)⁴ ทำให้พระรามาริบัติ (นักองนันท) ไม่กล้าที่จะพักที่เมืองพุทไธเพชร(บันทายเพชร) ซึ่งเป็นเมืองหลวงของกัมพูชาในขณะนั้น จึงได้ไปอยู่ที่เมืองกำปอด แต่ญวนไม่มีกำลังที่จะช่วยเหลือแก่นักองตน เพราะวญวนกำลังต่อสู้อยู่กับกบฏไกอเซ็น

เมื่อนักองตน หมดที่พึ่ง และความเกรงกลัวต่ออำนาจของกองทัพไทยที่คอยให้ความช่วยเหลือพระรามาริบัติ (นักองนันท) จึงขอมีพระราชไมตรีประนีประนอมกับพระรามาริบัติ (นักองนันท) ซึ่งพระรามาริบัติ ทรงยินดี สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงทราบ ก็ทรงโลมนัส ทรงอภิเษกนัก

¹ ประชุมพงศาวดารฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม 1. หน้า 198-212.

² พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (ม.ป.ป.). *พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 2*. หน้า 350-351.

³ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (ม.ป.ป.). *พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพระราชหัตถเลขา*. หน้า 637-639.

⁴ กรมศิลปากร. (2511). *ประชุมพงศาวดารฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม 1*. หน้า 214.

องตน เป็นมหาอุปโยราช¹ (ตำแหน่งรองจากพระมหากษัตริย์) และนักกองธรรม เป็นมหาอุปราช กัมพูชาจึงขึ้นตรงต่อไทยอีกครั้งหนึ่ง²

จนกระทั่งปี พ.ศ. 2321 เกิดเหตุการณ์วุ่นวายในเขมรขึ้นอีก โดยอุปโยราช (นักองตน) และนักกองธรรม (อุปราช) ลี้พระชนม์ และเป็นที่น่าสงสัยว่าพระรามาริบัติ (นักองนนท์) จะเป็นผู้อยู่เบื้องหลังเหตุการณ์นี้ เจ้าฟ้าทะละหะ (มุ) จึงก่อกบฏขึ้น จับนักองนนท์ฆ่าเสีย แล้วแต่งตั้งนักองเอง โอรสของนักองตน ซึ่งมีพระชนม์อายุ 4 พรรษา ขึ้นครองราชย์ และตั้งตนเองเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน³ และต่อมาได้ยกตนเองเป็นอุปราช มีพฤติการณ์ฝักใฝ่ต่อญวน พระเจ้ากรุงธนบุรีจึงรับสั่งให้เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก เป็นแม่ทัพใหญ่ เจ้าพระยาสุรสีห์ เป็นแม่ทัพหน้า และกรมขุนอินทรพิทักษ์ เป็นทัพหนุน ยกไปตีกัมพูชา กองทัพไทยรบได้ชัยชนะไปตลอดทาง และใกล้จะยึดเมืองหลวงของกัมพูชาได้ เกิดเหตุจลาจลในกรุงธนบุรี กองทัพไทยจึงต้องยุติศึกในกัมพูชาและยกกองทัพกลับกรุงธนบุรี⁴

1.4 สมัยรัตนโกสินทร์

สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

พ.ศ. 2327 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงปราบดาภิเษกขึ้นเป็นปฐมบรมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรีของไทย ทรงย้ายเมืองหลวงจากกรุงธนบุรี มาสร้างเมืองหลวงแห่งใหม่อยู่ที่ กรุงรัตนโกสินทร์ ทรงให้ พระยายมราช (แบน) ยกกองทัพไปปราบเจ้าฟ้าทะละหะ (มุ) กองทัพไทยสามารถยึดเมืองหลวงของกัมพูชาได้ และสำเร็จโทษเจ้าฟ้าทะละหะ (มุ) พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงแต่งตั้งให้พระยายมราช (แบน) เป็น ผู้สำเร็จราชการแผ่นดินกัมพูชา แต่ถูกพวกจามที่ได้รับการสนับสนุนจากญวนโจมตี พระยายมราช (แบน) เห็นว่าต้านทานไม่ไหว จึงได้พานักองเอง มกุฎราชกุมารของกัมพูชา ซึ่งขณะนั้นมีพระชนมายุ 10 พรรษา เข้ามายังกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงชุบเลี้ยงนักองเองเป็นบุตรบุญธรรม⁵

ส่วนทางเขมร สามารถป้องกันตนเองจากพวกจามไว้ได้ จึงขาดผู้ปกครองประเทศ จึงขอให้นักองค์เองกลับไปเป็นประมุขของกัมพูชา พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงมีพระราชดำริเห็นว่านักองเองมีพระชนมายุน้อย ถ้าส่งไปปกครองเขมรขณะนั้นหากเกิดพลาตพลังไปอาจสูญเสียเชื้อพระวงศ์ของเขมรได้ ทรงเลื่อนยศให้พระยายมราช (แบน) เป็นเจ้าพระยาอภัย

¹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2. หน้า 92.

² พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. แห่หลังเดิม. หน้า 640-641.

³ หลวงเรื่องเดโชนันต์. ราชพงศาวดารกรุงกัมพูชา. หน้า 152.

⁴ รวมเรื่องเกี่ยวกับญวนและเขมรในสมัยรัตนโกสินทร์ หน้า 10-11 และ วัฒนธรรม กาญจนอักษรเดช.

(2507). สัมพันธภาพทางการเมืองระหว่างประเทศไทยกับกัมพูชา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2498. หน้า 19.

⁵ กรมศิลปากร. รวมเรื่องเกี่ยวกับญวนและเขมร. หน้า 10-11.

ภูเบศร์วิเศษสงคราม และโปรดให้กลับไปเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดินกัมพูชาเช่นเดิม เมื่อปี พ.ศ. 2327 โดยมีเมืองหลวงอยู่ที่อุดงลือไชย¹

ต่อมาเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ (แบน) เกิดผัดใจกับพระเจ้าองค์เชียงสือ กษัตริย์ของญวน เนื่องจากพระเจ้าองค์เชียงสือ พยายามแผ่อำนาจเข้ามาในกัมพูชา เจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ พยายาม ขัดขวาง จึงทำให้เกิดผัดใจกัน พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงทราบ และทรงใกล้เคียง เพราะไม่ต้องการผัดใจกับญวน และเพื่อไม่ให้ไทยต้องระวังศึกทั้งสองฝ่ายระหว่างเวียดนาม และพม่า

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงชุบเลี้ยงนักร้องเองเป็นอย่างดี เมื่อครบชันษาที่จะผนวช ทรงผนวชให้ตามประเพณี เมื่อลาสิกขาแล้ว ขณะนั้นนักร้องเองมีพระชนมายุ 22 พรรษา พระองค์ทรงมีพระราชดำริให้ไปปกครองกัมพูชา พระราชทานนามว่า “สมเด็จพระนารายณ์รามาริบัติศรีสุริโยพรรณ” และทรงโปรดเกล้าฯ ให้พระยากลาโหม(ปก) ซึ่งเป็นพี่เลี้ยงของนักร้องเอง มีตำแหน่งเป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้าทะละหะ ไปว่าราชการที่เขมร และ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงขอเมืองพระตะบอง และเมืองเสียมราฐ ต่อสมเด็จพระนารายณ์รามาริบัติ ให้เจ้าพระยาอภัยภูเบศร์(แบน) ได้ปกครองโดยสิทธิขาด โดยขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ² เพื่อเป็นบำเหน็จรางวัลที่เจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ (แบน) ปกครองเขมรนานถึง 12 ปี และมีความดีความชอบมาก

สมเด็จพระนารายณ์รามาริบัติ ครองราชย์อยู่เพียงสามปี ก็สวรรคต พระองค์ทรงมีพระราชบุตร 4 พระองค์ คือ นักร้องอินทร์ นักร้องจันทร์ นักร้องสงวน และนักร้องดั่ง พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก จึงโปรดให้สมเด็จพระเจ้าฟ้าทะละหะ เป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน และดูแลราชบุตรของสมเด็จพระนารายณ์รามาริบัติ³ ต่อมานักร้องจันทร์ ได้เข้ามาถวายตัวต่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระองค์ ทรงอภิเษกให้นักร้องจันทร์ เป็นผู้ปกครองกัมพูชา ทรงพระราชทานนามว่า “สมเด็จพระอุทัยราชา”

สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

สมเด็จพระอุทัยราชาซึ่งเติบโตในประเทศกัมพูชา เป็นผู้มีจิตใจฝักใฝ่ต่อเวียดนาม แต่ยังคงยำเกรงพระบารมี พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกอยู่เป็นอันมาก ครั้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกสวรรคต จึงสิ้นผู้ที่จะต้องเกรงกลัว แสดงความกระด้างกระเดื่องต่อไทย ด้วยเห็นว่าปลายสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกไทยมีทำที่อ่อนแอกว่าเวียดนาม โดยไม่มาถวายบังคมพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

¹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาตำราจราชานุภาพ. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่

2. เล่ม 1. หน้า 97-98.

² หลวงเรืองเดชอนันต์. ราชพงศาวดารกรุงกัมพูชา. หน้า 173-174.

³ กรมศิลปากร. รวมเรื่องเกี่ยวกับญวนและเขมร. หน้า 43.

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงแต่งตั้งนักองค์สงวน เป็น มหาอุปราชฝ่ายหลัง นักองค์อ้อม เป็นมหาอุปราชฝ่ายหน้า เพื่อให้เปรียบเสมือนว่าเจ้าเขมรทั้งสองพระองค์นี้ได้รับการสนับสนุนจากไทย¹ และเมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงให้ยกทัพมาช่วยไทยป้องกันกรุงเทพฯ เนื่องจากได้ข่าวว่าพม่าจะยกทัพมารุกรานไทย สมเด็จพระอุทัยราชา ก็ไม่ได้ยกมาช่วยทรงนั่งเฉยเสีย แต่นักองค์สงวน (มหาอุปราชฝ่ายหลัง) นักองค์อ้อม (มหาอุปราชฝ่ายหน้า) มีจิตใจเอนเอียงมาทางไทย เพื่อหวังให้ไทยเป็นที่พึ่งของตน จึงปรึกษากับพระยาจักรี พระยากลาโหม พระยาสังคโลก จะยกทหารเข้ามาช่วยเหลือไทยตามที่ได้อำนาจไป แต่สมเด็จพระอุทัยราชา ให้ฆ่าพระยาจักรี และพระยากลาโหม พระยาสังคโลก และ พระยาเดโช หนีกลับมากลางกรุงเทวมหานคร ได้สำเร็จ²

ต่อมา สมเด็จพระอุทัยราชา กับ นักองค์สงวน (มหาอุปราชฝ่ายหลัง) นักองค์อ้อม (มหาอุปราชฝ่ายหน้า) เกิดกรณีพิพาทกันขึ้น นักองค์สงวนจึงรวบรวมผู้ที่จงรักภักดี ไปตั้งมั่นอยู่ที่เมืองโพธิสัตวิ³ ความทรงทราบถึงพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย จึงโปรดฯ ให้พระยายมราช (น้อย) ไปทำการไกลเกลี้ย เมื่อ พ.ศ. 2355 แต่สมเด็จพระอุทัยราชาไม่ทรงยอมเจรจา และหนีไปอยู่ที่เมืองพนมเปญ ต่อมาได้หนีไปอยู่ไซ่ง่อน⁴ พระยายมราช (น้อย) ได้เชิญสมเด็จพระอุทัยราชา มาเจรจาให้ทราบความตามพระประสงค์ของ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย หลายครั้งด้วยกัน แต่ไม่เป็นผลสำเร็จ จึงได้เผาเมืองพนมเปญ เมืองกะพงหลวง และเมืองพุทไธเชเพชร⁵ แล้วกวาดต้อนผู้คนไปอยู่ที่พระตะบอง

พ.ศ. 2356 ทูตไทยเดินทางมารับ สมเด็จพระอุทัยราชา ที่หนีไปพึ่งญวนที่ไซ่ง่อน เพื่อกลับเขมร เมื่อกลับมาถึงเขมร สมเด็จพระอุทัยราชา ควรจะประทับที่พุทไธเชเพชร⁶ แต่ไปประทับที่พนมเปญ ซึ่งเป็นเหตุให้ กองทัพเวียดนามให้ความคุ้มครองและสนับสนุนได้อย่างเต็มที่ ในช่วงนี้สถานการณ์ระหว่างไทยกับกัมพูชา มีความตึงเครียดกันมาก เนื่องจากกัมพูชาต้องการ เมืองพระตะบองและเสียมราฐ กลับคืนจากการปกครองของไทย พ.ศ. 2358 สมเด็จพระอุทัยราชา ทำอุบายยกไพร่พลจะไปเก็บมูลค้างคาวและน้ำนมศิลา ตามประเพณีของกัมพูชา โดยสังเกตดูว่าหากไทยปกครองพระตะบองและเสียมราฐอ่อนแอ ก็จะเข้าโจมตีเอาเมืองทั้งสองจากไทย แต่เจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ (แบน) ผู้ว่าราชการเมืองพระตะบอง รู้เท่าทันความคิดของกัมพูชาจึงได้ยกกองทัพมาตี

¹ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์. (รัชกาลที่ 2). *พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์*. หน้า 20-21.

² สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาตำราสารานุกรม. *พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่*

2. เล่ม 1. หน้า 128-129.

³ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาตำราสารานุกรม. *แหล่งเดิม*. หน้า 151-152.

⁴ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาตำราสารานุกรม. *แหล่งเดิม*. หน้า 154.

⁵ กรมศิลปากร. *รวมเรื่องเกี่ยวกับญวนและเขมร*. หน้า 82-86.

⁶ จดหมายเหตุ ร.2 จ.ศ. 1173 เลขที่ 23 ล.ด

กองทัพของกัมพูชาแตกพ่ายไป¹ ซึ่งเป็นเหตุให้กองทัพไทยต้องคอยคุมเชิงกองทัพของกัมพูชา แต่ไม่ได้มีการสู้รบกันอีก²

ปลายสมัยรัชกาลที่ 2 ญวนได้เข้าปกครองเขมรโดยเรียบร้อย ได้จัดอิทธิพลของไทยออกจากเขมรจนหมดสิ้น และมีแผนขั้นต่อไปคือขยายอำนาจเข้าสู่ลาวทุกฝ่าย เหตุการณ์ที่เปิดโอกาสให้ญวนเข้าแทรกแซงในลาวได้ เนื่องจากการเกิดกบฏเจ้าอนุเวียงจันทน์ เมื่อต้นปี พ.ศ. 2370³

เจ้าอนุเวียงจันทน์ เป็นเจ้าเมืองเวียงจันทน์ ที่มีความสนิทสนมกับญวนมากเมื่อครั้งที่ขึ้นครองเวียงจันทน์ เจ้าอนุเวียงจันทน์ได้ส่งทูตไปเยี่ยมเมืองญวน โดยหวังที่จะได้รับความช่วยเหลือจากญวนในการกำจัดไทยออกจากเวียงจันทน์⁴ ดังเช่นที่พระอุทัยราชาได้กำจัดอิทธิพลไทยออกจากเขมร

สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

เมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นครองราชย์ ทรงไม่พอพระทัย ที่เวียดนามได้กระทำการเป็นอริกับไทยมาตลอด โดยยุยงเจ้าอนุเวียงจันทน์ กษัตริย์ของลาว ให้กำเริบ และสนับสนุนให้กัมพูชา กระด้างกระเดื่องต่อไทย จึงทรงโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาบดินทร์เดชา ยกกองทัพไปทางกัมพูชาแล้วเลยไปที่ไซ่ง่อน แต่กองทัพของเจ้าพระยาบดินทร์เดชา

ได้ปะทะ และเกิดการสู้รบกับกองทัพเวียดนามที่กัมพูชา โดยผลัดกันแพ้ผลัดกันชนะ ตั้งแต่ พ.ศ. 2369-2383 เป็นเวลานานถึง 14 ปี จึงเลิกกันไป

เมื่อสมเด็จพระอุทัยราชาสวรรคต พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงอภิเษกนักรองด้วง น้องของสมเด็จพระอุทัยราชา ปกครองกัมพูชาสืบต่อมา ทรงพระราชทานนามว่า "สมเด็จพระหริรักษ์รามาริบัติ" เหตุการณ์ยุ่งยากในกัมพูชาก็สิ้นสุดลง

สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

สมเด็จพระหริรักษ์รามาริบัติ มีพระราชโอรส 3 พระองค์ คือ นักรองราชาวดี พระศรีสวัสดี และนักรองไวยวัตตา เมื่อ พ.ศ. 2401 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสถาปนา นักรองราชาวดี เป็นพระนโรดมพรหมบริรักษ์ มหาอุปราช และพระศรีสวัสดี เป็น พระหริราชดน้อย

¹ จดหมายเหตุ ร.2 จ.ศ. 1174 – 1177 เลขที่ 9. ชื่อพระราชสาสน์ไทยและญวนว่าด้วยเมืองเขมร

² ฐิตา จาตุประยูร. (2510). บทบาทของไทยเกี่ยวกับเขมรในรัชกาลที่ 3 และรัชกาลที่ 4. หน้า 100-101.

³ ถนอม อานามวัฒน์. (2514). ความสัมพันธ์ระหว่างไทย เขมร และญวน ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น. หน้า 147.

⁴ กรมศิลปากร. (2511). เมืองไทยในรัชกาลที่ 3. ไม่ปรากฏหน้า.

ไกรแก้วฟ้า ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ไปอยู่ที่กัมพูชา ส่วนน้องไวยวัดถาทรงโปรดเกล้าฯ ให้อยู่รับราชการที่กรุงเทพฯ¹

พ.ศ. 2403 สมเด็จพระหริรัถย์รามธิบดี ทรงสวรรคต น้องไวยวัดถา ได้ไปถวายพระศพพระราชบิดา และได้เกิดการวิวาทกับพระนโรดมพรหมบริรักษ์ มหาอุปราช เรื่องที่จะขึ้นครองราชย์สืบต่อสมเด็จพระหริรัถย์รามธิบดี พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงทราบความ และทรงโปรดเกล้าฯ ให้พระนโรดมพรหมบริรักษ์ มหาอุปราช ซึ่งเป็นราชบุตรองค์ใหญ่ซึ่งปกครองกัมพูชา ทรงพระราชทานนามว่า “สมเด็จพระนโรดม” เมื่อ พ.ศ. 2404 แต่เหตุการณ์ในกัมพูชาก็สงบได้ไม่นานนักก็เกิดการกบฏในกัมพูชาอีกโดยน้องไวยวัดถาพร้อมด้วยพรรคพวก ทำให้สมเด็จพระนโรดม ต้องทรงหนีภัยไปประทับที่เมืองพระตะบอง ซึ่งอยู่ในเขตการปกครองของไทย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว² ทรงทราบความเรื่องกบฏในกัมพูชา ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ยกกองทัพไปปราบปราม และเชิญสมเด็จพระนโรดม เข้ามาประทับอยู่ในกรุงเทพฯ กองทัพไทยใช้เวลาในการปราบปรามกบฏน้องไวยวัดถา เป็นเวลาสามเดือนก็สำเร็จ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระนโรดม ทรงประทับที่เมืองอุดรมีชัย ปกครองกัมพูชาต่อไป แต่ยังคงให้ขึ้นอยู่กับไทย

ระหว่าง พ.ศ. 2401-2406 ฝรั่งเศสทำสงครามกับเวียดนามเป็นครั้งแรก และเป็นสงครามยืดเยื้อ ซึ่งเวียดนามได้รับความเสียหายเพียงฝ่ายเดียว พ.ศ. 2405 ญวนเสียเมืองไซ่ง่อนแก่ฝรั่งเศส แล พ.ศ. 2406 เวียดนามเสียแคว้นโคชินไชนา ทั้งหมดแก่ฝรั่งเศสอีก เป็นเหตุให้เวียดนามต้องขอเจรจาสงบศึกกับฝรั่งเศส ซึ่งในช่วงนี้ กัมพูชาเกรงว่าฝรั่งเศสจะมารุกรานกัมพูชาต่อไป จึงได้ฝากตัวกับฝรั่งเศสเพื่อขอความช่วยเหลือ³

สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พ.ศ. 2413 เวียดนามได้ทำสงครามกับฝรั่งเศสอีกครั้ง ในขณะเดียวกันก็ได้เกิดสงครามทางยุโรปโดยฝรั่งเศสทำสงครามกับเยอรมัน แต่ต้องประสบกับความพ่ายแพ้ให้แก่เยอรมัน จนต้องทำสัญญาสงบศึกกับเวียดนาม เมื่อ พ.ศ. 2417

สงครามระหว่างเวียดนามและฝรั่งเศส สงบอยู่ได้เจ็ดปี ก็เริ่มขึ้นอีกใน พ.ศ. 2424 สงครามคราวนี้ ฝรั่งเศส ติได้เมืองเว้และบังคับให้กษัตริย์ของเวียดนาม ลงนามในสัญญาสงบศึกเมื่อ พ.ศ. 2426 ด้วยพระองค์เองและเวียดนามได้เป็นดินแดนในอารักขาของฝรั่งเศสทั้งหมดตั้งแต่นั้นมา

¹ธิดา จาตุประยูร. (2510). *บทบาทของไทยเกี่ยวกับเขมรในรัชกาลที่ 3 และรัชกาลที่ 4*. หน้า100-

²ธิดา จาตุประยูร. (2510). *เล่มเดิม*. หน้า 109-112.

³แหล่งเดิม. หน้า109-115.

ในกัมพูชานั้น ฝรั่งเศสไม่ได้ทำการสู้รบรุนแรงเหมือนกับเวียดนาม เนื่องจากกัมพูชาขอฝากตัวให้ฝรั่งเศสอารักขา เมื่อ พ.ศ. 2406 ฝรั่งเศสจึงบังคับให้สมเด็จพระนโรดม ทำสัญญาอยู่ภายใต้อารักขาของฝรั่งเศสทั้ง ๆ ที่กัมพูชาเป็นดินแดนประเทศราชของไทย ไทยไม่สามารถให้การช่วยเหลือกัมพูชาได้ เพราะไทยกำลังประสบปัญหาทางด้านการเมืองอย่างรุนแรง เนื่องจากอังกฤษและฝรั่งเศส พยายามที่จะครอบครองประเทศไทยด้วยเช่นกัน ดังนั้นไทยจึงต้องยอมเสียดินแดนที่เป็นประเทศราช และรักษาไว้ซึ่งเอกราชของไทยในการทำสัญญาครั้งสุดท้ายระหว่างไทยกับฝรั่งเศส เมื่อวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2450 ฝรั่งเศสบีบบังคับให้ไทยทำสัญญามอบพระตะบอง¹ เสียมราช และศรีโสภณ ให้แก่ฝรั่งเศส หลังจากการลงนามในสัญญานี้แล้วอำนาจของไทยที่เคยมีในกัมพูชาก็สิ้นสุดลง เป็นเหตุให้ไทยและกัมพูชา ยุติความสัมพันธ์ระหว่างกันเป็นระยะเวลาหนึ่ง

1.5 ความสัมพันธ์ด้านการค้าระหว่างไทย-กัมพูชา ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศส พ.ศ. 2443-2497

พ.ศ. 2443 – 2497 เป็นช่วงที่ฝรั่งเศสขยายอิทธิพลมายังภูมิภาคแถบอินโดจีน เมื่อ พ.ศ. 2430 ฝรั่งเศสปกครองเวียดนามด้วยการประกาศรวมดินแดนอันหน่าและตั้งเกี๋ย ซึ่งเป็นดินแดนในอารักขาของฝรั่งเศสเข้าด้วยกัน พ.ศ. 2443 เป็นระยะเวลาที่ฝรั่งเศสขยายอิทธิพลในภูมิภาคอินโดจีน ลาว เวียดนาม กัมพูชา ขณะเดียวกันก็ได้รวมเอากัมพูชาเข้าเป็นดินแดนในอารักขาของฝรั่งเศส เมื่อ พ.ศ. 2436² ในช่วงนี้ไทยค้าขายกับกัมพูชาโดยไทยเป็นฝ่ายนำเข้ามากกว่าส่งออก สินค้าที่ไทยนำเข้าส่วนใหญ่เป็นสินค้านำมาจากฝรั่งเศสซึ่งทำให้ไทยเสียเปรียบดุลการค้า³

1.6 ความสัมพันธ์ด้านการค้าระหว่างไทย-กัมพูชา ภายใต้การปกครองของเจ้าหนโรดมสีหนุ พ.ศ. 2498-2513

ในปี พ.ศ. 2498 กัมพูชาได้รับเอกราชอย่างสมบูรณ์จากฝรั่งเศส⁴ โดยมีกษัตริย์นโรดมสีหนุ เป็นผู้นำในการเรียกร้องความเป็นเอกราชของชาติ 25 กันยายน พ.ศ. 2498 ประเทศกัมพูชาได้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งใหญ่ทั่วประเทศพรรคการเมืองของเจ้านโรดมสีหนุได้รับชัยชนะและประกาศเอกราชจากฝรั่งเศส ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับกัมพูชาเป็นไปด้วยดี เนื่องจากประเทศไทยมีนโยบายให้ความช่วยเหลือทางด้านการค้ากับประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียง

¹ วัณณะ กาญจนอักษรเดช. *สัมพันธ์ภาพทางการเมืองระหว่างประเทศไทยกับกัมพูชา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2498*. หน้า 22-23.

² พลตรี กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์. (2507). *ประวัติศาสตร์การทูตไทย*. หน้า 48-49.

³ กระทรวงมหาดไทย สำนักงานเลขาธิการรัฐมนตรี. (2499, 21 มิถุนายน). *เรื่องความตกลงทางการค้าระหว่างไทยกับกัมพูชา*. สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ เลขที่ (1) มท.3.1.2.5/8.

⁴ ทวีช สุภาพรณ์. (2509). *ภัยด้านอินโดจีน*. หน้า 86.

พ.ศ. 2499-2501 ไทยจึงเริ่มจับตลาดในกัมพูชาได้ถูกทางและเริ่มได้เปรียบดุลการค้า วันที่ 25 พฤศจิกายน 2501 คณะปฏิวัติ ได้ประกาศปิดพรมแดนระหว่างประเทศไทยกับกัมพูชาโดยเด็ดขาด ด้วยกัมพูชากล่าวหาผู้นำไทยไม่ให้เกียรติผู้นำประเทศกัมพูชา และห้ามค้าขายกับกัมพูชา แต่ด้านอรัญประเทศยังมีการลักลอบค้าขาย¹

พ.ศ. 2502-2503 กัมพูชาขอมีสัมพันธไมตรีกับไทย วันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2502 ไทยเปิดพรมแดนการค้าขายกับกัมพูชาและได้เปรียบดุลการค้า²

พ.ศ. 2504-2511 ไทยกับกัมพูชาได้ตัดความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกันด้วยสาเหตุที่มีกรณีพิพาทเขาพระวิหาร ในวันที่ 29 พฤศจิกายน 2504 แต่ประชาชนทั้งสองประเทศลักลอบค้าขายทางด้านชายแดนอำเภออรัญประเทศ

พ.ศ. 2512 กัมพูชาขอมีสัมพันธไมตรีกับประเทศไทย ทำให้สัมพันธทางการเมืองทั้งสองประเทศกลับมาดีขึ้น จึงได้มีการค้าขายระหว่างประเทศไทยและกัมพูชาอีกครั้ง

พ.ศ. 2513 นายพลลอน นอล ได้ทำการยึดอำนาจจากเจ้านโรดมสีหนุ ประเทศไทยจึงได้ทำการค้ากับรัฐบาล นายพลลอน นอล

1.7 ความสัมพันธ์ด้านการค้าระหว่างไทย-กัมพูชา ภายใต้การปกครองของ นายพล ลอน นอล พ.ศ. 2513-2518

เมื่อวันที่ 18 มีนาคม 2513 นายพลลอน นอล เจ้าสิริมาตะ และฝ่ายนิยมตะวันตกของกัมพูชา ซึ่งได้ก่อการรัฐประหารทำการยึดอำนาจจากเจ้านโรดมสีหนุได้สำเร็จ ภายหลังกการรัฐประหารในกัมพูชา ประเทศไทยได้ให้การรับรองรัฐบาลชุดใหม่ของกัมพูชา และตกลงรื้อฟื้นความสัมพันธ์ทางการทูตกับกัมพูชา ทำให้กรณีพิพาทชายแดนไทย-กัมพูชาที่เคยมีมาในสมัยเจ้า นโรดมสีหนุยุติลง ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับกัมพูชาในช่วงนี้เป็นไปอย่างแน่นแฟ้น เพราะทั้งนายพลลอน นอล และ จอมพลถนอม กิตติขจร ผู้นำประเทศไทยต่างมีความนิยมในสหรัฐอเมริกา เช่นเดียวกัน ไทยได้กลับมาค้าขายกับกัมพูชาตามปกติ มีอรัญประเทศเป็นตลาดการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาที่ใหญ่ที่สุด ส่งผลให้ประเทศไทยได้เปรียบดุลการค้ากับกัมพูชา และได้มีการจัดตั้งด่านศุลกากรขึ้น ที่อำเภออรัญประเทศ ซึ่งเป็นการค้าขายแดนผ่านระบบพิธีศุลกากร³ ตั้งแต่นั้นมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

¹ สถาบันเอเชียศึกษา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2535). *การค้าไทย-อินโดจีน*. หน้า 94.

² *แหล่งเดิม*. หน้า 94

³ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. *ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-กัมพูชา รายละเอียดเกี่ยวกับการค้าและข้อตกลงผ่านแดน*. ก/ป5/2519/7. ปีที่ 12.

บทที่ 4

ปัจจัยทางการเมืองที่ส่งผลต่อการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว

จังหวัดสระแก้วเป็นจังหวัดหนึ่งในหลายๆ จังหวัดที่มีพรมแดนติดกับประเทศกัมพูชา และเป็นจังหวัด ที่ไม่มีเขตแนวธรรมชาติที่ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการติดต่อระหว่างประชาชนของทั้งสองประเทศ ประกอบกับจังหวัดสระแก้ว เป็นจุดยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจที่สามารถเป็นเส้นทางเชื่อมโยงและเป็นศูนย์กลางของการส่งผ่านสินค้าไปยังกรุงเทพมหานคร เวียดนามและจีน ด้วยปัจจัยดังกล่าวจึงเป็นเหตุผลให้รัฐบาลประเทศไทยมีนโยบายสนับสนุนให้จังหวัดสระแก้ว โดยเฉพาะอำเภออรัญประเทศเป็นจุดค้าชาย หรือ ตลาดสำหรับเป็นศูนย์กลางของการค้าตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา อย่างไรก็ตามก่อนที่จะพิจารณานโยบายที่รัฐบาลไทยให้การส่งเสริมเรื่องการค้าชายแดนนั้น ควรพิจารณาสถานการณ์และปัจจัยอื่นๆ ควบคู่ไปด้วย

1. สถานการณ์การสู้รบของกัมพูชาตามแนวชายแดนไทย ด้านจังหวัด สระแก้ว

ในระหว่าง พ.ศ. 2513-2518 ความไม่พอใจของประชาชนกัมพูชาที่มีต่อเจ้าโรตมสีหนุ ที่โน้มเอียงไปทางสังคมนิยมคอมมิวนิสต์จีน และรัสเซีย ถึงกับยินยอมให้เวียดกง(ทหารเวียดนามที่นิยมคอมมิวนิสต์) ใช้อิทธิพลของกัมพูชาเป็นที่หลบซ่อน และขนส่งอาวุธไปโจมตีเวียดนามใต้ มากขึ้น จนกระทั่งประชาชนกัมพูชาต้องเดินขบวนคัดค้าน พลเอก ลอน นอล จึงได้ทำการรัฐประหารยึดอำนาจจาก เจ้าโรตมสีหนุ เมื่อวันที่ 18 มีนาคม พ.ศ. 2513 รัฐบาล พลเอก ลอน นอล ได้รับการสนับสนุนของสหรัฐอเมริกา ได้ปฏิบัติการกวาดล้างคอมมิวนิสต์และเขมรแดง ในกัมพูชา อย่างรุนแรง ซึ่งในขณะนั้นกัมพูชา มีการแย่งอำนาจกันเกิดความแตกแยกออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่ม พลเอก ลอน นอล อยู่ในประเทศกัมพูชา กลุ่มคอมมิวนิสต์เขมรภายในประเทศ(เขมรแดง) นำโดย นายเขี้ยว สัมพันธ์ และกลุ่มรัฐบาลพลัดถิ่น นำโดยเจ้าโรตมสีหนุ¹

เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2513 กลุ่มรัฐบาลพลัดถิ่น นำโดยเจ้าโรตมสีหนุ และ กลุ่มคอมมิวนิสต์เขมร นำโดย นายเขี้ยว สัมพันธ์² ผนึกกำลังเพื่อต่อต้านรัฐบาล พลเอก

¹พลโท จรัล กุลละวณิชย์. (2531). *กลุ่มประเทศอินโดจีนกับความมั่นคงแห่งชาติของประเทศไทย*. หน้า 5.

²พลโท จรัล กุลละวณิชย์. (2531). *กลุ่มประเทศอินโดจีนกับความมั่นคงแห่งชาติของประเทศไทย*. หน้า 5.

ลอน นอล และสหรัฐอเมริกา ซึ่งในขณะนั้นเป็นสมัยรัฐบาล ประธานาธิบดี นิกสัน ประกาศใช้ นโยบายผ่อนคลายนโยบายความตึงเครียดในกัมพูชา โดยได้ลดบทบาทในการสนับสนุนรัฐบาล พลเอก ลอน นอล¹ และเมื่อ วันที่ 27 มกราคม พ.ศ. 2516 สหรัฐอเมริกาได้เข้าร่วมลงนามใน สนธิสัญญาสันติภาพ 4 ฝ่าย ระหว่าง สหรัฐอเมริกา เวียดนามใต้ เวียดนามเหนือ และเวียตกง ที่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส โดยสหรัฐอเมริกาจะเริ่มถอนกำลังทหารออกจากกัมพูชาตั้งแต่วันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2516 และได้ตั้งงบประมาณในการช่วยเหลือรัฐบาล พลเอก ลอน นอล ลง 50% ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และสิ้นสุดความช่วยเหลือในวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2517 ในขณะเดียวกัน จีนได้ลงนามให้ความช่วยเหลือด้านยุทธโปกรณ์ แก่ นายเขี้ยว สัมพันธ์² ผู้นำเขมรแดง เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ. 2517 จากสถานการณ์ ดังกล่าวทำให้ เขมรแดงสามารถล้มล้างรัฐบาลของ พลเอก ลอน นอล ลงได้ ในวันที่ 17 เมษายน พ.ศ. 2518 (กรงพนมเปญแตกครั้งที่ 1)³

สมเด็จพระเจ้าบรมโกศได้รับแต่งตั้งเป็นประธานาธิบดี แต่ไม่มีอำนาจเหนือเขมรแดงและต่อมาถูกบังคับให้ลาออก นายเขี้ยว สัมพันธ์ ถูกแต่งตั้งเป็นประธานาธิบดีแทน มีอำนาจในการปกครองกัมพูชาอย่างเต็มที่และเปลี่ยนชื่อประเทศเป็น “**รัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตย**” มี นายพล พต เป็นเลขาธิการพรรค และนายกรัฐมนตรี ในช่วงนี้ทำให้ความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยและการค้า กับกัมพูชากลับดีขึ้น เนื่องจากภาวะสงครามทำให้ชาวกัมพูชาอดอยาก

จากการปกครองของรัฐบาล นายพล พต ทำให้มีการสูญเสียชีวิตของประชาชน กัมพูชาเป็นจำนวนมาก จนทั่วโลกประณามการกระทำของ นายพล พต⁴ ประชาชนกัมพูชาอพยพหนีตายเข้ามาในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะที่อำเภอรัฐประเทศ จังหวัดปราจีนบุรีในขณะนั้น

ในขณะที่เขมรแดงยึดอำนาจจาก พลเอก ลอน นอล ได้นั้น กัมพูชาในขณะนั้นตกอยู่ในสภาพเสื่อมโทรมในทุกด้าน สิ่งก่อสร้างถูกทำลายมากไปกว่าครึ่งหนึ่ง สัตว์เลี้ยงถูกทำลายและสูญหายไปเป็นจำนวนมาก ประชาชนจำนวนมากต้องอพยพหนีภัยจากการสู้รบ และพลัดพรากจากที่อยู่อาศัย บาดเจ็บจากสงคราม และอดอยาก ขาดแคลนอาหาร และยารักษาโรค รัฐบาลเขมรแดงภายใต้การนำของ นายพล พต นายเอียง ซารี และนายเขี้ยว สัมพันธ์

¹กระทรวงการต่างประเทศ กรมการเมือง. (2525). *ประมวลเอกสารความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับต่างประเทศ พ.ศ. 2519 – 2524*. หน้า 123 – 146.

²ฌอง ฟิลิป เบจา. “จีนและอาเซียนกับปัญหา กัมพูชา,” *เอเชียปริทัศน์* 9 : 1 (ม.ค. – เม.ย.) : 54 – 63.

³สถานการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศในภูมิภาคอินโดจีนและกลุ่มอาเซียน. (2519). สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. *ก/ป5/2519/7*. ปีที่ 1 – 2.

⁴พลโท จรัล กุลละวณิชย์. (2531). *เล่มเดิม*. หน้า 6.

ได้กำจัดบุคคลซึ่งมีความสัมพันธ์ในระบบเก่า เป็นจำนวนมาก เช่น นายฮู นิม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงโฆษณาการข่าวสารและวัฒนธรรม และนายโซ พิม รองประธานคนที่ 1 ของคณะประชนรัฐ ถูกประหารชีวิต นายเฮง สัมริน และนายฮุน เซน ซึ่งอยู่ภายใต้บังคับบัญชาของนาย นายโซ พิม ได้หลบหนีไปร่วมมือกับเวียดนาม ใน พ.ศ. 2520¹

ภายใต้อิทธิพลของจีน รัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตย ยินยอมให้ เจ้าโนโรดมสีหนุ เดินทางกลับกัมพูชา ในวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2518 โดยได้รับการแต่งตั้งให้เป็นประธานรัฐตลอดชีพ แต่มีได้มอบหมายหน้าที่ให้ปฏิบัติแต่อย่างใด ถึงแม้ว่าตามรัฐธรรมนูญกัมพูชาประชาธิปไตย ซึ่งประกาศใช้อย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2519 มาตรา 11 กำหนดให้มีประธานรัฐ 3 คน ซึ่งคัดเลือกและแต่งตั้งโดยประชาชน แต่เมื่อมีการเลือกตั้ง เมื่อวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2519 เจ้าโนโรดมสีหนุไม่มีสิทธิสมัครเข้ารับการเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาประชาชนแต่อย่างใด ซึ่งเท่ากับถูกกำจัดสิทธิในการเข้ารับการเลือกร่วมบริหารประเทศในคณะประชนรัฐ หรือคณะรัฐมนตรีต่อไปด้วย ดังนั้น เจ้าโนโรดมสีหนุ จึงลาออกจากตำแหน่งประชนรัฐ เมื่อวันที่ 4 เมษายน พ.ศ. 2519 และพยายามต่อต้าน รัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตย หลังจากการลาออกของ เจ้าโนโรดมสีหนุ นายเขี้ยว สัมพันธ์ ได้เข้ารับตำแหน่งประชนของคณะประชนรัฐ ในขณะที่ นายพล พต และนายเอียง ซารี คุมอำนาจในตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และรองนายกรัฐมนตรี²

รัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตยได้ดำเนินการผลักดันเวียดนามลงเข้าไปในเขตเวียดนาม จึงได้เกิดการต่อสู้ตามแนวชายแดนบ่อยครั้ง ในที่สุดเวียดนาม ส่งกำลังเข้ามารุกรานกัมพูชา³มากกว่า 10 กองพล และได้ถอนกองกำลังออกไปเมื่อวันที่ 8 มกราคม พ.ศ. 2521 หลังจากนั้นเวียดนามได้ส่งกองกำลังรุกรานกัมพูชาด้าน จังหวัดสวายเรียง และจังหวัดกำปงจามอีกครั้งหนึ่ง

จากสถานการณ์ดังกล่าว รัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตย ได้เห็นถึงอันตรายที่เกิดจากการสร้างศัตรูกับประเทศเพื่อนบ้าน จึงหันมามีความสัมพันธ์กับไทย ขณะเดียวกันความสัมพันธ์ระหว่างจีน-เวียดนาม เริ่มเสื่อมทรามลง เนื่องจากเวียดนาม บีบบังคับ และกดขี่พวกฮัวเถา หรือชาวเวียดนามเชื้อสายจีน เมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2521 จีนจึงประกาศตัดการให้ความช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจและโครงการต่าง ๆ กับ เวียดนาม จำนวน 80 โครงการ ขณะเดียวกันได้ประกาศให้ความช่วยเหลือ รัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตยอย่างเต็มที่

¹ เขียน ธีระวิทย์. (2524). *กัมพูชา*. หน้า 34 – 57.

² ชุมพล เลิศรัฐการ. (2536). *กัมพูชาในการเมืองโลก บทบาทเจ้าสีหนุกับสงครามและสันติภาพ*. หน้า 21 - 25.

³ พลโท จรัส กุลละวณิชย์. (2531). *กลุ่มประเทศอินโดจีนกับความมั่นคงแห่งชาติของประเทศไทย*. หน้า 6.

โดยส่งเจ้าหน้าที่เข้ามาช่วยเหลือในกัมพูชา¹ และในวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2521 จีนได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับสหรัฐอเมริกา ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างจีน-โซเวียต อยู่ในสถานะที่คลอนแคลนมาโดยตลอดนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 ในขณะที่เวียดนามพยายามดำเนินนโยบายทางการทูตกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยได้สร้างความสัมพันธ์กับประเทศไทย และประเทศต่าง ๆ ในกลุ่มอาเซียน ในปี พ.ศ. 2521 และเพื่อชดเชยในส่วนที่เคยได้รับจากจีน เวียดนามจึงได้ร่วมลงนามในสนธิสัญญามิตรภาพ และความร่วมมือระยะเวลา 25 ปี กับโซเวียตที่กรุงมอสโก สารที่สำคัญของสนธิสัญญานี้คือ เวียดนามจะได้รับความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจและการทหาร²

เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ. 2521 กองทัพเวียดนามมากกว่า 20 กองพล ประมาณ 200,000 คน มุ่งหน้าเข้าสู่กัมพูชา โดยมุ่งตัดขาดพื้นที่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำโขง ทั้งหมดออกจากกรุงพนมเปญ แล้วเข้าปิดล้อมทำลายกำลังส่วนใหญ่ของรัฐบาลกัมพูชา ประชาธิปไตย ที่ตั้งมั่นอยู่ที่จังหวัดกัมปงจาม และจังหวัดต่าง ๆ ที่อยู่ล้อมพื้นที่กรุงพนมเปญ โดยใช้เวลาเพียง 1 สัปดาห์ จากนั้นกองกำลังเวียดนาม ประมาณ 5 กองพล รุกเข้าสู่กรุงพนมเปญจากทุกทิศทาง และเข้ายึดกรุงพนมเปญได้โดยเด็ดขาด เมื่อวันที่ 7 มกราคม พ.ศ. 2522 (กรุงพนมเปญแตกครั้งที่ 2) จากนั้นเวียดนามได้ขยายผลการปฏิบัติการออกไปยังเขตพื้นที่รอบนอกกรุงพนมเปญในลักษณะของดอกบัวบาน ตามยุทธวิธีของ นายพล วัน เทียน ดุง จนสามารถยึดพื้นที่ส่วนใหญ่ของกัมพูชาไว้ได้ และได้สถาปนาสภาประชาชนกัมพูชาปฏิวัติ ขึ้นทำหน้าที่บริหารประเทศเป็นการชั่วคราว เมื่อวันที่ 8 มกราคม พ.ศ. 2522 มีนายเฮง สัมริน เป็นประธานคณะมนตรีแห่งรัฐ และเปลี่ยนชื่อประเทศจากกัมพูชาประชาธิปไตยเป็น “สาธารณรัฐประชาชนกัมพูชา”

จากการรุกรานของกองกำลังเวียดนามทำให้กองกำลังของ กัมพูชาประชาธิปไตย (เขมรแดง) ต้องย้ายกองกำลังที่มีเหลืออยู่อพยพมาอยู่ใกล้ชายแดนไทย-กัมพูชา ซึ่งมีกลุ่มกองกำลังของ พลเอก ลอน นอล และกลุ่มเขมรเสรี นำโดยนาย ซอน ซาน ก็ได้มาตั้งที่มั่นอยู่ก่อนแล้ว หลังจากถูกกองกำลังของกัมพูชาประชาธิปไตยที่ปกครองโดยเวียดนามยึดอำนาจลง และได้ดำเนินการต่อต้านโดยตลอด ในระยะแรก พลเอก ลอน นอล และกลุ่มเขมรเสรี ของ นายซอน ซาน ต่างฝ่ายต่างดำเนินการต่อต้านโดยเอกเทศ แต่ต่อมาได้ร่วมมือกัน โดยมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน คือ การขับไล่เวียดนาม เฮง สัมริน ออกจากกัมพูชา³ ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

¹ นรินดี เศรษฐบุตร. (2526). *การขัดแย้งระหว่างสาธารณรัฐประชาชนจีนและสหภาพโซเวียต เป็นเหตุที่สำคัญที่ทำให้กรณีพิพาทในแหลมอินโดจีนระหว่างเขมรและญวนขยายตัวและยืดเยื้อ*. หน้า 44 – 49.

² แหล่งเดิม. หน้า 50 – 60.

³ เมธา พร่อมเทพ. (2523). *ขบวนการสงครามเวียดนาม – กัมพูชา*. หน้า 12 - 28.

กลุ่มกัมพูชาประชาธิปไตย(เขมรแดง) และกลุ่มเขมรเสรี นายซอน ซาน ได้เปิดการเจรจากันมาตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2522 จนถึง เดือนมีนาคม พ.ศ. 2524 รวม 4 ครั้ง เพื่อหาทางร่วมมือกันต่อสู้กับเวียดนาม แต่ไม่สำเร็จ เนื่องจากเขมรแดง เสนอให้ นายซอน ซาน ดำรงตำแหน่งผู้นำกัมพูชาประชาธิปไตยภายใต้แนวร่วมมหาสามัคคี แต่นายซอน ซาน ต้องการที่จะมีอำนาจทั้งคณะรัฐบาลและกองกำลังกัมพูชาประชาธิปไตย และยังคงเสนอให้ผู้นำเขมรแดง เดินทางออกนอกประเทศ ซึ่งผู้นำกลุ่มเขมรแดงไม่สามารถทำตามเงื่อนไขดังกล่าวได้

ตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2522-2524 การเคลื่อนไหวในการต่อต้านและขับไล่เวียดนามออกจากกัมพูชา ไม่สามารถดำเนินไปได้ เมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2524 เจ้านโรดมสีหนุ ได้เสนอให้มีการจัดตั้งแนวร่วมและรัฐบาลผสมแห่งชาติ ขึ้น โดยประกาศว่าพร้อมที่จะร่วมมือกับกลุ่มเขมรแดงและกลุ่มอื่นๆ โดยกำหนดเงื่อนไข ดังนี้¹

1. จีนต้องให้การสนับสนุนทุกด้าน ในระดับเดียวกับกับที่ให้แก่อกลุ่มเขมรแดง
2. ให้ฟื้นฟูระบบรัฐสภา โดยเจ้านโรดมสีหนุจะดำรงตำแหน่งประมุขรัฐ แต่จะไม่รับผิดชอบด้านบริหารและการทหาร

3. ให้สมเด็จเพ็ญ นุค นายเขี้ยว สัมพันธ์ หรือ นายซอน ซาน เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในรัฐบาลใหม่

4. ให้ปลดอาวุธของกลุ่มทุกกลุ่ม ภายหลังการรบสิ้นสุดลง และให้สหประชาชาติ เข้ารักษาความสงบเรียบร้อยในกัมพูชา และจัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปภายใต้การควบคุมของสหประชาชาติ

5. เจ้านโรดมสีหนุ ต้องมีอิสระในการแสดงความคิดเห็นและต้องการทราบชะตากรรมของพระราชวงศ์ที่สูญหาย ในสมัยที่รัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตย (เขมรแดง) ปกครองประเทศ

6. ให้เปลี่ยนชื่อกัมพูชาประชาธิปไตยเป็นกัมพูชา(CAMBODIA) และให้ใช้ธงชาติเดิม และเพลงชาติเดิมของกัมพูชา เจ้านโรดมสีหนุ ได้ใช้ข้อเสนอดังกล่าวเป็นเงื่อนไขในการเจรจา กับกลุ่มกัมพูชาประชาธิปไตย(เขมรแดง) แต่ได้มีการให้ตัดข้อเสนอข้อสุดท้ายออก การเจรจามีขึ้นในวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2524 ที่เปียงยางแต่ทั้งสองกลุ่มมีความคิดเห็นขัดแย้งกันในประเด็นที่กลุ่มกัมพูชาประชาธิปไตย (เขมรแดง) เห็นว่าควรใช้กำลังทหารกดดันเวียดนาม ในขณะที่เจ้านโรดมสีหนุ เห็นควรให้เวียดนามเข้าร่วมในการเจรจาสันติภาพด้วยแต่กลุ่มเขมรแดงไม่เห็นด้วย ในการให้ปลดอาวุธทหารทุกกลุ่มภายหลังที่เวียดนามถอนกำลังทหารออกจากกัมพูชา ตามข้อเสนอของเจ้านโรดมสีหนุ² แต่ทั้งสองกลุ่มมีความเห็นตรงกัน

¹แหล่งเดิม. หน้า 29.

²ซุมพล เลิศรัฐการ. (2534). *กัมพูชาในการเมืองโลก : บทบาทของเจ้าสีหนุกับสงครามและสันติภาพ*. หน้า 14 – 19.

ในการรณรงค์ทางการทูต เพื่อแก้ไขปัญหาแก้มพู่ชาตามมติสหประชาชาติ¹ และสิทธิในการจัดตั้ง กองกำลังอิสระ ของแก้มพู่ชาแต่ละกลุ่ม รวมทั้งสิทธิในการจัดตั้งพรรคทางการเมือง และการ ฟื้นฟูระบบรัฐสภาในแก้มพู่ชา

ไทยมีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหาแก้มพู่ชาทางการทูตในสังคมนานาชาติเพื่อให้ แก้มพู่ชาไม่เป็นภัยต่อการคุกคามไทย โดยให้การสนับสนุนรัฐบาลเขมร 4 ฝ่ายในระหว่างปี พ.ศ. 2520-2533 ประสบความสำเร็จต่อการกดดันเวียดนามในทางเศรษฐกิจและการเมือง ในขณะที่รักษาสถานภาพทางการเมืองต่อรัฐบาลผสมแก้มพู่ชาประชาธิปไตย ซึ่งนับว่าการดำเนิน นโยบายทางการทูตในช่วงนี้เป็นวิธีในทางยุทธศาสตร์ที่ดีที่สุดเพื่อสร้างแนวร่วมคานดุลอำนาจ ทางการเมืองระหว่างประเทศต่อเวียดนามและโซเวียตซึ่งให้การสนับสนุนเวียดนามในทาง การเมือง โดยให้ผลประโยชน์ต่อบทบาทของรัฐบาลผสมแก้มพู่ชาประชาธิปไตยในทางการเมือง ในขณะที่เดียวกันได้สร้างภาพพจน์ของไทยต่อนานาชาติในฐานะผู้ที่มีบทบาทต่อสันติภาพใน ภูมิภาคเอเชียและต่อโลก เนื่องจากคัดค้านผู้รุกรานในภูมิภาคและในระดับโลกและคำจูน อธิปไตยและอิสรภาพของแก้มพู่ชาประชาธิปไตย² ซึ่งเป็นสมาชิกของสหประชาชาติ ดังนี้

1. ส่งผลโดยตรงต่อแก้มพู่ชานั้นคือ การดำเนินนโยบายต่อสหประชาชาติทำให้ปัญหา แก้มพู่ชาซึ่งเกิดจากการรุกรานโดยเวียดนาม ได้กลายเป็นปัญหาระหว่างประเทศ จากการที่ที่ ประชุมนานาชาติว่าด้วยปัญหาแก้มพู่ชาโดยสมัชชาสหประชาชาติ และมีวาระการประชุมและลง มติต่อการแก้ไขปัญหาแก้มพู่ชาทุกปีตลอดระยะเวลาของการยึดครอง ทำให้เวียดนามและ รัฐบาลเฮง สัมริน ได้รับการกดดันในทางการเมืองระหว่างประเทศ ในขณะที่รัฐบาลแก้มพู่ชา ประชาธิปไตยสามารถรักษาที่นั่งในฐานะผู้แทนชาวแก้มพู่ชาในสหประชาชาติได้ ทั้งนี้โดยมีเสียง สนับสนุนจากนานาชาติเพิ่มขึ้น ในขณะที่เสียงคัดค้านได้ลดน้อยลง³

2. จากการที่นานาชาติรับรองรัฐบาลผสมแก้มพู่ชาประชาธิปไตยและสนับสนุนญัตติ ของ ASEAN เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาแก้มพู่ชา ทำให้เกิดความชอบด้วยเหตุผลต่อประเทศต่าง ๆ ที่จะให้ความช่วยเหลือต่อแก้มพู่ชาทุกฝ่าย โดยเฉพาะไทยซึ่งมีนโยบายให้การสนับสนุนทั้งด้าน การเมืองและการทหาร (โดยรับความร่วมมือช่วยเหลือจากจีน) ตลอดจนโน้มน้าวให้ประเทศใน กลุ่ม ASEAN ให้ความร่วมมือต่อไทยในการสนับสนุนต่อรัฐบาลผสมแก้มพู่ชาประชาธิปไตย

¹ สมพงษ์ ชูมาก. (2527). ความพยายามของนานาชาติในการแก้ไขปัญหาแก้มพู่ชา. หน้า 33 – 45.

² ไทยกับกระบวนการสันติภาพในแก้มพู่ชา ปัญหาของนโยบายที่สะท้อนผลประโยชน์ประเทศ. (2534, เมษายน – มิถุนายน). *Chulalongkorn Review*. 3(11) : 75 – 84.

³ ไชยะ ชลวานิช. (2538). บทบาทของสหประชาชาติต่อการรักษาสันติภาพในยุคหลังสงคราม เย็น : ศึกษากรณีการปฏิบัติการในแก้มพู่ชา (1991 – 1993). หน้า 34 – 44.

3. การที่เวียดนามเพิกเฉยต่อข้อเรียกร้องของไทยและต่อมติการแก้ไขปัญหากัมพูชา ทำให้นานาชาติตัดความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจต่อเวียดนาม เช่น เยอรมันตะวันตกได้งดความช่วยเหลือที่จะให้แก่เวียดนามประมาณ 10 ล้านดอลลาร์ และญี่ปุ่นชะลอความช่วยเหลือทางการเงินแก่เวียดนาม เนื่องจากเข้าไปแทรกแซงกิจการระหว่างประเทศของกัมพูชา ซึ่งยังผลให้เวียดนามซึ่งต้องการพัฒนาประเทศหลังจากภาวะสงคราม มิได้รับความช่วยเหลือตามเป้าหมาย จึงต้องพึ่งพิงทางด้านเศรษฐกิจต่อโซเวียต มากขึ้น การกีดกันทางเศรษฐกิจเพื่อให้เวียดนามมีภาระทางเศรษฐกิจนี้ก็เป็นการคิดที่ไทยประสงค์ให้เวียดนามหันมาประนีประนอมในที่สุด

4. ผลที่เกิดจากการดำเนินนโยบายของไทยทางการทูต ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับประเทศที่เกี่ยวข้องใกล้ชิดยิ่งขึ้น กล่าวคือ การดำเนินนโยบายทางการทูตของไทยในสหประชาชาติทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและจีนได้พัฒนาอย่างใกล้ชิด และทำให้เกิดการร่วมมือระหว่างไทยและ ASEAN และนานาชาติ ขณะที่เกิดความร่วมมือทางการเมืองระหว่างประเทศระหว่างโซเวียต เวียดนาม ลาว และกลุ่มยุโรปตะวันออก เพื่อคัดค้านร่างญัตติของ ASEAN และสนับสนุนเวียดนาม แต่ไทยกลับประสบความสำเร็จในทางการทูตต่อนานาชาติจากกรณีปัญหากัมพูชา¹

การที่ไทยประสบความสำเร็จในทางการทูตต่อ ASEAN สืบเนื่องมาจากการที่พล.อ.อ. สิทธิ เศวตศิลา ได้ยืนยันโดยประกาศต่อประเทศ ASEAN ว่าไทยสนับสนุนรัฐบาลที่ถูกต้องชอบธรรม มิใช่รัฐบาลที่มาจากผู้รุกราน ต่อมาเกิดการปะทะกันระหว่างทหารเวียดนามกับทหารไทย ซึ่งล่วงล้ำดินแดนไทยจำนวน 41 ครั้ง และมีการปะทะกันรุนแรงที่บริเวณโนนหมากมุ่นในเดือนมิถุนายน พ.ศ.2523 และจากการที่ผู้นำทางทหารของไทยมีความคิดว่าไทยคือเป้าหมายต่อไปของเวียดนาม ก็ยิ่งทำให้ไทยและจีนมีนโยบายที่สอดคล้องในการต่อต้านเวียดนาม ซึ่งไทยได้ยอมรับสาธารณรัฐประชาชนจีนที่ส่งยุทธผ่านไทยให้การเพื่อสนับสนุนต่อฝ่ายเขมรแดง โดยไทยได้เรียกร้องให้สาธารณรัฐประชาชนจีนยุติการให้การสนับสนุนแก่พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยเป็นการแลกเปลี่ยน²

จากปัญหาการสู้รบในประเทศกัมพูชา ตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว ที่มีมาเป็นเวลานานทำให้ประชาชนกัมพูชา ขาดแคลนสิ่งจำเป็นต่อชีวิตในการอุปโภคและบริโภค และไม่สามารถประกอบอาชีพที่มั่นคงถาวรได้ จึงก่อให้เกิดมีการลักลอบค้าชายตามบริเวณแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้วมาโดยตลอด เมื่อรัฐบาล พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ มีนโยบายแปรสนามรบให้เป็นสนามการค้า ส่งผลให้จังหวัดสระแก้วเป็นจุดผ่านแดนถาวร ในการค้าชายชายแดน ประชาชนไทย และประชาชนกัมพูชา ที่อยู่ตามแนว

¹วินิตดา ศุกรเสพย์. (2527). *อาเซียนในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ*. หน้า 9 -15.

²สมยศ ชำมช้อย. (2532, เมษายน-มิถุนายน). "นโยบายแปรสนามรบเป็นตลาดการค้า เปิดชุมทรัพย์เศรษฐกิจและการค้าในอินโดจีน," *จุฬาลงกรณ์วารสาร* ปีที่ 1 ฉบับที่ 3.

ชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว สามารถดำเนินการติดต่อค้าขายกันได้มากขึ้น ต่อมาผู้ว่าราชการจังหวัดสระแก้ว ผู้ว่าราชการจังหวัดบันเตียเมียนเจย และผู้ว่าราชการจังหวัดพระตะบอง ร่วมลงนามประกาศเปิดจุด ผ่อนปรนบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชาด้านจังหวัดสระแก้ว 3 แห่ง คือ บ้านเขาดิน-กิโกล 13 บ้านตาพระยา-บึงตากวน บ้านหนองปรือ-มาลัย

2. นโยบายด้านการต่างประเทศและนโยบายส่งเสริมการค้าของไทยต่อกัมพูชา

การค้าขายระหว่างประเทศไทยกับประเทศกัมพูชา นั้นมีมาตั้งแต่ก่อนสมัยกรุงสุโขทัย

เส้นทางพาณิชย์ทางเรือ ระหว่างกรุงสุโขทัยกับจีน เขมร เกาะสุมาตรา ชวา ฟิลิปปิน เกาหลี ญี่ปุ่น ลังกา อินเดีย การค้าขายทางทะเลที่ทำการระหว่างประเทศ ในแหลมทองกับประเทศอื่น ๆ ในสมัยโบราณ ใช้เรือสำเภาก็เป็นพาหนะ ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น...

...ก่อนสมัยสุโขทัยขึ้นไปนั้นเป็นสมัยเขมรมีอำนาจ เขมรเคยเป็นครูหลายสิ่งหลายอย่างในแหลมทอง แต่เรื่องเงินตราไม่แน่ใจว่าเขมรได้เคยใช้ถึงกับเป็นครูชาติอื่นหรือไม่ ในจดหมายเหตุจีน ชื่อเงินละเฟงตุจิวของเฉียวตาทวน ซึ่งเข้ามาสู่อาณาจักรเขมร ในรัชสมัยพระเจ้าสุริยวรมัน ราว พ.ศ. 1643 กล่าวว่าการค้าเล็กๆ น้อยๆ จ่ายราคากันเป็นข้าว หรือพืชอื่นๆ หรือของที่มาจากเมืองจีน ถัดมาก็ใช้ผ้า ส่วนการค้าใหญ่ ใช้ทองและเงิน...¹

พ.ศ. 2498 กัมพูชาเป็นเอกราชจากฝรั่งเศส ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับกัมพูชาเป็นไปด้วยดี เนื่องจากประเทศไทยมีนโยบายให้ความช่วยเหลือทางด้านการค้ากับกัมพูชา² การค้าขายในช่วงนี้ไทยขาดดุลการค้ากับกัมพูชา*

ต่อมา พ.ศ. 2501ประเทศไทยกับกัมพูชาเกิดความขัดแย้งกัน โดยกัมพูชากล่าวหาว่าประเทศไทยโฆษณาการค้ารายต่อกัมพูชา³ และการเกิดกรณีขัดแย้งเรื่องเขาพระวิหาร ใน พ.ศ.

¹ ชุนวิจิตรมาตรา. (2486). *ประวัติการค้าไทย*. หน้า 45-46 , 67..

² กระทรวงมหาดไทย. (2498, 12 พฤศจิกายน). *นโยบายการช่วยเหลือประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียง*. สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ เลขที่ กต. 71/12.

* สถิติสินค้าเข้าและออก ระหว่างประเทศไทยกับกัมพูชา ปี 2497 และปี 2498 ปรากฏว่า ปี 2497 มีสินค้าเข้าจากกัมพูชาคิดเป็นมูลค่า 6,892,551 บาท ปี 2498 มีมูลค่า 4,003,004 บาท สินค้าออกจากไทย ปี 2497 เป็นมูลค่า 1,294, 928 บาท ปี 2498 มีมูลค่า 2,196,768 บาท สินค้าที่นำเข้าจากกัมพูชาเป็นสินค้า Re export จากฝรั่งเศส จาก กระทรวงมหาดไทย สำนักงานเลขานุการรัฐมนตรี . (2499, 21 มิถุนายน). *เรื่อง ความตกลงทางศุลกากรระหว่างไทยกับกัมพูชา*. สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ เลขที่ (1) มท.3.1.2.5/8.

³ กระทรวงมหาดไทย. (2501, 25 พฤศจิกายน). *ประกาศคณะปฏิวัติ. ฉบับที่ 27. เรื่อง ให้ปิดพรมแดนระหว่างไทยกับกัมพูชาอย่างเด็ดขาด* .

2504 ทำให้ความสัมพันธ์ทางการค้าทั้งสองประเทศชะงักลง¹ต่อมา พ.ศ. 2512 กัมพูชาขอมีสัมพันธไมตรีกับประเทศไทย ทำให้สัมพันธ์ทางการค้ากลับมาดีขึ้น² พ.ศ. 2513 พลเอก ลอนนอล ได้ก่อการรัฐประหารยึดอำนาจจากเจ้านโรดมสีหนุ³ แต่ความสัมพันธ์ทางการทูตและการค้ากลับดียิ่งขึ้น ส่งผลให้ประเทศไทยได้เปรียบดุลการค้ากับกัมพูชา เนื่องจากภาวะสงครามทำให้ชาวกัมพูชาอดอยาก⁴ พ.ศ. 2518 เขมรแดงยึดอำนาจจาก พลเอกลอนนอล ทำให้ความสัมพันธ์ทางการทูตสิ้นสุดลงช่วงหนึ่งแต่ในขณะเดียวกันยังคงมีการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว⁵

พ.ศ. 2519 รัฐบาลไทยและกัมพูชามีนโยบายเปิดการค้าชายแดนที่อำเภออรัญประเทศ-ปอยเปต⁶

พ.ศ.2520-2522 มีการขยายตัวของตลาดการค้านอกระบบซึ่งมีทั้งสินค้าที่ถูกกฎหมาย และผิดกฎหมายมากขึ้น เนื่องจากความต้องการสินค้าของชาวกัมพูชามีเป็นจำนวนมาก สินค้าจากชายแดนไทยหลังไหลไปยังปอยเปต สู้กรุงพนมเปญ ของกัมพูชา และถึงนครโฮจิมินห์ ในเวียดนามใต้ ทำให้มีเงินหมุนเวียนในอำเภออรัญประเทศวันละไม่ต่ำกว่า 200 ล้านบาท⁷

พ.ศ. 2522 เวียดนามเข้ายึดกรุงพนมเปญ⁸ ประชาชนชาวกัมพูชา จำนวนมาก ได้อพยพหลบหนีภัยจากกัมพูชาเข้ามาในประเทศไทย ด้านจังหวัดสระแก้ว ทำให้เกิดผลกระทบต่อการประกอบอาชีพของราษฎรไทยบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา เป็นอย่างมาก เนื่องจากการอพยพเข้ามาของชาวกัมพูชานั้น ได้บุกรุกอสังหาริมทรัพย์และทำความเสียหายให้แก่พืชผล

¹กระทรวงมหาดไทย. (2504, 25 ตุลาคม). ประกาศกระทรวงมหาดไทย. เรื่อง ปิดพรมแดนและห้ามมิให้คนต่างด้าวเข้ามาหรือ ออกไปนอกราชอาณาจักรในทางหรือเขตชายแดนติดต่อระหว่างประเทศไทยกับกัมพูชา.

²กระทรวงการต่างประเทศ. กรมสนธิสัญญาและกฎหมาย. (2512, 28 พฤษภาคม). คำสั่งที่ กต. 0603/17699. เรื่อง ขอเชิญประชุมพิจารณายกเลิกการปิดพรมแดนไทย-กัมพูชา.

³กระทรวงกลาโหม. สำนักรัฐมนตรีกระทรวงกลาโหม. (2541). การปฏิบัตินโยบายเพื่อความมั่นคงไทย-กัมพูชา. หน้า 19..

⁴กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ กองนโยบายการพาณิชย์. (2522). สถิติ ค.ศ. 1919-1976. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

⁵ไทยกับกัมพูชาลงนามฟื้นฟูสัมพันธไมตรี. (2518, 1 พฤศจิกายน). สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ข. ก/ป5/2518/14/ป3.

⁶สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (2519). สยามจดหมายเหตุ. ปีที่ 1 ฉบับที่ 32.

⁷กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ กองนโยบายการพาณิชย์. (2523). สถิติแสดงสถานการณ์ค้ารายปีระหว่างประเทศไทยกับกลุ่มประเทศในอินโดจีน พ.ศ. 2462 – 2521, 2522. หน้า 44 -69.

⁸พลโท จรัส กุลละวณิชย์. (2531). กลุ่มประเทศอินโดจีนกับความมั่นคงแห่งชาติของประเทศไทย. หน้า 6.

ของราษฎรไทยเป็นจำนวนมาก ประกอบกับราษฎรที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกับพื้นที่ที่กำหนดให้เป็นเขตที่อยู่อาศัยของผู้หลบหนีเข้าเมือง ได้พากันอพยพไปอยู่ในพื้นที่อื่น เนื่องจากหวาดกลัวว่าจะมีกองกำลังเขมรเข้ามาทำร้ายประชาชนชาวกัมพูชาที่อยู่ในศูนย์ผู้อพยพ อีกทั้งราษฎรบริเวณชายแดนไม่สามารถทำการเพาะปลูกได้เนื่องจาก เขมรแดงเข้ามาวางกับระเบิดในพื้นที่เกษตรกรรมของประชาชนไทยที่อยู่ตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว ทำให้ราษฎรไทยล้มตายและบาดเจ็บจึงไม่กล้าที่จะออกไปทำการเพาะปลูก¹

ปัญหาตลาดมืด จากการที่มีชาวกัมพูชาได้อพยพเข้ามาในประเทศไทย และอาศัยอยู่ตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้วมีเป็นจำนวนมาก ทำให้ราษฎรไทยพากันนำเครื่องอุปโภค บริโภค มาจำหน่ายให้กับชาวกัมพูชาเป็นมีจำนวนมาก ก่อนที่ทางราชการจะวางมาตรการควบคุมและสกัดกั้นการลักลอบค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว อย่างเข้มงวดใน พ.ศ. 2523 ปรากฏว่าในวันหนึ่ง ๆ ราษฎรในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว และราษฎรจากพื้นที่อื่น ๆ ทั่วประเทศไทยมาค้าขายในตลาดมืดชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้วกันอย่างคึกคัก² เหตุการณ์เช่นนี้ได้ก่อให้เกิดผลกระทบและความสงบเรียบร้อยแก่ประเทศไทยปลายประการ ดังนี้

1. มีการลักลอบนำสินค้าประเภททุพบุรุษปัจจัย และการโจรกรรมรถจักรยานยนต์ และรถยนต์ในประเทศไทย เข้าไปจำหน่าย
2. ก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรม โดยกองกำลังของเขมรเสรี ได้เข้ามาปล้นสินค้า และทรัพย์สินของราษฎรไทยที่ไปค้าขายตามบริเวณแนวชายแดน
3. เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการปะทะกันด้วยอาวุธระหว่างทหารไทยกับกองกำลังเขมร บ่อยครั้ง
4. ทำให้เกิดความไม่เข้าใจกันระหว่างเจ้าหน้าที่ทหารในเขตพื้นที่รับผิดชอบนั้น กับราษฎรไทยที่สูญเสียผลประโยชน์ จากการที่ทหารไม่ให้ทำการค้าขายในตลาดมืด หรือทำการควบคุมตรวจตราสินค้าที่จะนำไปจำหน่ายอย่างเคร่งครัด ทำให้ราษฎรไทยเกิดความรู้สึกต่อต้านเจ้าหน้าที่ทหารในเขตจังหวัดสระแก้ว

¹ พันเอกวิชิต ศรีประเสริฐ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, กองบัญชาการกองพลทหารราบที่ 2 รักษาพระองค์, อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี 2 เมษายน 2549.

² สุพรรณิการ์ สวีระสุษดี. (2525). นโยบายของไทยต่อประเทศกัมพูชาระหว่าง พ.ศ. 2518 ถึง พ.ศ. 2523. หน้า 67 – 98.

5. มีการลักลอบซื้ออาวุธสงครามจากฝ่ายเขมรโดยพ่อค้าอาวุธของไทย ซึ่งเป็นการยากที่เจ้าหน้าที่ไทยในการปราบปราม และเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดโจรผู้ร้ายชุกชุมมักเกิดอาชญากรรมรุนแรงบริเวณตลาดมืดเป็นประจำ¹

สินค้าที่ลักลอบนำเข้า มีดังนี้ ไม้ซุง ไม้แปรรูป อัญมณี และทองคำ โคและกระบือ หนึ่งโคและกระบือหมักเกลือ เฟอร์นิเจอร์ไม้ เหล้า บุหรี่และสินค้าจากประเทศที่สาม ของป่าและสัตว์ป่า ผลผลิตทางการเกษตร เช่น ข้าวเปลือก ถั่วเหลือง ถั่วเขียว เศษเหล็ก ปลาแห้งและปลากรอบ

สินค้าที่ลอบส่งออก มีดังนี้ รถยนต์ รถจักรยานยนต์ น้ำมันเชื้อเพลิง น้ำตาลทราย เครื่องยนต์และเครื่องไฟฟ้า ยารักษาโรค วัสดุก่อสร้าง สินค้าอุปโภคและบริโภค²

พ.ศ. 2525-2533 จังหวัดสระแก้ว และกองกำลังบูรพามีความจำเป็นต้องเปิดจุดค้าชายแดนชั่วคราว เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชนกัมพูชาเนื่องจากอยู่ในภาวะสงคราม ไม่สามารถทำการเพาะปลูกได้ โดยให้เปิดจุดค้าชายชั่วคราว 3 แห่ง ดังนี้ บ้านโนนหมากมุ่น อำเภอตาพระยา บ้านโคกสะแบง อำเภออรัญประเทศ และบ้านหนองจาน กิ่งอำเภอโคกสูง ทั้งนี้กองกำลังบูรพาได้ทำการควบคุมการค้านอกกระบบอย่างเข้มงวด³

ในเดือน ธันวาคม 2533 กองกำลังบูรพาได้ปิดจุดค้าชายชั่วคราวทั้งหมด ในขณะที่รัฐบาลไทยใช้นโยบายสร้างสันติภาพในกัมพูชากายได้คำขวัญ แปรสนามรบให้เป็นสนามการค้า จังหวัดปราจีนบุรีในขณะนั้น และกองกำลังบูรพา ได้ดำเนินการหาสถานที่แห่งใหม่ที่เหมาะสมเพื่อเสนอรัฐบาล ในการเปิดจุดค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ก่อนที่รัฐบาลจะพิจารณาอนุมัติให้มีการเปิดจุดค้าชายแห่งใหม่⁴ จังหวัดปราจีนในขณะนั้น และกองกำลังบูรพา ได้ประกาศให้เปิดจุดผ่อนปรนค้าชายชายแดนไทย-กัมพูชา ที่บริเวณโรงเกลือเก่า บ้านคลองลึก ตำบลป่าไร่ อำเภออรัญประเทศ ในปี พ.ศ. 2534⁵

¹ พันเอกวิชิต ศรีประเสริฐ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, กองบัญชาการกองพลทหารราบที่ 2 รักษาพระองค์, อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี 2 เมษายน 2549.

² กระทรวงพาณิชย์. (ม.ป.ป.) นโยบายการค้าและการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของไทย. หน้า 34-66.

³ พันเอกวิชิต ศรีประเสริฐ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, กองบัญชาการกองพลทหารราบที่ 2 รักษาพระองค์, อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี 2 เมษายน 2549.

⁴ พันเอกวิชิต ศรีประเสริฐ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, กองบัญชาการกองพลทหารราบที่ 2 รักษาพระองค์, อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี 2 เมษายน 2549.

⁵ กระทรวงมหาดไทย. สำนักงานปกครองจังหวัดปราจีนบุรี. (2534, 15 มิถุนายน). ประกาศจังหวัดปราจีนบุรี. เรื่อง การเปิดจุดผ่อนปรนการค้าและการสัญจรไป-มา ของประชาชนบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา บ้านคลองลึก อำเภออรัญประเทศ จังหวัดปราจีนบุรี.

รัฐบาลได้ อนุมัติให้เปิดจุดค้าขายชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว 1 แห่ง คือ จุดผ่านแดนถาวร บ้านคลองลึก-ปอยเปต ต่อมา จังหวัดสระแก้ว จังหวัดบันเตียเมียนเจย และจังหวัดพระตะบอง จุดผ่อนปรนค้าขาย 3 แห่ง คือ จุดผ่อนปรนบ้านเขาดิน-กิโกล 13 จุดผ่อนปรนบ้านตาพระยา-บึงตะกวน จุดผ่อนปรนบ้านหนองปรือ-มาลัย ตั้งแต่เริ่มเปิดทำการค้า ในระบบศุลกากร เมื่อ พ.ศ. 2534 - 2546 ไทยได้เปรียบดุลการค้ามาโดยตลอด สินค้าที่กัมพูชามีความต้องการมาก มีทั้งสินค้าอุปกรณ์ก่อสร้าง สินค้าอุปโภคและสินค้าบริโภค โดยเฉพาะที่ตลาดโรงเกลืออำเภออรัญประเทศ มีประชาชนของทั้งสองประเทศเดินทางมาซื้อขายสินค้าวันละประมาณ 10,000 คน¹

จุดค้าขายแดนที่คึกคักมากที่สุดและใหญ่ที่สุดคือจุดค้าขายแดนที่ตลาดโรงเกลือ อำเภออรัญประเทศ เนื่องจากเป็นจุดที่ติดต่อกับกัมพูชาได้สะดวกที่สุดทั้งทางรถยนต์ และยังเป็นเขตที่ใกล้กับหัวเมืองที่สำคัญของกัมพูชา ได้แก่ ปอยเปต ศรีโสภณ เสียมราฐ พระตะบอง โพธิสัตว์ และกำปงจาม และอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครเพียง 400 กิโลเมตร อีกทั้งยังสามารถต่อไปยังเวียดนามและจีนได้อีกด้วย²

ซึ่งในแต่ละวันจะมีประชาชนชาวไทยและกัมพูชาที่เข้ามาค้าขายที่ตลาดโรงเกลือเป็นจำนวนมาก เป็นชาวกัมพูชาผ่านแดนแบบเข้าไปเย็นกลับ ประมาณวันละ 5,000 – 6,000 คน และชาวไทยในวันธรรมดา ประมาณวันละ 2,000 – 3,000 คน และวันเสาร์อาทิตย์ ประมาณวันละ 5,000 – 6,000 คน สำหรับรถยนต์นั้นในวันธรรมดา ประมาณวันละ 600 คัน และวันเสาร์อาทิตย์ ประมาณวันละ 1,650 คัน โดยมีเงินหมุนเวียนในวันธรรมดา ประมาณ 80 ล้านบาทต่อวัน และวันเสาร์อาทิตย์ ประมาณ 150 ล้านบาทต่อวัน³

โรงเกลือ เป็นโกดังสำหรับเก็บเกลือเพื่อส่งขายกัมพูชา เป็นสถานที่ที่ประชาชนไทยและกัมพูชามีการค้าขายพลาสติกที่นำมาจากทะเลสาบของกัมพูชา และจะซื้อเกลือจากไทยเพื่อนำไปทำปลาเค็ม ปลาจ๋า ๆ ประชาชนและพ่อค้าจะเรียกบริเวณนี้ว่า “ตลาดโรงเกลือ” ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสระแก้ว มีพื้นที่จำนวน 66 ไร่ 3 งาน 71 ตารางวา ได้เริ่มเปิดการค้าขายอย่างเป็นทางการ ในวันที่ 15 มิถุนายน 2534 ปัจจุบันมีอาคารแบบถาวร 56 อาคาร มีร้านค้า 2,500 ร้าน⁴

¹สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระแก้ว. (2546). การค้าชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว ปี 2545-22546 (ครั้งที่ 1). หน้า 39-40.

²พันเอกวิชิต ศรีประเสริฐ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, กองบัญชาการกองพลทหารราบที่ 2 รักษาพระองค์. อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี 2 เมษายน 2549.

³สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระแก้ว. (2546). เล่มเติม. หน้า 42.

⁴องค์การบริหารส่วนจังหวัดสระแก้ว. (2546). เอกสารบรรยายสรุปตลาดโรงเกลือจังหวัดสระแก้ว. หน้า 23 -30.

การค้าชายแดนระหว่างไทย-กัมพูชาที่ตลาดโรงเกลือได้พัฒนาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่เริ่มเปิดการค้าชายแดนจนถึงปัจจุบัน ไทยได้เปรียบดุลการค้า กัมพูชามาโดยตลอด เพราะสินค้าของไทยเป็นสินค้าที่กัมพูชาผลิตได้ไม่เพียงพอับความต้องการของประชาชน ทั้งสินค้าอุปโภค เช่น ปูนซีเมนต์ แบตเตอรี่รถยนต์ กระเบื้องมุงหลังคา ยางรถยนต์ ท่อยูพีซี เหล็ก เป็นต้น และสินค้าบริโภค เช่น ข้าวสาร พืชผักผลไม้ น้ำตาลทราย เกลือ เครื่องดื่ม เนื้อสัตว์ นมสด ขนมกรอบ ผงชูรส เป็นต้น¹

2.1 นโยบายด้านการต่างประเทศของไทยต่อกัมพูชาและนโยบายส่งเสริมการค้า

ประเทศไทยและประเทศกัมพูชาเป็นประเทศเพื่อนบ้านที่ใกล้ชิดและมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันมาเป็นเวลานาน ระหว่างที่ประเทศกัมพูชาเกิดวิกฤตภายในประเทศ ประเทศไทยและประเทศภาคีอาเซียนอื่น ๆ ได้ร่วมมือกันให้ความช่วยเหลือแก้ปัญหาจนกระทั่งในปัจจุบันประเทศไทยยังคงให้ความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาประเทศ และกระชับความสัมพันธ์กับกัมพูชาในทุก ๆ ด้าน

นโยบายของรัฐบาล หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช 19 มีนาคม 2518 – 20 เมษายน 2519

รัฐบาล หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้แถลงนโยบายต่อสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ.2518 นโยบายของรัฐบาล ที่เกี่ยวกับการต่างประเทศมีใจความสำคัญดังนี้คือ

เป้าหมายนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลนี้คือการรักษาผลประโยชน์ของประเทศชาติเป็นสำคัญ...รัฐบาลนี้จะส่งเสริมการดำรงอยู่ร่วมกันโดยสันติโดยยึดหลักการที่จะเป็นมิตรกับทุกประเทศที่มีเจตนาดีต่อประเทศไทย ไม่คำนึงถึงความแตกต่างในอุดมการณ์ทางการเมืองและระบอบการปกครอง แต่จะยึดหลักความยุติธรรมและความเสมอภาคเป็นสำคัญทั้งจะไม่แทรกแซงในกิจการภายในของกันและกัน เพื่อให้เกิดดุลยภาพในความสัมพันธ์กับประเทศอภิมหาอำนาจ รัฐบาลนี้จะดำเนินการเพื่อให้มีการรับรองและมีความสัมพันธ์เป็นปกติกับประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนจะให้มีการถอนทหารต่างชาติออกจากประเทศไทย ในระยะเวลา 1 ปี โดยคำนึงถึงสถานการณ์ในภูมิภาคนี้ และเจรจากันอย่างฉันทมิตร รัฐบาลนี้จะกระชับความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน และสนับสนุนความร่วมมือกับกลุ่มประเทศอาเซียนในทุกวิถีทาง ...²

¹สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระแก้ว. (2546). *การค้าชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้วปี 2545-22546 (ครึ่งปีแรก)*. หน้า หน้า 32 – 34.

²สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2544). *รวมคำแถลงนโยบายของรัฐบาล ตั้งแต่ คณะแรกจนถึงคณะปัจจุบัน*. หน้า 201.

จากนโยบายของ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช จะเห็นได้ว่า หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ยอมรับว่า ประเทศไทยต้องยอมรับการปกครอง และจะต้องปรับตัวให้เข้ากับ สภาพการณ์ปกครองของประเทศเพื่อนบ้าน

นโยบายต่อกัมพูชา

สำหรับการดำเนินนโยบายต่อประเทศกัมพูชานั้น เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงในกัมพูชาในวันที่ 17 เมษายน 2518 โดยฝ่ายแนวร่วมประชาชนชาตีกัมพูชา (National United Front of Kampuchea) เป็นฝ่ายมีชัยชนะสามารถยึดกรุงพนมเปญได้และมีอำนาจปกครองประเทศกัมพูชา และเมื่อวันที่ 28 ตุลาคม-1 พฤศจิกายน พ.ศ.2518 นายเอียง สารี รองนายกรัฐมนตรี ฝ่ายกิจการต่างประเทศของกัมพูชาพร้อมกันคณะจำนวนหนึ่งได้เดินทางมาเยือนประเทศไทย ตามคำเชิญของกระทรวงการต่างประเทศไทย นายกรัฐมนตรี หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้ประกาศว่า"รัฐบาลไทยได้ตกลงที่จะเปิดให้มีความสัมพันธ์ทางการทูตกับประเทศกัมพูชา ในระดับเอกอัครราชทูตวิสามัญผู้มีอำนาจเต็ม ตั้งแต่วันที่ 2 พฤศจิกายน ศกนี้เป็นต้นไป"¹ และในการเดินทางมาเยือนไทยของรองนายกรัฐมนตรีของกัมพูชาในครั้งนี้ได้มีการออกแถลงการณ์ร่วมระหว่างประเทศไทยกับประเทศกัมพูชาขึ้นมาฉบับหนึ่งในวันที่ 31 ตุลาคม 2518 ซึ่งมีความสำคัญสรุปได้ดังนี้²

1. รัฐบาลของทั้งสองประเทศได้ตกลงที่จะให้มีการฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกันในระดับ เอกอัครราชทูต
2. จะมีการแลกเปลี่ยนเอกอัครราชทูตประจำกรุงเทพฯ และกรุงพนมเปญตามกำหนดเวลาที่สะดวกแก่ทั้งสองฝ่าย
3. รัฐบาลของทั้งสองประเทศต่างยอมรับและเคารพในเอกราชอธิปไตยและบูรณภาพแห่งดินแดนของกันและกัน และต่างให้คำมั่นว่าจะไม่หันเข้าใช้การคุกคามหรือการใช้กำลังเพื่อแก้ไขข้อขัดแย้งระหว่างกัน แต่จะยึดหลักเบญจศีลแทน พร้อมกันนั้นต่างฝ่ายต่างก็ยังได้ย้ำถึงการที่จะไม่อนุญาตให้ประเทศใด ๆ ใช้ดินแดนของตนเป็นฐานปฏิบัติการโจมตีหรือแทรกแซงกิจการภายในของอีกประเทศหนึ่งไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อม³

¹ไทย-กัมพูชาฟื้นฟูความสัมพันธ์ไมตรี. (3 พฤศจิกายน 2518). ข่าว ก/ป5/2518/14/ป3 สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

²สุพรรณธิการ์ สวีระสฤษดี. (2525). นโยบายของไทยต่อประเทศกัมพูชาระหว่าง พ.ศ. 2518 ถึง พ.ศ. 2523. หน้า 30-31.

³สุพรรณธิการ์ สวีระสฤษดี. (2525). นโยบายของไทยต่อประเทศกัมพูชาระหว่าง พ.ศ. 2518 ถึง พ.ศ. 2523. หน้า 32.

จากการดำเนินนโยบายด้านการต่างประเทศของรัฐบาล หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่มีต่อประเทศกัมพูชา ได้ดำเนินการไปตามนโยบายที่รัฐบาลได้วางไว้เป็นอย่างดี แต่ก็มีอุปสรรคที่ทำให้รัฐบาลไทย และ กัมพูชา ไม่สามารถดำเนินการความสัมพันธ์ ด้านเอกอัครราชทูตระหว่างกันได้ ทั้งนี้ เนื่องจากเกิดปัญหาการกระทบกระทั่งกันตามบริเวณชายแดน ไทย-กัมพูชา ซึ่งมีสาเหตุมาจากปัญหาผู้ลี้ภัยชาวกัมพูชา ซึ่งอาศัยอยู่ตามบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา ปัญหาเรื่องเขตแดนระหว่างไทยและกัมพูชา ปัญหาการลักลอบค้าขายตามบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นเหล่านี้ รัฐบาล หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ดำเนินการแก้ไขปัญหอย่างเร่งด่วนแต่ยังไม่ประสบผลสำเร็จรัฐบาลต้องพ้นจากตำแหน่งก่อน

นโยบายของรัฐบาล หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ต่อกัมพูชา 20 เมษายน 2519 – 25 กันยายน 2519

รัฐบาล หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ได้แถลงนโยบายต่อสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 30 เมษายน 2519 ในส่วนที่เกี่ยวกับนโยบายทางด้านการต่างประเทศ มีดังนี้คือ

รัฐบาลนี้จะดำเนินนโยบายต่างประเทศอย่างอิสระโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ที่แท้จริงของประเทศเป็นหลัก จะไม่ยอมเป็นเครื่องมือหรือเข้าไปพัวพันในการดำเนินนโยบายของประเทศใดๆ จะเป็นมิตรกับทุกประเทศที่ต้องการเป็นมิตรกับประเทศไทยตามหลักแห่งความเสมอภาค บุรณภาพแห่งอาณาเขต และเคารพอธิปไตย ซึ่งกันและกันทั้งนี้โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างของระบอบการปกครองหรือระบบเศรษฐกิจ

... รัฐบาลนี้จะแก้ไขปัญหาระหว่างประเทศ โดยใช้วิธีการทูตเป็นหลักสำคัญจะปรับสัมพันธภาพกับประเทศเพื่อนบ้านโดยเฉพาะประเทศในคาบสมุทรมอินโดจีนให้เข้าสู่สภาพปกติ จะส่งเสริมและกระชับความร่วมมือโดยใกล้ชิด และเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้นกับประเทศเพื่อนบ้านในสวนภูมิภาคนี้ของโลกโดยเฉพาะกับประเทศในกลุ่มอาเซียนและจะสนับสนุนข้อเสนอให้เอเชียอาคเนย์เป็นเขตแห่งสันติภาพอิสรภาพและความเป็นกลาง...¹

จากคำแถลงนโยบายของรัฐบาล หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช จะเห็นได้ว่า รัฐบาลมีจุดมุ่งหมายที่จะปรับปรุงสัมพันธภาพกับประเทศในคาบสมุทรมอินโดจีนให้เข้าสู่ปกติและต้องการที่จะเสริมสร้างความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับประเทศเพื่อนบ้านที่อยู่ในภูมิภาคเดียวกัน

การกำหนดและดำเนินนโยบายทางด้านการต่างประเทศนั้นนายกรัฐมนตรีได้มอบหมายให้นายพิชัย รัตตกุล ซึ่งดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศและเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พรรคประชาธิปัตย์เป็นผู้รับผิดชอบงานด้านนี้²

¹สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2544). *รวมคำแถลงนโยบายของรัฐบาล ตั้งแต่ คณะแรกจนถึงคณะปัจจุบัน*. หน้า 206-207.

²สุภาพร โคกระบิน. (2534). *นโยบายต่างประเทศของไทยต่อกลุ่มอินโดจีน ระหว่าง พ.ศ. 2518 ถึง 2523*. หน้า 87

หากแต่สถานะการทางการเมืองภายในของไทย ในขณะนั้น อยู่ในสถานะที่ไม่อำนวยต่อการดำเนินนโยบายรักษาความสัมพันธ์กับกลุ่มประเทศอินโดจีน เนื่องจาก รัฐบาล หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช เป็นรัฐบาลผสมอยู่ในสภาพที่ขาดเสถียรภาพทางการเมืองเป็นอย่างมาก มีข่าวเกี่ยวกับจะมีการปฏิวัติ รัฐประหาร รัฐบาล หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช อยู่ตลอดเวลา กลุ่มอิทธิพลขวาจัด อาทิเช่น กลุ่มทหาร กลุ่มนาวพล และกลุ่มกระหังแดง เริ่มมีบทบาทขึ้นมาใหม่และกลุ่มเหล่านี้ได้ดำเนินการคัดค้านนโยบายการผูกสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านในอินโดจีน การดำเนินการโจมตี และคัดค้านเป็นไปอย่างชัดเจน เพื่อโน้มน้าวให้ประชาชนเห็นคล้อยตามความเห็นของตน โดยได้วิพากษ์วิจารณ์ นายพิชัย รัตตกุล และนายอาพันธ์ ปันยารชุน ว่าเป็นคอมมิวนิสต์¹

นโยบายต่อกัมพูชา

ส่วนเหตุการณ์ในประเทศกัมพูชาขณะนั้น ประเทศกัมพูชามีนโยบายที่จะสร้างสังคมใหม่ ทำให้รัฐบาลกัมพูชาได้ทำการขับไล่ชาวกูญออกจากกัมพูชา ซึ่งเป็นสาเหตุให้กองทหารเวียดนามพยายามเข้าไปพิทักษ์ปกป้องชาวกูญเหล่านั้น ทำให้เกิดการปะทะกับกองทหารกัมพูชาขึ้นในดินแดนของกัมพูชา นอกจากนั้นยังได้มีการปะทะกันระหว่างทหารเวียดนามกับทหารกัมพูชาบริเวณชายแดนของ เนื่องจากเวียดนามไม่ยอมถอนทหารออกจากพรมแดนกัมพูชาที่ยึดไว้ได้จากรัฐบาล พลเอก ลอน นอล

ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างรัฐบาลกัมพูชา กับเวียดนามได้เป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้กัมพูชาต้องการที่จะมีความสัมพันธ์ที่ดีกับไทย ดังจะเห็นได้จากการที่ รัฐบาลกัมพูชา ส่งสาส์นแสดงความยินดี เนื่องในโอกาสเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของ หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช และนายเอียง สารี รองนายกรัฐมนตรีฝ่ายกิจการต่างประเทศของกัมพูชาก็ได้ส่งสาส์นแสดงความยินดี เนื่องในโอกาสเข้ารับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของนายพิชัย รัตตกุล เช่นกัน

สำหรับการดำเนินนโยบายของรัฐบาล หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ที่มีต่อประเทศกัมพูชานั้น ได้ดำเนินตามนโยบายของรัฐบาล หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช และในเดือนกรกฎาคม 2519 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไทยได้เดินทางเข้าไปในกัมพูชาอย่างลับ ๆ เพื่อเจรจากับ นายเอียง สารี เป็นเวลา 2 วันโดยเปิดการเจรจากันที่เมืองศรีโสภณ ซึ่งอยู่ห่างจากพรมแดนไทยเข้าไปในกัมพูชาประมาณ 50 กิโลเมตร ผลของการเจรจาสรุปได้ดังนี้

1. ทั้งสองฝ่ายตกลงในหลักการที่จะทำการเปิดสถานเอกอัครราชทูตแลกเปลี่ยนกัน แม้ว่าจะยังไม่ได้มีการกำหนดวัน เวลาที่แน่นอนในการดำเนินการดังกล่าวก็ตาม

¹แหล่งเดิม. หน้า 88.

2. ทั้งสองฝ่ายได้ตกลงที่จะทำการกำหนดเส้นแบ่งเขตแดนระหว่างกัน
3. ทั้งสองฝ่ายได้ทำการอภิปรายกันเกี่ยวกับชะตากรรมของผู้ลี้ภัยชาวกัมพูชาที่อยู่ในประเทศไทยประมาณ 3,000 คน¹

4. ทั้งสองฝ่ายได้ตกลงที่จะร่วมกันแก้ปัญหาเกี่ยวกับชาวประมงไทยที่ล้าแดนเข้าไปจับปลาในเขตน่านน้ำกัมพูชาและถูกทางการกัมพูชาจับกุมไว้²

นอกจากนั้นประเด็นหนึ่งที่ทางไทยให้ความสนใจก็คือ เรื่องการค้าที่ฝ่ายไทยรับมาพิจารณาแต่ยังไม่ได้ทำการตัดสินใจให้แน่ชัด กระทรวงการต่างประเทศให้ทำเรื่องเสนอที่ประชุมคณะรัฐมนตรี เพื่อให้พิจารณาเห็นชอบในหลักการด้านการค้าชายในกัมพูชาและในการประชุมคณะรัฐมนตรี ประจำวันอังคารที่ 10 สิงหาคม 2519 คณะรัฐมนตรีได้พิจารณาข้อเสนอของกระทรวงการต่างประเทศ ที่ให้พ่อค้าเอกชนค้าขายกับกัมพูชา ซึ่งกัมพูชาได้จัดตั้งหน่วยงานเพื่อการค้ากับไทยมากขึ้น ที่ประชุมเห็นชอบแต่มีเงื่อนไขบางประการ คือ³

1. รัฐบาลสนับสนุนพ่อค้าที่จะค้าขายกับกัมพูชาแต่จะไม่รับผิดชอบใด ๆ แทนพ่อค้าเอกชน

2. พ่อค้าหรือเอกชนใดที่ได้รับเลือกให้ค้าขายกับกัมพูชา หากดำเนินการซึ่งก่อให้เกิดการกระทบกระเทือนต่อความสัมพันธ์กับกัมพูชา รัฐบาลจะไม่อนุญาตให้ค้าขายอีกต่อไป

3. ปัจจุบันพรมแดนไทย-กัมพูชา ยังปิดอยู่ จึงสมควรให้เปิดเส้นพรมแดนเพื่อการค้าด้านอรัญประเทศกับปอยเปต

หลังจากมีมติจากคณะรัฐมนตรีออกมาแล้ว คณะกรรมการชายแดนไทย-กัมพูชา ร่วมกันพิจารณาหาทางป้องกันความเสียหายจากการขายสินค้ากับกัมพูชา โดยให้การค้าขายทำได้ แต่พ่อค้า ประชาชนจะข้ามไปกัมพูชาไม่ได้ และได้มีการลงนามระหว่างผู้แทนฝ่ายไทย กับผู้แทนฝ่ายกัมพูชาในข้อตกลงผ่านแดนระหว่างประเทศทั้งสองที่ อำเภออรัญประเทศ จังหวัดปราจีนบุรีในขณะนั้น ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่คณะผู้แทนของทั้งสองประเทศ ลงนามร่วมกันคือ วันที่ 30 สิงหาคม 2519 เป็นต้นไป

เมื่อวันที่ 13 กันยายน 2519 โดย หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ได้ลงนามในประกาศเรื่องเปิดเส้นทางเฉพาะเขตอรัญประเทศ-ปอยเปต โดยให้เพียงจุดเดียว ระหว่างเวลา 07.00 น. ถึง 17.00 น. ส่วนทางชายแดนด้านอื่น ๆ ยังคงถือปฏิบัติตามประกาศกระทรวงมหาดไทย ฉบับลงวันที่ 17 เมษายน 2518 ใน

¹สุภาพร โคกระบิน. (2534). นโยบายต่างประเทศของไทยต่อกลุ่มอินโดจีน ระหว่าง พ.ศ. 2518 ถึง 2523. หน้า 88.

²แหล่งเดิม. หน้า 89.

³สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (2519). สยามจดหมายเหตุ. ปีที่ 1 ฉบับที่ 32.

รัฐบาลชุดนี้ไทยและกัมพูชาจึงได้ทำการค้าขายตามชายแดนกันอย่างเป็นทางการ ซึ่งนับได้ว่าความมุ่งหมายในนโยบายต่างประเทศของไทย ได้รับผลสำเร็จในระดับหนึ่ง

นโยบายรัฐบาล นายธานินทร์ กรีวิเชียร ต่อกัมพูชา 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 – 20 ตุลาคม 2520

รัฐบาล นายธานินทร์ กรีวิเชียร แดงนโยบายต่อสภาพัฒนาการปกครองแผ่นดินเกี่ยวกับด้านการประเทศ ดังนี้

จะดำเนินความสัมพันธ์อันดีกับทุกประเทศ ซึ่งปรารถนาและแสดงเจตจำนงที่จะมีความสัมพันธ์อันดีกับประเทศไทยด้วยความจริงใจ โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างในระบบการปกครองหรือระบบเศรษฐกิจและสังคม โดยจะยึดหลักความเสมอภาค ความเที่ยงธรรม การเคารพอธิปไตย และบูรณภาพแห่งดินแดนและการไม่รุกราน คุกคามหรือแทรกแซงในกิจการภายในซึ่งกันและกัน จะแก้ไขปัญหาระหว่างประเทศโดยสันติวิธี ด้วยการใช้วิถีทางการทูตเป็นหลักสำคัญ โดยยึดมั่นในหลักกฎหมายและความยุติธรรมระหว่างประเทศ ... จะได้เสริมความร่วมมือส่วนภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะกระชับความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดี ตลอดจนความร่วมมือกับประเทศในสมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (อาเซียน) ให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เพื่อก่อให้เกิดเสถียรภาพความมั่นคง ความเจริญก้าวหน้าอยู่ดีกินดี และสันติสุขร่วมกันในประเทศสมาชิกและในอาณาบริเวณนี้...”¹

ในการแถลงนโยบายของรัฐบาล รัฐบาลมีนโยบายจะเป็นมิตรกับทุกประเทศ ทั้งในด้านเศรษฐกิจและในด้านการเมือง แต่การดำเนินการด้านการต่างประเทศความสัมพันธ์ระหว่างไทย-กัมพูชาไม่ได้เป็นไปตามนโยบายของรัฐบาล นายธานินทร์ กรีวิเชียร ความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศไม่ราบรื่นและมีปัญหาต่อกันเป็นอย่างมาก เนื่องจากทหารกัมพูชาที่อยู่ตามแนวชายแดนมักเข้ามาปล้นประชาชนไทยตามแนวชายแดนบ่อยครั้ง ทำให้เกิดมีการปะทะกันที่บริเวณชายแดนไทยและกัมพูชา ในระยะเวลาตั้งแต่ 1 มกราคม – 20 ธันวาคม พ.ศ. 2520 ซึ่งนับเฉพาะที่ฝ่ายไทยมีการสูญเสียรวมได้ถึง 122 ครั้ง และการปะทะกันครั้งที่รุนแรงที่สุดได้เกิดขึ้นวันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2520² ซึ่งได้ส่งผลให้รัฐบาลไทยสั่งปิดพรมแดนระหว่างประเทศไทยกับกัมพูชา และสั่งห้ามส่งสินค้าประเภทเชื้อเพลิง ยา เครื่องโลหะ และเสื้อผ้าไปยังประเทศกัมพูชา และทางฝ่ายกัมพูชาได้ปิดสำนักงานติดต่อชายแดนของตนลง ทำให้การติดต่อระหว่างประเทศทั้งสองสิ้นสุดลง³

¹ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2544). *รวมคำแถลงนโยบายของรัฐบาล ตั้งแต่ คณะแรก จนถึงคณะปัจจุบัน*. หน้า 224-225.

² พันเอกวิชิต ศรีประเสริฐ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, กองบัญชาการกองพลทหารราบที่ 2 รักษาพระองค์, อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี 2 เมษายน

³ *ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-กัมพูชา รายละเอียดเกี่ยวกับการค้าและข้อตกลงผ่านแดน*. (2519), สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ก/ป5/2519/7. ปีที่ 1-2.

จากความขัดแย้งที่รุนแรงทางด้านชายแดนไทย-กัมพูชา รัฐบาลต้องหันมาดำเนินนโยบายปรับความสัมพันธ์กับกัมพูชา โดยให้องค์การสหประชาชาติเป็นที่หารือ ระหว่าง นายอุปดิษฐ์ ปาจริยางกูร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไทย กับนายเอียง สารี รัฐมนตรีว่าการต่างประเทศกัมพูชา แต่การดำเนินการเจรจายังไม่สำเร็จ รัฐบาล นายชานินทร์ กรัยวิเชียร ก็ถูกปฏิวัติจากคณะกลุ่มทหารหนุ่ม (YoungTurks) เสียก่อน¹

- นโยบายของรัฐบาล พลเอก เกอริงศักดิ์ ชมะนันท์ ต่อกัมพูชา 11 พฤศจิกายน 2520 – 12 พฤษภาคม 2520

รัฐบาลพลเอก เกอริงศักดิ์ ชมะนันท์ ได้แถลงนโยบายต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2520 ซึ่งสาระสำคัญของนโยบายในด้านการต่างประเทศ มีดังนี้คือ

จะส่งเสริมสันถวไมตรีอันแน่นแฟ้น และให้ความสนับสนุนร่วมมืออย่างเต็มที่แก่บรรดาประเทศสมาชิกของสมาคมแห่งประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (อาเซียน) เพื่อให้เกิดเสถียรภาพความมั่นคงความไวพบุลย์รุ่งเรือง และสันติสุขร่วมกันของประเทศสมาชิก และของอาณาบริเวณนี้และสนับสนุนมาตรการต่าง ๆ ที่เกื้อกูลให้ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นเขตสันติภาพ เสรีภาพ และความเป็นกลางได้ต่อไปในอนาคต...จะส่งเสริมความสัมพันธ์ความร่วมมือ และ ความเข้าใจอันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและกัมพูชาประชาธิปไตย รวมทั้งสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า โดยยึดถือหลักการดังกล่าวข้างต้นและหลักการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ โดยสันติวิธี ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกันและเพื่อการอยู่ร่วมกันโดยสันติ...²

จากการแถลงนโยบายต่างประเทศของรัฐบาล พลเอกเกอริงศักดิ์ ชมะนันท์ ที่ได้มีการแถลงว่า ประเทศไทยจะส่งเสริมความร่วมมือและความเข้าใจอันดีกับประเทศกัมพูชาธิปไตย ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่า มีความต้องการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อประเทศกัมพูชาอย่างจริงจัง

รัฐบาล พลเอกเกอริงศักดิ์ ชมะนันท์ เป็นรัฐบาลที่มีเสถียรภาพสูง เนื่องจากได้รับการสนับสนุนจากทหาร และพลเอกเกอริงศักดิ์ ชมะนันท์ มีตำแหน่ง เป็นถึงผู้บัญชาการทหารสูงสุด จนถึงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2521

¹ช้อยนันต์ สมุทวณิช. (2525). *ยังเติร์กทหารประชาธิปไตย การวิเคราะห์บทบาททหารในการเมืองไทย*. หน้า 98.

²สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2544). *รวมคำแถลงนโยบายของรัฐบาล ตั้งแต่ คณะแรกจนถึงคณะปัจจุบัน*. หน้า 224-225.

นโยบายต่อกัมพูชา

การเมืองของกัมพูชาในระยะนี้ ความขัดแย้งระหว่างกัมพูชากับเวียดนาม ได้ทวีความรุนแรงขึ้น เรื่อย ๆ ทำให้รัฐบาลกัมพูชาต้องหันไปสนใจกับการป้องกันตนเองจากการรุกรานของบรรดาประเทศสังคมนิยมภายใต้การนำของสหภาพโซเวียต

เมื่อ พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เข้ามารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีประเทศไทยและประเทศกัมพูชาได้เริ่มปรับท่าทีในความสัมพันธ์กับประเทศไทยใหม่ จากการเดินทางไปเยือนกรุงพนมเปญของ นายอุปติศร์ ปาจริยางกูร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศไทยเมื่อต้นเดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2521 และการเดินทางมาเยือนไทยของ นายเอียง สารี รองนายกรัฐมนตรีฝ่ายกิจการต่างประเทศของกัมพูชา ในเดือน กรกฎาคม ของปีเดียวกัน ได้มีการดำเนินการที่จะให้มีการเปิดสถานเอกอัครราชทูตทั้งที่กรุงเทพมหานครและกรุงพนมเปญในขณะที่สภาพความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและกัมพูชาคงจะเป็นไปด้วยดี แต่เวียดนามได้ส่งกองทัพ เข้ายุทธการกัมพูชา เพื่อล้มล้างกัมพูชาประชาธิปไตยและสามารถยึดกรุงพนมเปญได้เมื่อวันที่ 7 มกราคม 2522 และเวียดนามได้มอบให้ นายเฮง สัมริน หัวหน้าขบวนการแนวร่วมกู้ชาติกัมพูชา (National United Front for National Salvation) เป็นผู้นำประเทศกัมพูชา¹

กองทัพเขมรแดงได้สลายตัวเป็นกองกำลังคอยดักรุมโจมตีทหารเวียดนาม โดยตั้งกองกำลังบริเวณชายแดนไทยกัมพูชา ในช่วงนี้ การค้าขายชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว เป็นการค้านอกระบบที่เฟื่องฟูมาก เนื่องจากสงครามในกัมพูชาทำให้ประชาชนกัมพูชาหนีภัยสงครามเข้ามายังประเทศไทยเป็นจำนวนมาก การค้าขายนอกระบบเกิดขึ้น 2 ด้าน คือ

- การค้าขายระหว่างเขตแดนสำหรับชาวกัมพูชาที่หลบหนีภัยสงครามในประเทศกัมพูชา และการค้าระหว่างกองกำลังทหารเขมรฝ่ายต่าง ๆ ที่ยังคงมีกำลังชุมนุมซ่อนอยู่ตามเขตแดนกัมพูชา²

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในกัมพูชาครั้งนี้ได้มีผลสะท้อนต่อประเทศไทยและและรัฐบาลประเทศไทยได้แสดงจุดยืนต่อความขัดแย้งที่เกิดขึ้นดังนี้ คือ

1. รัฐบาลไทยได้ประกาศชี้แจงว่า ไทยจะยึดถือท่าทีเป็นกลางในความขัดแย้งระหว่างประเทศ
2. สำหรับกัมพูชานั้น ไทยยังไม่ได้ให้การรับรองกลุ่มนายเฮง สัมริน และไทยพร้อมที่จะเคารพต่อหลักการตัดสินใจด้วยตนเอง

¹สุภาพร โคกระบิน. (2534). *นโยบายต่างประเทศของไทยต่อกลุ่มอินโดจีน ระหว่าง พ.ศ. 2518 ถึง 2523*. หน้า 117-121.

²พันเอกวิชิต ศรีประเสริฐ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัตสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, กองบัญชาการกองพลทหารราบที่ 2 รักษาพระองค์. *อำเภอมือง จังหวัดปราจีนบุรี 2 เมษายน 2549*.

3. ไทยร่วมกับประเทศอาเซียน อื่น ๆ ได้เรียกร้องให้มีการยุติการขัดแย้งกันด้วยอาวุธในอินโดจีนและให้มีการถอนทหารต่างชาติทั้งหมดจากดินแดนที่มีการขัดแย้งทุกแห่ง¹

การสู้รบที่ยืดเยื้อติดพันระหว่างกองกำลังฝ่าย เสง สัมริน ผสมเวียดนามกับกองกำลังฝ่ายกัมพูชาประชาธิปไตย ทำให้ชาวกัมพูชาต้องอพยพหนีภัยสงครามข้ามมายังชายแดนไทย ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่อประเทศไทยเป็นอย่างมาก รัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ จึงได้เข้าปรึกษากับเลขาธิการสหประชาชาติซึ่งกำลังเดินทางมาเยือนไทยในระหว่างช่วงกลางเดือน พฤษภาคม 2522 และนายกรัฐมนตรี เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ได้ส่งจดหมายถึงรัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตย ให้ยุติการส่งชาวกัมพูชาอพยพเข้ามาในประเทศไทยรวมทั้งให้ยุติการส่งกำลังเข้ามาเสริมบริเวณที่ติดกับชายแดนไทยด้วย ในเดือน มิถุนายน 2522 รัฐบาลไทย ได้ดำเนินการผลักดันอพยพชาวกัมพูชากลับเข้าเขตกัมพูชาไปท่ามกลางเสียงวิพากษ์วิจารณ์จากหลายฝ่าย แต่อย่างไรก็ตามต่อมารัฐบาลไทยได้เปลี่ยนท่าทีที่มีต่อผู้อพยพชาวกัมพูชาใหม่เพื่อเห็นแก่มนุษยธรรม ไทยให้ที่พักพิงแก่ผู้อพยพชาวกัมพูชาเหล่านี้เป็นการชั่วคราว

สิ่งที่สำคัญของการดำเนินนโยบายของรัฐบาล พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ คือ ประเทศไทยให้การรับรองรัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตยว่าเป็นรัฐบาลที่ถูกต้องของประเทศกัมพูชา แต่ได้เกิดเหตุการณ์ความยุ่งยากขึ้นในกัมพูชา ซึ่งเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและมีผลทำให้สถานะทางการเมืองภายในของกัมพูชาเปลี่ยนแปลงไป โดยที่ประเทศไทยไม่คิดว่าจะเกิดเหตุการณ์เช่นนี้ขึ้น นอกจากนี้ความขัดแย้งระหว่างจีนกับเวียดนาม และระหว่างเวียดนามกับกัมพูชาก็เป็นปัจจัยที่ทำให้จีนสนับสนุนให้กัมพูชามีความสัมพันธ์ที่ดีกับไทย เพื่อที่จะทำให้อกัมพูชาไม่ต้องมีศัตรูที่มีพรมแดนติดต่อกันถึงสองประเทศ²

การที่เวียดนามได้ใช้กำลังทหารบุกกรุกเข้าไปในกัมพูชาและจัดตั้งรัฐบาลเฮง สัมรินขึ้นนั้นได้ส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของไทยเป็นอย่างมาก เนื่องจากนโยบายเกี่ยวกับความมั่นคงของไทยตั้งอยู่บนสมมติฐานว่า ถ้าเวียดนามสามารถควบคุมประเทศลาวและกัมพูชาได้แล้ว จะมีผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศไทยเป็นอย่างมาก ดังนั้นจุดมุ่งหมายของไทยคือการสร้างลาว และกัมพูชาให้เป็นรัฐกับชนระหว่างประเทศไทยกับเวียดนาม ซึ่งเป็นการกลับสู่แนวความคิดที่ไทยเคยมีต่อกัมพูชา ในระยะหลังปี พ.ศ. 2345-2405³

¹สุภาพร โศกระบิณ. (2534)นโยบายต่างประเทศของไทยต่อกลุ่มอินโดจีน ระหว่าง พ.ศ. 2518 ถึง 2523. หน้า 117-120.

²ปิ่นทอง ใจสุทธิ. (2538). นโยบายต่างประเทศของไทยต่อปัญหากัมพูชาระหว่าง พ.ศ. 2516-2543. หน้า 24.

³ปิ่นทอง ใจสุทธิ. (2538). นโยบายต่างประเทศของไทยต่อปัญหากัมพูชาระหว่าง พ.ศ. 2516-2543. หน้า 24.

รัฐบาลไทยมีนโยบายต่อต้านการรุกรานของเวียดนามต่อ กัมพูชา ซึ่งการกระทำของเวียดนามเป็นการกระทำที่ผิดต่อกฎบัตรสหประชาชาติและกฎหมายระหว่างประเทศ ดังนั้น รัฐบาลไทย จึงได้ร่วมมือกับประเทศสมาชิกอาเซียนออกแถลงการณ์ร่วม ของการประชุมพิเศษของรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียนเมื่อวันที่ 12 มกราคม 2522 ที่กรุงเทพมหานคร เรียกร้องให้มีการถอนกองกำลังต่างชาติทั้งหมดออกจากดินแดนกัมพูชาโดยเร็ว และสนับสนุนการตัดสินใจของคณะมนตรีความมั่นคงของสหประชาชาติ พิจารณาสถานการณ์ในอินโดจีนโดยทันที และเร่งให้คณะมนตรีความมั่นคงของสหประชาชาติ หารมาตรการในการดำเนินการนำสันติภาพ ความมั่นคง และเสถียรภาพกลับคืนมาสู่บริเวณนี้โดยได้เสนอร่างข้อมติเรื่อง “สถานการณ์ในกัมพูชา” เข้าสู่สมัชชาใหญ่สมัยสามัญครั้งที่ 34 ด้วยคะแนนเสียงสนับสนุน 91 คัดค้าน 21 และงดออกเสียง 29 เป็นข้อมติที่ 34/22 ซึ่งมีสาระสำคัญคือให้มีการถอนทหารต่างชาติโดยทันที¹ และเรียกร้องรัฐในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทุกรูปแบบและทุกฝ่าย ที่เกี่ยวข้องในกรณีพิพาททางทะเลทางช่องพิพาทโดยสันติวิธี ตามนัยแห่งกฎบัตรสหประชาชาติ และ ให้ประชาชนกัมพูชา ควรสามารถเลือกรัฐบาลของตนตามหลักประชาธิปไตย โดยปราศจากการแทรกแซงหรือบ่อนทำลายจากภายนอก²

ในขณะเดียวกัน รัฐบาลไทยได้ดำเนินนโยบายปิดกั้นทางเศรษฐกิจ ต่อกัมพูชา เหตุการณ์ในขณะนี้ มีการสู้รบในบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้วอย่างหนัก ตลาดการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา นอกระบบ ด้านจังหวัดสระแก้ว ถูกสั่งปิด โดยมีการควบคุมอย่างเข้มงวดจากกองกำลังทหารที่ดูแลในพื้นที่ เพื่อป้องกันสินค้า ประเภทยุทธปัจจัย เช่น ยา ปู่ยเคมี สินค้าประเภทโลหะภัณฑ์ ซึ่งสามารถนำไปใช้ในกองทัพได้³

จากการดำเนินนโยบายของ รัฐบาล พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ต่อประเทศ กัมพูชา จะเห็นได้ว่าได้ดำเนินนโยบายที่รัฐบาลได้แถลงไว้คือ การดำเนินนโยบายที่เป็นมิตรกับ กัมพูชาแต่ สภาพทางการเมืองภายในของกัมพูชาเปลี่ยนแปลงไป

รัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ต้องใช้ความอดทน และความรอบคอบ ในการดำเนินนโยบายต่อกัมพูชาจะเห็นได้ว่ารัฐบาล ได้ดำเนินการตามสถานการณ์ ในขณะนั้นได้ เป็นอย่างดี

- นโยบายรัฐบาล พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ต่อกัมพูชา 3 มีนาคม 2523–30 เมษายน 2526

¹สุภาพร โคกระบิน. (2534). *นโยบายต่างประเทศของไทยต่อกลุ่มอินโดจีน ระหว่าง พ.ศ. 2518 ถึง 2523*. หน้า 117-121.

² *แหล่งเดิม*. หน้า 123.

³ พันเอกวิชิต ศรีประเสริฐ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, กองบัญชาการกองพลทหารราบที่ 2 รักษาพระองค์. อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี 2 เมษายน 2549.

รัฐบาลพล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ ได้แถลงถึงนโยบายต่างประเทศต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 28 มีนาคม 2523 ดังนี้

...รัฐบาลจะ ดำเนินนโยบายต่างประเทศอย่างเป็นอิสระ โดยยึดถือประโยชน์ของชาติเป็นหลัก เพื่อให้บรรลุผลในการธำรงไว้ซึ่งเอกราช อธิปไตยของชาติ โดยมุ่งเน้นให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทางด้านเศรษฐกิจ ของเป็นเทศเป็นสำคัญ นอกจากนี้ จะร่วมมือกับนานาประเทศและองค์การระหว่างประเทศ เพื่อยังประโยชน์ให้เกิดแก่ความมั่นคงของรัฐและการพัฒนาประเทศ...¹

สถานการณ์ด้านการต่างประเทศของไทย ในขณะนี้ ต้องเผชิญกับปัญหาความมั่นคงจากภายในประเทศและภายนอกประเทศ ปัญหาภายในประเทศคือ การก่อการร้ายของพรรคคอมมิวนิสต์ และปัญหาภายนอกประเทศ คือ การคุกคามของเวียดนามต่อกัมพูชาตามแนวพรมแดนไทย-กัมพูชา จากการทำเวียดนามได้รุกรานและยึดครองกัมพูชา และได้จัดตั้งระบอบเฮง สัมริน ขึ้นที่กรุงพนมเปญ ทำให้รัฐบาลกัมพูชาต้องหนีเข้าป่าและทำการสู้รบยืดเยื้อจนกลายเป็นปัญหาให้กับประเทศไทยเป็นอย่างมาก การดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทย จึงเน้นที่ “ความมั่นคงของชาติ” (Security Oriented) เป็นหลัก เพราะเกรงว่าการขยายอิทธิพลของเวียดนามที่สามารถยึดครองกัมพูชา และครอบงำลาวไว้ได้ นั้น เวียดนามจะจัดตั้ง “สหพันธ์อินโดจีน” ขึ้นมา โดยเฉพาะกรณีการรุกรานชายแดนประเทศไทย ด้านจังหวัดสระแก้ว ครั้งใหญ่ ที่บ้านโนนหมากมุ่น อำเภอตาพระยา จังหวัดปราจีนบุรีในขณะนั้น ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2523²

ซึ่งในขณะนั้น พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เพิ่งเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ได้สั่งการให้ใช้กำลังเข้าผลักดันและหยุดยั้งการละเมิดอธิปไตยของกองกำลังเวียดนาม การปะทะกันอย่างรุนแรงที่โนนหมากมุ่นนี้ ทำให้ทหารไทยเสียชีวิตหลายสิบนาย³ จึงส่งผลให้นายกรัฐมนตรี พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ และรัฐมนตรีว่าการต่างประเทศ พลอากาศเอก สิทธิ เศวตศิลา มองเวียดนามว่า เป็นภัยคุกคามความมั่นคงของประเทศไทย และมีความหวาดระแวงว่า เวียดนามจะรุกรานประเทศไทย ในขณะนั้นมีข่าวลือเสมอว่า เวียดนามกำหนดวันบุกประเทศไทย ซึ่งทำให้รัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ หวาดระแวงเสมอว่าตราบดีที่เวียดนามยังคงยึดครองและมีทหารอยู่ในกัมพูชา ตราบนั้นประเทศไทยก็ยังคงถูกคุกคามความมั่นคงทางด้านชายแดนตะวันออกอยู่เสมอ รัฐบาลประเทศไทยจึงได้ตัดสินใจใช้วิธีการทางทูตเพื่อแก้ไขปัญหา

¹ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.(2544). รวมคำแถลงนโยบายของรัฐบาล ตั้งแต่ คณะแรก จนถึงคณะปัจจุบัน. (เอกสารงานรัฐสภา). หน้า 299.

² ประสงค์ สุนศิริ. (2528). ปัญหาการรุกรานกัมพูชาโดยเวียดนามตามแนวชายแดน. หน้า 19.

³ พันเอกวิชิต ศรีประเสริฐ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, กองบัญชาการกองพลทหารราบที่ 2 รักษาพระองค์. อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี 15 มีนาคม 2549.

กัมพูชา คือ การใช้นโยบายโดดเดี่ยวเวียดนาม และพยายามเรียกร้องและผลักดันให้เวียดนาม ถอนทหารออกไปจากกัมพูชา¹

กระทรวงการต่างประเทศของไทยได้จัดพิมพ์สมุดปกขาว The Veitnamese Acts of Aggression Against Thailand's Sovereignty and Territorial Intergrity ในปี พ.ศ. 2523 เพื่อชี้แจงเหตุการณ์และแสดงหลักฐานการล่วงล้ำอธิปไตยของไทยในกรณีโนนหมากมูน โดยกำลังทหารเวียดนาม และ พล.อ.อ. สิทธิ เศวตศิลา ยังได้เดินทางไปหลาย ๆ ประเทศ เพื่อแสวงหาความสนับสนุนและสร้างมติโลกเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหากัมพูชา และโดดเดี่ยวเวียดนาม จนได้รับสมญานามว่า พล.อ.อ. สิทธิ เศวตศิลา เป็น “สถาปนิกปัญหากัมพูชา” โดยการใช้นโยบายต่างประเทศ คือ “รอบโลกและรอบด้าน”²

เหตุการณ์ในช่วงนี้ ประเทศไทยมีความจำเป็นต้องเปิดจุดค้าขาย ให้กับประชาชน กัมพูชาที่ลี้ภัยสงครามและอาศัยอยู่ในศูนย์อพยพในเขตไทย และประชาชนกัมพูชาที่อาศัยอยู่ตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว เพื่อบรรเทาความเดือนร้อนของประชาชน กัมพูชา ที่ตกอยู่ในภาวะสงคราม ไม่สามารถทำการเพาะปลูกได้ ทั้งนี้ได้กำหนดให้เปิดจุดค้าขายชายแดนเป็นการชั่วคราว 3 แห่งด้วยกันคือ บ้านโนนหมากมูน อำเภอตาพระยา บ้านโคกสะแบง อำเภอรัฐประเทศ และบ้านหนองจาน กิ่งอำเภอโคกสูง โดยให้ ทหารกองกำลังบูรพาทำการควบคุมดูแลการค้านอกกระบบอย่างเข้มงวด³

4.2.2 นโยบายส่งเสริมการค้า

- นโยบายรัฐบาล พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ต่อกัมพูชา 4 สิงหาคม 2531-9 ธันวาคม 2533

พลเอก ชาติชาย ชุณหะวัณ ประกาศนโยบายแปรสนามรบเป็นสนามการค้า ตั้งแต่ วาระแรกของการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ได้สร้างความประหลาดใจ โดยทั่วไปเพราะนโยบาย ของรัฐบาลพลเอก ชาติชาย ชุณหะวัณ คือการสนับสนุนให้ภาคเอกชนเข้าไปทำการค้าและการลงทุนในกลุ่มประเทศอินโดจีนอย่างเป็นทางการ ซึ่งประเทศไทยกำลังเปลี่ยนนโยบายเดิมที่ไม่ผ่อนปรน มาเป็นนโยบายที่ยืดหยุ่นต่ออินโดจีน ซึ่งมีทั้งเสียงคัดค้านและการ

¹ ปิ่นทอง ใจสุทธิ. (2538). *นโยบายต่างประเทศของไทยต่อปัญหากัมพูชาระหว่าง พ.ศ. 2516-2543*. หน้า 60-62.

² แหล่งเดิม หน้า 63.

³ พันเอกวิชิต ศรีประเสริฐ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, กองบัญชาการกองพลทหารราบที่ 2 รักษาพระองค์. อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี 2 15 มีนาคม 2549.

สนับสนุน ฝ่ายที่คัดค้านมีความเห็นว่านโยบายกีดกันเวียดนามที่มีต่อเวียดนามเริ่มมีท่าทีอ่อนลง และหากผ่อนปรนให้กับกลุ่มประเทศอินโดจีน ก็จะทำให้เวียดนามและรัฐบาลเฮง สัมริน มีท่าทีแข็งกร้าวขึ้น ฝ่ายที่สนับสนุนมองถึงประโยชน์ทางด้านธุรกิจที่ประเทศไทยจะได้ในระยะยาว ซึ่งกัมพูชา สามารถเป็นตลาดการส่งสินค้าออกของไทยและนักธุรกิจไทยให้สามารถเข้าไปลงทุนในกิจการต่าง ๆ ในอินโดจีนได้ เนื่องจากกัมพูชา มีทรัพยากรธรรมชาติมากมาย และจะเป็นฐานที่สำคัญของการขยายตลาด สินค้าของไทยในอนาคตการดำเนินการของรัฐบาล พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ภายใต้นโยบายที่ส่งเสริมให้มีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศในอินโดจีนให้มากขึ้น ทำให้สถานการณ์ระหว่างประเทศ ขณะนั้นมีความผ่อนคลายความตึงเครียดมากขึ้น การเจรจากับเวียดนามและรัฐบาลพนมเปญ โดยการใช้นโยบายการค้านำการทูตสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ทำให้มีการหันมาร่วมมือและสร้างสันติภาพในกัมพูชามากขึ้น¹

นโยบายต่อกัมพูชา

ตั้งแต่เวียดนามได้ยกกองทหารเข้ายึดกัมพูชา เมื่อเดือนธันวาคม 2521 และได้สถาปนารัฐบาลระบอบเฮง สัมริน ประเทศไทยได้ร่วมมือกับอาเซียนในการสนับสนุนกองกำลังเขมรที่ต่อต้านเวียดนาม ซึ่งต่อมาได้รวมตัวเป็นรัฐบาลผสมกัมพูชาประชาธิปไตยภายใต้การนำของเจ้านโรดมสีหนุ นายซอน ซาน และนายเชียว สัมพันธ์ โดยการให้การสนับสนุนทั้งทางการเงินเมืองอย่างเปิดเผย และยินยอมให้ความสนับสนุนทางอาวุธจากนานาประเทศผ่านไทยสู่เขมรฝ่ายรัฐบาลผสมกัมพูชาประชาธิปไตย ประเทศไทยมีนโยบาย ไม่รับรองฐานะของรัฐบาลเฮง สัมริน ที่พนมเปญ เนื่องจากการแต่งตั้งของเวียดนาม และนอกจากนั้นยังได้โดดเดี่ยวเวียดนามทั้งทางเศรษฐกิจและทางการเมืองเป็นเหตุให้เวียดนามต้องหันไปขอความช่วยเหลือจากโซเวียต มากขึ้น เพราะประเทศไทยและอาเซียน มีมติร่วมกันไม่ทำการคบค้ากับเวียดนามและรัฐบาล เฮง สัมริน จนกว่าเวียดนามจะปฏิบัติตามข้อเรียกร้องที่อาเซียนยึดถือร่วมกันคือให้เวียดนามถอนกองกำลังออกจากกัมพูชา ให้กัมพูชามีการเลือกตั้งโดยเสรีภายใต้การดูแลของสหประชาชาติ และให้กัมพูชาเป็นกลาง นอกจากนี้ยังให้การสนับสนุนบทบาทของเขมรฝ่ายรัฐบาลผสมกัมพูชาประชาธิปไตย ฝ่ายต่อต้านเวียดนามในเวทีสหประชาชาติ² จนสามารถ

¹ สุนัย ผาสุก. (2539). *นโยบายต่างประเทศของไทย: ศึกษากระบวนการกำหนดนโยบายของรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ต่อกัมพูชา* (4 สิงหาคม ค.ศ. 1988 ถึง 23 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1991). หน้า 21.

² แหล่งเดิม. หน้า 22.

เป็นตัวแทนของชาวกัมพูชา¹ และมีที่นั่งในสหประชาชาติ อีกทั้งเรียกร้องให้นานาชาติลงมติสนับสนุนข้อเสนอของอาเซียนที่กล่าวมาข้างต้น ซึ่งเป็นบทบาทที่สำคัญของอาเซียนเนื่องจากได้รับเสียงสนับสนุนส่วนใหญ่จากนานาชาติ และเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ

การแปรสนามรบเป็นสนามการค้า ทำให้มีความสัมพันธ์อันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน เป็นการเปิดโอกาสให้ประเทศในอินโดจีนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจของภูมิภาค ซึ่งเป็นการเปลี่ยนมิติจากเดิมที่เน้นเรื่องความมั่นคงทาง การทหารเป็นหลักเพราะนอกจากจะไม่ส่งผลดีต่อสงครามในกัมพูชาแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อประชาชนที่อยู่ตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ซึ่งอาจได้รับบาดเจ็บจากการสู้รบที่พลัดหลงเข้ามาในเขตชายแดนไทย ดังนั้นการพบปะเจรจาซึ่งกันและกันจึงเป็นหลักของพื้นฐานการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกันเพื่อหาหนทางแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่มีให้ลุล่วงไปด้วยดี²

นโยบายรัฐบาล พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ที่มีต่อการแก้ปัญหา กัมพูชา ด้วยการดำเนินการติดต่อกับนายกรัฐมนตรี ฮุน เซน ประเทศกัมพูชา ในขณะนั้น

การติดต่อกับนายกรัฐมนตรี ฮุน เซน พลเอก ชาติชาย ชุณหะวัณ ได้กล่าวต่อที่ประชุมสมัชชาผู้สื่อข่าวต่างประเทศ ณ โรงแรมโอเรียลเต็ล เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม 2531 ว่าหาก นายฮุน เซน นายกรัฐมนตรีของสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชา* มาเยือนกรุงเทพมหานคร ก็ยินดีต้อนรับ และในวันที่ 25-26 มกราคม 2532 นายฮุน เซนได้เดินทางมาเยือนกรุงเทพมหานคร อันเป็นการดำเนินการทางการทูตที่แตกต่างจากรัฐบาลชุดก่อน ๆ ที่ปฏิเสธการติดต่ออย่างเปิดเผยกับรัฐบาลเฮง สัมริน³

เหตุผลในการเชิญนายฮุน เซน มาเยือนไทยดำเนินการของฝ่ายไทย ได้แก่

1. จะช่วยผลักดันในการเจรจาระหว่างคู่กรณีต่าง ๆ มีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จยิ่งขึ้น เนื่องจากบรรยากาศทางการเมืองระหว่างประเทศโดยทั่วไปได้เย็นลง หลายฝ่ายพยายามหาหนทางแก้ไขความบาดหมางใจ รวมไปถึงความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอินโดจีนก็อยู่ใน

¹ สุนัย ผาสุก. (2539). *นโยบายต่างประเทศของไทย:ศึกษากระบวนการกำหนดนโยบายของรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ต่อกัมพูชา*(4 สิงหาคม ค.ศ. 1988 ถึง 23 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1991). หน้า 22.

² แหล่งเดิม. หน้า 23.

* เวียดนามส่งกองทัพ เข้ายึดกัมพูชา เพื่อล้มล้างกัมพูชาประชาธิปไตย และสามารถยึดกรุงพนมเปญ ได้เมื่อวันที่ 7 มกราคม 2522 และได้มอบให้ นายเฮง สัมริน หัวหน้าขบวนการแนวร่วมกู้ชาติกัมพูชา (National United Front for National Salvation) ซึ่งได้รวมกันกับเวียดนามก่อตั้งขึ้น เมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2521 ก่อนเข้ายึดกัมพูชา ขึ้นเป็นผู้นำประเทศกัมพูชา และได้เปลี่ยนแปลงชื่อประเทศกัมพูชาเป็น ประเทศสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชา (The People's Republic of Kampuchea) :สุภาพร โคกระบิน. (2534). *นโยบายต่างประเทศของไทยต่อกลุ่มอินโดจีน ระหว่าง พ.ศ. 2518 ถึง 2523*. หน้า 117-121.

³ สุนัย ผาสุก. (2539). *เล่มเดิม*. หน้า 34.

สภาพที่ทั้งสองฝ่ายกำลังปรับตัวเข้าหากัน อีกทั้งพัฒนาการความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับเวียดนามมีความก้าวหน้าขึ้น โดยเฉพาะหลังจากการเดินทางไปเยือนเวียดนามของพลอากาศเอก สิทธิ เศวตศิลา เมื่อวันที่ 9 – 12 มกราคม พ.ศ. 2532 และมีแนวโน้มว่าคู่กรณีในปัญหา กัมพูชาจะหันหน้าเข้าหากันมากขึ้น

2. การที่รัฐบาลเวียดนามมีปฏิกิริยาตอบสนองนโยบายของไทยอย่างดีนั้น นับเป็นโอกาสเหมาะที่ไทยจะได้ทำการพบปะหารือกับ นายฮุน เซน อย่างไม่เป็นทางการ เพื่อที่จะได้รู้ว่าทางรัฐบาลพนมเปญมีความคิดเห็นเป็นอย่างไร

3. การพบปะกับ นายฮุน เซน จะช่วยให้การประชุมแก้ปัญหา กัมพูชาอย่างไม่เป็นทางการที่จาการ์ตา ครั้งที่ 2 เกิดขึ้นได้และอาจจะประสบความสำเร็จ เนื่องจากว่าทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาควรมีโอกาสที่จะได้เข้ามาร่วมเจรจาหรือด้วยกัน เวียดนามเริ่มจะมีความสัมพันธ์ที่ดีขึ้นกับไทยและรัฐบาลพนมเปญก็มีโอกาสที่จะได้รู้จักกับไทย และภายนอกมากขึ้น การรู้จักกันช่วยให้ทั้งสองประเทศมีความพร้อมที่จะร่วมการประชุมเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน¹

จากคำกล่าวของ พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เมื่อ วันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ. 2531 ต่อที่ประชุมผู้สื่อข่าวต่างประเทศ ณ โรงแรมโอเรียนเต็ล ว่า ยินดี ต้อนรับนายฮุน เซน มีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งสัญญาณไปยังรัฐบาลในกรุงฮานอย เพื่อดูว่าเวียดนามมีความพร้อมใจจะประนีประนอมท่าทีมากขึ้นหรือไม่ อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้การเยือนเวียดนามของ พลอากาศเอก สิทธิ เศวตศิลา ประสบความสำเร็จยิ่งขึ้น

ก่อนหน้านี้ นายฮุน เซน จะมาเดินทางมาประเทศไทย พลเอกชาติชายได้แจ้งเรื่องนี้กับนายกรัฐมนตรี ประเทศมาเลเซีย ดร.มหาธีร์ โมฮัมหมัด (Dr.Mahathir Mohammad) โดยผ่านทางรองนายกรัฐมนตรีประเทศมาเลเซีย นายริททาอดิน (Mr.Ritthaudin) ซึ่งเห็นดีด้วย และได้ไปแวะอินโดนีเซียอย่างรีบด่วนในขณะที่เดินทางไปร่วมการประชุมของคณะกรรมการชายแดนร่วมของไทย-มาเลเซีย ประธานาธิบดีซู ฮาร์โต ประเทศอินโดนีเซีย ก็เห็นดีด้วยเช่นกัน²

นอกจากนี้รัฐบาล พลเอก ชาติชาย ชุณหะวัณ ยังได้ทำความเข้าใจชี้แจงกับประเทศจีน โดยผ่านทาง นาย ฉีหมิน (Chai Zemin) อดีตเอกอัครราชทูตจีนประจำประเทศไทยและรองประธานของสถาบันการต่างประเทศของประชาชนจีน ว่าเป็นโอกาสเหมาะที่จะพูดคุยกับรัฐบาลพนมเปญ เพราะไทยปฏิเสธการเจรจามาตลอด 9 ปี อีกทั้งการพูดคุยกับเขมร 3

¹ สุนัย ฝาสุก. (2539). นโยบายต่างประเทศของไทย: ศึกษากระบวนการกำหนดนโยบายของรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ต่อกัมพูชา (4 สิงหาคม ค.ศ. 1988 ถึง 23 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1991). หน้า 35-49.

² แหล่งเดิม. หน้า 50-52.

ฝ่าย ยังไม่พอ และได้เปรียบเทียบกับกรณีที่จีนเริ่มการเจรจาเกี่ยวกับเวียดนามหลังจากปฏิเสฐมา 10 ปี ไทยจึงต้องมีการปรับนโยบาย และพยายามทุกทางให้มีความเข้าใจต่อกัน เนื่องจากไม่สามารถหนีออกจากกันได้ การพูดคุยกันนั้นดีว่าการสู้รบ

การพบปะระหว่างรัฐบาลประเทศไทย กับ นาย ฮุน เซน เมื่อวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2532 ที่บ้านพักชวยราชครูของ พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ คณะผู้แทนของรัฐบาลประเทศไทย ประกอบด้วย พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ พลอากาศเอก สิทธิ เศวตศิลา พลเอก ชวลิต ยงใจยุทธ และที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีผลของการประชุมเห็นพ้องร่วมกันว่าเมื่อเวียดนามถอนทหารแล้วควรจะช่วยเหลือทางทหารจากภายนอกและให้มีการจัดตั้งองค์กรนานาชาติขึ้นดูแลการถอนทหารของเวียดนาม

นาย ฮุน เซน กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการมาเยือนกรุงเทพมหานคร ว่าไม่ได้เกี่ยวกับการรับรองฐานะของรัฐบาลพนมเปญ แต่เพื่อเป็นการยุติสงครามและพร้อมที่จะหาทางยุติปัญหาเท่าที่จะทำได้ และยังได้สนับสนุนนโยบายที่จะให้อินโดจีนเป็นตลาดการค้า เพราะหมายความว่าพม่าไม่ต้องนำเข้าสินค้าจากไทยโดยผ่านสิงคโปร์และพร้อมที่จะทำการค้า การลงทุนกับไทย แม้กับพม่าขาดเงินทุน แต่มีทรัพยากรธรรมชาติมาก สำหรับหนทางการแก้ไขปัญหาพม่า นายฮุน เซน เห็นว่ามี 3 แบบคือ

1. การตกลงสมบูรณ์แบบ
2. การตกลงได้บางส่วน
3. จะไม่มีการตกลงทางการเมืองใด ๆ เลย ปล่อยให้ปัญหาแก้โดยตัวมันเอง¹

หนทางแรก นาย ฮุน เซน เห็นว่ายุงยากมาก เพราะการตกลงนานาชาติร่วมกับเขมรทุกฝ่ายนั้นไม่ง่าย มีความซับซ้อนมาก จึงทำให้หนทางที่ 2 เป็นไปได้มากกว่า โดยให้นานาชาติตกลงกันได้ก่อนแล้วตามมาด้วยการตกลงระหว่างเขมรทุกฝ่าย ส่วนเขมรแดงจะสามารถมีส่วนร่วมในทางการเมืองเท่านั้น จะไม่อนุญาตให้มีหน่วยทหารภายในพนมเปญ เพราะจะกลายเป็นสงครามกลางเมืองที่ควบคุมไม่ได้

การพบปะครั้งนี้เท่ากับเป็นการปูทางให้กับสันติภาพในกัมพูชา นอกเหนือจะเป็นการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ นาย ฮุน เซน ยังตกลงที่จะพูดคุยในทุกประเด็นในระดับทวิภาคีกับ พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ และยังรับว่าจะปล่อยคนงานไทยที่ถูกคุมขังในกัมพูชาอีกราว 300 คน (ส่วนใหญ่เป็นคนไทยที่เข้าไปเสี่ยงโชคหาอัญมณีในกัมพูชา) อีกทั้งเต็มใจจะรับ

¹ สุนัย ภาสูก. (2539). นโยบายต่างประเทศของไทย: ศึกษากระบวนการกำหนดนโยบายของรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ต่อกัมพูชา (4 สิงหาคม ค.ศ. 1988 ถึง 23 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1991). หน้า 53-55.

ผู้อพยพชาวกัมพูชากลับประเทศ หากว่าบุคคลเหล่านั้นสมัครใจ และเพื่อเป็นการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างกัน นาย ฮุน เซน ได้เชิญรัฐบาลไทยไปเยือนกัมพูชา¹

การติดต่อกับรัฐบาล นาย ฮุน เซน ของ พลเอก ซาดิชาย ชุณหะวัณ ก่อให้เกิดเสียงวิพากษ์วิจารณ์มากมาย ม.ร.ว.สุขุมพันธ์ บริพัตร ที่ปรึกษาของนายกรัฐมนตรีชี้ว่าการเชิญนาย ฮุน เซนมาเยือนกรุงเทพฯเป็นการริเริ่มนโยบายใหม่เกี่ยวกับอินโดจีนของพล.อ.ซาดิชาย ชุณหะวัณ แม้จะเสี่ยงต่อการถูกวิพากษ์วิจารณ์ ความเข้าใจผิดจากมิตรประเทศซึ่งเคยสนับสนุนไทย และอาศัยในความพยายามแก้ปัญหา กัมพูชา แต่กระบวนการทางการทูตมีความเสี่ยงอยู่ตลอดเวลา ปัญหา กัมพูชาได้ เสี่ยงคัดค้านหรือการวิจารณ์ก็คงจะลดน้อยลง

นาย ฮุน เซน ได้เดินทางมายังไทยอีก 2 ครั้งคือ ในวันที่ 1 พฤษภาคม 2532 นายฮุน เซน ได้แวะเปลี่ยนเครื่องบินที่ดอนเมืองเมื่อเวลา 11.00 น. ก่อนไปประชุมที่จากร์ตา เพื่อพบกับเจ้าชโรตมสีหนุ ในวันที่ 3-4 พฤษภาคม พ.ศ.2532 นายไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ ได้ไปต้อนรับพูดคุยเพราะอยากทราบถึงความคิดของ นายฮุน เซน เกี่ยวกับข้อเสนอใหม่ของเจ้าชโรตมสีหนุ ที่ต้องการให้ไทยเป็นเจ้าภาพการประชุมเขมร 4 ฝ่าย (ซึ่งประเด็นนี้ นายฮุน เซน และนายเตีย บันห์ รัฐมนตรีกลาโหมของกัมพูชาได้เคยเรียกร้องให้ไทยจัดการประชุมเขมร 4 ฝ่ายขึ้นที่กรุงเทพมหานคร ตั้งแต่เดือนเมษายน พ.ศ. 2532) ในการมาเยือนประเทศไทยของ นายฮุน เซน ครั้งนี้มีท่าทีที่ผ่อนปรนมากขึ้นโดยเฉพาะกับข้อเสนอที่กำลังรักษาสันติภาพของสหประชาชาติ เพื่อตรวจสอบการถอนทหารของเวียดนามออกจากกัมพูชา โดยประกาศว่าให้กองกำลังของสหประชาชาติ จำนวน 100 คน เข้าไปในกัมพูชาได้ รวมทั้งกล่าวสนับสนุนบทบาทของเจ้าชโรตมสีหนุว่า ควรจะเป็นผู้ดำรงตำแหน่งประธานสภาปรองดองแห่งชาติ (National Reconciliation Council) ซึ่งจะทำหน้าที่ปรองดองกัมพูชา อีกทั้งเปิดเผยถึงความเปลี่ยนแปลงของรัฐบาลพนมเปญ อาทิการแก้ไขรัฐธรรมนูญที่เอื้ออำนวยต่อการลงทุนของต่างชาติ รวมไปถึงการถือครองที่ดิน การเปลี่ยนชื่อประเทศจากสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชา (People's Republic of Kampuchea) มาเป็น "รัฐกัมพูชา" (The State of Cambodia)² ซึ่งสะท้อนถึงความเป็นกลาง รวมทั้งการเปลี่ยนธงชาติใหม่โดยใช้สีน้ำเงินและพระปรมาภิไธย 5 ยอด อันเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้กัมพูชาแทบไม่เหลือความเป็นคอมมิวนิสต์อยู่แล้ว³

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวของรัฐบาลพนมเปญ เป็นไปเพื่อให้นานาชาติรับรองการดำรงอยู่ของรัฐบาลพนมเปญ อันจะเป็นการเพิ่มอำนาจในการต่อรองในการจัดวางฐานะฝ่ายตน

¹ สุนัย ภาสุก. (2539). *นโยบายต่างประเทศของไทย: ศึกษากระบวนการกำหนดนโยบายของรัฐบาลพลเอกซาดิชาย ชุณหะวัณ ต่อกัมพูชา* (4 สิงหาคม ค.ศ. 1988 ถึง 23 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1991). หน้า 49-56.

² สุนัย ภาสุก. (2539). *เล่มเดิม*. 57.

³ แหล่งเดิม. หน้า -59.

ในรัฐบาลผสมชั่วคราวในอนาคต และการแสดงท่าทีที่ผ่อนปรนยังแสดงให้เห็นว่า กัมพูชาฝ่าย นายเฮง สัมริน พร้อมที่จะเจรจาและแก้ไขปัญหาเพื่อสร้างภาพพจน์ที่ดี

วันที่ 5 พฤษภาคม 2532 นายฮุน เซน และคณะ จำนวน 19 คน ได้มาเยือน กรุงเทพมหานคร อีกครั้ง หลังจากการประชุมที่จकार์ตาเมื่อเสร็จสิ้นลง โดยที่การเจรจาเป็นไป ด้วยความเป็นมิตร เจ้าโรตมสีหนุ มีท่าทีที่ผ่อนปรน ทรงตกลงจะพบกับนายฮุน เซน อีกใน การประชุมที่ปารีส และนายฮุน เซน ได้เชิญเจ้าโรตมสีหนุกลับประเทศกัมพูชาในฐานะประมุข ของรัฐกัมพูชา แต่เจ้าโรตมสีหนุ ต้องการให้รัฐบาลพนมเปญแก้ไขรัฐธรรมนูญ และใช้ระบบ การเมืองหลายพรรค และเมื่อเวียดนามถอนทหารทั้งหมด ประการสำคัญ เจ้าโรตมสีหนุเห็น ว่าเขมรแดงควรได้รับโอกาสเท่าเทียมกับทุกฝ่าย โดยเฉพาะมีส่วนร่วมทางการเมืองหลังจากยุติ การสู้รบ และเจ้าโรตมสีหนุ ทรงเห็นพ้องกับ นายฮุน เซน คือ เขมรแดงต้องไม่สามารถ กลับมามีอำนาจแต่ฝ่ายเดียวในกัมพูชาอีก ซึ่งสหประชาชาติและประเทศไทยเห็นพ้องร่วมกัน ด้วย¹

พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ ได้พบปะกับ นายฮุน เซน ที่โรงแรมแอมบาสเดอร์ร่วมกับ พล.อ.ปัญญา สิงห์ศักดิ์และที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี* ของวันที่ 6 พฤษภาคม 2532 พล.อ.ชาติ ชาย ชุณหะวัณ ได้เสนอแผนการหยุดยิงในกัมพูชาเป็นอันดับแรกของการแก้ไขปัญหา นายฮุน เซน เห็นดีด้วย ซึ่งแสดงถึงความเข้าใจในการร่วมมือกับเขมร 3 ฝ่าย นอกจากนี้พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ ยังเสนอให้เขมรทั้ง 4 ฝ่าย เช่นสัญญาหยุดยิงก่อนที่เวียดนามจะถอนทหารในปลาย เดือนกันยายน พ.ศ. 2532² และ นายฮุน เซน ได้บรรยายผลการสรุปที่จकार์ตา และปัญหา หลักของการเจรจาคือการรวมตัวระหว่างรัฐบาลพนมเปญกับเขมร 3 ฝ่ายที่จะเข้าร่วมเป็น รัฐบาลผสม 4 ฝ่ายชั่วคราว³

เมื่อ พลเอก ชาติชาย ชุณหะวัณ ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ รับ ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 4 สิงหาคม 2531 พลเอก ชาติชาย ชุณหะวัณ ได้ให้สัมภาษณ์ ดังนี้

สำหรับประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ลาว เวียดนาม จะต้องเป็นตลาดการค้าต่อไปไม่ใช่สนามสู้รบ ปัญหาที่กัมพูชาก็เช่นเดียวกัน เราต้องการกัมพูชาสงบจะสนับสนุนให้มีการค้าชายแดนมากขึ้น” อัน แสดงถึงแนวความคิดในการจัดการความสัมพันธ์กับกลุ่มประเทศอินโดจีน โดยใช้เศรษฐกิจเป็น

¹แหล่งเดิม. หน้า 60.

*ที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี มีดังนี้ ดร.ไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ นายพันศักดิ์ วิญญรัตน์ และ หม่อมราชวงศ์ สุขุมพันธ์ บริพัตร

²สุนัย ผาสุก. (2539). หน้าเดิม.

³สุนัย ผาสุก. (2539). นโยบายต่างประเทศของไทย:ศึกษากระบวนการกำหนดนโยบายของรัฐบาล พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ต่อกัมพูชา(4สิงหาคมค.ศ. 1988 ถึง 23 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1991). หน้า 60.

ตัวนำ เห็นนโยบายผ่อนปรนและการอยู่ร่วมโดยสันติ โดยมีความคิดที่จะเปลี่ยนสนามรบในอินโดจีนให้เป็นตลาดการค้า รวมทั้งหาหนทางแก้ไขปัญหากัมพูชาเพื่อที่จะได้ทำการค้าขายระหว่างกัน ในอนาคต และเป็นที่มาของ “นโยบายแปรสนามรบเป็นสนามการค้า...”¹

ในการแถลงนโยบายของรัฐบาล พลเอก ชชาติชาย ชุณหะวัณ ต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2531 ในนโยบายต่างประเทศ ซึ่งมี จำนวน 9 ข้อ แนวนโยบาย ข้อ 3 มีข้อความหมายถึงที่ความต้องการแก้ไข ความสัมพันธ์กับกรุงประเทศอินโดจีนให้ดีขึ้น ดังนี้

“... ปรับปรุงความสัมพันธ์ทั้งในทางเศรษฐกิจและการเมือง โดยเฉพาะการขยายตลาดการค้าระหว่างกัน และเสริมสร้างความเข้าใจอันดีและไม่ตรีกับประเทศเพื่อนบ้าน ให้อยู่ร่วมกันโดยสันติ และไมตรีกับประเทศเพื่อนบ้าน ให้อยู่ร่วมกันโดยสันติ และสมานฉันท์ในลักษณะที่ตอบสนองผลประโยชน์ร่วมกัน ตลอดจนพยายามและส่งเสริมให้มีการแก้ปัญหาในภูมิภาค และปัญหาระหว่างประเทศ โดยวิธีการทางการเมืองและการทูต...”³

จากการแถลงนโยบาย พลเอก ชชาติชาย ชุณหะวัณ นั้น แสดงให้เห็นถึงแนวความต้องการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของรัฐบาล ในด้านเศรษฐกิจและการเมืองกับประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อผลประโยชน์และเพื่อความมั่นคงของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จึงใช้แนวทางการแก้ไขปัญหาด้วยวิธีการทางการเมืองนำทางการทูต ในกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านซึ่งรวมถึงกลุ่มประเทศอินโดจีนด้วย

นโยบายแปรสนามรบเป็นสนามการค้า ของรัฐบาล พลเอก ชชาติชาย ชุณหะวัณ มีวัตถุประสงค์ให้อินโดจีนเป็นตลาดการค้าของประเทศไทย ซึ่งประเทศไทยได้ละเลยตลาดการค้าด้านอินโดจีนมานาน ในขณะที่ ประเทศสิงคโปร์ ประเทศญี่ปุ่น ประเทศมาเลเซีย ได้มีนักธุรกิจทำการค้ากับกลุ่มประเทศอินโดจีนมาเป็นเวลานาน และได้รับผลประโยชน์ตอบแทนมากมาย แต่รัฐบาลไทยยึดมั่นในนโยบายไม่ค้าขายกับระบอบเฮง สัมริน จึงเป็นการเสียโอกาสทางด้านการค้าเป็นอย่างมาก ประเทศไทยควรเร่งดำเนินการค้าในกัมพูชา อย่างเป็นระบบ³

ขณะที่รัฐบาลดำเนินการปรับปรุงความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน ในระดับประเทศอยู่นั้น ทางชายแดน มีการลักลอบค้าขายตามชายแดนไทย-ลาว ไทย-กัมพูชา

¹เสาวภาคย์ เตชะสาย. (2533). *นโยบายการต่างประเทศของไทยต่อกลุ่มประเทศอินโดจีนในสมัย พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ (สิงหาคม 2531-สิงหาคม 2533)*. หน้า 28.

³สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.(2544). *รวมคำแถลงนโยบายของรัฐบาล ตั้งแต่คณะแรกจนถึงคณะปัจจุบัน*. (เอกสารงานรัฐสภา). หน้า 323.

³เสาวภาคย์ เตชะสาย. (2533). หน้าเดิม.

ซึ่งเป็นระบบการค้าที่ไม่อยู่ในการควบคุมของรัฐบาล การค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว เป็นการค้า ที่จำเป็นต้องเปิดจุดค้าชายให้กับ ทหารกัมพูชา และประชาชนกัมพูชาที่ลี้ภัยสงครามอยู่ตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา และที่ศูนย์อพยพ ด้านจังหวัดสระแก้ว เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชนกัมพูชา ที่ตกอยู่ในภาวะสงคราม ไม่สามารถทำการเพาะปลูกได้ อีกทั้งเป็นการช่วยเหลือประชาชนไทยที่อยู่ตามแนวชายแดน ซึ่งไม่สามารถเข้าไปทำนาและเพาะปลูกได้ เนื่องจากพื้นที่ ที่จะทำนา และเพาะปลูกนั้น เป็นเขตพื้นที่จะได้อันตรายเนื่องจากการต่อสู้ของกัมพูชา ทั้งนี้ทหารกองกำลังบูรพาได้กำหนดให้เปิดจุดค้าชายชายแดนเป็นการชั่วคราว 3 แห่งด้วยกันคือ บ้านโนนหมากมุ่น อำเภอตาพระยา บ้านโคกสะแบง อำเภออรัญประเทศ และบ้านหนองจาน กิ่งอำเภอโคกสูง โดยอยู่ในการควบคุมของทหารกองกำลังบูรพาอย่างเข้มงวด¹

ดังนั้นหากรัฐบาลสามารถทำให้เป็นการค้าชายระหว่างกัน จากการค้านอกระบบ เป็นการค้าในระบบที่ถูกต้องมีระเบียบกฎเกณฑ์ที่แน่นอน ก็จะเปิดโอกาสให้ชาวไทยได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากการค้าและยังเปิดโอกาสให้ประชาชนตามแนวชายแดนไปมาหาสู่ตามปกติ²

ในกลุ่มประเทศอินโดจีนเองได้เริ่มดำเนินการเปิดตัวเองค้าชายกับภายนอกมากขึ้น เพราะต้องการปรับปรุงเศรษฐกิจของประเทศที่อยู่ในขั้นวิกฤติ และต้องการเงินตราต่างประเทศเพื่อพัฒนาประเทศ ไทยจึงอยู่ในฐานะที่ได้เปรียบเนื่องจากอยู่ติดกับอินโดจีน การทำธุรกิจและการค้าจึงง่ายกว่าประเทศอื่น ๆ³

ในปัจจุบันมีหลายประเทศที่เข้าทำการกับประเทศกัมพูชา และยังขอให้ประเทศไทยเป็นสถานที่นำเข้าสินค้าบางประเภทจากประเทศกัมพูชา อาทิเช่น การซักรากไม้ซุง ไม้แปรรูป ซึ่งหากประเทศไทยไม่รีบดำเนินการสร้างสัมพันธ์ไมตรีที่ดีกับกัมพูชา อาจทำให้ประเทศไทยเสียโอกาสทางการค้า เนื่องจาก ประเทศกัมพูชาเป็นตลาดสินค้าขนาดใหญ่ของประเทศไทย ที่สามารถส่งออกไปยังอินโดจีนได้ และยังมีทรัพยากร ทางธรรมชาติที่ยังไม่ได้ถูกนำมาใช้ประโยชน์เป็นจำนวนมาก

¹ พันเอกวิชิต ศรีประเสริฐ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, กองบัญชาการกองพลทหารราบที่ 2 รักษาพระองค์. อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี 2 เมษายน 2529.

² เสาวภาคย์ เตชะสาย. (2533). นโยบายการต่างประเทศของไทยต่อกลุ่มประเทศอินโดจีนในสมัย พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ (สิงหาคม 2531-สิงหาคม 2533). หน้า 28.

³ แหล่งเดิม หน้า 28-29.

- นโยบายรัฐบาล นายชวน หลีกภัย ต่อกัมพูชา 23 กันยายน 2535 – 13 กรกฎาคม 2538 และ 9 พฤศจิกายน 2540 – 9 กุมภาพันธ์ 2544

รัฐบาล นายชวน หลีกภัย ได้แถลงถึงนโยบายต่างประเทศต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 21 ตุลาคม 2533 ดังนี้ “ส่งเสริมความสัมพันธ์ และความร่วมมือทางเศรษฐกิจ กับประเทศคู่ค้าที่สำคัญ และประเทศในภูมิภาคต่าง ๆ ภายใต้ระบบการค้าเสรี และการแข่งขันอย่างเป็นธรรม ตลอดจนร่วมมือกับพหุภาคีความขัดแย้งระหว่างประเทศ อันเนื่องมาจากปัญหาการค้า การลงทุน ...”¹

จากการที่รัฐบาลประเทศไทยใช้นโยบายส่งเสริมสันติภาพในประเทศกัมพูชา และสนับสนุนให้มีการนำสันติภาพไปสู่ประเทศกัมพูชาและเป็นมิติใหม่ในการทำการค้ากับประเทศกัมพูชา รัฐบาลไทยกับรัฐบาลกัมพูชา ได้ลงนามความตกลงทางการค้าระหว่างกันด้วยการจัดตั้ง คณะกรรมการร่วมด้านความร่วมมือไทย-กัมพูชา (Joint Commission For Bilateral Cooperation Between Thailand and Cambodia : JC) เมื่อวันที่ 13 มกราคม พ.ศ. 2537 โดยมีข้อตกลงระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลกัมพูชา ดังนี้

1. คณะกรรมการร่วมด้านความร่วมมือไทย-กัมพูชา (Joint Commission For Bilateral Cooperation Between Thailand and Cambodia : JC)

จัดตั้งขึ้นเพื่อดำเนินการส่งเสริมความร่วมมือในด้านเศรษฐกิจ การค้า สังคม และวัฒนธรรม และเรื่องอื่น ๆ มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศทั้งสองประเทศเป็นประธานร่วม ได้ประชุมกันครั้งแรกที่กรุงเทพมหานคร ประเทศกัมพูชา ระหว่างวันที่ 5-7 พฤษภาคม พ.ศ. 2538 มีสาระสำคัญดังนี้

1.1 คณะกรรมการชายแดนระหว่าง ไทย-กัมพูชา ขึ้น 3 ระดับ เพื่อติดต่อประสานงานกัน สำหรับรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวให้หารือร่วมกัน

1.1.1 General Border Committee (คณะกรรมการชายแดนทั่วไป) มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ของทั้งสองประเทศเป็นประธานร่วม

1.1.2 Border Peace-Keeping Committee (คณะกรรมการรักษาความสงบเรียบร้อยบริเวณชายแดน)

1.1.3 Regional Border Committee (คณะกรรมการชายแดนส่วนภูมิภาค) แบ่งออกเป็น

¹ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.(2544). รวมคำแถลงนโยบายของรัฐบาล ตั้งแต่ คณะแรก จนถึงคณะปัจจุบัน. (เอกสารงานรัฐสภา). อัดสำเนา. หน้า 391.

- (1) ภาคที่ 1 มี แม่ทัพภาคที่ 1 เป็นประธานฝ่ายไทย ฝ่ายกัมพูชาได้แก่ ผบ.ภท 4 เป็นประธาน
- (2) ภาคที่ 2 มี แม่ทัพภาคที่ 2 เป็นประธานฝ่ายไทย ฝ่ายกัมพูชาได้แก่ ผบ.ภท 5 เป็นประธาน
- (3) ด้านจันทบุรี-ตราด มี ผบ.กปช.จต. เป็นประธานฝ่ายไทย ฝ่ายกัมพูชาได้แก่ ผบ.ภท 3 เป็นประธาน

1.2 จุดผ่านแดน

คณะกรรมการฝ่ายกัมพูชา เสนอให้เปิดจุดผ่านแดนใน 5 แห่ง คือ

- ปอยเปต (Poipry) - คลองลึก
- อานเซน (An Sen) - ช่องอานม้า
- โอเสม็ด (O Smach) - ช่องจอม
- บึงตะกอน Boeung Trakuon) - ตาพระยา
- จามเยียม - หาดเล็ก¹

คณะกรรมการฝ่ายไทย เห็นชอบที่จะเปิดจุดผ่านแดนถาวรที่ ปอยเปต-คลองลึก และ จามเยียม – หาดเล็ก เป็นพื้นที่แรก

1.3 การปฏิบัติต่อผู้พลัดถิ่นชาวกัมพูชา

คณะกรรมการฝ่ายกัมพูชา เสนอว่า หากมีผู้พลัดถิ่นชาวกัมพูชาอพยพเข้ามาในราชอาณาจักรไทย ให้ไทยประสานกับสถานเอกอัครราชทูตกัมพูชาประจำประเทศไทย เพื่อพิจารณาส่งกลับกัมพูชา แต่ถ้ามีกองกำลังติดอาวุธรุกรานเข้ามาในเขตไทยแล้ว เจ้าหน้าที่ไทยควรทำการปลดอาวุธ แล้วส่งกลับกัมพูชาโดยผ่านทาง UNHCR ภายใต้การควบคุมของรัฐบาลกัมพูชา

คณะกรรมการฝ่ายไทย ยืนยันว่านโยบายของประเทศไทยนั้น จะดำเนินการกับบุคคลดังกล่าวตามหลักมนุษยธรรม และจะจัดส่งไปยังพื้นที่ในกัมพูชาตามความสมัครใจ

1.4 ความร่วมมือระหว่างกระทรวงกลาโหมทั้งสองประเทศ

คณะกรรมการฝ่ายกัมพูชา ขอรับการสนับสนุนด้านการทหารจากไทย ดังนี้

- (1) ขอให้ช่วยฝึกนายทหารในเขตพัฒนาการทางทหาร
- (2) สร้างโรงเรียนฝึกทหารในระดับสัญญาบัตร 1 แห่ง

¹ สำนักรัฐมนตรีกระทรวงกลาโหม. (กุมภาพันธ์ 2541). *การปฏิบัตินโยบายเพื่อความมั่นคงไทย-กัมพูชา*. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่). ไม่ปรากฏเลขหน้า.

(3) ขอรับการสนับสนุนเครื่องมือสื่อสาร เพื่อใช้ในการติดต่อสื่อสารระหว่างจุดผ่านแดนตลอดแนวชายแดน

(4) ขอให้อำนวยความสะดวกในการจัดซื้อสินค้าและวัสดุจำเป็นในการครองชีพ แก่ชาวกัมพูชา

(5) ขอให้พิจารณาฝึกทหาร จำนวน 50 คน

1.5 การป้องกันการเข้าใจผิด

เพื่อหลีกเลี่ยงความเข้าใจผิดที่จะเกิดจากสื่อมวลชน คณะกรรมการทั้งสองฝ่ายตกลงกันว่า หากมีความเห็นที่แตกต่างกันควรจะหารือกันหรือผ่านช่องทางทางการทูตหรือเจ้าหน้าที่อื่น ๆ รวมทั้งนโยบายในระดับสูงด้วย

1.6 การค้าขาย

คณะกรรมการทั้งสองฝ่ายตกลงที่จะสถาปนาติดต่อกันระหว่างรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ของไทยและของกัมพูชา¹

1.7 การลงทุน

คณะกรรมการทั้งสองฝ่ายมีความพอใจที่เห็นความก้าวหน้าในการป้องกันการลงทุน เพื่อให้นักลงทุนไทยมีความปลอดภัยและมีหลักประกันที่จะมาลงทุนในกัมพูชา และกัมพูชาได้ปรับปรุงมาตรการเพื่อเป็นหลักประกันที่มั่นคง และกำลังดำเนินการออกกฎหมายการค้าเพื่อให้มีหอการค้าติดต่อนักลงทุนจากต่างประเทศ

1.8 การพัฒนาร่วมในไหล่ทวิป

คณะกรรมการฝ่ายกัมพูชามีความพอใจที่ไทยได้จัดประชุมเกี่ยวกับการพัฒนาร่วมบริเวณเขตไหล่ทวิป ที่ กรุงเทพมหานคร ระหว่างวันที่ 27-28 เมษายน พ.ศ. 2538

1.9 การเกษตร

คณะกรรมการฝ่ายกัมพูชาขอให้ไทยจัดการฝึกอบรมระยะสั้นระยะยาวให้กับเจ้าหน้าที่กัมพูชาทางด้านการเกษตร

¹ สำนักรัฐมนตรีกระทรวงกลาโหม. (กุมภาพันธ์ 2541). *การปฏิบัตินโยบายเพื่อความมั่นคงไทย-กัมพูชา*. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่). ไม่ปรากฏเลขหน้า.

1.10 การสาธารณสุข

คณะกรรมการฝ่ายกัมพูชาขอให้ไทยช่วยปรับปรุงโรงพยาบาลสมเด็จพระสีหนุ และขอให้สร้างโรงพยาบาลขนาด 100 เตียง ที่ อำเภอสำโรง จังหวัดอุดรธานี พร้อมอุปกรณ์ทางการแพทย์และยารักษาโรค

1.11 การศึกษา

คณะกรรมการฝ่ายกัมพูชาขอให้ไทยช่วยเหลือด้านการศึกษา ไทยรับจะพิจารณาโดยจะหารือกับกระทรวงศึกษาธิการและทบวงมหาวิทยาลัย โดยไทยเสนอจะร่วมมือกับมหาวิทยาลัยพนมเปญเพื่อจัดครูไทยมาสอนภาษาไทย

1.12 การพัฒนาชนบท

คณะกรรมการฝ่ายกัมพูชาขอให้ไทยช่วยเหลือในด้านเครื่องมือ เทคโนโลยี ที่ทันสมัยให้แก่ศูนย์สาธิตการพัฒนาชนบทที่ กระจก จังหวัดโพธิสัต และฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ในการบริหารงานธุรการ การเงิน

1.13 ด้านสังคม

คณะกรรมการฝ่ายไทยตกลงที่จะตั้งศูนย์ฝึกอบรมวิชาชีพที่ Poun Phnom และให้การฝึกอบรมเจ้าหน้าที่กัมพูชา 16 คน

1.14 ความร่วมมือระหว่างกระทรวงมหาดไทย

คณะกรรมการฝ่ายกัมพูชาขอให้ไทยฝึกตำรวจท่องเที่ยว 50 คน และเจ้าหน้าที่บริหารท้องถิ่น 10 คน และฝึกการดำเนินงานการตรวจคนเข้าเมือง

คณะกรรมการฝ่ายไทยตกลงในหลักการ และขอรับรองกัมพูชาไม่ให้จดทะเบียนรถยนต์ที่มีพวงมาลัยอยู่ทางขวาทั้งสองประเทศตกลงให้ความร่วมมือในการแก้ปัญหาเสพติดการจราจรรถยนต์ และการก่ออาชญากรรม¹

1.15 การท่องเที่ยว

คณะกรรมการฝ่ายกัมพูชาขอให้ไทยช่วยฝึกอบรมเจ้าหน้าที่การท่องเที่ยว และทั้งสองประเทศตกลงที่จะให้เจ้าหน้าที่การท่องเที่ยวของทั้งสองประเทศมาประชุมกันที่กรุงเทพมหานคร และกัมพูชา จะเชิญผู้อำนวยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ไปเยือนกัมพูชา

¹ สำนักรัฐมนตรีกระทรวงกลาโหม. (กุมภาพันธ์ 2541). *การปฏิบัตินโยบายเพื่อความมั่นคงไทย-กัมพูชา*. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่). ไม่ปรากฏเลขหน้า.

1.16 การโยธาและขนส่ง

คณะกรรมการฝ่ายกัมพูชา ขอให้ไทยช่วยซ่อมถนนสายปอยเปต-ศรีโสภณ และสร้างถนนจาก Sre Ambel ไปเกาะกง

1.17 โครงการไฟฟ้าพลังน้ำที่ Strung Mnam

คณะกรรมการทั้งสองฝ่าย ตกลงที่จะเชิญ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงโยธาธิการ และขนส่ง พลเอก เตียบัน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ไปเยือนประเทศไทย เพื่อหารือ กับ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม ที่กรุงเทพมหานคร เพื่อหารือเกี่ยวกับโครงการไฟฟ้าพลังน้ำที่ Strung Mnam

1.18 ความร่วมมือด้านการเงินการคลัง

คณะกรรมการฝ่ายกัมพูชา ขอให้ฝ่ายไทยช่วยฝึกเจ้าหน้าที่ในระยะสั้นหรือ ระยะยาวในเรื่องเกี่ยวกับการบริหารงานด้านการจัดทำนโยบายประจำปี การภาษีอากร การ ศุลกากร

คณะกรรมการฝ่ายไทย รับผิดชอบ

1.19 ความร่วมมือกับกระทรวงการต่างประเทศ

คณะกรรมการฝ่ายกัมพูชา ขอส่งเจ้าหน้าที่มาฝึกหลักสูตรภาษาอังกฤษ และ เรื่อง อาเซียน

คณะกรรมการฝ่ายไทย ยินดีและพร้อมจะดำเนินการให้¹

1.20 วัฒนธรรม และอื่น ๆ

2. ความตกลงระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลกัมพูชา ว่าด้วยความร่วมมือชายแดน

พลเอก ชวลิต ยงใจยุทธ รองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม พร้อมคณะ เดินทางไปเยือนกัมพูชาอย่างเป็นทางการตามคำเชิญของรัฐบาลกัมพูชา ระหว่าง วันที่ 29-30 กันยายน พ.ศ. 2538 และในโอกาสเดียวกันนั้นคณะรัฐมนตรีได้มีมติ เมื่อวันที่ 26 กันยายน พ.ศ. 2538 เห็นชอบร่างความตกลง ระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลกัมพูชา ว่า

¹สำนักรัฐมนตรีกระทรวงกลาโหม. (กุมภาพันธ์ 2541). การปฏิบัตินโยบายเพื่อความมั่นคงไทย-กัมพูชา. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่). ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ด้วยความร่วมมือชายแดน และได้มอบหมายให้ พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เป็นผู้ลงนามในความตกลงกับกัมพูชาในฐานะผู้แทนรัฐบาลไทยด้วย

พลเอก ชวลิต ยงใจยุทธ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ได้ลงนามในความตกลงระหว่างรัฐบาลแห่งราชอาณาจักรไทยกับรัฐบาลแห่งราชอาณาจักรกัมพูชาว่าด้วยความร่วมมือชายแดน เมื่อวันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2538 ร่วมกับ พลเอก เตียบ บัน พลเอก เตียบ จำรัส รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมกัมพูชา ความตกลงฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ที่จะส่งเสริมความร่วมมือสำหรับการเสริมสร้างเสถียรภาพ และความมั่นคงในพื้นที่ตามแนวชายแดน โดยการแก้ไขปัญหาที่มีอยู่ร่วมกันตลอดจนการพัฒนาและการส่งเสริมผลประโยชน์ในพื้นที่บริเวณชายแดน และได้จัดตั้งคณะกรรมการชายแดนขึ้น 3 ระดับ ดังนี้

2.1 คณะกรรมการชายแดนทั่วไป

มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมของไทยและกัมพูชาเป็นประธานร่วม และคณะกรรมการอื่น ๆ ซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากรัฐบาลของตนมีอำนาจหน้าที่ ประชุม ปรีกษา หรือเพื่อกำหนดแนวทาง และมาตรการที่เหมาะสมเกี่ยวกับการส่งเสริมความร่วมมือรักษาความสงบเรียบร้อยและเสถียรภาพ ในพื้นที่บริเวณชายแดนของทั้งสองประเทศ คณะกรรมการชายแดนทั่วไป จะจัดประชุมร่วมกันปีละครั้งสลับกัน ทั้งในประเทศไทยและกัมพูชา

2.2 คณะกรรมการร่วมมือรักษาความสงบเรียบร้อยบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา

มีผู้บัญชาการทหารสูงสุดของไทย และประธานคณะเสนาธิการกองทัพบกแห่งชาติกัมพูชาเป็นประธานร่วม และกรรมการอื่น ๆ ซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากรัฐบาลของตน มีอำนาจหน้าที่ในการประชุม ปรีกษาหรือ เพื่อกำหนดแนวทางและมาตรการที่เหมาะสม เกี่ยวกับการส่งเสริมความร่วมมือรักษาความสงบเรียบร้อย และเสถียรภาพในพื้นที่ตามแนวชายแดนตามคำสั่งและนโยบายของคณะกรรมการชายแดนทั่วไปกำหนดไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความร่วมมืออย่างจริงจังในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นให้ทันเวลา เพื่อไม่ให้ลุกลามออกไป รวมทั้งป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมและการกระทำทุกอย่างในพื้นที่ตามแนวชายแดนที่ผิดกฎหมายของทั้งสองประเทศ ส่งเสริมการติดต่อและการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ตามแนวชายแดนในระดับภูมิภาค และระดับท้องถิ่น ให้มีการจัดประชุมร่วมกันอย่างน้อยปีละครั้งสลับกันไปทั้งในประเทศไทยและกัมพูชา¹

¹ สำนักรัฐมนตรีกระทรวงกลาโหม. (กุมภาพันธ์ 2541). *การปฏิบัตินโยบายเพื่อความมั่นคงไทย-กัมพูชา*. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่). ไม่ปรากฏเลขหน้า.

2.3 คณะกรรมการชายแดนส่วนภูมิภาคไทย-กัมพูชา คณะกรรมการ 3 คณะ

โดยมีแม่ทัพภาคที่ 1 แม่ทัพภาคที่ 2 และผู้บัญชาการป้องกันชายแดนจันทบุรี-ตราด กับผู้บัญชาการภาคทหารที่ 5 ผู้บัญชาการภาคทหารที่ 4 และผู้บัญชาการภาคทหารที่ 3 ของกัมพูชาเป็นประธานร่วม และคณะกรรมการอื่น ๆ ตามที่ได้รับการแต่งตั้งจากรัฐบาลของตน ให้มีอำนาจหน้าที่ในการประชุม ปรีกษา หรือ เกี่ยวกับการส่งเสริมความร่วมมือรักษาความสงบเรียบร้อยในพื้นที่ตามแนวชายแดน และการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าอื่น ๆ ซึ่งอาจเกิดขึ้นบริเวณชายแดน ส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความร่วมมือระดับท้องถิ่น ส่งเสริมการติดต่อค้าขายชายแดนระหว่างประชาชนของทั้งสองประเทศ ร่วมมือแก้ไขปัญหาอาชญากรรม การลักลอบค้าของผิดกฎหมาย ป้องกันและแก้ไขปัญหาผู้ลี้ภัย ให้คณะกรรมการชายแดนส่วนภูมิภาคจัดให้มีการประชุมร่วมกันอย่างน้อยปีละสองครั้งในประเทศไทยและประเทศกัมพูชาสลับกันไป

2.4 จัดตั้งสำนักงานประสานงานร่วมไทย-กัมพูชา และชุดติดต่อประสานงานชายแดน ขึ้นตามช่องทางที่กำหนดไว้ ได้แก่

- สำนักงานประสานงานชายแดนระหว่าง อรัญประเทศ-ปอยเปต
- ชุดติดต่อประสานงานระหว่าง คลองลึก-ปอยเปต ช่องอานม้า-แอนเสต ช่องจอม-โสมมิต ดาพระยา-บึงตากวน หาดเล็ก-จามเยียม(เกาะกง)

2.5 การปฏิบัติทั้งปวงที่กระทำภายใต้ข้อตกลงฉบับนี้ จะต้องเป็นไปตามกฎหมายและข้อบังคับของแต่ละประเทศ และสอดคล้องกับกฎหมายระหว่างประเทศ

3. การประชุมคณะกรรมการชายแดนทั่วไปครั้งที่ 1

3.1 กระทรวงกลาโหมได้จัดประชุมคณะกรรมการชายแดนทั่วไป ไทย-กัมพูชา ครั้งที่ 1 ระหว่างวันที่ 29-30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2538 โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมประเทศไทย และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมกัมพูชา เป็นประธานร่วมกัน สรุปผลการประชุมมีดังนี้

3.1.1 สถานการณ์บริเวณชายแดน

ทั้งสองประเทศได้แลกเปลี่ยนทัศนะเกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบันบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา และต่างแสดงความมุ่งมั่นที่จะเพิ่มพูนและเสริมสร้างความร่วมมือในการปราบปรามอาชญากรรมและการทำผิดกฎหมายต่าง ๆ ตามแนวชายแดน

3.1.2 ความร่วมมือระหว่างกระทรวงกลาโหมไทยและกัมพูชา

ในการเดินทางไปเยือนกัมพูชาของ พลเอก ชวลิต ยงใจยุทธ รองนายกรัฐมนตรี และ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ในขณะนั้น เมื่อวันที่ 29-30 กันยายน พ.ศ. 2538 กัมพูชา ได้ขอให้กระทรวงกลาโหมประเทศไทยช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ซึ่งกระทรวงกลาโหมประเทศไทยได้แจ้งให้กัมพูชาทราบว่าสามารถให้การสนับสนุนกัมพูชา ได้ดังนี้¹

1) กระทรวงกลาโหมจะส่งคนไปสำรวจเพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการซ่อมแซมและก่อสร้างเส้นทางจากปอยเปตไปยังศรีโสภณ และพระตะบอง รวมทั้งการสร้างศูนย์ฝึกอบรมวิชาชีพ และอาคารที่พักกองแก่มากำลังทหารของกัมพูชา ประมาณ 500 นาย ในจังหวัดพระตะบอง ประมาณเดือนมกราคม พ.ศ. 2539

2) กองบัญชาการทหารสูงสุดจะจัดการฝึกอบรมวิชาชีพให้ทหารในกองทัพแห่งชาติกัมพูชา จำนวน 50 นาย ที่อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ในระหว่างวันที่ 8 มกราคม-10 มีนาคม พ.ศ. 2539

3) กองทัพบกจะให้ทุนแก่นายทหารกองทัพบกแห่งชาติกัมพูชา ปีละ 1 นาย เพื่อศึกษาในโรงเรียนเสนาธิการทหารบก ซึ่งจะเริ่มในเดือน ตุลาคม พ.ศ. 2539

4) กองบัญชาการทหารสูงสุดจะสนับสนุนวิทยุและอุปกรณ์ในการสื่อสารแก่หน่วยงานประสานงานชายแดนของกัมพูชา เพื่อใช้สำหรับการประสานงานกับหน่วยประสานงานชายแดนของประเทศไทย

5) กองทัพบกจะอำนวยความสะดวกให้ครูฝึกทหารกัมพูชา มาชมกิจการโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ที่จังหวัดนครนายก และขอให้ฝ่ายกัมพูชาแจ้งรายละเอียดมาให้ทราบ

3.1.3 การจัดตั้งสำนักงานประสานงานบริเวณชายแดน

ทั้งสองประเทศ ตกที่จะจัดตั้งสำนักงานประสานงานชายแดนไทย-กัมพูชา ที่อำเภออรัญประเทศ และสำนักงานประสานงานชายแดนกัมพูชา-ไทย ที่อำเภอปอยเปต นอกจากนี้ยังให้มีการจัดตั้งหน่วยประสานงานชายแดนประจำพื้นที่ 5 แห่ง ได้แก่ ช่องอานม้า-แอดเสต ช่องจอม-โอเสม็ด ช่องตาพระยา-บึงตะกวน บ้านฝักกาด และหาดเล็ก-จามเยียม ให้หน่วยประสานงานชายแดน มีหน้าที่รับผิดชอบ ในการตรวจสอบและแก้ไขปัญหาชายแดน ที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงและความสัมพันธ์อันดีของทั้งสองประเทศ รวมทั้งมีหน้าที่ในการสนับสนุนโครงการต่าง ๆ ที่จะส่งเสริมความสงบเรียบร้อยและเสถียรภาพบริเวณชายแดน

3.1.4 การเปิดจุดผ่านแดนถาวร

คณะกรรมการที่สองประเทศมีความเห็นว่าการเปิดจุดผ่านแดนระหว่างไทย-กัมพูชา จะเป็นประโยชน์ร่วมกันระหว่างประเทศทั้งสองในการรักษาความสงบเรียบร้อยบริเวณ

¹ สำนักรัฐมนตรีกระทรวงกลาโหม. (กุมภาพันธ์ 2541). *การปฏิวัตินโยบายเพื่อความมั่นคงไทย-กัมพูชา*. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่). ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ชายแดน อีกทั้งเป็นการส่งเสริมการค้าชายและการไปมาหาสู่อย่างเป็นระเบียบระหว่างประชาชนของทั้งสองประเทศ โดยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความคุ้มครองปลอดภัยได้มากขึ้น คณะกรรมการทั้งสองประเทศจึงเห็นชอบให้เปิดจุดผ่านแดนถาวร 3 จุด ดังนี้¹

(1) บริเวณบ้านคลองลึก อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว กับปอยเปต จังหวัดบันเตียเมียนเจย ประเทศกัมพูชา

(2) บริเวณบ้านหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด กับจามเยียม จังหวัดเกาะกง ประเทศกัมพูชา

(3) บริเวณช่องจอม อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ กับไอเสม็ด อำเภอสำโรง ประเทศกัมพูชา

สำหรับจุดอื่น ๆ

ให้พิจารณาร่วมกันที่จะเปิดจุดผ่านแดนถาวรในโอกาสต่อไป และเพื่อให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องของทั้งสองประเทศดำเนินมาตรการที่จำเป็น เพื่อให้การเปิดจุดผ่านแดนถาวรมีผลบังคับใช้ได้โดยเร็ว

3.1.5 การสนับสนุนด้านความปลอดภัย แก่โครงการต่าง ๆ บริเวณชายแดน ทั้งสองประเทศได้รับทราบถึงโครงการความร่วมมือระหว่างไทย-กัมพูชา บริเวณชายแดน 3 โครงการ ได้แก่

- โครงการสำรวจ และซ่อมเส้นทางจาก ปอยเปต-ศรีโสภณ-พระตะบอง
- โครงการสำรวจ และการก่อสร้างทางรถไฟ เชื่อมระหว่าง อรัญประเทศ-ปอยเปต-ศรีโสภณ
- โครงการร่วมพัฒนาทรัพยากรทางน้ำสตริงนัม

ในการนี้กระทรวงกลาโหมกัมพูชา จะเป็นผู้ให้การคุ้มครองความปลอดภัย แก่คณะสำรวจและคณงานของไทยในบริเวณโครงการดังกล่าว ส่วนเรื่องทางเทคนิค กระทรวงสาธารณสุขและคมนาคมกัมพูชา จะเป็นผู้รับผิดชอบโดยฝ่ายไทยจะแจ้งรายละเอียดเกี่ยวกับคณะสำรวจข้างต้น ให้ฝ่ายกัมพูชาทราบในโอกาสต่อไป²

3.2 กระทรวงกลาโหม

¹สำนักรัฐมนตรีกระทรวงกลาโหม. (กุมภาพันธ์ 2541). การปฏิบัตินโยบายเพื่อความมั่นคงไทย-กัมพูชา. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่). ไม่ปรากฏเลขหน้า.

²สำนักรัฐมนตรีกระทรวงกลาโหม. (กุมภาพันธ์ 2541). การปฏิบัตินโยบายเพื่อความมั่นคงไทย-กัมพูชา. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่). ไม่ปรากฏเลขหน้า.

กระทรวงกลาโหมพิจารณาแล้วเห็นว่าเพื่อให้การดำเนินงานตามหน้าที่ได้ประชุมระหว่างคณะกรรมการชายแดนทั่วไป ไทย-กัมพูชา ให้มีผลในทางปฏิบัติโดยเร็ว จึงได้เสนอคณะรัฐมนตรี เพื่อรับทราบและพิจารณาอนุมัติให้ส่วนราชการต่าง ๆ ดำเนินการต่อไป ดังนี้

3.2.1 ให้กระทรวงกลาโหมส่งเจ้าหน้าที่เข้าไปปฏิบัติงานในกัมพูชา เพื่อสำรวจเส้นทาง และการก่อสร้างอาคารฝึกอบรมอาชีพ กับอาคารที่พัก จากคลองลึก-ปอยเปต-ศรีโสภณ-พระตะบอง

3.2.2 ให้กระทรวงกลาโหมจัดตั้งหน่วยประสานงานชายแดนตามที่ได้ตกลงไว้กับกัมพูชา และให้กำลังพลที่ปฏิบัติงานในหน่วยประสานงานชายแดนเข้าไปปฏิบัติงานในกัมพูชา เพื่อที่จะประสานงานกับกัมพูชาได้

3.2.3 ให้กระทรวงมหาดไทยดำเนินการเกี่ยวกับการเปิดจุดผ่านแดนถาวรทั้ง 3 แห่ง โดยประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และฝ่ายกัมพูชา จัดทำความตกลงว่าด้วยการเปิดจุดผ่านแดนถาวรระหว่างประเทศไทย-กัมพูชา

3.2.4 ให้ส่วนราชการที่รับผิดชอบในการซ่อมสร้างเส้นทางจากปอยเปต – ศรีโสภณ – พระตะบอง สำรวจและก่อสร้างเส้นทางรถไฟ และพัฒนาทรัพยากรน้ำสดชื่นน้ำแข็งให้กระทรวงกลาโหมทราบเกี่ยวกับคณะสำรวจที่จะเข้าไปปฏิบัติงานในกัมพูชา เพื่อประสานการให้ความคุ้มครองความปลอดภัย

3.3 คณะรัฐมนตรี

คณะรัฐมนตรีได้ประชุมปรึกษา เมื่อวันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ. 2538 ลงมติรับทราบผลการประชุมคณะกรรมการชายแดนทั่วไป ไทย-กัมพูชา ครั้งที่ 1 และอนุมัติให้ส่วนราชการต่าง ๆ ดำเนินการต่อไปได้ตามที่กระทรวงกลาโหมเสนอ

4. สำนักงานคณะกรรมการติดต่อชายแดนไทย-กัมพูชา (สน.คตช.)

กระทรวงการต่างประเทศ ได้จัดตั้งสำนักงานที่ อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว ตามมติคณะรัฐมนตรี ตั้งแต่ปี 2519 โดยในระยะแรกได้ปฏิบัติภารกิจด้านการต่างประเทศในระดับท้องถิ่นเกี่ยวกับกัมพูชา โดยเฉพาะความสัมพันธ์ทางด้านการทูตกับรัฐบาลผสมกัมพูชาประชาธิปไตย ปัจจุบันสำนักงานคณะกรรมการติดต่อชายแดนไทย-กัมพูชา (สน.คตช.) เป็นตัวแทนของกระทรวงการต่างประเทศในการในการปฏิบัติราชการด้านความสัมพันธ์ทวิภาคีในด้านต่าง ๆ กับกัมพูชา ระดับท้องถิ่น รวมทั้งการรวบรวมข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับสถานการณ์ตามแนวชายแดน เพื่อรายงานให้ กระทรวงการต่างประเทศทราบโดยใกล้ชิด นอกจากนี้ยังมี

หน้าที่ในการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานทหารและพลเรือนในพื้นที่ รวมทั้งองค์ระหว่างประเทศในการปฏิบัตินโยบาย ตลอดจนมาตรการต่างๆ เกี่ยวกับกัมพูชา¹

หลังจากการสู้รบในกัมพูชาสิ้นสุดลง รัฐบาลนายชวน หลีกภัย และรัฐบาลกัมพูชา ได้พัฒนาความสัมพันธ์ในระดับประเทศขึ้นอีกระดับหนึ่ง ทำให้ประเทศไทยและกัมพูชามีสัมพันธ์ไมตรีที่ดีต่อกันมากขึ้น ที่สำคัญคือ รัฐบาลไทยได้ส่งเสริมการพัฒนาความสัมพันธ์ทางด้านการค้าแก่ประเทศกัมพูชา ซึ่งเป็นนโยบายที่สำคัญของรัฐบาลชุดนี้ ที่ต้องการมีความทางด้านการค้ากับประเทศเพื่อนบ้านเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันและเพื่อความมั่นคงของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การค้าชายแดนระหว่างประชาชนของทั้งสองประเทศจึงมีพัฒนาการไปในทางที่ดี²

ประเทศไทย เป็นประเทศที่มีศักยภาพในการค้าขายและการลงทุนในต่างประเทศ และในประเทศภูมิภาคเดียวกัน ประเทศไทยมี ข้อได้เปรียบประเทศเพื่อนบ้าน คือประเทศไทย เป็นประเทศที่มีวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกับประเทศเพื่อนบ้าน และความที่ประชาชนในประเทศมีนิสัยอ่อนน้อม โอบอ้อมอารี และรัฐบาลประเทศไทยมีวิสัยทัศน์ที่ต้องการเป็นมิตรกับทุกประเทศ ดังนั้นจึงเป็นโอกาสอันดี ที่ประเทศไทยจะติดต่อทำการค้ากับประเทศต่าง ๆ

การพัฒนาตลาดการค้าของประเทศไทย ในกลุ่มประเทศอินโดจีน เพื่อเป็นฐานการส่งออกของประเทศไทย ในอนาคต รัฐบาลควรส่งเสริมการค้าในหลักวิชาการตลาด และการสร้างความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด เพื่อสร้างความเข้าใจที่ดีระหว่างประเทศ โดยเฉพาะในเรื่องกฎระเบียบ ข้อบังคับ ของประเทศกลุ่มผู้ค้าด้วย เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ภาคเอกชนที่ทำการค้า และควรร่วมมือกันกับประเทศเพื่อนบ้านพัฒนาคุณธรรมของนักการค้า และนักลงทุน เพื่อสนับสนุนให้การประกอบอาชีพธุรกิจ มีความผูกพันต่อกันในระยะยาว และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างถาวร

- นโยบายรัฐบาล พลเอก ชวลิต ยงใจยุทธ ต่อกัมพูชา 25 พฤศจิกายน 2539-9 พฤศจิกายน 2540

รัฐบาล พลเอก ชวลิต ยงใจยุทธ ได้แถลงถึงนโยบายต่างประเทศต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน 2539 ดังนี้

เสริมสร้างสันติภาพ เสถียรภาพ และความมั่นคงในเอเชีย และสนับสนุนการสร้างสันติภาพของโลก ขจัดปัญหา อุปสรรค และขยายความสัมพันธ์ในทุกด้านกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะอย่าง

¹ สำนักรัฐมนตรีกระทรวงกลาโหม. (กุมภาพันธ์ 2541). *การปฏิบัตินโยบายเพื่อความมั่นคงไทย-กัมพูชา*. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่). ไม่ปรากฏเลขหน้า.

² สำนักรัฐมนตรีกระทรวงกลาโหม. (กุมภาพันธ์ 2541). *การปฏิบัตินโยบายเพื่อความมั่นคงไทย-กัมพูชา*. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่). ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ยิ่งประเทศที่มีพรมแดนติดต่อกับประเทศไทย ดำเนินนโยบายที่ช่วยเสริมสร้างและเกื้อกูลให้ประเทศไทยได้รับประโยชน์จากการเจรจาพหุภาคีด้านเศรษฐกิจ ทั้งในระดับโลกและระดับภูมิภาค โดยเน้นการทูตเพื่อการขยายผลประโยชน์ของไทยในการเจรจาแก้ไขปัญหาและกฎระเบียบในด้านการค้าและการลงทุน การส่งเสริมการส่งออก...¹

จากการแถลงนโยบายของรัฐบาล พลเอก ชวลิต ยงใจยุทธ จะเห็นได้ว่ารัฐบาลให้ความสำคัญกับประเทศเพื่อนบ้านอย่างชัดเจน ซึ่งความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง จะเป็นผลดีต่อความมั่นคงตามแนวชายแดน ที่สามารถพัฒนาความร่วมมือเพื่อขจัดปัญหาอุปสรรคทางการค้าการลงทุนระหว่างกัน เพื่อเอื้ออำนวยความสัมพันธ์ด้านอื่นๆ ต่อไป

จากการกล่าวแถลงการณ์ รัฐบาลได้ดำเนินการตามนโยบายตามที่ได้แถลงไว้ แต่ระยะเวลาในการบริหารประเทศของรัฐบาล มีระยะเวลาที่ค่อนข้างจำกัด แต่รัฐบาลสามารถส่งเสริมนโยบายกับประเทศเพื่อนบ้านได้เป็นอย่างดีทำให้มีความก้าวหน้าในการกระชับความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ความหวาดระแวงซึ่งกันและกันลดน้อยลง

พลเอก ชวลิต ยงใจยุทธ มีบทบาทที่สำคัญต่อประเทศเพื่อนบ้าน เมื่ออยู่ในคณะรัฐบาล นายชวน หลีกภัย ในฐานะที่ พลเอก ชวลิต ยงใจยุทธ ได้รับตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี ได้รับมอบหมายจากรัฐบาลให้ดำเนินการเชื่อมความสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศเพื่อนบ้านกลุ่มอินโดจีน และได้ดำเนินการประสานส่งเสริมความสัมพันธ์ประสพผลสำเร็จเป็นรูปธรรม ดังที่ได้กล่าวไว้ในรัฐบาล นายชวน หลีกภัย

- นโยบายรัฐบาล พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร ต่อกัมพูชา 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2544 –ปัจจุบัน

รัฐบาล พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร ได้แถลงถึงนโยบายต่างประเทศต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2544 ดังนี้

สนับสนุนการค้าเสรีในการระหว่างประเทศ โดยคำนึงถึงระดับความพร้อมและผลประโยชน์ของประเทศ รวมทั้งผลักดันการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายที่เป็นอุปสรรคต่อภาคเอกชนในการแข่งขันทางการค้าระหว่างประเทศ...สนับสนุนและผลักดันนโยบายการค้าเสรี ของเขตการค้าเสรีอาเซียน รวมทั้งส่งเสริมการค้า การลงทุนกับประเทศเพื่อนบ้าน และการค้าชายแดน และการพัฒนาไปสู่ฐานการผลิตสินค้า หรือการให้บริการร่วมกันในภูมิภาค...²

¹สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.(2544). รวมคำแถลงนโยบายของรัฐบาล ตั้งแต่ คณะแรก จนถึงคณะปัจจุบัน. (เอกสารงานรัฐสภา). หน้า 452-453.

²สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.(2544). รวมคำแถลงนโยบายของรัฐบาล ตั้งแต่ คณะแรก จนถึงคณะปัจจุบัน. (เอกสารงานรัฐสภา). หน้า 503.

จากคำแถลงนโยบายของรัฐบาล พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร ต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2544 ที่แถลงออกมาอย่างชัดเจนว่าต้องการส่งเสริมการลงทุนกับประเทศเพื่อนบ้าน และการค้าชายแดนอย่างชัดเจน

ภายใต้กลไกของรัฐบาล พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร การค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว ซึ่งจะขยายตัวเพิ่มขึ้น เนื่องจากได้รับผลดีจากยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ(Economic Cooperation Strategy:ECS) ระหว่างไทยกับ 3 ประเทศ มีพม่า ลาว และกัมพูชา ได้ร่วมลงนามใน ปฏิญญาพุกาม(Bagan Declaration)¹ เมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2546 แผนปฏิบัติการภายใต้ ECS มีโครงการหลายโครงการที่ไทยจะร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในลักษณะทวิภาคี ซึ่งจะส่งเสริมให้การค้าชายแดนเติบโตยิ่งขึ้น อาทิ

การส่งเสริมการผลิตและการรับซื้อสินค้าแบบทำสัญญาผูกพัน(Contract Farning) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของความร่วมมือด้านการเกษตรและอุตสาหกรรมระหว่างกัน โดยไทยจะให้การสนับสนุนทางด้านวัตถุดิบ เมล็ดพันธ์ การให้ความรู้ในด้านการเพาะปลูก และเงินทุนแก่ประเทศเพื่อนบ้าน โดยที่ไทยจะทำสัญญารับซื้อผลผลิต และไม่เก็บภาษีขาเข้า มีการจัดตั้งศูนย์บริการเบ็ดเสร็จ ณ จุดเดียว (One Stop Service) โดยกำหนดให้การตรวจสอบสินค้า และการขออนุญาตนำเข้าสินค้านำเข้าที่ด่านศุลกากรเพียงจุดเดียว เพื่อลดขั้นตอนการนำเข้าระหว่างกัน ซึ่งในขณะมีด่านซึ่งเริ่มทดลองให้บริการลักษณะนี้ 5 ด่าน ดังนี้

1. ด่านแม่สอด จังหวัดตาก-เมียวดี ประเทศพม่า
2. ด่านแม่สาย จังหวัดเชียงราย-ท่าซี้เหล็ก ประเทศพม่า
3. ด่านอำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร-เมืองจันทูรี ประเทศลาว
4. ด่านอำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว-ปอยเปต ประเทศกัมพูชา
5. ด่านสะเดา จังหวัดสงขลา-รัฐเกดะห์ ประเทศมาเลเซีย²

จากการที่รัฐบาลส่งเสริมทางด้านชายแดนอย่างจริงจังตามนโยบายที่แถลงต่อสภา ทำให้การค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว เป็นฐานการส่งออกสินค้าที่สำคัญของประเทศไทย

¹สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระแก้ว. (2548). การค้าชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว ปี 2548(มกราคม-มิถุนายน). หน้า 36.

²สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระแก้ว. (2548). การค้าชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว ปี 2548(มกราคม-มิถุนายน). หน้า 36.

บทที่ 5

ลักษณะการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว

1. ความเป็นมา

การค้าชายระหว่างประเทศไทยกับประเทศกัมพูชา นั้นมีมาตั้งแต่ก่อนสมัยกรุงสุโขทัย⁰¹ ในปี พ.ศ. 2497 เป็นต้นมาพบว่ามี การจดทะเบียนการค้าชายกับกัมพูชามาโดยตลอด เมื่อปี พ.ศ. 2498 กัมพูชาเป็นเอกราชจากฝรั่งเศส ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับกัมพูชา เป็นไปด้วยดี เนื่องจากประเทศไทยมีนโยบายให้ความช่วยเหลือทางด้านการค้ากับกัมพูชา² การค้าชายเป็นค้าขายนอกระบบศุลกากร มีการแลกเปลี่ยนสินค้าต่อกันแบบเครือญาติและ การค้าชายแบบมีพ่อค้านายทุน การค้าชายในช่วงนี้ไทยขาดดุลการค้าต่อกัมพูชา ส่วนใหญ่ไม่ ใช้สินค้าพื้นเมืองของกัมพูชา แต่เป็นสินค้า Re-export³ รัฐบาลไทยในขณะนั้นเห็นชอบใน หลักการที่จะส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนสินค้านี้ระหว่างไทยกับกัมพูชามากขึ้น ดังนี้

...(1) ควรอนุญาตให้สินค้า Re-export มากขึ้น เพราะสินค้าประเภทนี้ จะ ทำให้ปริมาณสินค้าที่ผ่านประเทศมากขึ้น และได้ค่าขนส่ง ได้ค่าภาษี และได้ผลกำไร จากที่พ่อค้าไม่ขอเรียกเงินอากรคืน ประมาณ 80 % ของสินค้า Re-export นอกจากนี้ ยังจะช่วยในการป้องกันการลักลอบนำสินค้าเสียภาษีอีกทางหนึ่ง.....⁴

ตั้งแต่ปี 2518-2519 รัฐบาลไทย มีนโยบายให้เปิดการค้าชายด้านชายแดนกัมพูชา แต่ยังไม่ประสบผลสำเร็จ ปี พ.ศ. 2520-2521 ความต้องการค้าชายของประชาชนทั้งสอง ประเทศมีสูงมาก เนื่องจากกัมพูชาอยู่ในสภาวะสงคราม ในช่วงปี 2522-2524 การค้าใน รูปแบบตลาดมืด เฟื่องฟูมาก สินค้าจากชายแดนไทย เข้าสู่ตลาดปอยเปต - พระตะบอง - พนมเปญ - ถึงโฮจิมินห์ซิตี้ ประเทศเวียดนาม มีปริมาณเงินทุนหมุนเวียน ในอำเภอรัษฎ ประเทศ โดยผ่านระบบธนาคารพาณิชย์ วันหนึ่งไม่ต่ำกว่า 200 ล้านบาท⁵

¹ขุนวิจิตรมาตรา. (2486). *ประวัติการค้าไทย*. หน้า 45-46 , 67..

²กระทรวงมหาดไทย. กองการต่างประเทศ. (2498, 12 พฤศจิกายน). *นโยบายการช่วยเหลือ ประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียง*. สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ เลขที่ กต. 71/12.

³กระทรวงมหาดไทย สำนักงานเลขานุการรัฐมนตรี. (2499, 21 มิถุนายน). *เรื่อง ความตกลงทาง ศุลกากรระหว่างไทยกับกัมพูชา*. สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ เลขที่ (1) มท.3.1.2.5/8.

⁴กระทรวงมหาดไทย กองการต่างประเทศ. (2499, 21 มิถุนายน). หน้าเดิม.

⁵สำนักงานพาณิชย์จังหวัดปราจีนบุรี.(2535). *ข้อมูลการตลาด จังหวัดปราจีนบุรี ประจำปี 2534*.

การค้าดังกล่าวนี้ได้ ทำการค้ากันเป็นจุดย่อยๆ ตามแนวชายแดนเป็นจำนวนมาก ตั้งแต่ อำเภอตาพระยา อำเภออรัญประเทศ ไปจนถึงอำเภอคลองหาด เนื่องจากเส้นทางดังกล่าว ไม่มีสิ่งกีดขวางที่เป็นธรรมชาติ บางแห่งมีเพียงลำคลองเล็กๆ ไม่เป็นอุปสรรคในการติดต่อค้าขาย จึงทำให้ยากแก่การป้องกันและรักษาความสงบเรียบร้อย ในปี พ.ศ. 2532 รัฐบาลไทย มีนโยบาย ให้เปิดการค้าระหว่างประเทศขึ้น กองกำลังบูรพา และจังหวัดปราจีน (ในขณะนั้น) ได้พิจารณาจัดหาสถานที่ เปิดจุดค้าขายชั่วคราว เพื่อความมั่นคงของชาติและ ป้องกันอาชญากรรมต่างๆ ให้ลดน้อยลง และเพื่อรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน¹

ในระหว่างการประชุมพิจารณาหาข้อมูลเปิดจุดผ่อนปรนที่เหมาะสมอยู่นั้น กองกำลังบูรพาได้เปิดจุดผ่อนปรนชั่วคราว ให้ประชาชนตามแนวชายแดน ซึ่งเคยได้รับผลกระทบจากการสู้รบ ให้มีการค้าขายในบริเวณนั้น ในลักษณะการแลกเปลี่ยนสินค้ากับชาวกัมพูชา ที่บ้านโนนหมากมุ่น อำเภอตาพระยา บ้านโคกสะแบง อำเภออรัญประเทศ และบ้านหนองจาน อำเภอโคกสูง แต่การค้าที่บ้านโคกสะแบงมีการขยายตัวมากขึ้น มีประชาชนในพื้นที่ และ นอกพื้นที่ ข้ามฝั่งเข้าไปซื้อสินค้าในกัมพูชา วันละประมาณ 4,000-5,000 คน² ทำให้ยากแก่การควบคุมและรักษาความปลอดภัยแก่ประชาชนไทย

เมื่อวันที่ 18 มกราคม พ.ศ. 2534 พลตรีเชษฐา ฐานะจาโร รองแม่ทัพภาคที่ 1 เป็นประธานพิจารณาเปิดจุดผ่อนปรนการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดปราจีนบุรี (ในขณะนั้น) เห็นชอบให้เปิดจุดผ่อนปรนที่บ้านคลองลึก อำเภออรัญประเทศ เปิดจุดผ่อนปรนชั่วคราวที่บ้านโนนหมากมุ่น อำเภอตาพระยา และบ้านเขาน้อย อำเภออรัญประเทศ³

เมื่อวันที่ 14 มีนาคม พ.ศ. 2534 ผู้บังคับบัญชากองกำลังบูรพา และผู้ว่าราชการจังหวัดบันเตียนเมียนเจย ได้ร่วมประชุมพิจารณาเปิดจุดผ่อนปรนการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดปราจีนบุรี(ในขณะนั้น) ได้รับแจ้งว่ากัมพูชาฝ่าย เองสัมริน จะขอเปิดตลาดการค้าใหม่ที่สถานีรถไฟปอยเปต ห่างจากพรมแดนไทย 500 เมตร

วันที่ 23 พฤษภาคม 2534 นายประมวล รุจนเสรี ผู้ว่าราชการจังหวัดปราจีนบุรี (ในขณะนั้น) พลโทศิริพงษ์ เจนนุวัตร ผู้บัญชาการกองกำลังบูรพา เป็นประธานในที่ประชุม ณ ห้องประชุมกองกำลังบูรพา เห็นชอบตามที่ทั้งสองฝ่ายกำหนดจุดค้าขายชายแดนไทย กัมพูชา

¹ องค์การบริหารส่วนจังหวัดสระแก้ว. (2546). ตลาดโรงเกลือต้อนรับคณะอนุกรรมการมาธิการท่องเที่ยว สภาผู้แทนราษฎร. หน้า 1-2.

² พันเอกวิชิต ศรีประเสริฐ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัตสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, กองบัญชาการกองพลทหารราบที่ 2 รักษาพระองค์. อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี 2 เมษายน 2546

³ พันเอกวิชิต ศรีประเสริฐ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัตสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, กองบัญชาการกองพลทหารราบที่ 2 รักษาพระองค์. อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี เมื่อ 20 เมษายน 2549.

โดยไทยให้ก่อสร้างบริเวณโรงเกลือเก่า ที่อยู่ทิศเหนือของทางรถไฟ หมู่ที่ 7 ตำบลบ้านไร่ อำเภออรัญประเทศ ให้เป็นสถานที่แลกเปลี่ยนซื้อ-ขายสินค้า เนื่องจากอยู่ไม่ห่างจากสถานที่ราชการ เช่น สถานีตำรวจนครหลวงเล็ก ตำนศุลกากร และด่านตรวจคนเข้าเมือง มีเส้นทางคมนาคมสะดวกง่ายต่อการควบคุม รักษาความสงบเรียบร้อย และสะดวกต่อการเดินทางของประชาชน จังหวัดปราจีนบุรี (ในขณะนั้น) ได้ประกาศเปิดจุดผ่อนปรนบ้านคลองลึก เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ. 2534¹

จากการที่รัฐบาลไทยใช้นโยบายสร้างสันติภาพในกัมพูชากายใต้ คำขวัญ แปรสนามรบให้เป็นสนามการค้า กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศ เปิดจุดผ่านแดนถาวร ด้านจังหวัดสระแก้ว 1 แห่ง ที่บ้านคลองลึก อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว เมื่อวันที่ 21 กันยายน พ.ศ. 2540² และให้เปิดจุดผ่อนปรน จำนวน 3 แห่ง คือ จุดผ่อนปรนบ้านเขาหิน อำเภอลองหาด จุดผ่อนปรนบ้านหนองปรือ อำเภออรัญประเทศ และจุดผ่อนปรนบ้านตาพระยา อำเภอตาพระยา³.

2. หลักเกณฑ์ แนวทาง วิธีปฏิบัติในการเปิดจุดผ่านแดนประเภทต่าง ๆ

รัฐบาลมีนโยบายให้กระทรวงมหาดไทยสนับสนุนความร่วมมือในการผ่านแดนเพื่อขยายการค้าการลงทุนกับประเทศเพื่อนบ้าน ส่งเสริมความสัมพันธ์ และความเข้าใจอันดีระหว่างประชาชนไทยกับประชาชนประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งกระทรวงมหาดไทยได้กำหนดแนวทางปฏิบัติในการเปิดจุดผ่านแดน 3 ประเภท คือ

2.1 จุดผ่านแดนถาวร

- วัตถุประสงค์ เพื่อให้ประชาชนทั้งสองประเทศ นักท่องเที่ยว และยานพาหนะสามารถสัญจรไป-มา เพื่อการค้า การท่องเที่ยว และอื่น ๆ โดยคำนึงถึงความพร้อมด้านต่าง ๆ ของทั้งสองประเทศ และได้รับความเห็นชอบจากรัฐบาลของทั้งสองประเทศ

- ผู้มีอำนาจในการเปิดจุดผ่านแดนถาวร คือ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ซึ่งอาศัยอำนาจ ตาม มาตรา 11 มาตรา 23 แห่ง พระราชบัญญัติ คนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 ลง

¹ กระทรวงมหาดไทย. สำนักงานปกครองจังหวัดปราจีนบุรี. (2534, 15 มิถุนายน). ประกาศ จังหวัดปราจีนบุรี. เรื่อง การเปิดจุดผ่อนปรนการค้าและการสัญจรไป-มา ของประชาชนบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา บ้านคลองลึก อำเภออรัญประเทศ จังหวัดปราจีนบุรี.

² กระทรวงมหาดไทย. (2540, 21 กันยายน). ประกาศกระทรวงมหาดไทย. เรื่อง การเปิดจุดผ่านแดนถาวรด้านอำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว และอำเภอลองใหญ่ จังหวัดตราด

³ กระทรวงมหาดไทย กองการต่างประเทศ. (2545, 12 มิถุนายน). นโยบายและแนวทางการบริหารจัดการจุดผ่านแดน. (เอกสารประกอบการบรรยาย). ไม่ปรากฏเลขหน้า.

นามในประกาศกระทรวงมหาดไทย ประกาศเปิดจุดผ่านแดนถาวร และจะมีผลใช้บังคับเมื่อประกาศในราชกิจจานุเบกษา

2.2 จุดผ่อนปรนชั่วคราว

- วัตถุประสงค์ เพื่อการใดการหนึ่งโดยเฉพาะกิจ ภายในห้วงเวลาที่กำหนดไว้แน่นอน สอดคล้องกับสถานการณ์ระหว่างประเทศ และความเหมาะสมทางการเมือง เมื่อครบกำหนดเวลา หรือบรรลุนิติวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้แล้ว จะปิดจุดผ่านแดนชั่วคราวทันที

- ผู้มีอำนาจในการเปิดจุดผ่านแดนชั่วคราว คือ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ซึ่งอาศัยอำนาจ ตาม มาตรา 11 มาตรา 23 แห่ง พระราชบัญญัติ คนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 ลงนามในประกาศกระทรวงมหาดไทย ประกาศเปิดจุดผ่านแดนชั่วคราว ตามความเห็นชอบ/หลักการ ของคณะอนุกรรมการพิจารณาการเปิดจุดผ่านแดนของสำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ¹

2.3 จุดผ่อนปรน

วัตถุประสงค์ เพื่อช่วยเหลือประเทศเพื่อนบ้านในด้านมนุษยธรรมและส่งเสริมความสัมพันธ์ ของประชาชนในระดับท้องถิ่น โดยการผ่อนปรนให้มีการค้าขายสินค้าอุปโภคบริโภคและยารักษาโรคที่จำเป็น ทั้งนี้เพื่อจิตวิทยา

ผู้มีอำนาจในการเปิดจุดผ่อนปรน คือ ผู้ว่าราชการจังหวัด โดยความเห็นชอบจากกระทรวงมหาดไทย ในบางกรณีหากสถานการณ์บริเวณชายแดนในเขตประเทศเพื่อนบ้านตรงข้ามพื้นที่จังหวัด เสนอขอความเห็นชอบเปิดจุดผ่อนปรนยังปรากฏปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัญหาการปะทะกันของกองกำลัง/สถานการณ์การสู้รบในประเทศเพื่อนบ้าน กระทรวงมหาดไทยจะนำเสนอคณะอนุกรรมการพิจารณาการเปิดจุดผ่านแดน สภาความมั่นคงแห่งชาติ

การประกาศเปิดจุดผ่อนปรนของผู้ว่าราชการจังหวัด ให้ดำเนินการกำหนดประเภทสินค้าบริเวณที่ซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า ระยะเวลาในการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า หลักฐานการเข้า-ออก และวงเงินการค้าขาย มีมูลค่าไม่เกิน 500,000 บาท/คน/วัน สำหรับบริษัทจดทะเบียน ให้เป็นไปโดยเสรี ไม่จำกัดจำนวน ทั้งนี้ การส่งออกและนำเข้าสินค้า ให้กระทำ ณ จุดผ่านแดนที่กรมศุลกากรกำหนด และมีเจ้าหน้าที่ประจำอยู่ โดยปฏิบัติตามระเบียบทางด้าน

¹กระทรวงมหาดไทย กองการต่างประเทศ. (2545, 12 มิถุนายน). นโยบายและแนวทางการบริหารจัดการจุดผ่านแดน. (เอกสารประกอบการบรรยาย). ไม่ปรากฏเลขหน้า.

กรมศุลกากร กระทรวงพาณิชย์ และธนาคารแห่งประเทศไทย ทั้งนี้ ให้มีการประสานการปฏิบัติของหน่วยงานในพื้นที่ชายแดนที่เกี่ยวข้องด้วย¹

2.4 ช่องทางตามกฎหมายศุลกากร

การเปิดและปฏิบัติ เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ของกรมศุลกากร มุ่งเน้นเพื่อประโยชน์การค้าเป็นหลัก ช่องทางตามกฎหมายศุลกากร มุ่งเน้นเพื่อประโยชน์การค้า แบ่งเป็น 2 ลักษณะคือ

1. ทางอนุวัติ (ด่านชายแดน) ตามมาตรา 3 และ มาตรา 5 แห่ง พระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2480 ปัจจุบัน เฉพาะช่องทางพรมแดนทางบก และพื้นที่ทางน้ำที่มีพรมแดนต่อเนื่องใกล้เคียง

2. ช่องทางอนุวัติเฉพาะคราวตามมาตรา 5 ทวิ(ฉบับที่ 7) 5 แห่ง พระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2480 ไม่มีสถิติเนื่องจากเป็นการเปิดระยะสั้น เพื่ออำนวยความสะดวกให้ผู้ประกอบการขนส่งสินค้าผ่านแดนเป็นครั้งคราว และหมดสถานะทันที เมื่อดำเนินการเสร็จสิ้นในแต่ละครั้ง

เนื่องจากพื้นที่ชายแดนยังคงมีสถานการณ์ที่อาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงได้ ดังนั้น คณะอนุกรรมการพิจารณาการเปิดจุดผ่านแดน สภาความมั่นคงแห่งชาติ จึงกำหนดแนวทางปฏิบัติให้กรมศุลกากร ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่อย่างใกล้ชิด ในกรณีอนุวัติเปิดช่องทางอนุวัติเฉพาะคราว

2.5 ช่องทางตามธรรมชาติ เป็นช่องทางที่ประชาชนในพื้นที่ใช้เดินทางเข้า-ออก ข้ามไป-มา อย่างไม่ถูกต้องตามกฎหมาย

3. นโยบายและแนวทางในการปฏิบัติในการเปิดจุดผ่านแดนถาวร

1. ระดับท้องถิ่นของทั้งสองฝ่ายมีความพร้อมในด้านต่าง ๆ (มูลค่าการค้า เส้นทาง การคมนาคม อาคารที่ทำการ และกำลังเจ้าหน้าที่)และเห็นชอบให้มีการเปิดจุดผ่านแดนถาวรร่วมกัน

2. จังหวัดสงขลาร่วมกับกระทรวงมหาดไทย

3. กระทรวงมหาดไทย เสนอเรื่องไปยัง สภาความมั่นคงแห่งชาติ เพื่อนำเข้าพิจารณาในคณะอนุกรรมการ พิจารณาเปิดจุดผ่านแดน

¹ กระทรวงมหาดไทย กองการต่างประเทศ. (2545 , 12 มิถุนายน). นโยบายและแนวทางการบริหารจัดการจุดผ่านแดน. (เอกสารประกอบการบรรยาย). ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ประเด็นพิจารณา

ปริมาณการค้า และการเดินทางเข้าออกของบุคคล

1. ความพร้อมด้านการคมนาคม
2. ความพร้อมของส่วนราชการ และหน่วยงานดูแล และปฏิบัติงาน
3. ความตกลงใจในระดับนโยบายรัฐบาล
4. เป็นจุดซึ่งไม่มีปัญหาต่าง ๆ ที่กระทบต่อความมั่นคง
5. พิจารณาจุดด้านอื่นๆ ประกอบ

4. กรณีที่ประชุม สภาความมั่นคงแห่งชาติมีมติเห็นชอบ สภาความมั่นคงแห่งชาติ จะนำเสนอ คณะรัฐมนตรี พิจารณาให้ความเห็นชอบแจ้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5. สภาความมั่นคงแห่งชาติ ส่งมติ คณะรัฐมนตรี ให้กระทรวงมหาดไทยดำเนินการ โดย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย อาศัยอำนาจตาม พรบ. ตม. พ.ศ. 2522 ประกาศ เปิดจุดผ่านแดนถาวร และนำลงในราชกิจจานุเบกษา

6. กระทรวงมหาดไทยแจ้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องถือปฏิบัติ¹

4. นโยบายและแนวทางปฏิบัติในการเปิดจุดผ่อนปรน¹⁴

1. ระดับท้องถิ่นของทั้งสองฝ่ายมีความพร้อมในด้านต่าง ๆ (มูลค่าการค้า เส้นทาง การคมนาคม อาคารที่ทำการ และกำลังเจ้าหน้าที่) และเห็นชอบให้มีการเปิดจุดผ่อนปรนร่วมกัน

2. จังหวัดส่งเรื่องมายังกระทรวงมหาดไทย

3. กระทรวงมหาดไทยเสนอเรื่องไปยังสภาความมั่นคงแห่งชาติ เพื่อนำเข้าพิจารณา ในคณะกรรมการพิจารณาการเปิดจุดผ่านแดน

ประเด็นพิจารณา

1. ปริมาณการค้า และการเดินทางเข้าออกของบุคคล
2. ความพร้อมด้านการคมนาคม
3. ความพร้อมของส่วนราชการ และหน่วยงานดูแล และปฏิบัติงาน
4. เป็นจุดซึ่งไม่มีปัญหาต่าง ๆ ที่กระทบต่อความมั่นคง
5. พิจารณาจุดด้านอื่นๆ ประกอบ

¹กระทรวงมหาดไทย กองการต่างประเทศ. (2545, 12 มิถุนายน). นโยบายและแนวทางการบริหารจัดการจุดผ่านแดน. (เอกสารประกอบการบรรยาย). ไม่ปรากฏเลขหน้า.

²แหล่งเดิม. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

4. สภาความมั่นคงแห่งชาติ แจ้งมติ ให้กระทรวงมหาดไทยดำเนินการ โดยกระทรวงมหาดไทย มอบให้ ผู้ว่าราชการจังหวัดสระแก้ว กำหนดการใช้ช่องทาง หลักเกณฑ์ วิธีการ วัน เวลา ประเภท และ มูลค่าการค้า และหลักเกณฑ์วิธีการเข้าออกเพื่อการท่องเที่ยว

5. แนวทางปฏิบัติตามความตกลงว่าด้วยการสัญจรข้ามแดนระหว่างประเทศไทยกับราชอาณาจักร กัมพูชา¹

1. ความตกลงว่าด้วยการสัญจรว่าด้วยการสัญจรข้ามแดนระหว่างประเทศไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชา ลงนามโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศของทั้งสองฝ่าย เมื่อ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2540 โดยมี วัตถุประสงค์ เพื่ออำนวยความสะดวกในการข้ามแดนบริเวณชายแดน แก่คนชาติของตน และคนชาติของประเทศที่สาม ณ จุดผ่านแดนที่ได้รับอนุญาตตามกฎหมาย โดยมีผลบังคับใช้เมื่อ 20 กันยายน พ.ศ. 2540

2. เอกสารที่ใช้ในการเดินทางข้ามแดนระหว่างประเทศทั้งสองประเทศ คือ

(2.1) หนังสือเดินทาง (Passport) สำหรับประชาชนไทย ประชาชนกัมพูชา และประชาชนประเทศที่สาม

(2.2) บัตรผ่านแดน (Border Pass) สำหรับบุคคลสัญชาติไทยและกัมพูชา ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่ชายแดน โดยมีจุดผ่านแดนถาวร 2 จุด ในจังหวัดสระแก้ว และจังหวัดตราด มีจุดผ่อนปรน 11 จุด ในจังหวัดจันทบุรี 5 จุด จังหวัดสระแก้ว 3 จุด จังหวัดอุบลราชธานีจังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดตราด จังหวัดละ 1 จุด

3. ผู้มีอำนาจออกบัตรผ่านแดน ได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี ผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์ ผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์ ผู้ว่าราชการจังหวัดสระแก้ว ผู้ว่าราชการจังหวัดจันทบุรี ผู้ว่าราชการจังหวัดตราด นายอำเภอหน้าอิน จังหวัดอุบลราชธานี นายอำเภอทาบเชิงจังหวัดสุรินทร์ นายอำเภอตาพระยา นายอำเภออรัญประเทศ นายอำเภอคลองหาด จังหวัดสระแก้ว นายอำเภอสอยดาว นายอำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี นายอำเภอปอไร่ นายอำเภอคลองใหญ่ นายอำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด

4. พื้นที่ชายแดนที่อนุญาตให้ประชาชนทั้งสองประเทศเดินทางไป-มาได้ คือ อำเภอชายแดนไทย-กัมพูชา ที่เป็นจุดผ่านแดน

5. วัตถุประสงค์ในการอนุญาตให้เข้าไปยังพื้นที่ชายแดน ได้แก่ เยี่ยมญาติ ท่องเที่ยว ราชการ ธุรกิจ การกีฬา ประชุมสัมมนา วัตถุประสงค์อื่น ๆ ที่ทั้งสองฝ่ายตกลงกันได้ ภายหลัง

¹กระทรวงมหาดไทย กองการต่างประเทศ. (2545, 12 มิถุนายน). นโยบายและแนวทางการบริหารจัดการจุดผ่านแดน. (เอกสารประกอบการบรรยาย). ไม่ปรากฏเลขหน้า.

6. บัตรผ่านแดน มีอายุใช้ได้ 2 ปี และต่ออายุได้ไม่เกิน 2 ปี สามารถใช้ได้หลายครั้ง และพำนักในพื้นที่ชายแดนของอีกฝ่ายหนึ่งได้ 7 วันต่อครั้ง โดยต้องเดินทางผ่านจุดผ่านแดนตาม วัน เวลา ที่กำหนดไว้เท่านั้น รวมทั้งต้องเคารพกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ เกี่ยวกับตรวจคนเข้าเมืองที่ใช้บังคับอยู่ในประเทศนั้น¹

6. ลักษณะการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว

6.1 จุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก

ก่อนที่ รัฐบาลประเทศไทย มีนโยบายให้เปิดจุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก(ตลาดโรงเกลือ) ด้านจังหวัดสระแก้ว กองกำลังบูรพา และจังหวัดปราจีนบุรีในขณะนั้น ได้พิจารณาให้มีการเปิดจุดผ่อนปรน เพื่อให้ประชาชนไทย-กัมพูชา ได้ค้าขาย ที่บริเวณ บ้านคลองลึก (เป็นสถานที่เดียวกับตลาดโรงเกลือในปัจจุบัน) ตำบลป่าไร่ อำเภออรัญประเทศ จังหวัดปราจีนบุรี ในขณะนั้น โดย นายประมวล รุจนเสรี ผู้ว่าราชการจังหวัดปราจีนบุรี ได้มีประกาศจังหวัดปราจีนบุรี อนุญาตให้เปิดจุดผ่อนปรนบ้านคลองลึก เมื่อ วันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ. 2534

“...ด้วยจังหวัดปราจีนบุรี เห็นสมควรให้เปิดจุดผ่อนปรนการค้าและการสัญจรไป-มา ของประชาชนบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา ทั้งนี้เป็นไปตามหนังสือกระทรวงมหาดไทย ลับ ที่ มท. 0202/1083 ลงวันที่ 3 กรกฎาคม และหนังสือสภาความมั่นคงแห่งชาติ ลับ ด่วนมาก ที่ นร. 0505/2642 ลงวันที่ 26 ธันวาคม 2533 และการประชุมของคณะกรรมการที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เพื่อเป็นประโยชน์ในทางเศรษฐกิจทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับชาติ...”²

ตลาดบ้านคลองลึกมีความสำคัญต่อการค้าบริเวณจุดผ่านแดนถาวร ทั้งฝั่งไทย และฝั่งกัมพูชา ที่ควรกล่าวถึงคือ

- ตลาดบ้านคลองลึก

ตั้งอยู่ที่ ตำบลป่าไร่ อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว พื้นที่จำนวน 66 ไร่ 3 งาน 71 ตารางวา ทางด้านทิศตะวันออกของตัวอำเภออรัญประเทศ ห่างจากอำเภออรัญ

¹กระทรวงมหาดไทย กองการต่างประเทศ. (2545 , 12 มิถุนายน). *นโยบายและแนวทางการบริหารจัดการจุดผ่านแดน*. (เอกสารประกอบการบรรยาย). ไม่ปรากฏเลขหน้า.

² กระทรวงมหาดไทย. สำนักงานจังหวัดปราจีนบุรี. (2534, 15 มิถุนายน). ประกาศจังหวัดปราจีนบุรี. เรื่อง *การเปิดจุดผ่อนปรนการค้าและการสัญจรไป-มา ของประชาชนบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา บ้านคลองลึก อำเภออรัญประเทศ จังหวัดปราจีนบุรี*.

ประเทศ ประมาณ 5-6 กิโลเมตร ติดแนวชายแดนไทย – กัมพูชา ระหว่างบ้านคลองลึก กับบ้านปอยเปต อำเภอโอโจรว จังหวัดบันเตียเมียนเจย ประเทศกัมพูชา

จากสภาพทุ่งนาอันรกร้างเต็มไปด้วยทุ่นระเบิด เป็นป่าละเมาะและเต็มไปด้วยจอมปลวก ประชาชนไม่สามารถใช้พื้นดินประกอบอาชีพได้ เนื่องจากเป็นพื้นที่ติดอยู่แนวชายแดน กัมพูชา ห่างเพียง 100 – 200 เมตร ซึ่งย้อนหลังไปปี พ.ศ. 2518 ประเทศกัมพูชามีแต่การสู้รบมีผลกระทบต่อชายแดนไทย พื้นที่แห่งนี้ จึงเป็นพื้นที่ทิ้งทหารฝ่ายไทยและทหารกัมพูชา ได้วางทุ่นระเบิดไว้เพื่อเป็นการขัดขวางมิให้ฝ่ายตรงข้ามเคลื่อนที่ผ่านไปได้อย่างสะดวก เป็นการป้องกันภัยในส่วนแนวหน้า พื้นที่บริเวณนี้ติดแนวชายแดนกัมพูชา มีเพียงคลองเล็กๆ กั้น ซึ่งตลอดแนวคลองทั้งสองฝั่ง¹ ทหารกองกำลังบูรพาซึ่งดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยในบริเวณพื้นที่ ได้เข้าดำเนินการเก็บกู้ทุ่นระเบิด และปรับพื้นที่ ตลาดบ้านคลองลึก ซึ่งเป็นที่ตั้งตลาดโรงเกลือในปัจจุบัน โดยมีอำเภอรัฐประเทศออกแบบสร้างอาคารร้านค้า²

ลักษณะของร้านค้าเป็นโรงเรือนขนาดกว้าง 8 เมตร ยาว 60 เมตร แบ่งออกเป็นคูหา มีขนาดกว้าง 4 เมตร ยาว 4 เมตร จำนวน 30 คูหา ต่อ 1 อาคาร ลักษณะอาคาร เป็นเสาคอนกรีต โครงหลังคาเป็นไม้เนื้อแข็ง มุงด้วยสังกะสี พื้นถมดิน ไม่มีผนังกั้นระหว่างห้อง ไม่มีประตู พื้นทางเดินเป็นดินลูกรัง ระยะห่างระหว่างอาคาร 2 เมตร ระยะห่างระหว่างแถวอาคาร 5 เมตร มีจำนวน 43 อาคาร จำนวน 1,290 ห้อง³

- ตลาดปอยเปต

ตลาดปอยเปต อยู่ที่บ้านปอยเปต อำเภอโอโจรว จังหวัดบันเตียเมียนเจย ห่างจากชายแดนไทย-กัมพูชา ประมาณ 300 เมตร เวลาทำการ ทุกวันไม่มีวันหยุด เวลาเปิด-ปิด 08.00-16.00 น. ให้เดินทางไป-กลับภายในวันเดียว การเดินทางเข้าไปในตลาดปอยเปต อาจเดินทางด้วยการเดินเท้า นั่งรถลาก หรือรถสามล้อ ที่จอดรออยู่ที่ประตูชายฝั่งกัมพูชา ถึงตลาดปอยเปต ในอัตราค่าบริการ 10 บาท

¹ องค์การบริหารส่วนจังหวัดสระแก้ว. (2546). *บรรยายสรุปตลาดโรงเกลือต้อนรับคณะอนุกรรมการท่องเที่ยวสภาผู้แทนราษฎร*. (เอกสารประกอบการบรรยาย). หน้า 4.

² พันเอกวิชิต ศรีประเสริฐ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัศสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, กองบัญชาการกองพลทหารราบที่ 2 รักษาพระองค์. อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี เมื่อ 2 เมษายน 2546.

³ กระทรวงการคลัง. กรมศุลกากร. (2543). *ภารกิจ ด้านศุลกากรรัฐประเศ สำนักงานศุลกากรภาคที่ 1*. หน้า 28.

สภาพตลาดปอยเปต สภาพตลาดเป็นอาคารร้านค้า และสร้างเป็นเพิงหลังคาพลาสติกกันแดดบ้าง มุงด้วยสังกะสีบ้าง กันเป็นร้านค้าเล็กๆ พื้นที่ใช้ในการสร้างร้านค้า เป็นพื้นถมดินที่เรียบบ้างไม่เรียบบ้าง 21¹

ลักษณะการค้า

เป็นการค้าแบบเสรีทั่วไป คือ ผู้ขายวางสินค้าไว้ให้ผู้ซื้อเลือกซื้อ โดยมีการเจรจาต่อรองกันเอง นิยมซื้อขายกันด้วยเงินบาทไทย

สินค้า

สินค้าที่ทำการซื้อขาย โดยระเบียบการซื้อขายของทางราชการไทยและกัมพูชามีข้อห้ามต่างกัน สินค้าเครื่องจักรกลหลายประเภทและห้ามซื้อสินค้าเข้าประเทศไทย เช่น

- ข้าว ข้าวโพด อ้อย น้ำมันปาล์ม เครื่องซักรีด กระเทียม หอมหัวใหญ่ ไข่ไหม เพื่อเป็นการช่วยเหลือเกษตรกรไทยในการพยุงสินค้าด้านการเกษตร

- ชิ้นส่วนสัตว์ป่า สุนัขต่างประเทศ บุหรี่ต่างประเทศ

สินค้าเกษตรที่รัฐบาลไทย สนับสนุนให้นำเข้า อาทิ ไม้ยูคาลิปตัส ถั่วเหลือง มันสำปะหลัง

สินค้าส่งออก

สินค้าที่ไทยขายให้กัมพูชา

1. สินค้าอุปโภคบริโภค เช่น ข้าวสาร ขนมันฝรั่ง นมข้นหวาน น้ำตาล น้ำอัดลม น้ำแข็ง น้ำดื่มบริสุทธิ์ ลูกกวาด ผักสด ผลไม้ ผงชูรส อาหารกึ่งสำเร็จรูปทุกชนิด(มามาไว ไว ยาย่า) เครื่องกระป๋อง สบู่ ยาสีฟัน ยาสระผม เครื่องสำอาง บุหรี่ไทย เครื่องดื่มชูกำลัง
2. เครื่องใช้ไฟฟ้า อุปกรณ์ไฟฟ้า แบตเตอรี่ ถ้วยไฟฉาย สายไฟ หลอดไฟ เตารีด พัด ลม สิ่งอำนวยความสะดวกในครัวเรือน
3. น้ำมันหล่อลื่น น้ำมันเครื่อง จารบี
4. เครื่องสุขภัณฑ์ กระเบื้องเซรามิค ปูนซีเมนต์ วัสดุก่อสร้าง
5. เวชภัณฑ์ ยารักษาโรค ยาแก้ไข้ ยาสามัญประจำบ้าน
6. สินค้าเกษตร เช่น ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ถังพ่นยาปราบศัตรูพืช
7. สินค้าเบ็ดเตล็ด จักรยาน อะไหล่จักรยาน สีทาบ้าน สายพาน ลำโพง ตลับเทปคัสเสตเปล่า ปิ่นโต รองเท้า ถุงเท้า เครื่องสูบน้ำ ร่ม ผ้าถุง ผ้าซิ่น โสร่ง ผ้าขาวม้า แห อวน เตียงนอน เครื่องเขียน²²¹

¹ พันจ่าอากาศเอกปัญญา สระทองอ่อน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัศสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการปกครองจังหวัดสระแก้ว, ศาลากลางจังหวัดสระแก้ว เมื่อ 20 เมษายน 2546.

- สินค้านำเข้า

1. เครื่องไฟฟ้า เครื่องปั้มน้ำ สว่านไฟฟ้า เครื่องเจียร เครื่องดูดฝุ่น เครื่องมือช่างจาก ประเทศรัสเซีย ประเทศจีน
2. สิ่งประดิษฐ์ทำด้วยไม้ เช่น ภาพประดับเปลือกหอยมุก แจกันไม้มุก กระปุกไม้มุก เฟอร์นิเจอร์เก่า
3. เครื่องจักสาน ตะกร้า กระจาด เครื่องหวาย เสื้อ หมวก ผ้าทอ
4. ภาชนะเครื่องเคลือบ ถ้วย ชาม แจกัน ตุ๊กตา
5. ปลาและผลิตภัณฑ์จากปลา เช่น ปลาสดชนิดต่างๆ เช่น ปลาเค็ม ปลากรอบ ปลาหมัก กะลื้อ
6. ผลิตผลการเกษตร พริกแห้ง เมล็ดบัว
7. สินค้าเบ็ดเตล็ด เช่น ตะเกียง ไฟแช็ค กรรไกร รองเท้า ผ้า นาฬิกา บุหรี่ สุราต่างประเทศ เครื่องทองเหลือง กะละมังอลูมิเนียม

สินค้าประเภทวัตถุดิบอื่น ๆ

เช่น แร่ธาตุ อัญมณี สินค้าเกษตร เช่น หอม กระเทียม เส้นไหม

ปริมาณคนเข้า-ออก

วันธรรมดา ประมาณ 5,000-6,000 คนต่อวัน วันหยุด ประมาณ 1,500 คนต่อวัน

ปริมาณรถยนต์เข้า-ออก

วันธรรมดา ประมาณ 100 คันต่อวัน วันหยุด ประมาณ 500 คันต่อวัน²

จุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก – ปอยเปต อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว ในระยะแรก เมื่อ ปี พ.ศ. 2534 ได้เปิดเป็นจุดผ่อนปรนการค้า ต่อมาได้มีการพัฒนาเศรษฐกิจชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้านมาโดยตลอด ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยในปัจจุบัน และก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนในจังหวัดสระแก้ว และจังหวัดอื่น ๆ เป็นอย่างมาก ประกอบกับรัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน นายเสนาะ เทียนทอง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 ประกาศให้เปิดจุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก เมื่อวันที่ 21 กันยายน พ.ศ. 2540 โดยเปิดเป็นทางการเมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2541³

¹ กระทรวงพาณิชย์. (2539). *ข้อมูลการตลาด จังหวัดสระแก้ว*. หน้า 58.

² กระทรวงพาณิชย์. (2539). *ข้อมูลการตลาด จังหวัดสระแก้ว*. หน้า 57-58

³ กระทรวงมหาดไทย. สำนักงานจังหวัดสระแก้ว. (2541, 24 กุมภาพันธ์) ที่ สก 0017.3/2274.

เรื่อง เปิดจุดผ่านแดนถาวร คลองลึก-ปอยเปต.

ด้วยรัฐบาลมีนโยบายที่จะเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศไทยและราชอาณาจักรกัมพูชา ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 17 มีนาคม พ.ศ. 2535 เห็นชอบในหลักการให้เปิดจุดผ่านแดนถาวร จำนวน 2 แห่ง คือ บ้านคลองลึก อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว และ...

...รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย จึงอาศัยอำนาจตามมาตรา 11 และมาตรา 23 แห่งพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 ประกาศเปิดจุดผ่านแดนถาวร...บ้านคลองลึก อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว ตรงข้าม ปอยเปต อำเภอโอโฉรว จังหวัดบันเตียเมียนเจย ระหว่างเวลา 07.30 น. – 17.00 น. ...25¹

ตลาดโรงเกลือ (ตั้งอยู่ที่เดียวกับตลาดบ้านคลองลึก) อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว

วัตถุประสงค์ในการเปิดจุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก(ตลาดโรงเกลือ)

1. เพื่อเปิดจุดลักลอบค้าขายตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชาที่มีอยู่ทุกแห่ง ในจังหวัดสระแก้ว
2. เพื่อความสะดวก ในการควบคุมการค้าขายตามแนวชายแดน ป้องกันการลักลอบค้าขายสินค้าผิดกฎหมาย และยุทธปัจจัย
3. เพื่อส่งเสริม สนับสนุนประชาชนในพื้นที่ ที่ได้รับผลกระทบจากการสู้รบกันตามแนวชายแดนไทย – กัมพูชา ให้มีที่ประกอบการค้าขาย โดยจังหวัดสระแก้วได้ส่งเสริมสนับสนุนและจัดตั้งตลาด เพื่อใช้เป็นสถานที่ติดต่อค้าขายระหว่างประชาชนทั้งสองประเทศ
4. เพื่อเพิ่มพูนรายได้ให้แก่ประชาชนท้องถิ่น และเป็นประตูสู่อินโดจีนในด้านการค้าและการท่องเที่ยว
5. ประโยชน์ในการจัดเก็บภาษีอากรตามกฎหมาย²

อาคารร้านค้าตลาดในตลาดโรงเกลือ

1. อาคารค้าขายที่มีขนาดห้อง กว้าง 4.00 เมตร ยาว 8.00 เมตร จำนวน 30 อาคาร รวมจำนวนห้อง 441 ห้อง
2. อาคารค้าขายที่มีขนาดห้อง กว้าง 4.00 เมตร ยาว 4.00 เมตร จำนวน 15 อาคาร รวมจำนวนห้อง 277 ห้อง
3. อาคารค้าขายมุงแสลงน ตัวอาคารกว้าง 16.00 เมตร ยาว 60.00 เมตร จำนวน 2 อาคาร ขนาดห้องกว้าง 4.00 เมตร ยาว 6.00 เมตร รวมจำนวนห้อง 30 ห้อง

¹กระทรวงมหาดไทย. (2540, 21 กันยายน). ประกาศกระทรวงมหาดไทย. เรื่อง การเปิดจุดผ่านแดนถาวรด้านอำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว และอำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด.

²องค์การบริหารส่วนจังหวัดสระแก้ว. (2546). *บรรยายสรุปตลาดโรงเกลือต้อนรับคณะอนุกรรมการการค้าท่องเที่ยว สภาผู้แทนราษฎร*. (เอกสารบรรยายสรุป). หน้า 4-5.

4. อาคารตลาดปลา ตัวอาคารกว้าง 22.00 เมตร ยาว 60.00 เมตร
จำนวน 1 อาคาร
5. อาคารตลาดพริกแห้ง กระเทียม และแมลง อาคารกว้าง 22.00 เมตร ยาว 60.00 เมตร จำนวน 1 อาคาร
6. อาคารศูนย์อาหาร ตัวอาคารกว้าง 12.00 เมตร ยาว 40.00 เมตร จำนวน 1 อาคาร
7. อาคารศูนย์อาหาร ตัวอาคารกว้าง 6.00 เมตร ยาว 24.00 เมตร จำนวน 1 อาคาร
8. ตู้จำหน่ายเครื่องดื่ม ขนาดกว้าง 2.00 เมตร ยาว 2.00 เมตร จำนวน 32 ตู้¹

ลักษณะการค้า

ผู้วิจัยได้ลงสำรวจพื้นที่จุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก(ตลาดโรงเกลือ) อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว เมื่อวันที่ 28 เมษายน พ.ศ. 2549 จากอำเภออรัญประเทศถึงจุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก (ตลาดโรงเกลือ) มีระยะทาง 5 กิโลเมตร พบว่าจุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก(ตลาดโรงเกลือ) อยู่ห่างชายแดน เพียง 200 เมตร เท่านั้น และเป็นตลาดที่มีขนาดใหญ่มาก มีอาคารตึกชั้นเดียว หลังคามุงกระเบื้อง เป็นที่สำหรับขายสินค้า จำนวน 49 อาคาร และยังมีตลาดที่อยู่ในบริเวณเดียวกับตลาดโรงเกลือ เช่น ตลาดชายแดนมิตรภาพไทย-กัมพูชา (ตลาดรถไฟ) อยู่ด้านทิศใต้ของตลาดโรงเกลือตลาดเบญจวรรณ อยู่ด้านทิศเหนือของตลาดโรงเกลือตลาดเดซีไทย อยู่ทางด้านทิศตะวันตกของตลาดโรงเกลือ โดยตลาดทั้งหมดนี้อยู่ในความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสระแก้ว² ที่ตลาดโรงเกลือนี้ จะเปิดทำการทุกวัน จะทำการซื้อขายในช่วงเช้าประมาณ 7.00 น.-20.00 น.³ ที่จุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึกไม่อนุญาตให้นำรถข้ามไปในเขตแดน ในกัมพูชา และไม่ให้นำรถในฝั่งกัมพูชาเข้ามาในเขตแดนไทย ยกเว้นรถที่ได้รับอนุญาตจากด่านศุลกากรเท่านั้น และรถเข็นที่ชาวกัมพูชานำมาบรรทุกสินค้ากลับเข้าไปในกัมพูชา ประชาชนกัมพูชาจะเดินเท้า เข้ามาซื้อและขายสินค้าที่ตลาดโรงเกลือ กันเป็นจำนวนมาก ซึ่งจะต้องแสดง หนังสือเดินทาง (PASSPORT) หรือ บัตรผ่าน

¹ องค์การบริหารส่วนจังหวัดสระแก้ว. (2549). ข้อมูลตลาดโรงเกลือองค์การบริหารส่วนจังหวัดสระแก้ว. (เอกสารบรรยายสรุป). ไม่ปรากฏเลขหน้า.

² แหล่งเดิม ไม่ปรากฏเลขหน้า.

³ สำนักเลขาธิการรองนายกรัฐมนตรี. (2546, 28 มกราคม). การเปิดและการพัฒนาจุดผ่านแดนเพื่อส่งเสริมการค้าและการท่องเที่ยว. มติคณะรัฐมนตรี. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

แดน (BORDER PASS) ต่อด่านตรวจคนเข้าเมืองของไทย แต่ชาวกัมพูชาส่วนมากไม่มี PASSPORT หรือ BORDER PASS ต้องเสียเงินค่าผ่านด่านบัตรผ่านแดนชั่วคราว (TEMPERARY BORDER PASS) ในฝั่งกัมพูชา คนละ 10 บาท ประชาชนกัมพูชาเมื่อมาถึงฝั่งไทยขาเข้า-ออกไม่ต้องเสียค่าผ่านด่าน มี หน่วยเฉพาะกิจทหารพราน กรมทหารพรานที่ 12 คอยดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยบริเวณชายแดน

สินค้าที่ตลาดโรงเกลือ จะมีทั้งสินค้าเสื้อผ้าสำเร็จรูปเด็ก และผู้ใหญ่ กางเกงยีน ผ้าผ่านเก่า รองเท้าเก่า กระเป๋าเก่า เครื่องทองเหลือง เซรามิก ไม้ผิงมุก สินค้าอุปโภค บริโภค เครื่องสำอางค์ เครื่องใช้ไฟฟ้า อุปกรณ์ไฟฟ้า ปลาน้ำจืด แมลงต่าง ๆ

ประชาชนกัมพูชาที่เข้ามาส่วนมากจะเป็นผู้ค้าขาย ส่วนมากจะเช่าอาคารในตลาดโรงเกลือ ซึ่งจะแยกอาคารที่จำหน่ายสินค้า เป็น ตลาดขายปลา ตลาดขายผักผลไม้ ตลาดขายสินค้าประเภทเสื้อผ้าใหม่เก่า

ตลาดโรงเกลือเป็นตลาดที่มีขนาดใหญ่มาก ภายใน 1 วัน ไม่สามารถเดินได้ทั่วทั้งตลาด จึงทำให้เกิดอาชีพอีกอาชีพหนึ่งขึ้นในตลาดโรงเกลือ คืออาชีพให้เช่ารถจักรยาน จากการสัมภาษณ์ นางจิรา จันทรอินทร¹ ประชาชนไทยจากเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่มาประกอบอาชีพให้เช่ารถจักรยาน ในตลาดโรงเกลือ เห็นว่าตลาดโรงเกลือเป็นตลาดที่ใหญ่มากเดินจนเหนื่อย ยังไม่รอบตลาดโรงเกลือ อีกทั้งประชาชนที่มาซื้อสินค้าบอกว่าเดินเมื่อย จึงได้คิดจัดหารถจักรยานมาให้เช่า ในราคาวันละ 20 บาท โดยขอบัตรประชาชนผู้มาขอเช่าไว้ เมื่อนำรถจักรยานมาส่ง จะคืนบัตรประชาชนให้ พร้อมเก็บค่าเช่า มีรายได้วันละประมาณ 500 บาท อาชีพให้เช่ารถจักรยานไม่ได้มี นางจิรา จันทรอินทร เพียงรายเดียว แต่ยังมีรายอื่น ๆ อีก 5-6 ราย

จากการสอบถามนางจันทร ทะ ชาวกัมพูชา² ที่มาเช่าอาคารในตลาดโรงเกลือ ขายเสื้อผ้าใหม่ และเสื้อผ้าเก่า และที่พิเศษ จะมีชุดราตรีที่เป็นเสื้อผ้าใหม่ที่สั่งตัดมาจากพนมเปญจำหน่ายในราคา ชุดละ 800 บาท เสื้อผ้าเก่าจะมีตั้งแต่ราคา 50 บาท ขึ้นไป มีรายได้อยู่ที่วันละประมาณ 3000-4000 บาท

นางธิดา ทัง³ ชาวกัมพูชาที่มาเช่าอาคารในตลาดโรงเกลือ ขายผ้าผ่านเก่า เล่าว่าขายสินค้าไม่ค่อยดี เพราะร้านค้ามีเป็นจำนวนมาก มีแต่แม่ค้าแย่งกันขาย คนซื้อไม่ค่อยมี สินค้า

¹จิรา จันทรอินทร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, ตลาดโรงเกลือ อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว.

²จันทร ทะ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, ตลาดโรงเกลือ อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว.

³ธิดา ทัง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, ตลาดโรงเกลือ อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว.

ที่ขายมีราคาตั้งแต่ 5 บาท ขึ้นไปถึง 1000 บาท ให้ความเห็นว่าองค์กรบริหารส่วนจังหวัดสระแก้วที่ควบคุมดูแลตลาดโรงเกลือ ไม่ควรขยายร้านค้าเพิ่มอีก เพราะลูกค้าจากร้านค้าที่เคยซื้อไม่ค่อยได้ เพราะร้านค้ามีมากแล้ว

นายกอน รัน³¹ ชาวกัมพูชาที่มาเช่าอาคารในตลาดโรงเกลือ ขายกางเกงยีน เล่าว่า กางเกงยีนที่รับมาขายในช่วงนี้ มีราคาเพิ่มขึ้น หนึ่งเท่าตัว จากที่เคยรับมาขายในราคากระสอบละ(100ตัว) 2000 - 3000 บาท ราคาเพิ่มขึ้นเป็น กระสอบละ 5000 บาท เนื่องจากคนขายมีมากขึ้น เลยแย่งกันซื้อสินค้ามาขาย แต่ยังคงมาขายในราคาเดิม ตั้งแต่ 50 บาท ถึง 1000 กว่าบาท ทำให้กำไรที่เคยได้ลดลง

จากที่ผู้วิจัยได้สอบถามผู้ค้าขายในตลาดโรงเกลือหลายอาชีพ ผู้ค้าขายให้ความเห็นพอสรุปได้ดังนี้ ไม่ต้องการให้เพิ่มร้านค้า เรื่องอื่น ๆ องค์กรบริหารจังหวัดสระแก้วดำเนินการได้ดีแล้ว

เดินเท้าจากตลาดโรงเกลือไปที่ประตูชัยเขตแดนไทย ประมาณ 200 เมตร ข้ามสะพานไปในฝั่งกัมพูชา ซึ่งมีความยาวประมาณ 500 เมตร ครึ่งหนึ่งของสะพานจะเป็นเขตประเทศไทย อีกครึ่งหนึ่งจะเป็นเขตประเทศกัมพูชา มองไปจะเห็นบ่อนการพนันในฝั่งกัมพูชาอย่างชัดเจน และมีประชาชนไทย ที่จะไปฝั่งกัมพูชาจำนวนมากรอแสดง PASSPORT หรือ BORDERPASS ที่ด่านตรวจคนเข้าเมืองอรัญประเทศ ซึ่งประชาชนที่ข้ามไปฝั่งกัมพูชามีทั้งไปประกอบธุรกิจ ท่องเที่ยว และเล่นการพนัน

ได้รับทราบจากการซักถามเจ้าหน้าที่ด่านตรวจคนเข้าเมือง อำเภออรัญประเทศ การที่ชาวกัมพูชาจำนวนมากไม่มี PASSPORT หรือ BORDER PASS ต้องเสียเงินค่าผ่านด่านบัตรผ่านแดนชั่วคราว (TEMPERARY BORDER PASS) ในฝั่งกัมพูชา คนละ 10 บาท เข้ามาในฝั่งไทย และหลบหนีเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมายเป็นจำนวนมาก รัฐบาลไทยจะมีวิธีควบคุมดูแลอย่างไร ทราบว่าขณะนี้อยู่ในระหว่างการดำเนินการออกบัตรแทนบัตรผ่านแดนชั่วคราว ซึ่งสามารถป้องกันการหลบหนีเข้าเมืองได้เป็นอย่างดี

การค้าขายที่จุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก (ตลาดโรงเกลือ) นี้มีเจ้าหน้าที่ด่านศุลกากรตรวจตรา สินค้าขาเข้า และสินค้าขาออก เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองคอยตรวจตราการสัญจรข้ามแดนของประชาชนทั้งสองประเทศ และมีหน่วยเฉพาะกิจทหารพราน ที่ 13 ดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยบริเวณรอยต่อชายแดนไทยกัมพูชา

³¹ กอน รัน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, ตลาดโรงเกลือ อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว, เมื่อ 27 เมษายน 2549

ตาราง 1 สถิติบุคคลและพาหนะเข้า-ออก ณ จุดผ่อนปรนถาวรบ้านคลองลึก ประเทศ
อำเภออรัญจังหวัดสระแก้ว ปี 2543-2545

บุคคลและพาหนะ		ปี 2543	ปี 2544	ปี 2545
ไทย(PP.)	เข้า	187,058	212,021	274,981
(คน)	ออก	190,566	200,132	278,744
ไทย(BP)	เข้า	42,142	42,901	31,670
(คน)	ออก	44,439	49,204	43,679
กัมพูชา(PP)	เข้า	16,140	20,373	41,923
(คน)	ออก	10,500	14,512	32,032
กัมพูชา(BP.)	เข้า	40,822	47,303	65,600
(คน)	ออก	39,946	46,132	48,632
กัมพูชา(TBP.)	เข้า	1,421,300	1,787,461	2,442,744
(คน)	ออก	1,421,300	1,787,461	2,442,744
ต่างด้าว (PP.)	เข้า	53,796	88,684	125,465
(คน)	ออก	60,592	94,584	133,762
พาหนะ	เข้า	19,785	21,842	32,976
(คัน)	ออก	19,785	21,482	35,277

ที่มา : ด้านตรวจคนเข้าเมืองอรัญประเทศ

PP หมายถึง หนังสือเดินทาง (PASSPORT)

BP หมายถึง บัตรผ่านแดน (BORDER PASS)

TBP หมายถึง บัตรผ่านแดนชั่วคราว (TEMPERARY BORDER PASS)

ที่มา : ด้านตรวจคนเข้าเมืองอรัญประเทศ

ตาราง 2 สถิติบุคคลและพาหนะเข้า-ออก ณ จุดผ่อนปรนถาวรบ้านคลองลึก
อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว ปี 2546-2549

บุคคลและพาหนะ		ปี 2546	ปี 2547	ปี 2548	ปี 2549
		(ม.ค.-เม.ย.)			
ไทย(PP.)	เข้า	474,632	855,321	861,917	289,882
(คน)	ออก	477,233	858,910	862,882	289,794
ไทย(BP)	เข้า	41,258	422,082	359,225	99,867
(คน)	ออก	59,690	328,701	372,075	93,540
กัมพูชา(PP)	เข้า	38,772	55,435	70,372	24,166
(คน)	ออก	31,643	47,334	56,855	20,843
กัมพูชา(BP.)	เข้า	77,049	139,210	179,642	68,737
(คน)	ออก	53,163	120,831	138,953	49,939
ต่างด้าว (PP.)	เข้า	140,754	208,104	247,576	97,913
(คน)	ออก	152,460	211,108	251,569	96,173
กัมพูชา(TBP.)	เข้า	3,022,147	3,760,810	3,840,193	1,131,686
(คน)	ออก	3,022,147	3,760,810	3,840,193	1,131,686
พาหนะ	เข้า	63,390	56,845	56,748	19,651
(คัน)	ออก	64,284	57,873	57,254	19,909

ที่มา : ด้านตรวจคนเข้าเมืองอรัญประเทศ

PP หมายถึง หนังสือเดินทาง (PASSPORT)

BP หมายถึง บัตรผ่านแดน (BORDER PASS)

TBP หมายถึง บัตรผ่านแดนชั่วคราว (TEMPERARY BORDER PASS)

ที่มา : ด้านตรวจคนเข้าเมืองอรัญประเทศ

6.2 จุดผ่อนปรนบ้านเขาดิน อำเภอคลองหาด จังหวัดสระแก้ว

ผู้ว่าราชการจังหวัดสระแก้ว แห่งราชอาณาจักรไทย และผู้ว่าราชการจังหวัดพระตะบอง แห่งราชอาณาจักรกัมพูชา ได้ลงนามประกาศร่วมเปิดจุดผ่อนปรนบ้านเขาดิน อำเภอคลองหาด จังหวัดสระแก้ว – บ้านกิโล 13 อำเภอสำเภาลูน จังหวัดพระตะบอง เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ. 2541 มีใจความดังนี้

...ความตกลงระหว่างรัฐบาลแห่งราชอาณาจักรไทยกับรัฐบาลแห่งราชอาณาจักรกัมพูชา ว่าด้วยการสัญจรข้ามแดนระหว่างประเทศทั้งสอง ลงวันที่ 21 มิถุนายน 2540

ผู้ว่าราชการจังหวัดสระแก้ว พร้อมด้วยผู้นำฝ่ายทหาร ตำรวจ และพลเรือน ฝ่ายไทย กับผู้ว่าราชการจังหวัดพระตะบอง พร้อมด้วยผู้นำฝ่ายทหาร ตำรวจ และพลเรือน ฝ่ายกัมพูชา ได้มีการประชุมหารือกันโดยมีจุดประสงค์ ในการจัดมาตรการดำเนินการเปิดจุดผ่อนปรนระหว่างประเทศทั้งสอง คือ บ้านเขาดิน – บ้านกิโล 13 ให้สอดคล้องตามความตกลงระหว่างรัฐบาลทั้งสอง ประเทศ เพื่อประสานมิตรภาพอำนวยความสะดวกในการผ่านแดนของประชาชนในพื้นที่ชายแดน การรักษาความสงบเรียบร้อยตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา และการค้าขาย แลกเปลี่ยนสินค้า ทั่วไปซึ่งกันและกัน...³⁴¹

เพื่อให้เป็นไปตามนโยบายฟื้นฟูความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน ของรัฐบาล และเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันอย่างใกล้ชิดในระดับท้องถิ่น ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาความสัมพันธ์ในทุกด้านของทั้งสองประเทศ นายภูซงค์ รุ่งโรจน์ ผู้ว่าราชการจังหวัดสระแก้ว และนาย ยุง ซา มี ผู้ว่าราชการจังหวัดพระตะบอง จึงสนับสนุนให้มีการเปิดจุดผ่อนปรนในเขตพื้นที่อำเภอคลองหาด และอำเภอสำเภาลูน ซึ่งได้ทำพิธีเปิดอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ. 2541² เปิดให้ค้าขายทุกวัน ในระหว่างเวลา 09.00 น.- 16.00 น.

¹กระทรวงมหาดไทย. (2541, 15 มิถุนายน). ประกาศร่วมจังหวัดสระแก้ว จังหวัดพระตะบอง ราชอาณาจักรกัมพูชา. เรื่อง ว่าด้วยการเปิดจุดผ่อนปรน บ้านเขาดินอำเภอคลองหาด-บ้านกิโล 13 อำเภอ สำเภาลูน .

² กระทรวงมหาดไทย กองการต่างประเทศ. (2545, 12 มิถุนายน). นโยบายและแนวทางการ บริหารจัดการจุดผ่านแดน. (เอกสารประกอบการบรรยาย). ไม่ปรากฏเลขหน้า.

จุดประสงค์ ในการเปิดจุดผ่อนปรนบ้านเขาติน มีดังนี้

1. เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชนกัมพูชาให้มีสินค้าอุปโภค บริโภค จากประเทศไทยในการดำรงชีวิตประจำวัน
2. เพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้ประชาชนบ้านเขาตินและใกล้เคียง ให้มีรายได้ จากการค้าขาย
3. เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับประชาชน ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ไม่ต้องเดินทางไกล¹

ลักษณะการค้า

ผู้วิจัยได้ลงสำรวจพื้นที่ชายแดน ตลาดบ้านเขาติน ด้านอำเภอหนองหาด – บ้านกิโล 13 อำเภอสำเปสูง จากอำเภอคลองหาด ถึงจุดผ่อนปรนบ้านเขาติน ประมาณ 40 กิโลเมตร พบว่าตลาดบ้านเขาตินอยู่ห่างชายแดน เพียง 200 เมตร เท่านั้น และเป็นตลาดที่มีขนาดใหญ่ เป็นอาคารชั้นเดียว 14 อาคาร หลังคามุงกระเบื้อง มีแผงลอย ประมาณ 100 กว่าแผง ตลาดที่จะทำการซื้อขายในช่วงเช้า ประมาณ 7.00 น.-9.00 น.เท่านั้น ประชาชนกัมพูชาจะเดินเท้าเข้ามาซื้อของกันเป็นจำนวนมาก ซึ่งจะต้องเสียเงินค่าผ่านด่านในฝั่งกัมพูชา คนละ 5 บาท เมื่อกลับเข้าไปไม่ต้องเสียค่าผ่านด่าน ประชาชนกัมพูชาเมื่อ มาถึงฝั่งไทยขาเข้า-ออกไม่ต้องเสียค่าผ่านด่าน มี หน่วยเฉพาะกิจทหารพราน กรมทหารพรานที่ 12 คอยดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยบริเวณที่กั้นเขตแดน

ประชาชนไทยที่เข้ามาในตลาดบ้านเขาตินส่วนมากจะเป็นผู้ค้าขาย สินค้าที่ขายจะมีทั้ง สินค้าอุปโภค บริโภค เช่น น้ำมันเชื้อเพลิง อุปกรณ์ไฟฟ้า วัสดุก่อสร้าง อุปกรณ์ก่อสร้าง เครื่องมือการเกษตร ปุ๋ยเคมี น้ำตาลทราย เกลือ สินค้าอุปโภค เช่น สบู่ ยาสีฟัน ผงซักฟอก ยาสระผม เสื้อผ้า สินค้าบริโภค ข้าวสาร ปลา ผักสด ผลไม้ หมู ไก่ เนื้อ ไข่ เครื่องปรุงรส เครื่องดื่ม น้ำอัดลม น้ำแข็ง

ประชาชนกัมพูชาที่เข้ามาส่วนมากจะเป็นผู้ค้าขาย จะซื้อสินค้าไปขายครั้งละประมาณ 5,000-6,000 บาท จะมาซื้อทุกวัน จะเว้นบ้างเพียง 1 วันเท่านั้น ประชาชนกัมพูชาที่มาซื้อ อยู่ไกลที่สุด อำเภอบอเวิล ประมาณ 70 กิโลเมตร สินค้าที่ซื้อไปขาย มีสินค้าทุกประเภท และจะขายดีมาก จะได้กำไรครั้งละ ประมาณ 2,000-3,000 บาท ประชาชนกัมพูชาส่วนหนึ่งจะเข้ามาซื้อกับข้าวทุกวัน

¹ สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระแก้ว. (มิถุนายน 2542). *สรุปภาวะค้าขายชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว*. หน้า 3.

ประชาชนกัมพูชาที่นำของมาขาย จะมาเช่าแผงลอยขาย ปลายั กบ เขียด แมลง และผัก เช่น ผักกาด ต้นหอม ผักชี พริกสด ข่า ตะไคร้ มะนาว และยังมีอาชีพรถลากที่ทำรายได้ให้กับชาวกัมพูชากลุ่มหนึ่ง ซึ่งอายุ 6 - 35 ปี มีรายได้วันละประมาณ 30 บาท จากการสอบถามประชาชนกัมพูชา ต้องการให้รัฐบาลไทยช่วยทำถนนในกัมพูชาให้ดีขึ้น หากครูสอนภาษาไทยให้เพราะว่าชาวกัมพูชาที่เข้ามาซื้อของที่ตลาดเขาติน พูดภาษาไทยได้น้อยมากการสัมภาษณ์ ทหารพรานในเขตพื้นที่ เป็นล่ามให้ และอยากมีอาชีพอื่นที่หลากหลายกว่าขอให้รัฐบาลไทยส่งเจ้าหน้าที่สอนตัดผม เสริมสวย

จากการสอบถาม นางเพ็ญ ศรีจันทร์¹ ประชาชนไทยที่ขายของในตลาดเขาติน ในช่วงนี้ขายของไม่ค่อยดี เพราะชาวกัมพูชาไม่ค่อยเข้ามาซื้อของเหมือนเมื่อก่อน เนื่องจากเงินบาทแข็งตัว ชาวกัมพูชาต้องจ่ายเงินในการซื้อเพิ่มขึ้น อาทิ จากเดิมเคยซื้อสินค้า ราคา 1,000 เรียล (เท่ากับสิบบาทไทย) ขณะนี้ต้องใช้ถึง 1,200 เรียล และขอให้องค์การบริหารส่วนตำบล คลองหาด ลดราคาค่าเช่าอาคารลงบ้าง ส่วนในเรื่องบริการด้านสาธารณะ องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหาดทำได้ดีแล้ว

จากตลาดบ้านเขาติน เดินมาถึงที่กั้นเขตแดนไทย เข้าไปในฝั่งกัมพูชาทางเดิน เป็นถนนอัดดินลูกรัง เดินเข้าประมาณ 150 เมตร ถึงตลาดบ้านกิโโล 13 เป็นตลาดขนาดกลาง ลักษณะของตลาด เป็นอาคารบ้านเรือนของประชาชนในพื้นที่ เป็นแผงลอย และวางขายที่พื้นดิน สินค้าที่ขายจะเป็นสินค้าที่มาจากประเทศไทยเช่น ปួយเคมี น้ำตาลทราย เกลือ สินค้าอุปโภค เช่น สบู่ ยาสีฟัน ผงซักฟอก ยาสระผม เสื้อผ้า สินค้าบริโภค ข้าวสาร ปลา ผักสด ผลไม้ หมู ไก่ เนื้อ ไข่ เครื่องปรุงรส เครื่องดื่ม น้ำอัดลม น้ำแข็ง บุหรี่ สุรา เครื่องปรุงรส และมีสินค้าที่มาจากต่างประเทศ เช่น สุรา บุหรี่ เครื่องสำอาง สบู่ แป้ง ตลาดที่เป็นอาคาร บ้านเรือนของประชาชนในพื้นที่จะขายกันตลอดวัน แต่ร้านค้าที่เป็นแผงลอย หรือวางขายที่พื้นดินจะเลิกขายในเวลาเที่ยงวัน

การค้าขายที่จุดผ่อนปรนเขาตินนี้มีเจ้าหน้าที่ด่านศุลกากร ตรวจตรา สินค้าขาเข้า และสินค้าขาออก เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองคอยตรวจตราการสัญจรข้ามแดนของประชาชน ทั้งสองประเทศ และมีทหารพราน ที่ 13 ดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยในพื้นที่

¹เพ็ญ ศรีจันทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัศสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, ตลาดบ้านเขาติน อำเภอคลองหาด จังหวัดสระแก้ว, เมื่อ 27 เมษายน 2549.

ตาราง 3 สถิติบุคคลและพาหนะเข้า-ออก ณ จุดผ่อนปรนบ้านเขาหินอำเภอลองหาด
จังหวัดสระแก้ว ปี 2542-2547

บุคคลและพาหนะ		ปี 2542	ปี 2543	ปี 2544	ปี 2545	ปี 2546	ปี 2547
		(ม.ค.-มี.ค.)					
ไทย	เข้า	3359	2,929	4,719	3,250	4677	2644
(คน)	ออก	3359	2,929	4,739	3,250	4669	2644
กัมพูชา	เข้า	110828	58,852	76,693	52,533	730508	268110
(คน)	ออก	110828	58,852	76,693	52,533	730508	268110
รถน้ำมัน	เข้า	-	-	740	866	596	381
(คัน)	ออก	-	-	740	866	596	381
รถสินค้า	เข้า	-	639	764	935	867	637
(คัน)	ออก	-	618	764	935	867	637
รถอื่นๆ	เข้า	405	-	2	16	28	11
(คัน)	ออก	404	-	39	21	34	11

ที่มา: ด้านตรวจคนเข้าเมืองรัฐประเศ

6.3 จุดผ่อนปรนบ้านหนองปรือ อำเภอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว

ผู้ว่าราชการจังหวัดสระแก้ว แห่งราชอาณาจักรไทย และผู้ว่าราชการจังหวัดบันเตียเมียนเจย แห่งราชอาณาจักรกัมพูชา ได้ลงนาม ประกาศร่วมเปิดจุดผ่อนปรนบ้านหนองปรือ อำเภอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว – มาลัย อำเภอมาลัย จังหวัดบันเตียเมียนเจย เมื่อวันที่ 14 ธันวาคม พ.ศ. 2541 มีใจความดังนี้

...ความตกลงระหว่างรัฐบาลแห่งราชอาณาจักรไทยกับรัฐบาลแห่งราชอาณาจักรกัมพูชา ว่าด้วยการสัญจรข้ามแดนระหว่างประเทศทั้งสอง ลงวันที่ 21 มิถุนายน 2540

ผู้ว่าราชการจังหวัดสระแก้ว พร้อมด้วยผู้นำฝ่ายทหาร ตำรวจ และพลเรือน ฝ่ายไทย กับผู้ว่าราชการจังหวัดบันเตียเมียนเจย ผู้นำฝ่ายทหาร ตำรวจ และพลเรือน ฝ่ายกัมพูชา ได้มีการประชุมหารือกันโดยมีจุดประสงค์ ในการจัดมาตรการดำเนินการเปิดจุดผ่อนปรนระหว่างประเทศทั้งสอง คือ บ้านหนองปรือ อำเภอรัญประเทศ – มาลัย อำเภอมาลัย ให้สอดคล้องตามความตกลงระหว่างรัฐบาลทั้งสองประเทศ เพื่อประสานมิตรภาพอำนวยความสะดวกในการผ่านแดนของประชาชนในพื้นที่ชายแดน การ

รักษาความสงบเรียบร้อยตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา และการค้าขาย แลกเปลี่ยนสินค้าทั่วไปซึ่งกันและกัน...38¹

เพื่อฟื้นฟูความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน ตามนโยบายของรัฐบาล และเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันอย่างใกล้ชิดในระดับท้องถิ่น ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาความสัมพันธ์ในทุกด้านของทั้งสองประเทศ นายนาวิน ชันชหิรัญ ผู้ว่าราชการจังหวัดสระแก้ว และ นายดวง แขม ผู้ว่าราชการจังหวัดบันเตียเมียนเจย จึงสนับสนุนให้มีการเปิดจุดผ่อนปรนในเขตพื้นที่อำเภอรัฐประเทศ ขึ้นอีกแห่งหนึ่ง ซึ่งได้ทำพิธีเปิดอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 14 ธันวาคม พ.ศ. 2541² เปิดให้ค้าขายในวันอังคาร-วันศุกร์ ในระหว่างเวลา 07.00 น.- 16.00 น.

จุดประสงค์ ในการเปิดจุดผ่อนปรนบ้านหนองปรือ มีดังนี้

1. เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชนกัมพูชาให้มีสินค้าอุปโภค บริโภค จากประเทศไทยในการดำรงชีวิตประจำวัน
2. เพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้ประชาชนบ้านหนองปรือและใกล้เคียง ให้มีรายได้จากการค้าขาย
3. เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับประชาชน ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ไม่ต้องเดินทางไกล³

ลักษณะการค้า

ผู้วิจัยได้ลงสำรวจพื้นที่ชายแดน ตลาดบ้านหนองปรือ ด้านอำเภอรัฐประเทศ – มาลัย อำเภอมาลัย จากอำเภอรัฐประเทศ ถึงจุดผ่อนปรนบ้านหนองปรือ ประมาณ 30 กิโลเมตร พบว่าตลาดบ้านหนองปรือ อยู่ห่างชายแดน เพียง 100 เมตร เท่านั้น และเป็นตลาดที่มีขนาดเล็ก เป็นอาคารชั้นเดียว 5 อาคาร หลังคามุงกระเบื้อง แต่ใช้ค้าขายเพียง 2 อาคาร มีแผงลอย ทำด้วยเสาไม้หลังคามุงแฝก และมุงด้วยสังกะสี ประมาณ 50 กว่าแผง ตลาด

¹กระทรวงมหาดไทย. (2541, 15 มิถุนายน). ประกาศร่วมจังหวัดสระแก้ว จังหวัดพระตะบอง ราชอาณาจักรกัมพูชา. เรื่อง ว่าด้วยการเปิดจุดผ่อนปรน บ้านเขาตินอำเภอคลองหาด-บ้านกิโล 13 อำเภอ สำเภาน .

²กระทรวงมหาดไทย กองการต่างประเทศ. (2545, 12 มิถุนายน). นโยบายและแนวทางการบริหารจัดการจุดผ่านแดน. (เอกสารประกอบการบรรยาย). ไม่ปรากฏเลขหน้า.

³สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระแก้ว. (มิถุนายน 2542). สรุปภาวะค้าขายชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว. หน้า 3.

ที่จะทำการซื้อขายในช่วงเช้า ประมาณ 7.00 น.-9.00 น.เท่านั้น ประชาชนกัมพูชาจะเดินเท้าเข้ามาซื้อของกันเป็นจำนวนมาก ซึ่งจะต้องเสียเงินค่าผ่านด่านในฝั่งกัมพูชา คนละ 5 บาท เมื่อกลับเข้าไปไม่ต้องเสียค่าผ่านด่าน ประชาชนกัมพูชาเมื่อมาถึงฝั่งไทยขาเข้า-ออกไม่ต้องเสียค่าผ่านด่าน มีหน่วยเฉพาะกิจทหารพราน กรมทหารพรานที่ 12 คอยดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยบริเวณที่กั้นเขตแดน

ประชาชนไทยที่เข้ามาในตลาดบ้านหนองปรือส่วนมากจะเป็นผู้ค้าขาย สินค้าที่ขายจะมีทั้งสินค้าอุปโภค บริโภค เช่น เครื่องมือการเกษตร ปุ๋ยเคมี น้ำตาลทราย เกลือ สินค้าอุปโภค เช่น สบู่ ยาสีฟัน ผงซักฟอก ยาสระผม เสื้อผ้า สินค้าบริโภค ข้าวสาร ปลา ผักสด ผลไม้ หมู ไก่ เนื้อ ไข่ เครื่องปรุงรส เครื่องดื่ม น้ำอัดลม น้ำแข็ง อาหาร มี ขนมจีน ข้าวต้ม

วันอังคารของทุกสัปดาห์ ที่จุดผ่านแดนบ้านหนองปรือจะคึกคักมาก เนื่องจากมีตลาดนัด จะมีประชาชนไทยนำของมาขายมากกว่าวันที่ค้าขายกันตามปกติ และจะมีประชาชนกัมพูชาเข้ามาซื้อของกันเป็นจำนวนมาก ประมาณ 200 คน โดยในวันปกติจะเข้ามาซื้อของไปประกอบอาหาร วันละประมาณ 100 คน และจะมีพ่อค้านำสินค้าจากอำเภอรัฐประเทศมาส่งในฝั่งกัมพูชา สินค้าที่นำมาส่งจะเป็นสินค้าที่พ่อค้าชาวกัมพูชาได้สั่งซื้อไว้และนำมาส่งในทุกวัน อังคารเนื่องจากมีเจ้าหน้าที่ด่านศุลกากร ตรวจตรา สินค้าขาเข้า และสินค้าขาออก เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองคอยตรวจตราการสัญจรข้ามแดนของประชาชนทั้งสองประเทศ¹

ประชาชนกัมพูชาที่นำของมาขาย จะมาเช่าแผงลอยขาย ปลา ร้า กบ เขียด แมลง และผัก เช่น ผักกาด ต้นหอม ผักชี พริกสด ข่า ตะไคร้ มะนาว และยังมีอาชีพรถลากที่ทำรายได้ให้กับชาวกัมพูชากลุ่มหนึ่ง มีรายได้วันละประมาณ 30 บาท² จากการสอบถามประชาชนกัมพูชา ต้องการให้รัฐบาลไทยช่วยสร้างสะพานที่เชื่อมระหว่างไทยกัมพูชาให้ดีขึ้น หากครูสอนภาษาไทยให้เพราะว่าชาวกัมพูชาที่เข้ามาซื้อของที่ตลาดหนองปรือ พูดภาษาไทยได้น้อยมากการสัมภาษณ์ชาวกัมพูชา ทหารพรานในเขตพื้นที่ให้ความอนุเคราะห์เป็นล่ามให้ และอยากมีอาชีพอื่นที่หลากหลายกว่านี้ขอให้รัฐบาลไทยส่งเจ้าหน้าที่สอนตัดผม เสริมสวย และอยากให้รัฐบาลไทยช่วยทำถนนในกัมพูชาให้ดีกว่านี้ และที่สำคัญอยากให้ตลาดหนองปรือ-มาลัยเปิดทำการค้าขายทุกวัน ไม่มีวันหยุดในวันเสาร์ วันอาทิตย์ และวันจันทร์³

¹ พันตรีสมศักดิ์ กิจตตขาม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, ตลาดบ้านหนองปรือ อำเภอรัฐประเทศ จังหวัดสระแก้ว. เมื่อ 27 เมษายน 2549.

² โจ ดิพวก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, ตลาดบ้านหนองปรือ อำเภอรัฐประเทศ จังหวัดสระแก้ว. เมื่อ 27 เมษายน 2549.

³ โกสอ ยิม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, ตลาดบ้านหนองปรือ อำเภอรัฐประเทศ จังหวัดสระแก้ว. เมื่อ 27 เมษายน 2549.

จากการสอบถามประชาชนไทยที่ขายของที่จุดผ่อนปรนบ้านหนองปรือ ในช่วงนี้ขายของไม่ค่อยดี เพราะชาวกัมพูชาไม่ค่อยเข้ามาซื้อของเหมือนเมื่อก่อน เนื่องจากเงินบาทแข็งตัว ชาวกัมพูชาต้องใช้จ่ายเงินในการซื้อเพิ่มขึ้น และต้องการให้มีการเปิดจุดผ่อนปรนบ้านหนองปรือ-มาลัย ทุกวัน¹

จากตลาดจุดผ่อนปรนบ้านหนองปรือเดินมาที่กั้นเขตแดนไทย เดินไปห้าก้าวจะเป็นสะพานข้ามคลองเข้าไปในฝั่งกัมพูชา สะพานที่เห็นเป็นสะพานไม้ที่เก่ามากดูแล้วรถยนต์วิ่งข้ามไปได้แต่คงต้องระมัดระวังมาก จากการสอบถามทหารพรานในพื้นที่ ในการซ่อมแซมหรือปรับปรุงสะพานให้มีความปลอดภัยมากกว่านี้ ทราบว่าทางอำเภอรับว่าจะดำเนินการปรับปรุงให้ สุดสะพานซึ่งมีความยาวประมาณ 200 เมตร ถึงฝั่งกัมพูชาทางเดิน เป็นถนนอัดดินลูกรังเดินเข้าประมาณ 50 เมตร เป็นสถานที่ราชการ อาคารบ้านเรือนของประชาชนในพื้นที่ และมีร้านค้า จำหน่ายสินค้าที่มาจากต่างประเทศ สุรา บุหรี่ ผู้วิจัยไม่ได้เข้าไปที่ตลาดมาลัย เพราะต้องเดินไปอีกประมาณ 1-2 กิโลเมตร สอบถามชาวกัมพูชาทราบว่าเป็นตลาดที่ใหญ่กว่าจุดผ่อนปรนบ้านหนองปรือ และเปิดค้าขายตลอดวัน สินค้าที่นำมาขายส่วนมากนำมาจากไทย และมีสินค้าที่นำมาจาก พนมเปญ เวียดนามบ้าง

การค้าขายที่จุดผ่อนปรนบ้านหนองปรือนี้มีเจ้าหน้าที่ด่านศุลกากร ตรวจตรา สินค้าขาเข้า และสินค้าขาออก เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองคอยตรวจตราการสัญจรข้ามแดนของประชาชนทั้งสองประเทศ ในวันอังคาร จะมีทหารพราน ที่ 12 ดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยในพื้นที่

¹ บุญมา จันมี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, ตลาดบ้านหนองปรือ อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว. เมื่อ 27 เมษายน 2549.

ตาราง 4 สถิติบุคคลและพาหนะเข้า-ออก ณ จุดผ่อนปรนบ้านหนองปรือ อำเภออรัญประเทศ
จังหวัดสระแก้ว ปี 2542-2547

บุคคลและพาหนะ		ปี 2542	ปี 2543	ปี 2544	ปี 2545	ปี 2546	ปี 2547
		(ม.ค.-มี.ค.)					
ไทย	เข้า	5801	6,151	2,738	3,117	3,158	3,762
(คน)	ออก	5801	6,151	2,738	3,117	3,158	3,762
กัมพูชา	เข้า	7903	21,038	32,647	64,629	70,944	36,743
(คน)	ออก	7903	21,038	32,647	64,629	70,944	36,743
รถน้ำมัน	เข้า	-	-	162	458	708	329
(คัน)	ออก	-	-	162	458	708	329
รถสินค้า	เข้า	-	517	442	432	932	690
(คัน)	ออก	-	517	442	432	932	690
รถอื่นๆ	เข้า	973	-	1	10	1	7
(คัน)	ออก	973	-	38	11	1	7

ที่มา: ด้านตรวจคนเข้าเมืองอรัญประเทศ

6.4 จุดผ่อนปรนบ้านตาพระยา อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว

ผู้ว่าราชการจังหวัดสระแก้ว แห่งราชอาณาจักรไทย และผู้ว่าราชการจังหวัดบันเตียเมียนเจย แห่งราชอาณาจักรกัมพูชา ได้ลงนาม ประกาศร่วมเปิดจุดผ่อนปรนบ้านตาพระยา อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว – บึงตากวน อำเภอทมอพวก จังหวัดบันเตียเมียนเจย เมื่อวันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ. 2541 ซึ่งมีใจความดังนี้

“...ความตกลงระหว่างรัฐบาลแห่งราชอาณาจักรไทยกับรัฐบาลแห่งราชอาณาจักรกัมพูชา ว่าด้วยการสัญจรข้ามแดนระหว่างประเทศทั้งสอง ลงวันที่ 21 มิถุนายน 2540

ผู้ว่าราชการจังหวัดสระแก้ว พร้อมด้วยผู้นำฝ่ายทหาร ตำรวจ และพลเรือน ฝ่ายไทย กับผู้ว่าราชการจังหวัดบันเตียเมียนเจย ผู้นำฝ่ายทหาร ตำรวจ และพลเรือน ฝ่ายกัมพูชา ได้มีการประชุมหารือกัน โดยมีจุดประสงค์ ในการจัดมาตรการดำเนินการเปิดจุดผ่อนปรนระหว่างประเทศทั้งสอง คือ บ้านตาพระยา อำเภอตาพระยา – บึงตากวน อำเภอทมอพวก ให้สอดคล้องตามความตกลงระหว่างรัฐบาลทั้งสองประเทศ เพื่อประสานมิตรภาพ อำนวยความสะดวกในการผ่านแดนของประชาชนในพื้นที่ชายแดน การรักษาความสงบเรียบร้อยตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา และการค้าขาย แลกเปลี่ยนสินค้าทั่วไปซึ่งกันและกัน...”¹

เพื่อฟื้นฟูความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน ตามนโยบายของรัฐบาล และเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันอย่างใกล้ชิดในระดับท้องถิ่น ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาความสัมพันธ์ในทุกด้านของทั้งสองประเทศ นายนาวิน ชันธิรัญญ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดสระแก้ว และ นายดวง แขม ผู้ว่าราชการจังหวัดบันเตียเมียนเจย จึงสนับสนุนให้มีการเปิดจุดผ่อนปรนในเขตพื้นที่อำเภอตาพระยา ซึ่งได้ทำพิธีเปิดอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ. 2541 เปิดให้ค้าขายในวันอังคาร-วันศุกร์ ในระหว่างเวลา 07.00 น.- 16.00 น.²

จุดประสงค์ ในการเปิดจุดผ่อนปรนบ้านตาพระยา มีดังนี้

1. เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชนกัมพูชาที่ต้องการสินค้าอุปโภค บริโภค จากประเทศไทยในการดำรงชีวิตประจำวัน
2. เพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้ประชาชนในประเทศไทย ให้มีรายได้จากการค้าขาย

¹กระทรวงมหาดไทย. (2541, 15 มิถุนายน). ประกาศร่วมจังหวัดสระแก้ว จังหวัดพระตะบอง ราชอาณาจักรกัมพูชา. เรื่อง ว่าด้วยการเปิดจุดผ่อนปรน บ้านเขาดินอำเภอคลองหาด-บ้านกิโล 13 อำเภอ ลำภาลูน .

² กระทรวงมหาดไทย กองการต่างประเทศ. (2545, 12 มิถุนายน). นโยบายและแนวทางการบริหารจัดการจุดผ่านแดน. (เอกสารประกอบการบรรยาย). ไม่ปรากฏเลขหน้า.

3. เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับประชาชนกัมพูชาที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ บ้านบึงตะกวน บ้านมาลัย และบ้านพนมไต้ ซึ่งอยู่ไกลจากจุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก ซึ่งไม่สะดวกในการเดินทางไปซื้อขาย¹

ลักษณะการค้า

ผู้วิจัยได้ลงสำรวจพื้นที่การค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ที่จุดผ่อนปรนบ้านตาพระยา อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว-บึงตากวน อำเภอทอมพวก จังหวัดบันเตียเมียนเจย ประเทศกัมพูชา จากอำเภอตาพระยา ถึงจุดผ่อนปรนบ้านตาพระยา ประมาณ 30 กิโลเมตร พบว่าจุดผ่อนปรนบ้านตาพระยา อยู่ห่างชายแดน เพียง 100 เมตร เท่านั้น และเป็นตลาดที่ไม่มีการค้าขาย สถานที่ที่จัดให้มีการค้าขาย เป็นอาคารชั้นเดียว 1 อาคาร หลังคามุงกระเบื้อง ตัวอาคารที่ยังสร้างไม่เสร็จ มีหิ้งร้านในอาคาร ถ้าต้องการซื้อสินค้าประชาชนกัมพูชาจะขึ้นรถจักรยาน หรือรถจักรยานยนต์ เข้ามาซื้อสินค้ากันในตลาดตาพระยา

จากการสัมภาษณ์ นางกลอน สอนดี² แม่ค้าขายสินค้า ในตลาดตาพระยา เล่าว่า ประชาชนกัมพูชาที่เข้ามาซื้อสินค้า ในตลาดตาพระยา จะมีสินค้าทั้งสินค้าอุปโภค บริโภค เช่น เครื่องมือการเกษตร ปุ๋ยเคมี น้ำตาลทราย เกลือ สินค้าอุปโภค เช่น สบู่ ยาสีฟัน ผงซักฟอก ยาสระผม เสื้อผ้า สินค้าบริโภค ข้าวสาร ปลา ผักสด ผลไม้ หมู ไก่ เนื้อ ไข่ เครื่องปรุงรส เครื่องดื่ม น้ำอัดลม น้ำแข็ง อาหาร ขนมหวาน ที่ขายดี จะเป็นเส้นหมี่ ข้าวไว ไว ซึ่งจะเห็นซื้อกันเป็นส่วนมาก แต่จะซื้อกันครั้งละไม่มาก เหมือนมาซื้อกับข้าว ในแต่ละวันชาวกัมพูชาเข้ามาซื้อสินค้ากันไม่มาก

จากการสอบถามแม่ค้านางแกะ จินดา³ ทราบว่า ตลาดที่จุดผ่อนปรนบ้านตาพระยา จะทำการค้ามีอยู่วันเดียว คือวันที่มีพิธีเปิดเท่านั้น นอกนั้นไม่เคยมีการค้าขายกันอีก จะมีพ่อค้าคนกลางชาวไทย นำสินค้าที่ลูกค้าชาวกัมพูชาสั่งใส่รถกระบะไปส่งฝั่งกัมพูชาที่ตลาดบึงตากวน ในช่วงเช้า ช่วงบ่ายจะไปเก็บเงิน และไปซื้อสินค้าที่ตลาดอำเภออรัญประเทศ และที่จุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก(ตลาดโรงเกลือ) นำไปส่งลูกค้าในฝั่งกัมพูชา หมุนเวียนกันอยู่แบบนี้ทุกวัน หรือเว้นวันบ้าง ชาวกัมพูชาที่ขับรถยนต์เข้ามาซื้อสินค้าที่ตลาดตาพระยาก็มีเหมือนกัน บางครั้งเข้ามาซื้อสินค้าไปขาย

¹สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระแก้ว. (มิถุนายน 2542). *สรุปภาวะค้าขายชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว*. หน้า 3.

² กลอน สอนดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัศสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, ตลาดบ้านตาพระยา อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว. เมื่อ 27 เมษายน 2549.

³ แกะ จินดา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัศสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, ตลาดบ้านตาพระยา อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว. เมื่อ 27 เมษายน 2549.

วันอังคารของทุกสัปดาห์ ที่อำเภอตาพระยาจะคึกคักมาก เนื่องจากมีตลาดนัดประชาชน กัมพูชาจะเข้ามาซื้อสินค้ากันเป็นจำนวนมาก ประมาณ 100-200 คน โดยจะมีพ่อค้าจากอำเภออรัญประเทศ และที่อื่น ๆ รวมทั้งประชาชนในพื้นที่อำเภอตาพระยา จะนำสินค้ามาขายที่ขายดี ส่วนมากจะเป็นสินค้าที่ทำจากพลาสติก อาทิ กะละมัง กระจังใส่ผ้า

จากการบอกเล่าของประชาชนในพื้นที่ว่าประชาชนไทยกับประชาชนกัมพูชาที่ในเขตพื้นที่อำเภอตาพระยา จะไปมาหาสู่กันในลักษณะเครือญาติ เนื่องจากประชาชนกัมพูชากับประชาชนไทย ได้แต่งงานกัน แต่ยังคงอยู่ในฝั่งของตนเอง จึงไปมาหาสู่กันอยู่เสมอ บางครั้งไปช่วยทำนา เพาะปลูก ในกัมพูชา แล้วนำของที่เก็บเกี่ยวได้มาแบ่งปันกัน เช่นข้าว ผัก ผลไม้ ตลาดจุดผ่อนปรนบ้านตาพระยาเดินทางมาถึงไม่กี่กิโลเมตรแดนไทย ซึ่งติดกันจะเป็นเขตแดนกัมพูชา เป็นถนนอดีตในลูกรัง ซึ่งในเขตแดนกัมพูชาจะมีร้านค้าเล็กๆ อยู่ หนึ่งร้าน แต่ผู้วิจัยไม่ได้เข้าไปในฝั่งกัมพูชา

ที่จุดผ่อนปรนบ้านตาพระยานี้มีเจ้าหน้าที่ตำรวจตระเวนชายแดนที่ 12 กองร้อยเฉพาะกิจตำรวจตระเวนชายแดน ที่ 124 ดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยในพื้นที่

ตาราง 5 สถิติบุคคลและพาหนะเข้า-ออก ณ จุดผ่อนปรนบ้านตาพระยา อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว ปี 2542-2547

บุคคลและพาหนะ		ปี 2542	ปี 2543	ปี 2544	ปี 2545	ปี 2546	ปี 2547
		(ม.ค.-มี.ค.)					
ไทย	เข้า	3329	6,321	2,149	2,126	1,110	903
(คน)	ออก	3329	6,321	2,149	2,126	1,110	903
กัมพูชา	เข้า	12913	6,692	5,754	23,356	16,578	8,088
(คน)	ออก	23913	6,692	5,754	23,356	16,578	8,088
รถน้ำมัน	เข้า	-	-	35	65	79	45
(คัน)	ออก	-	-	35	65	79	45
รถสินค้า	เข้า	-	478	415	1,395	1,564	895
(คัน)	ออก	-	478	415	1,395	1,564	895
รถอื่น ๆ	เข้า	525	-	-	-	-	-
(คัน)	ออก	525	-	-	-	-	-

ที่มา: ด้านตรวจคนเข้าเมืองอรัญประเทศ

7. สถิติมูลค่าการค้าระหว่างไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว

7.1 สถิติมูลค่าการค้าระหว่างไทย-กัมพูชา

ตาราง 6 สถิติมูลค่าการค้าระหว่างไทยกับกัมพูชา ปี พ.ศ. 2498-2519

หน่วย:บาท

ปี	มูลค่าสินค้าที่ไทย ส่งออก	มูลค่าสินค้าที่ ไทยนำเข้า	มูลค่าสินค้า รวม	ดุลการค้า
2547	1,294,928	6,829,551	8,124,479	-5,534,623
2498	2,196,768	4,003,004	6,199,772	-1,806,236
2499	4,224,696	313,095	4,537,791	3,911,601
2500	10,253,516	148,105	10,401,621	10,105,411
2501	4,475,885	1,579,840	6,055,725	2,896,045
2502	2,639,150	501,022	3,140,172	2,138,128
2503	15,479,644	127,248	15,303,892	15,352,396
2504	4,447,552	204,248	4,651,838	4,243,266
2505	1,907,649	37,930	1,945,579	1,869,719
2506	6,215,054	38,121	6,253,185	6,176,943
2507	3,912,986	45,417	3,958,403	3,867,569
2508	827,779	32,728	860,507	795,051
2509	251,812	4,857	256,669	246,955
2510	477,139	1,448	478,587	475,691
2511	194,724	-	194,724	194,724
2512	719,703	3,120	722,823	716,583
2513	8,010,239	4,703,896	12,714,135	3,306,343
2514	66,786,614	1,227,353	68,013,967	65,559,261
2515	282,720,319	4,426,221	287,146,540	278,294,098
2516	436,972,092	12,350,107	44,322,199	424,621,985
2517	416,895,126	18,673,591	435,568,717	398,221,535
2518	131,633,519	8,976,669	140,610,188	122,656,850
2519	11,197,867	14,289,540	25,487,407	-3,091,673

ที่มา : สถิติ ปี พ.ศ. จากกระทรวงมหาดไทย สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย. กองการต่างประเทศ. (2499. 21 มิถุนายน). *เรื่องความตกลงทางศุลกากรระหว่างไทยกัมพูชา*. สำนักหอ

จดหมายเหตุแห่งชาติ. เลขที่ (1)มท 3.1.2.5/8. (ปี พ.ศ. 2548 ถ้าวรมสินค้าข้าวสารและข้าวเปลือก มีมูลค่าสินค้าส่งออกรวม 38,500,342 บาท : สินค้าส่งออกข้าว ไม่สามารถจดสถิติได้เพราะเป็นกรณีพิเศษ)

สถิติ พ.ศ. 2499-2519 จากกองนโยบายการพาณิชย์กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์.
มิถุนายน 2522.

ตาราง 7 สถิติมูลค่าการค้าระหว่างไทยกับกัมพูชา ปี พ.ศ. 2520-2534

ปี	หน่วย:บาท			
	มูลค่าสินค้าที่ไทย ส่งออก	มูลค่าสินค้าที่ไทย นำเข้า	มูลค่าสินค้ารวม	ดุลการค้า
2520	9,592,630	12,941,491	22,534,121	-3,348,851
2521	-	200,000	200,000	-200,000
2522	170,300,000	-	170,300,000	170,300,000
2523	695,100,000	-	695,100,000	695,100,000
2524	101,600,000	200,000	101,800,000	101,400,000
2525	36,100,000	100,000	36,200,000	36,000,000
2526	4,900,000	-	4,900,000	4,900,000
2527	900,000	-	900,000	900,000
2528	10,100,000	100,000	10,200,000	10,000,000
2529	400,000	-	400,000	400,000
2530	200,000	-	200,000	200,000
2531	13,900,000	500,000	14,400,000	13,400,000
2532	2,500,000	89,300,000	91,800,000	-86,800,000
2533	21,700,000	296,400,000	318,100,000	-274,700,000
2534	117,841,322	295,200,000	413,041,322	177,358,678

ที่มา : สถิติ ปี พ.ศ. 2520-2534 จากศูนย์สถิติการพาณิชย์ กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ 2533.

ตาราง 7 (ต่อ) สถิติมูลค่าการค้าระหว่างไทยกับกัมพูชา ปี พ.ศ. 2535-2549

ปี	หน่วย:ล้านบาท			
	มูลค่าสินค้าที่ ไทยส่งออก	มูลค่าสินค้าที่ ไทยนำเข้า	มูลค่าสินค้านำเข้ารวม	ดุลการค้า
2535	369.07	2,421.91	3,791.01	-2,052.87
2536	1,861.85	1,838.07	3,699.90	23.76
2537	2,195.91	1,718.54	3,914.45	477.37
2538	8,323.89	3,986.55	12,310.44	4,337.34
2539	9,189.96	1,210.42	10,400.38	7,979.54
2540	9,620.00	2,205.10	11,825.10	7,414.80
2541	12,402.60	1,010.70	13,413.30	11,391.80
2542	13,382.20	556.90	13,939.10	12,825.30
2543	13,912.80	316.70	14,299.50	13,596.10
2544	20,771.00	545.20	21,316.20	20,225.80
2545	22,140.80	481.50	22,622.30	21,659.30
2546	16,794.20	987.82	17,782.02	15,806.38
2547	22,083.17	1,446.53	23,529.70	20,636.64
2548	29,592.77	1,535.40	31,128.18	28,057.37
2549	5,247.11	151.82	5,398.93	-

(ม.ค.-ก.พ.)

ที่มา : สถิติ ปี พ.ศ. 2535-2545 จากกระทรวงพาณิชย์จังหวัดสระแก้ว 2548.

สถิติ ปี พ.ศ. 2546-2549 กระทรวงพาณิชย์. กรมการค้าต่างประเทศ. (2549. 1 เมษายน). dft.moc.go.th. ออนไลน์

ตาราง 8 สถิติมูลค่าการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ในจุดผ่อนปรนต่างๆ ปี พ.ศ. 2542-2544

หน่วย : ล้านบาท

มูลค่า	จุดที่ทำการซื้อขาย	ปี 2542	ปี 2543	ปี 2544
ส่งออก	จุดผ่อนปรนบ้านเขาดิน	132.91	555.58	396.54
	จุดผ่อนปรนบ้านหนองปรือ	200.04	133.36	114.32
	จุดผ่อนปรนบ้านตาพระยา	212.18	164.75	67.77

ที่มา. ด้านศุลกากรกอรรัฐประเทศ.

7.2 สินค้าส่งออก ชายแดนไทย-กัมพูชาที่จุดผ่อนปรนถาวรบ้านคลองลึก

ตาราง 9 รายการสินค้าส่งออกไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว 10 อันดับแรก
พ.ศ. 2539

ที่	รายการ ปี พ.ศ. 2539	มูลค่า(บาท)
1	ปูนซีเมนต์	319,083,929
2	ผ้าโสร่ง	236,067,749
3	อวนจับปลา	183,686,132
4	ผงชูรส	144,793,990
5	เหล็ก	86,933,159
6	ยางรถยนต์	78,416,329
7	ปุ๋ยเคมี	76,146,038
8	แบตเตอรี่รถยนต์	74,843,565
9	ข้าวสาร	64,716,634
10	น้ำตาลทราย	42,428,151

ที่มา : ด้านศุลกากรกอรรัฐประเทศ

ตาราง 10 รายการสินค้าส่งออกไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว 15 อันดับแรก
พ.ศ. 2540

มูลค่า : ล้านบาท

รายการ ปี พ.ศ. 2540

1	ปูนซีเมนต์	483.78
2	ผ้าโสร่ง	220.26
3	ผงชูรส	195.90
4	อวนจับปลา	188.38
5	ปุ๋ยเคมี	178.37
6	แบตเตอรี่รถยนต์	132.32
7	เหล็ก	131.69
8	ยางรถยนต์	131.04
9	น้ำตาลทราย	114.95
10	สังกะสีลูกฟูก	48.67
11	ถ่านไฟฉาย	46.14
12	รถจักรยานยนต์และอะไหล่	41.39
13	นมข้นหวาน	39.99
14	ข้าวสาร	18.23
15	กระเบื้องมุงหลังคา	7.84

ที่มา : ด่านศุลกากรอรัญประเทศ

ตาราง 11 รายการสินค้าส่งออกไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว 15 อันดับแรก
ปี พ.ศ. 2541-2542

ที่	รายการปี 2541	มูลค่า (ล้านบาท)	ที่	รายการปี 2542	มูลค่า (ล้านบาท)
1	น้ำตาลทราย	657.33	1	น้ำตาลทราย	1,174.82
2	ปูนซีเมนต์	633.33	2	ปูนซีเมนต์	440.63
3	เหล็ก	256.87	3	เหล็ก	252.54
4	ผงชูรส	232.33	4	ผ้าโสร่ง	223.77
5	กระเบื้อง	218.30	5	กระเบื้อง	189.33
6	รถจักรยานยนต์	208.95	6	รถจักรยานยนต์	161.74
7	อะไหล่รถจักรยานยนต์	208.26	7	ปุ๋ย	153.60
8	ยางรถยนต์	173.21	8	ยางรถบรรทุก	142.10
9	ปุ๋ย	166.05	9	บะหมี่	136.50
10	ปลายข้าว	163.37	10	ปลายข้าว	132.71
11	ผ้าโสร่ง	109.25	11	นมสด	102.18
12	แบตเตอรี่	96.25	12	แบตเตอรี่	89.34
13	สังกะสี	60.02	13	สังกะสี	67.23
14	ถ่านไฟฉาย	20.27	14	อวน	35.46
15	นมข้นหวาน	17.95	15	ผงชูรส	20.79

ที่มา : ด้านศุลกากรอรัญประเทศ

ตาราง 12 รายการสินค้าส่งออกไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว 15 อันดับแรก
ปี พ.ศ. 2543-2544

ที่	รายการปี 2543	มูลค่า (ล้านบาท)	ที่	รายการ ปี2544	มูลค่า (ล้านบาท)
1	น้ำตาลทราย	498.87	1	น้ำตาลทราย	1,276.05
2	กระเบื้อง	345.54	2	รถจักรยานยนต์	672.07
3	เหล็ก	301.36	3	ปูนซีเมนต์	418.36
4	ปูนซีเมนต์	290.57	4	กระเบื้อง	318.72
5	ผ้าโสร่ง	224.79	5	เหล็ก	314.10
6	บะหมี่	198.43	6	น้ำมันเชื้อเพลิง	279.59
7	ปุ๋ย	175.51	7	ยางรถบรรทุก	230.21
8	รถจักรยานยนต์	144.43	8	ปลายข้าว	139.27
9	อะไหล่รถจักรยานยนต์	131.84	9	ปุ๋ย	138.72
10	แบตเตอรี่	126.61	10	ผ้าโสร่ง	117.78
11	ยางรถบรรทุก	125.71	11	ยางรถปิคอัพ	114.34
12	สังกะสี	124.84	12	นมสด	105.75
13	น้ำมันเบนซินไร้สารตะกั่ว	114.45	13	รถยนต์นั่งเก่าใช้แล้ว	100.23
14	นมสด	108.74	14	ผงชูรส	97.36
15	อุปกรณ์ก่อสร้าง	73.13	15	บะหมี่	81.64

ที่มา : ด้านศุลกากรอรัญประเทศ

ตาราง 13 รายการสินค้าส่งออกไปยังกัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว 15 อันดับแรก
ปี พ.ศ. 2545

ที่	รายการสินค้า	มูลค่า (ล้านบาท)	ที่	รายการสินค้า	มูลค่า (ล้านบาท)
1	รถจักรยานยนต์	569.156	25	ยางรถปิกอัพ	29.466
2	น้ำตาล	227.192	26	นมสด	22.850
3	ยางรถบรรทุก	218.588	27	รถแทรกเตอร์	20.506
4	ปูนซีเมนต์	142.351	28	เครื่องยนต์	20.205
5	อะไหล่รถจักรยานยนต์	138.140	29	รถปิกอัพ	19.690
6	น้ำมันดีเซลหมุนเร็ว	125.380	30	ปุ๋ยแห่งชาติ	15.606
7	อุปกรณ์ติดตั้งเสาโทรศัพท์	101.057	31	รถยนต์นั่งเก่าใช้แล้ว	11.532
8	ชิ้นส่วนครบสมบูรณ์ของ รถจักรยานยนต์	93.181	32	อุปกรณ์เครื่องรับวิทยุ	10.512
9	ปุ๋ยเคมี 46 – 0 – 0	87.882	33	สังกะสี	10.005
10	อุปกรณ์ถ่ายทำภาพยนตร์	80.638	34	ปลายข้าว	9.847
11	เครื่องรับส่งวิทยุ	77.073	35	รถไถนา	9.424
12	ปุ๋ยเคมี	70.757	36	ข้าวเหนียว	9.362
13	น้ำมันเบนซินไร้สารตะกั่ว 95	69.054	37	ผ้าย้อมสี	7.680
14	เหล็ก	57.520	38	ก๊าซ	7.071
15	ก๊าซปิโตรเลียมเหลว	55.289	39	คาร์บอนไดออกไซด์	7.006
16	ปุ๋ยเคมี 16 – 0 – 0	53.263	40	เหล็กหน้าตัดรูป I	6.890
17	ยางมะตอย	47.891	41	ปลายข้าว A1 พิเศษ	6.498
18	ผ้าโสร่ง	47.585	42	ผ้าถัก	6.293
19	ขนมปังกรอบ	46.862	43	รถแทรกเตอร์คนเดิน	5.896
20	ปุ๋ยยูเรีย	38.795	44	ตาม	4.709
21	อวน	37.632		คอนกรีตผสมพร้อมเท	
22	รถบรรทุกเก่า	35.769	45	เครื่องจักรสำหรับบรรจุ	4.651
23	ปลายข้าว	34.654		ปิดฝาเครื่องตี	
24	กระเบื้อง	32.217	46	รถยนต์นั่งสองคน	4.270
				เครื่องสูบน้ำ	

ที่มา : ด้านศุลกากรอรัญประเทศ

ตาราง 14 รายการสินค้าส่งออกไปยังกัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว 15 อันดับแรก
ปี พ.ศ. 2546

ที่	รายการสินค้า	มูลค่า (ล้านบาท)	ที่	รายการสินค้า	มูลค่า (ล้านบาท)
1	ชิ้นส่วนครบสมบูรณ์ของรถจักรยานยนต์	830.916	22	อาหารสัตว์	34.549
2	ปูนซีเมนต์	607.518	23	เสื้อผ้าเด็กผู้ชาย	34.147
3	น้ำมันเบนซินไร้สารตะกั่ว 95	342.636	24	อวน	31.253
4	เสื้อเชิ้ตบุรุษ	223.601	25	กางเกงสตรี	30.919
5	ปุ๋ยเคมี	220.621	26	เหล็กเส้น	30.437
6	เสื้อผ้าบุรุษ	190.591	27	ขนมปังกรอบ	18.749
7	ผ้าถัก	174.425	28	เบียร์	18.068
8	ยางรถบรรทุก	172.967	29	สินค้าส่งกลับ	15.393
9	น้ำตาล	152.553	30	ผ้าทอ	14.457
10	น้ำมันดีเซลหมุนเร็ว	145.033	31	แป้ง	13.687
11	กางเกงบุรุษ	136.657	32	รถบรรทุก	13.163
12	รถจักรยานยนต์	135.984	33	สบู่	12.756
13	ผ้าโสร่ง	132.767	34	ท่อพีวีซี	11.962
14	ปลายข้าว	123.148	35	รถปิกอัพ	11.663
15	ยางมะตอย	117.932	36	รถดถนน	11.234
16	ก๊าซปิโตรเลียมเหลว	90.853	37	กระดาษเคลือบ	10.934
17	โรลออน	62.808	38	รถยนต์นั่งสองตอน	8.099
18	ผงชูรส	58.168	39	แก้วน้ำ	7.790
19	รถแทรกเตอร์	55.814			
20	เสื้อผ้าสุภาพสตรี	52.603			
21	สีน้ำพลาสติก	41.071			

ที่มา : ด้านศุลกากรอรัญประเทศ

ตาราง 15 รายการสินค้าส่งออกไปยังกัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว 15 อันดับแรก
ปี พ.ศ. 2547

ที่	รายการสินค้า	มูลค่า (ล้านบาท)	ที่	รายการสินค้า	มูลค่า (ล้านบาท)
1	รถจักรยานยนต์	1,215.971	21	น้ำมันหล่อลื่น	78.132
2	ปูนซีเมนต์	1,211.379	22	ขนมปัง	68.511
3	น้ำมันเบนซินไร้สารตะกั่ว 95	444.133	23	รถแทรกเตอร์	52.348
4	ผ้าโสร่ง	330.754	24	รถไถนาเดินตาม	50.719
5	ผ้าถัก	305.956	25	ของใช้ในครัว	35.252
6	บัตรเติมเงิน	298.919	26	ปลากะป๋อง	30.908
7	ปุ๋ยเคมี	276.542	27	ส่วนประกอบเครื่องยนต์	24.616
8	ท่อพีวีซี	199.744	28	พลาสติก	20.532
9	ยางรถยนต์	197.111	29	เหล็กเส้น	20.519
10	ก๊าซปิโตรเลียมเหลว	192.113	30	อวน	17.770
11	เครื่องยนต์	173.530	31	ยาระงับกลิ่นกาย	17.251
12	อะไหล่รถจักรยานยนต์	156.870	32	ครีมเทียม	17.214
13	ปลายข้าว	144.383	33	สุกรมีชีวิต	16.026
14	ผงชูรส	130.095	34	นมสด	14.940
15	น้ำมันดีเซลหมุนเร็ว	128.943	35	นมข้นหวาน	12.887
16	ยารักษาโรค	124.963	36	เบียร์	8.150
17	ผ้าฝ้าย (ผ้าพิมพ์)	115.152			
18	อาหารสัตว์	111.144			
19	น้ำตาลทราย	100.793			
20	ยางรถบรรทุก	83.312			

ที่มา : ด้านศุลกากรอรัญประเทศ

ตารางที่ 16 รายการสินค้าส่งออกไปยังกัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว 15 อันดับแรก
ปี พ.ศ. 2548 (มกราคม – มิถุนายน)

ที่	รายการสินค้า	มูลค่า (ล้านบาท)	ที่	รายการสินค้า	มูลค่า (ล้านบาท)
1	อื่น ๆ	3,454.426	21	เสื้อสุภาพสตรี	19.209
2	ปูนซีเมนต์	675.083	22	น้ำมันดีเซลหมุนเร็ว	41.293
3	เครื่องยนต์	619.742	23	แชมพู	39.813
4	อะไหล่รถจักรยานยนต์	342.946	24	เสื้อสูทสุภาพสตรี	34.671
5	รถจักรยานยนต์	318.624	25	เสื้อเด็กชาย	30.633
6	เครื่องยนต์สำหรับ รถจักรยานยนต์	307.832	26	รถยนต์นั่ง	23.588
7	น้ำมันเบนซินพิเศษไร้สาร 95	263.521	27	ปลายข้าว	20.405
8	ผ้าโสร่งไม่เย็บริม	185.421	28	อาหารปรุงแต่ง	20.030
9	เสื้อเชิ้ตสุภาพบุรุษ	163.213	29	น้ำตาล	18.176
10	ปุ๋ยเคมี	154.155	30	ครีมเทียม	16.012
11	ผ้าทอ (ผ้าพิมพ์)	135.026			
12	รถไถนา	133.659			
13	ก๊าซปิโตรเลียม	128.020			
14	น้ำมันหล่อลื่น	72.061			
15	ท่อพีวีซี	70.509			
16	เสื้อสูทสุภาพบุรุษ	66.177			
17	ผ้าถัก	58.310			
18	อาหารสัตว์	56.982			
19	เบียร์	53.091			
20	ผงชูรส	52.730			

ที่มา : ด้านศุลกากรอรัญประเทศ

ตาราง 17 รายการสินค้าส่งออกไปยังกัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว 15 อันดับแรก
เดือน มกราคม - กุมภาพันธ์ ปี พ.ศ.2549

ปี	เดือน	มูลค่า (บาท)
2549	มกราคม	1,206,465,784.00
2549	กุมภาพันธ์	1,441,782,667.00

ที่มา : ด้านศุลกากรอำเภอรัฐประเทศ

ตาราง 18 รายการสินค้าส่งออกไปยังกัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว 15 อันดับแรก
เดือน มีนาคม ปี พ.ศ.2549

ที่	รายการสินค้า	มูลค่า(บาท)
1	ชิ้นส่วนครบสมบรูณ์รถจักรยานยนต์	214,500,081.00
2	ปูนซีเมนต์	157,463,996.00
3	เส้นเช้ต	109,743,840.00
4	อาหารสัตว์	94,676,553.00
5	อะไหล่รถจักรยานยนต์	81,900,952.00
6	เส้นสุทสุภาพบุรุษ	73,977,409.00
7	ผ้าทอลายขัด	68,977,044.00
8	เครื่องยนต์	68,574,718.00
9	ยางรถบรรทุก	53,326,519.00
10	ผ้าทอ,ผ้าพิมพ์	43,401,504.00
11	ไบชนสุทสีน้ำกลับ	36,847,244.00
12	เส้นสุทสุภาพสตรี	35,624,721.00
13	ผงชูรส	35,268,851.00
14	กำชปีโตเลียม	34,536,637.00
15	เบ็ดเตล็ดอื่น ๆ	731,894,237.00
	รวม	1,840,714,306.00

ที่มา : ด้านศุลกากรอำเภอรัฐประเทศ

7.3 สินค้านำเข้า

ตาราง 19 สถิติมูลค่าการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ในจุดผ่อนปรนต่างๆ ปี พ.ศ. 2542-2544

หน่วย : ล้านบาท

มูลค่า	จุดที่ทำการซื้อขาย	ปี 2542	ปี 2543	ปี 2544
นำเข้า	จุดผ่อนปรนบ้านเขาติน	140.00	0.94	-
	จุดผ่อนปรนบ้านหนองปรือ	27.89	4.28	-
	จุดผ่อนปรนบ้านตาพระยา	65.51	37.94	-

ที่มา. ด้านศุลกากรกอรรัฐประเทศ.

สินค้านำเข้าชายแดนไทย-กัมพูชาที่จุดผ่อนปรนถาวรบ้านคลองลึก

ตาราง 20 รายการสินค้านำเข้าไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว 10 อันดับแรก
พ.ศ. 2539

ที่	ชนิดสินค้า	มูลค่า (บาท)
1	หนังกระปือหมักเกลือ	22,858,000.-
2	เมล็ดถั่วเหลือง	10,318,575.-
3	เศษเหล็ก	8,215,900.-
4	ปลาน้ำจืดหมักเกลือ	5,088,000.-
5	รถยนต์	3,805,724.-
6	รำข้าว	3,279,800.-
7	ถ่านไม้เบญจพรรณ	1,869,600.-
8	หวาย	456,000.-
9	ไส้หมูใส่เกลือ	336,000.-
10	หนังงูตากแห้ง	160,500.-

ที่มา : ด้านศุลกากรกอรรัฐประเทศ

ตาราง 21 รายการสินค้านำเข้าไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว 15 อันดับแรก
ปี พ. ศ. 2540

ที่	รายการ ปี 2540	หน่วย : ล้านบาท
1.	หนังโคกระบือหมักเกลือ	73.12
2.	เมล็ดถั่วเหลือง	57.75
3.	เศษเหล็ก	19.28
4.	เครื่องชุดเจาะ	17.92
5.	ไม้แปรรูป	11.94
6.	ปลาน้ำจืดหมักเกลือ	10.54
7.	รำข้าว	5.63
8.	หนังโคฟอก	1.44
9.	หวายโสม	0.97
10.	ถ่านไม้เบญจพรรณ	0.79
11.	ไส้หมูหมักเกลือ	0.47
12.	หนังงู หนังปลากระเบน	0.12
13.	ส่วนประกอบเครื่องใช้ไฟฟ้า	0.10
14.	เข็มจักรเย็บผ้า	0.06
15.	แท่งเหล็ก	0.04

ที่มา : ด้านศุลกากรอรัญประเทศ

ตาราง 22 รายการสินค้านำเข้าไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว 15 อันดับแรก
ปี พ. ศ. 2541- 2542

ที่	รายการปี 2541	มูลค่า (ล้านบาท)	ที่	รายการปี 2542	มูลค่า (ล้านบาท)
1.	หนังโคกระบือหมักเกลือ	145.32	1.	โคมีชีวิต	93.78
2.	เศษเหล็ก	22.15	2.	หนังโคกระบือหมักเกลือ	74.62
3.	ปลาน้ำจืดหมักเกลือ	17.92	3.	เศษเหล็ก	46.42
4.	ไม้แปรรูป	10.41	4.	ถั่วเหลือง	37.26
5.	พลาสติกแซ่แข็ง	1.79	5.	ปลาน้ำจืดหมักเกลือ	10.95
6.	หวายโสม	0.69	6.	ปลามีชีวิต	2.64
7.	ไส้หมูหมักเกลือ	0.65	7.	ไม้แปรรูป	2.33
8.	เครื่องอัดกระดาษ	0.60	8.	เมล็ดละหุ่ง	1.32
9.	รำข้าว	0.42	9.	เศษกระดาษ	1.03
10.	โคมีชีวิต	0.14	10.	มะพร้าว	0.58
11.	สวิตซ์	0.13	11.	เครื่องกำเนิดไฟฟ้า	0.50
12.	อุปกรณ์เครื่องจักร	0.06	12.	พลาสติกแซ่แข็ง	0.38
13.	อุปกรณ์สำหรับยึด เส้นด้าย	0.04	13.	ไส้หมูหมักเกลือ	0.37
14.	อุปกรณ์เครื่องทำน้ำอุ่น	0.02	14.	ตัวเก็บประจุไฟฟ้า	0.16
15.	ปลามีชีวิต	0.02	15.	ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	0.10

ที่มา กระทรวงพาณิชย์. สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระแก้ว. (2544). การค้าชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว ปี 2544. หน้า 25.

ตาราง 23 รายการสินค้านำเข้าไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว 15 อันดับแรก
ปี พ. ศ. 2543- 2544

ที่	รายการ ปี 2543	มูลค่า (ล้านบาท)	ที่	รายการ ปี 2544	มูลค่า (ล้านบาท)
1.	เศษเหล็ก	73.93	1.	เศษเหล็ก	103.23
2.	หนังโคกระบือหมัก เกลือ	65.89	2.	หนังโคกระบือหมัก เกลือ	90.21
3.	โคกระบือมีชีวิต	47.34	3.	โคกระบือมีชีวิต	26.27
4.	เศษกระดาษ	20.51	4.	ไม้แปรรูป	7.08
5.	ปลาน้ำจืดหมักเกลือ	6.52	5.	เศษกระดาษ	6.41
6.	ไม้แปรรูป	4.86	6.	ปลาน้ำจืดหมักเกลือ	4.46
7.	ตะกั่ว	4.70	7.	เครื่องเล่นวีซีดี	3.34
8.	ถังบรรจุก๊าซ	3.33	8.	เมล็ดละหุ่ง	3.33
9.	ปลามีชีวิต	1.76	9.	โลหะตะกั่ว	0.74
10.	เมล็ดละหุ่ง	1.47	10.	ปลามีชีวิต	0.72
11.	รถยนต์บรรทุกเก่าใช้ แล้ว	1.20	11.	ส่วนประกอบเครื่องถัก ลูกไม้	0.60
12.	อุปกรณ์เครื่องจักร	0.92	12.	อะไหล่เครื่องทอถุงเท้า	0.52
13.	เครื่องกำเนิดไฟฟ้า	0.82	13.	เศษตะกั่ว	0.20
14.	รถเข็นเก่าใช้แล้ว	0.66	14.	พันธ์ปลาสวย	0.07
15.	อุปกรณ์เครื่องเจาะน้ำ	0.44	15.	กระบอกเข็ม	0.05

ที่มา : ด้านศุลกากรอรัญประเทศ

ตาราง 24 รายการสินค้านำเข้าไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว 15 อันดับแรก
ปี พ. ศ. 2545

		มูลค่า:ล้านบาท		
ที่	รายการสินค้า	ที่	รายการสินค้า	
1	เศษเหล็ก	96.283	24 เครื่องจักรสาน	0.252
2	หนังโคหมักเกลือ	90.577	25 กระบอกเข็ม	0.120
3	อุปกรณ์ถ่ายภาพ ภาพยนตร์	47.554	26 ป้ายผ้า	0.110
4	เครื่องชุดเจาะ	24.734	27 ชีนไม้กฤษณา	0.110
5	รถเทเลอร์	21.553	28 อุปกรณ์ก่อสร้างทำจากยาง	0.103
6	เครื่องปั่นไฟ	13.010	29 เส้นด้ายทำด้วยใย สังเคราะห์	0.089
7	ปลาน้ำจืดหมักเกลือ	10.389	30 ปลามีชีวิต	0.076
8	แท่งเคเบิลบรรจุก๊าซ	8.546	31 หมุดแขวนป้ายทำด้วย พลาสติก	0.050
9	หนังกระบือหมักเกลือ	7.350	32 ไบโอมิตซ์กับเครื่องจักร	0.043
10	เศษกระดาษ	6.960	33 ส่วนประกอบเครื่องตัด	0.035
11	โคกระบือมีชีวิต	6.745	34 พันธุ์ปลาสวย	0.029
12	รถแทรกเตอร์	4.141	35 ตัวทำเกลียว	0.022
13	เศษอะลูมิเนียม	4.046	36 ข้าวโพด	0.020
14	เมล็ดละหุ่ง	3.197	37 อุปกรณ์ถ่ายภาพ ภาพยนตร์ทำด้วยคอนกรีต	0.016
15	โลหะตะกั่วแท่ง	2.434	38 สปริงสลักทำด้วยโลหะ	0.009
16	อุปกรณ์สำหรับประกอบสร้าง ซุ้มแสดง	2.353	39 สามัญ	0.006
17	สินค้าปลาแช่เย็น	2.146	40 อุปกรณ์ถ่ายภาพ ภาพยนตร์ทำด้วยโฟม	0.005
18	อุปกรณ์ก่อสร้างทำด้วยเหล็ก	1.321	41 อุปกรณ์ไฟฟ้าตรวจเช็ค การทำงานของเส้นด้าย	0.001
19	คอมพิวเตอร์	0.937		
20	ไหมดิบ	0.700		
21	เครื่องปั่นไฟ	0.300		
22	อุปกรณ์ก่อสร้าง	0.275		
23	ฟอสเฟตชนิดบด	0.255		

ที่มา : ด้านศุลกากรอรัญประเทศ

ตาราง 25 รายการสินค้านำเข้าไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว 15 อันดับแรก

ปี พ. ศ. 2546

ที่	รายการสินค้า	มูลค่า (ล้านบาท)	ที่	รายการสินค้า	มูลค่า (ล้านบาท)
1.	เศษเหล็ก	168.671	24	บู๊ทพร้อมอุปกรณ์ติดตั้ง	0.380
2.	รถแทรกเตอร์	99.870	25	ส่วนประกอบเครื่องผสมสี	0.324
3.	รถบรรทุกเก่า	25.873	26.	เครื่องจักรงานโยธา	0.321
4.	รถบดถนน	23.856	27.	เศษผ้า	0.260
5.	หนังโคหมักเกลือ	22.105	28.	ถังเปล่าบรรจุคลอรีน	0.242
6.	อุปกรณ์ถ่ายทำภาพยนตร์	20.934	29.	หัวเข็ม	0.217
7.	รถเทลเลอร์	18.656	30.	พริกไทย	0.180
8.	เศษกระดาษ	14.038	31.	เครื่องหยอดกาว	0.152
9.	โคกระบือมีชีวิต	13.436	32.	อุปกรณ์ถ่ายทำภาพยนตร์ ทำด้วยคอนกรีต	0.119 -
10.	หนังงูตากแห้ง	9.438	33.	แผงพร้อมอุปกรณ์	0.107
11.	ปลาน้ำจืดหมักเกลือ	8.139	34.	เครื่องวัดหลายผ้า	0.103
12.	เครื่องจักรและอุปกรณ์	7.826	35.	ซีลยาง	0.080
13.	ปลาแช่เย็น ปลารมควัน	6.654	36.	เครื่องจักสาน	0.063
14.	เศษอะลูมิเนียม	5.210	37.	แบบจำลองเพื่อการสาธิต เครื่องรับโทรทัศน์	0.047
15.	เครื่องอุปกรณ์ไฟฟ้า และส่วนประกอบ	3.650	38.	สติ๊กเกอร์ทำด้วย	0.041
16.	ตะกั่วแท่ง	2.884	39.	กระดาษ	0.034
17.	เครื่องกำเนิดไฟฟ้า	1.806	40.	อุปกรณ์ถ่ายทำภาพยนตร์ ทำด้วยพลาสติก	0.030
18.	จาน ชามกระเบื้อง	1.485	41.	ป้ายทำด้วยพลาสติก	0.023
19.	แม่แรงดิ่งลด	4.420	42.	กากเพชร	0.009
20.	ขั้วต่อไฟฟ้า	1.328	43.	อุปกรณ์เครื่องเจาะ	0.007
21.	เมล็ดละหู่	0.943	44.	สินแร่สังกะสี	0.006
22.	เสื้อผ้าเก่าใช้แล้ว	0.482			
23.	พริกแห้ง	0.300			

ที่มา : ด้านศุลกากรอรัญประเทศ

ตาราง 26 รายการสินค้านำเข้าไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว 15 อันดับแรก
ปี พ. ศ. 2547

ที่	รายการสินค้า	มูลค่า (ล้านบาท)	ที่	รายการสินค้า	มูลค่า (ล้านบาท)
1	เศษเหล็ก	350.798	20	เครื่องจักสาน	0.417
2	เมล็ดข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	105.289	21	เมล็ดละหุ่ง	0.294
3	เสื้อผ้าเก่า	62.885	22	เสื้อกันฝน เปลญวน	0.283
4	ปลาและสัตว์น้ำ	30.434	23	ส่วนประกอบเครื่องฟน	
5	ยานบก	21.677		สี	0.281
6	โคกระบือมีชีวิต	19.954	24	เสื้อผ้าเด็ก	0.272
7	หนังโคหมักเกลือ	18.727	25	เหล็ก	0.269
8	เศษอะลูมิเนียม	16.627	26	เศษตะกั่ว	0.159
9	เศษกระดาษ	16.143	27	เครื่องอุปกรณ์ไฟฟ้า	0.121
10	ผลไม้แก้วมังกร	15.313	28	ปลาอย่างรมควัน	0.111
11	ส่วนประกอบเครื่องจักร	13.118	29	เครื่องนับผลผลิตของ	
12	จาน ซามกระเบื้อง	3.882		ผ้า	0.106
13	เมล็ดถั่วเหลือง	2.355	30	หนังงูตากแห้ง	0.105
14	พริกแห้ง	1.870	31	ตะกั่วแห้ง	0.079
15	ผ้าถัก	1.197	32	เทปกาวสองหน้า	0.075
16	หมวกผ้า	1.160	33	แผงควบคุมวงจรไฟฟ้า	0.069
17	แท่งค์เปลา	0.895	34	เชือกกล้วย	0.064
18	สาหร่ายปรุรอส	0.592	35	รถโฟร์คลิฟต์(เก่า)	0.059
19	กระเพาะปลาแห้ง	0.460	36	เครื่องประดับ	0.044

ที่มา : ด้านศุลกากรอรัญประเทศ

ตาราง 27 รายการสินค้านำเข้าไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว 15 อันดับแรก
ปี พ. ศ. 2548

ลำดับ ที่	รายการสินค้า	มูลค่า (ล้านบาท)	ลำดับ ที่	รายการสินค้า	มูลค่า (ล้านบาท)
1.	เสื้อผ้าเก่า	142.342	15.	เครื่องจักรสาน	1.264
2.	เศษเหล็ก	112.371	16.	ผลิตภัณฑ์เซรามิค	
3.	สินค้าขาเข้าตามใบขน สุทธินำกลับ	40.870		(จาน – ซามกระเบื้อง)	1.227
4.	ปลาและสัตว์น้ำอื่นๆ	26.92	17.	ผลไม้แก้วมังกร	0.865
5.	เบ็ดเตล็ดอื่นๆ	13.845	18.	เสื้อกันฝน	0.738
6.	เศษกระดาษ	13.593	19.	เครื่องจักร	0.576
7.	เศษอะลูมิเนียม	12.372	20.	เสื่ออากาศวิทยุ	0.631
8.	หนังโคหมักเกลือ	4.130	21.	ของทำด้วยเหล็กหรือ เหล็กกล้า	0.380
9.	เสื้อผ้าเด็ก	4.121	22.	เปลญวน	0.250
10.	อุปกรณ์เครื่องจักร	4.107	23.	ผ้าถัก	0.216
11.	เครื่องรับวิทยุ	9.097	24.	ผลิตภัณฑ์ทำจากหนัง	0.106
12.	หมวกผ้า	2.429	25.	ท่อพีวีซี	0.73
13.	พริกแห้ง	2.058	26.	หนังงูตากแห้ง	0.56
14.	กระเพาะปลาแห้ง	1.776			

ที่มา : ด้านศุลกากรอรัญประเทศ

ตาราง 28 รายการสินค้านำเข้าไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว 15 อันดับแรก
เดือน มกราคม - กุมภาพันธ์ ปี พ.ศ.2549

ปี	เดือน	มูลค่า (บาท)
2549		53,560,301.00
2549		61,222,925.00

ตาราง 29 รายการสินค้านำเข้าไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว 15 อันดับแรก
เดือน มีนาคม ปี พ.ศ.2549

ที่	รายการสินค้า	มูลค่า (บาท)
1	เศษเหล็ก	18,261,595.00
2	เสื้อผ้าเก่า	16,420,270.00
3	เศษอะลูมิเนียม	12,954,550.00
4	เมล็ดถั่วเหลือง	10,489,140.00
5	สินค้าไปชนสุทธินำกลับ	9,832,795.00
6	ปลาน้ำจืดหมักเกลือ	4,416,234.00
7	เศษกระดาษ	3,251,920.00
8	ผ้าทำด้วยฝ้าย	1,749,640.00
9	เม็ดมะม่วงหิมพานต์	1,661,848.00
10	เส้นด้าย	1,472,193.00
11	ผ้ามีตำหนิ	1,441,108.00
12	หนังโคหมักเกลือ	900,000.00
13	หมวกผ้า	810,710.00
14	รถบด,รถเกรดถนน(เก่าใช้แล้ว)	650,854.00
15	เบ็ดเตล็ดอื่นๆ	2510,011.00
	รวม	86,822,868.00

ที่มา : ด้านศุลกากรอรัญประเทศ

บทที่ 6

วิเคราะห์ปัญหาและผลกระทบของการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว

ในภาวะปัจจุบันการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว มีแนวโน้มขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด แต่ยังมีปัญหาและอุปสรรค ที่ส่งผลกระทบต่อการค้าชายของทั้งสองประเทศ ซึ่งเกิดจากนโยบายของรัฐบาลไทย และเกิดจากนโยบายของรัฐบาลกัมพูชา¹ ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

1. ปัญหาของการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว

- นโยบายของรัฐบาลไทย

ขั้นตอนและระเบียบการส่งออกของไทยมีขั้นตอนที่ยุ่งยากซับซ้อน และต้องมีเอกสารประกอบมาก ทำให้เสียเวลาและค่าใช้จ่ายสูง อีกทั้งปัญหาค่าเงินบาทที่ประเทศไทยได้ใช้นโยบายค่าเงินบาทลอยตัวเป็นผลให้ต้นทุนการผลิตและค่าใช้จ่ายในการขนส่งเพิ่มขึ้น ปัญหาอีกประการหนึ่งคือยังไม่มีหน่วยงานใดเข้าไปศึกษาด้านการตลาดของกัมพูชาอย่างจริงจัง ทำให้ผู้ส่งออกไม่ทราบถึงความต้องการในการบริโภคสินค้า อีกทั้งการส่งออกของไทยและการนำเข้าของกัมพูชาส่วนมากจะเป็นการทำการค้าด้วยการไว้วางใจซึ่งกันและกัน โดยไม่ต้องทำสัญญาการซื้อขายทำให้ผู้ส่งออกรายใหม่ ไม่สามารถเข้าถึงตลาดกัมพูชาได้ และบ่อยครั้งผู้ส่งออกไทยถูกผู้นำเข้ากัมพูชาโกง เนื่องจากการขาดแคลนผู้ชำนาญในการส่งออกของผู้ส่งออกไทย ในปัจจุบันค่าแรงงานสูงขึ้นต้นทุนการผลิตจึงสูงขึ้นตามมาทำให้การแข่งขันในตลาดกัมพูชาลดลง การที่ผู้ค้าไทยนำสินค้าเสื่อมคุณภาพไปขายให้กัมพูชาทำให้ผู้บริโภคชาวกัมพูชา ขาดความเชื่อถือในคุณภาพในสินค้านั้น² บางครั้งยังหวาดระแวงมายังสินค้าชนิดอื่น ๆ อีกด้วย

¹สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระแก้ว. (2546). การค้าชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว ปี 2545-2546 (ครึ่งปีแรก). หน้า 48.

²แหล่งเดิม. หน้า 48.

- นโยบายของรัฐบาลกัมพูชา

เส้นทางคมนาคมที่เป็นถนนสายหลัก ในกัมพูชาชำรุดทรุดโทรม ขรุขระ เป็นหลุมเล็กบ้าง ใหญ่บ้าง ไม่สามารถเดินทางได้สะดวก การขนส่งสินค้าส่งทางรถไฟไม่สามารถได้ เนื่องจากเส้นทางรถไฟสายอรัญประเทศ-กรุงพนมเปญ ถูกวางระเบิดในสมัยที่กัมพูชาอยู่ในสภาวะสงคราม ระเบียบขั้นตอนในการนำสินค้าเข้าไปยังกัมพูชามีความยุ่งยาก ต้องผ่านการตรวจจากบริษัท SGS ที่กระทรวงพาณิชย์กัมพูชาตั้งขึ้น¹ ผู้ค้าขายขาดความเชื่อมั่นในด้านความปลอดภัย ระบบสาธารณูปโภคในกัมพูชายังไม่มีประสิทธิภาพ การติดต่อสื่อสารล่าช้าและมีค่าใช้จ่ายสูงมาก สินค้าที่ส่งไปยังกัมพูชาต้องเสียภาษีนำเข้าและภาษีผ่านแดนให้กับด่านต่าง ๆ ที่ผิดกฎหมายหลายด่าน² ทำให้สินค้าจากไทยมีราคาสูงขึ้นไปอีก

2. ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ

ก่อนปี พ.ศ. 2515 ความต้องการ การค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ชายแดนด้านจังหวัดปราจีนบุรีในขณะนั้น ค่อนข้างรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก จากอัตราการจัดเก็บภาษี ณ จุดตรวจ กรมศุลกากรอรัญประเทศ สามารถจัดเก็บภาษีได้ อันดับ 2 ของด่านศุลกากรทั่วประเทศ เป็นรองเฉพาะด่านกรมศุลกากร ณ ท่าคลองเตยเท่านั้น³ สินค้าหลายชนิดขนส่งสู่อินโดจีน โดยผ่านเส้นทางเข้า-ออก บ้านคลองลึก อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว ซึ่งเป็นการค้าขายของประชาชนของทั้งสองประเทศ โดยมีประชาชนกัมพูชาเข้ามาทำการค้าในฝั่งประเทศไทย ในแต่ละวันมีเป็นจำนวนมาก แต่รัฐบาลประเทศไทยไม่สามารถจัดเก็บรายได้จากเข้ามาทำการค้าของประชาชนกัมพูชาได้

¹ สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระแก้ว. (2546). การค้าชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว ปี 2545-2546 (ครึ่งปีแรก). หน้า 48.

² แหล่งเดิม หน้า 49.

³ กระทรวงพาณิชย์. (2539). ข้อมูลการตลาดจังหวัดสระแก้ว. หน้า 60.

2.1 การขาดซึ่งรายได้ของรัฐบาล

2.1.1 ปัญหาการสัญจรข้ามแดน

ตามความตกลงว่าด้วยการสัญจรข้ามแดนระหว่างทั้งสองประเทศ เมื่อวันที่ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2540 โดยทั้งสองฝ่ายมีความตกลงให้ใช้หนังสือผ่านแดน (BORDER PASS) และหนังสือเดินทาง (PASSPORT) เป็นเอกสารเดินทางเข้า-ออก ตามจุดผ่านแดนซึ่งไทยได้ยึดถืออย่างเคร่งครัด เพียงแต่ฝ่ายเดียวส่วนกัมพูชา ประชาชนส่วนน้อยมีหนังสือ ที่ใช้หนังสือผ่านแดน และหนังสือเดินทาง ส่วนมากจะไม่มีหนังสือทั้งสองประเภทดังกล่าว แต่ใช้บัตรผ่านแดนชั่วคราว (Temporary Border Pass) ประเภทตัวฉีก ราคา 10 บาท เป็นเอกสารเดินทางเข้า-ออก โดยกัมพูชาอ้างเหตุผลว่าประชาชนกัมพูชาส่วนมากมีฐานะยากจนไม่สามารถมีค่าใช้จ่ายในการทำหนังสือผ่านแดนและหนังสือเดินทางได้ จึงขอผ่อนผันต่อไทยมาโดยตลอดจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะจุดผ่านแดนบ้านคลองลึก-ปอยเปต มีชาวกัมพูชาเดินทางเข้ามาในฝั่งไทย เพื่อซื้อขายสินค้า ที่บริเวณตลาดโรงเกลือ เฉลี่ยวันละ 1,000-1,500 คน¹

ปัญหาและอุปสรรคที่มี คือ ประเทศไทยไม่สามารถมีรายได้จากการผ่านแดนของประชาชนกัมพูชา เนื่องจากตัวฉีก 10 บาท จะใช้ในเขตผ่านแดนกัมพูชาเท่านั้น เมื่อเข้ามาในเขตแดนไทยไม่ต้องเสียค่าผ่านแดน อีกทั้งไม่มีหลักฐานที่ตรวจสอบได้ว่า มีการลักลอบหลบหนีเข้าเมืองของชาวกัมพูชา จำนวนเท่าไร เนื่องจากด่านตรวจคนเข้าเมืองอรัญประเทศไม่สามารถดำเนินการวิธีตามระบบการตรวจคนเข้าเมืองได้ เพราะตัวฉีก 10 บาท ไม่ใช่แบบสากลในการเดินทางเข้า-ออก ระหว่างประเทศหากฝ่ายไทยเข้มงวดในเรื่องดังกล่าวนี้ จะเป็นผลให้เกิดการกระทบกับเศรษฐกิจชายแดน

¹ พันตำรวจโท สุรินทร์ พลายะหาร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, สำนักงานด่านตรวจคนเข้าเมืองอรัญประเทศ อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว, เมื่อ 2 พฤษภาคม 2546.

2.1.2 การลักลอบค้าของหนีภาษี

มูลค่าการค้าชายแดนระหว่างไทย-กัมพูชา ที่ลักลอบค้าชายแดนมีการลักลอบค้าไม้ซุง โคน กระบือ จากกัมพูชา ผ่านอำเภอชายแดนของจังหวัดสระแก้ว ตลอดแนว 165 กิโลเมตร ที่อำเภอตาพระยา อำเภออรัญประเทศ อำเภอลองหาด อำเภอวังน้ำเย็น ซึ่งส่วนนี้ทำให้รัฐต้องสูญเสียรายได้จากการจัดเก็บภาษีและค่าธรรมเนียม ซึ่งเป็นมูลค่ามหาศาล¹

สถิติการจับกุมลักลอบ สินค้า ด้านศุลกากรอรัญประเทศ²

ปี พ.ศ. 2546 - 2549 หน่วยงานที่จับกุม	ปี 2548	ปี 2549(ม.ค.-มี.ค.)
ด่านอรัญประเทศ		
จำนวน(ราย)	83	110
ราคา(บาท)	2,477,545.00	3,111,797.00
หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง		
จำนวน(ราย)	27	50
ราคา(บาท)	296,012.04	2,159,742.00
หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง		
จำนวน(ราย)	110	160
ราคา(บาท)	2,773,135.04	5,271,539.00

3. ผลกระทบทางด้านการเมือง

3.1 ปัญหาการปิดจุดผ่านแดน

จากกรณีชาวกัมพูชาบุกเผาสถานเอกอัครราชทูตไทย ประจำกรุงพนมเปญ รวมทั้งได้ทำการเผา โรงแรม โรงงาน และสถานประกอบการของคนไทยในกรุงพนมเปญ เมื่อวันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2546 รัฐบาลไทยได้กำหนดนโยบายต่อรัฐบาลกัมพูชา คือ

¹กระทรวงพาณิชย์. (2539). ข้อมูลการตลาดจังหวัดสระแก้ว. หน้า 60.

²กรมศุลกากร. (20 เมษายน 2549) .arancustoms.org/index. ออนไลน์

- ทางกาารทูต รัฐบาลได้เรียกตัวเอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงพนมเปญกลับประเทศไทย คงเหลือระดับอุปทูต
- ให้รัฐบาลกัมพูชาชดใช้ค่าเสียหาย
- เพื่อความปลอดภัยห้ามคนไทยเดินทางเข้าไปในกัมพูชา¹

ผลกระทบด้านชายแดนจังหวัดสระแก้ว

- การค้าชายแดน การท่องเที่ยว และการสัญจรข้ามแดน ตามจุดผ่านแดน 4 จุด ได้รับความเสียหาย ปริมาณนักท่องเที่ยว ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศลดลง รวมทั้งไม่สามารถส่งสินค้าเข้าไปขายได้ตามปกติ
- กัมพูชามีมาตรการตอบโต้ฝ่ายไทย โดยการสั่งปิดจุดผ่านแดนทุกจุด
- การค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้วมีความเสียหาย วันละ ประมาณ 40 ล้านบาท²

เมื่อวันที่ 21 มีนาคม พ.ศ. 2546 รัฐบาลทั้งสองประเทศ ได้มีสัมพันธ์ไมตรีต่อกันดั้งเดิม อนุญาตให้เปิดพรมแดน และให้ประชาชนทั้งสองประเทศค้าขายได้ตามปกติ ทำให้เห็นว่าการค้าชายแดนอยู่ที่ยี่เมืองของทั้งสองประเทศเป็นหลัก หากทั้งสองประเทศมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ก็จะเปิดพรมแดนให้ค้าขายได้ หากทั้งสองประเทศตัดสัมพันธ์ไมตรีต่อกัน จะปิดพรมแดนห้ามประชาชนของทั้งสองประเทศทำการค้าขาย ซึ่งความเสียหายจะตกอยู่ที่ประชาชนทั้งสองประเทศ

4. ผลกระทบทางด้านสังคม

4.1 ปัญหาการปล้นจี้และการจับตัวคนไทยเรียกค่าไถ่

¹กระทรวงมหาดไทย. กลุ่มงานประมาณสถานการณ์ด้านการข่าว. (2546). *การวิเคราะห์เหตุการณ์ จลาจลในกัมพูชาและการชุมนุมประท้วงของคนไทยบริเวณหน้าสถานทูตกัมพูชา ประจำประเทศไทย*. (บันทึกการประชุม). เลขที่ มท. 0214/90

²สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระแก้ว. (2546, 16 พฤษภาคม). *รายงานสรุปภาวะการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว*. (เอกสารบันทึกการประชุม). ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ประชาชนชาวกัมพูชาตามแนวชายแดนมีฐานะยากจน ขาดแคลนอาหาร เครื่องอุปโภคบริโภค เนื่องจากในกัมพูชามีการสู้รบมาเป็นระยะเวลาช้านาน ทหารของกัมพูชาส่วนมากจะเป็นประชาชน และเยาวชน เมื่อไม่มีการสู้รบแล้วอาวุธสงครามส่วนหนึ่งจะถูกนำไปมอบให้รัฐบาลกัมพูชา แต่มีบางส่วนที่หลงเหลืออยู่ตามแนวชายแดนกัมพูชา¹ ชาวกัมพูชาจึงมักนำอาวุธสงครามเหล่านั้นเข้ามาปล้นจี้และฆ่าเจ้าทรัพย์ในฝั่งไทย นอกจากนี้ พ่อค้าคนไทย และพ่อค้าชาวกัมพูชา มีการลักลอบค้าขายของหนีภาษีที่มีคุณค่ามาก เช่น การค้าขาย-โคกระบือ มีมูลค่าครั้งละหลายแสน² บาท ถึงมีมูลค่าหลายล้านบาท เมื่อส่งมอบโค-กระบือ หรือสินค้าต่าง ๆ แล้วไม่จ่ายเงิน เจ้าหนี้ฝ่ายกัมพูชา มักจับตัวลูกหนี้ หรือญาติ ซึ่งเป็นคนไทย เพื่อกักตัวและเรียกค่าไถ่

4.2 ปัญหาการโจรกรรมรถยนต์ และรถจักรยานยนต์

ชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว มีระยะทาง 165 กิโลเมตร ประชาชนของทั้งสองประเทศ สามารถเดินทางไปมาหาสู่กันได้โดยสะดวก มีหมู่บ้าน และชุมชน กระจายอยู่ทั่วไป และมีเส้นทางเชื่อมโยงกันได้หลายจุด ซึ่งเป็นการเอื้ออำนวยต่อการลักลอบ และโจรกรรมรถยนต์ และรถจักรยานยนต์ จากฝั่งไทยไปยังกัมพูชา โดยความร่วมมือของชาวไทยและชาวกัมพูชา เมื่อนำเข้าไปยังฝั่งกัมพูชาได้แล้ว ชาวกัมพูชาสามารถซื้อรถที่ถูกโจรกรรมไปได้ในราคาที่ถูกมาก และสามารถใช้รถได้ทันที แม้ทะเบียนรถที่ถูกโจรกรรมไปจะเป็นทะเบียนรถในไทย เนื่องจากกัมพูชาไม่มีกฎหมายควบคุม แม้ไทยขอความร่วมมือไปแล้วในระดับพื้นที่ และระดับชาติหลายครั้ง แต่กลับไม่ได้รับความร่วมมือและความจริงจังในการแก้ปัญหาเรื่องนี้ รถยนต์ และรถจักรยานยนต์ ที่ถูกโจรกรรมจะมาจากจังหวัดต่าง ๆ และกรุงเทพมหานคร ของประเทศไทย แล้วจะรีบลักลอบส่งออกไปยังกัมพูชาโดยเร็วประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา รู้ถึงความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของตนเอง เนื่องจากมีการมีลักลอบโจรกรรมยานพาหนะออกนอกประเทศ เป็นจำนวนมาก เช่นการโจรกรรมรถยนต์ รถจักรยานยนต์ สถิติ ปี 2546 (ข้อมูล ม.ค.-

¹ พันตรี สมศักดิ์ กิจดชาวม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัตสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, หน่วยเฉพาะกิจที่ 12 กองร้อยทหารพราน, บ้านหนองปรือ ตำบลผ่านศึก อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว, เมื่อ 30 เมษายน 2549.

² พันตำรวจโท สุรินทร์ พลายระหาร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัตสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, สำนักงานด่านตรวจคนเข้าเมืองอรัญประเทศ อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว, เมื่อ 2 พฤษภาคม 2546.

ก.ย. 46) มีการตรวจยึด-จับกุมการโจรกรรมรถยนต์ จำนวน 20 คัน รถจักรยานยนต์ จำนวน 31 คัน¹

4.3 ปัญหาการลักลอบเข้าเมืองและปัญหาแรงงานเถื่อน

เนื่องจากกัมพูชามีปัญหาการสู้รบภายในประเทศมาเป็นเวลานานไม่น้อยกว่า 26 ปี จึงมีปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ประชาชนมีฐานะยากจน และขาดแคลนเครื่องอุปโภคบริโภค เป็นเหตุให้ประชาชนกัมพูชา ลักลอบหลบหนีเข้ามาในประเทศไทย เพื่อหางานทำ และนำรายได้ไปเลี้ยงครอบครัว การหลบหนีเข้าเมืองเพื่อหางานทำ อาจแยกได้ 3 ประเภท ดังนี้

1. ประเภทไปเช่า-เย็นกลับ เพื่อเข้ามารับจ้างทำงานในประเทศไทย ตามแนวชายแดน เช่นรับจ้างปลูกมัน ตัดอ้อย เกียวข้าว และทำการเกษตรทั่วไป

2. ประเภทลักลอบหลบหนีเข้าเมือง มีการทำเป็นขบวนการ โดยมีคนไทยเป็นนายหน้า เรียกเก็บเงินรายหัวรายละ 3,000-6,000 บาท หรือมากกว่านี้ เพื่อนำมาส่งให้นายจ้างในจังหวัดต่าง ๆ ของประเทศไทย แต่บางส่วนอาจมีการลักลอบหนีเข้าเมืองด้วยตนเองเนื่องจากไม่มีเงินชำระค่านายหน้า เพื่อมาหางานทำ และขอทาน ในกรุงเทพมหานครและจังหวัดอื่น ๆ

3. ประเภทที่มารายงานตัว และขึ้นทะเบียนแรงงานต่างด้าว ตามระเบียบของรัฐบาลไทย จะมีการจัดทำทะเบียนประวัติ จัดทำบัตร และตรวจสุขภาพให้ด้วย

การที่ชาวกัมพูชาจะเข้ามารับจ้างทำงานที่ชายแดนในเขตประเทศไทย ประเภทเช่าไป-เย็นกลับ ผู้ว่าจ้างต้องมาติดต่อทหารที่ดูแลรับผิดชอบชายแดนด้านนั้น ๆ ก่อน และจึงติดต่อชาวกัมพูชาที่ต้องการเข้ามารับจ้าง โดยผู้ว่าจ้างต้องนำบัตรประจำตัวประชาชนมามอบไว้กับเจ้าหน้าที่ พร้อมกับจดชื่อ นามสกุล ชาวกัมพูชาที่ต้องการรับจ้าง โดยให้เข้า-ออก ตามเวลาที่ด่านชายแดน นั้นๆ กำหนดไว้ เมื่อถึงกำหนดเวลา ผู้ว่าจ้างต้องนำชาวกัมพูชาที่รับจ้างมาส่งให้เจ้าหน้าที่ ให้ครบตามรายชื่อที่ได้แจ้งไว้²

¹ พันจ่าอากาศเอก ปัญญา สระทองอุ่น เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, สำนักงานปกครองจังหวัดสระแก้ว ศาลากลางจังหวัดสระแก้ว, เมื่อ 2 พฤษภาคม 2546.

² พันตรี สมศักดิ์ กิจดชาวม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, หน่วยเฉพาะกิจที่ 12 กองร้อยทหารพราน, บ้านหนองปรือ ตำบลผ่านศึก อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว, เมื่อ 30 เมษายน 2549.

การผ่อนผันให้ชาวกัมพูชาเข้ามารับจ้างทำงานเพื่อนำรายได้ไปเลี้ยงครอบครัว นับว่าเป็นการช่วยให้ชาวกัมพูชามีรายได้ และช่วยป้องกันไม่ให้นักงา กัมพูชาหลบหนีเข้าเมือง ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมา เช่น การใช้แรงงานที่ผิดกฎหมาย การค้ายาเสพติด คนเร่ร่อน คนขอทาน การลักทรัพย์ จี้ ปล้น

สถิติการจับกุม

ปี 2546 มีสถิติจับกุมชาวต่างชาติหลบหนีเข้าเมือง(ข้อมูล ม.ค. – ก.ย. 46) มีจำนวน 9,264 คน¹

4.4 ปัญหาด้านสาธารณสุข

ประชาชนชาวกัมพูชาตามแนวชายแดน มีปัญหาด้านสาธารณสุขเป็นอย่างมาก ขาดแคลนปัจจัยเกือบทุกประเภท ทั้งแพทย์ พยาบาล สถานพยาบาล เจ้าหน้าที่ เวชภัณฑ์ และยารักษาโรค ประกอบกับมีปัจจัยด้านชายแดนเสริมให้มีโรคติดต่อหลายโรค เช่น โรคเอดส์ ไข้มาลาเรีย อาหารเป็นพิษ ประสบอุบัติเหตุเหยียบกับระเบิด เมื่อชาวกัมพูชา เป็นโรค หรือได้รับบาดเจ็บ มักจะขอความช่วยเหลือ จากเจ้าหน้าที่ของไทยที่อยู่ตามแนวชายแดนฝั่งไทย นำตัวเข้ามารักษาในโรงพยาบาลในท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งการให้ความช่วยเหลือด้วยหลักมนุษยธรรม ทำให้ไทยต้องแบกรับภาระค่ารักษาพยาบาลต่อชาวกัมพูชาปีละหลายล้านบาท

4.5 ปัญหายาเสพติด

มีการเผยแพร่การระบาดของยาเสพติด(ยาบ้า) ตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ประชาชนไทย มักเดินทางเข้าไปเสพ และซื้อยาเสพติดในฝั่งกัมพูชาเพื่อเสพในฝั่งไทย จุดผ่านแดนทั้ง 4 จุด มีประชาชนของทั้งสองประเทศ ยานพาหนะ และรถบรรทุกสินค้า เข้า-ออก เป็นประจำทุกวัน ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญให้มีการลักลอบค้ายาเสพติดผ่านชายแดน ด้านจังหวัดสระแก้ว²

4.6 ปัญหาบ่อนการพนัน

¹ พันตำรวจโท สุรินทร์ พลายระหาร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, สำนักงานด่านตรวจคนเข้าเมืองอรัญประเทศ อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว, เมื่อ 2 พฤษภาคม 2546.

² พันจ่าอากาศเอก ปัญญา สระทองอุ่น. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, สำนักงานจังหวัดสระแก้ว ศาลากลางจังหวัดสระแก้ว, เมื่อ 2 พฤษภาคม 2546.

พื้นที่ชายแดนประเทศเพื่อนบ้านของไทย เช่น ประเทศพม่า ลาว กัมพูชา และ มาเลเซียมีบ่อนการพนัน(CASINO) เกิดขึ้นหลายแห่ง แต่ละแห่งจะตั้งอยู่ใกล้ชายแดนไทยและใกล้ จุดผ่านแดน จำนวน 13 แห่ง ชายแดนด้านจังหวัดสุรินทร์ 1 แห่ง ชายแดนด้านจังหวัดสระแก้ว 8 แห่ง ชายแดนด้านจังหวัดจันทบุรี 3 แห่ง และชายแดน ด้านจังหวัดตราด 1 แห่ง ซึ่งเอื้ออำนวย ต่อคนไทยเดินทางข้ามไปเล่นการพนันได้ง่าย

บ่อนการพนันด้านชายแดนจังหวัดสระแก้ว

จุดผ่อนปรนถาวรบ้านคลองลึก-ปอยเปต มีการตั้งบ่อน CASINO ตามแนวคลองลึก ในฝั่งปอยเปต อำเภอโอโฉรว จังหวัดบันเตียเมียนเจย เปิดบริการ 24 ชั่วโมง มี 8 แห่ง¹

1. GOLDEN CROWN เปิดบริการ
2. GOLDEN CROWN PRINCESS อยู่ในเครือของ GOLDEN CROWN CLUB
3. STARVEGAS
4. TROPICANA ENTERTAINMENT
5. HOLIDAY POIPET หรือ POIPET ARAN
6. HOLIDAY PALACE
7. GRAND DIAMOND CITY เดิมชื่อ POIPET RESORT
8. HOVA

ผู้เล่นการพนัน ส่วนใหญ่ ร้อยละ 99 เป็นประชาชนไทย เนื่องด้วยรัฐบาลกัมพูชามีคำสั่ง ห้ามประชาชนกัมพูชาเข้ามาเล่นการพนันในบ่อนการพนันที่มีอยู่ทั้งหมด อย่างเด็ดขาด ประชาชน ไทยที่มาเล่นการพนันในบ่อนการพนันประเทศกัมพูชา จะมีทุกเพศ ทุกวัย รวมทั้งผู้สูงอายุซึ่งมักนำ บุตรหลานเข้าไปเล่นการพนัน ซึ่งเป็นการปลุกฝังจิตสำนึกที่ไม่ดีแก่เยาวชนไทย และสร้างทัศนคติที่ไม่ดีแก่บุตรหลาน เป็นปัญหาที่รัฐบาลประเทศไทยควรดำเนินการแก้ไขอย่างจริงจัง

¹ สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง. กองตรวจคนเข้าเมือง 3. ด่านตรวจคนเข้าเมืองอรัญประเทศ. (2546). เอกสารบรรยายสรุป. (เอกสารประกอบคำบรรยาย). ไม่ปรากฏเลขหน้า.

5. การศึกษา

ประชาชนกัมพูชาตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ส่วนมากมีฐานะยากจน ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการสู้รบในกัมพูชาที่มีเป็นระยะเวลาช้านาน เยาวชนกัมพูชามีสภาพตัวเล็ก ผอมแห้ง ตากลวงลึก ไม่สดชื่นแจ่มใสเท่าที่เยาวชนในวัยนี้จะมี ขาดแคลนเสื้อผ้า รองเท้า เยาวชนกัมพูชาจำนวนมากไม่น้อยที่ไม่มีพ่อ แม่ คอยดูแล เนื่องจากเสียชีวิตในภาวะสงครามในกัมพูชา เยาวชนเหล่านี้ส่วนมากจะเข้ามาประกอบอาชีพรับจ้างถือของ เฝ้ารถ ลากรถขนของ ขอทาน รับจ้างทั่วไป ในเขตชายแดนฝั่งไทย หากเยาวชนเหล่านี้ไม่ได้รับการส่งเสริมในด้านการศึกษา อาจเป็นปัญหาที่รัฐบาลกัมพูชาไม่สามารถที่คำนวณได้

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระองค์ทรงเล็งเห็นคุณค่าของการศึกษา พระองค์ทรงส่งเสริมให้มีโรงเรียนพระราชทาน วิทยาลัยกำปงเฌอเตียน จังหวัดกำปงทม ประเทศกัมพูชา

พระองค์ท่านทรงทราบถึงผลประโยชน์ของการศึกษา ทรงพระราชทานโรงเรียนเพื่อให้ชาวกัมพูชาได้ศึกษา เพราะการศึกษาจะทำให้ประชาชนมีความรู้ ซึ่งสามารถนำมาพัฒนาประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรือง แต่ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับรัฐบาลกัมพูชาด้วยว่าต้องการส่งเสริมทางด้านการศึกษาแก่เยาวชนมากน้อยแค่ไหน หากรัฐบาลกัมพูชามีความตั้งใจจริงที่จะให้ประชาชนกัมพูชาได้รับการศึกษาโดยทั่วถึง ในอนาคต เยาวชนในปัจจุบันคงจะได้เป็นผู้นำที่ดีและบริหารบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

บทที่ 7

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ข้อสรุป

หลังจากการลงนามในสนธิสัญญาสันติภาพที่กรุงปารีส เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2534 รัฐบาลทั้งสองของกัมพูชา คือ รัฐบาลระบอบพนมเปญ และรัฐบาลผสมกัมพูชาทั้งสามฝ่ายหรือ รัฐบาลแห่งชาติกัมพูชา ซึ่งสหประชาชาติให้การรับรองได้เข้ามาร่วมอยู่ในสภาสูงสุดแห่งชาติ กัมพูชา และได้เปิดสัมพันธ์ทางการค้า แต่เมื่อสหประชาชาติมีมติดำเนินการปิดล้อมทางด้าน เศรษฐกิจต่อเขมรแดงเมื่อปลายปี พ.ศ. 2535 และมีมติให้ไทยยุติการค้ากับเขมรแดง และไทยต้อง ยอมรับมตินี้ทำให้ธุรกิจของไทยเสียหายเป็นอันมาก

เมื่อการเลือกตั้งภายใต้การควบคุมของกองกำลังรักษาสหประชาชาติหรืออันแทคเสร็จสิ้น กลุ่มเจ้าหน้าโรดมรณฤทธิ์ ได้เสียงข้างมาก แต่การเมืองในกัมพูชาก็ยังไม่สงบ กลุ่มเขมรแดงไม่ ยอมรับผลการเลือกตั้ง จึงทำการแบ่งเขตยึดครองดินแดนบางส่วน และทำการสู้รบกันในบริเวณเขา พระวิหาร ในครั้งนั้นสหประชาชาติกล่าวหาว่าไทยมีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และได้ ถอนกำลังออกจากกัมพูชา

การเมืองในกัมพูชา เป็นปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญที่สุดในการลงทุนทำการค้ากับกัมพูชา แม้จะมีการเลือกตั้งทั่วไปแล้ว แต่สถานการณ์ทั่วไปยังไม่ดีขึ้น และระบบการค้าของกัมพูชายังมี ปัญหา คือ

- นโยบาย และกฎระเบียบทางการค้าไม่มีความแน่นอนและชัดเจน ทั้ง ๆ ที่กัมพูชามี นโยบายส่งเสริมให้ต่างชาติเข้าไปประกอบธุรกิจการค้า
- การดำเนินธุรกิจการค้ายังไม่เป็นระบบและขาดประสิทธิภาพ ทั้งนี้การประกอบธุรกิจ ใน กัมพูชาส่วนใหญ่อาศัยความคุ้นเคยส่วนตัวเป็นพื้นฐาน นอกจากนี้ยังมีการลักลอบนำสินค้าเข้าสู่ ซึ่ง เป็นอุปสรรคที่สำคัญต่อระบบการค้าในระบบพิธีศุลกากร
- การค้าชายแดนที่อยู่นอกระบบพิธีศุลกากร ซึ่งไม่มีกฎหมายการค้าระหว่างประเทศ หรือข้อตกลงทางการค้าระหว่างประเทศที่คุ้มครองการค้า ทำผู้ประกอบการในกัมพูชามีความ เสียงอย่างมาก

กัมพูชามีความต้องการสินค้าวัสดุก่อสร้างเป็นจำนวนมาก โดยมีการค้าขายแลกเปลี่ยน สินค้าระหว่างไทย-กัมพูชา แต่เนื่องจากประเทศไทยมีเงื่อนไขมากต้องผ่านการควบคุมจากหน่วย ราชการหลายขั้นตอน ทำให้สินค้ามีราคาสูง

การส่งเสริมนโยบายการค้าของรัฐบาลทั้งสองประเทศ ทำให้การค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว เป็นตลาดการค้าชายแดนในระบบพิธีศุลกากร และทำให้จุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก(ตลาดโรงเกลือ) อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว ได้รับการสนับสนุนให้เป็นฐานการส่งสินค้าที่สำคัญไปยังกลุ่มประเทศอินโดจีนได้อีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

ตั้งแต่ พ.ศ. 2534 เป็นต้นมา การค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว ได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จะกระทั่ง ใน พ.ศ. 2542-2543 การค้าชายแดนด้านจังหวัดสระแก้ว มีมูลค่าทางการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา มากที่สุดของประเทศไทย โดยสัดส่วนมูลค่าการส่งออกอยู่ในเกณฑ์ ประมาณร้อยละ 50 ของจังหวัด ที่มีการค้าชายแดนของประเทศไทย

แต่อย่างไรก็ตามการพัฒนาการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว มีปริมาณมูลค่าเพิ่มอย่างต่อเนื่องจำเป็นต้องทำการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม และตรวจสอบติดตามแผนการที่ได้ดำเนินการไปแล้วว่าบรรลุผลตามเป้าหมายหรือไม่ ตลอดจนศึกษาปัจจัยที่ส่งผลให้แผนงานโครงการนั้น ๆ ไม่สามารถดำเนินไปตามเป้าหมายว่ามีอะไรบ้าง รวมทั้งควรมีการประเมินผลปรับปรุงตามแผนงานโครงการเพื่อให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งรัฐบาลไทยควรดำเนินการศึกษาในด้านคุณภาพและเชิงวิชาการ ดังนี้

การศึกษาเชิงคุณภาพ

หอการค้า รัฐบาลไทยควรส่งเสริมสนับสนุนให้นักธุรกิจชาวกัมพูชาได้มีหอการค้าในทุกจังหวัดเช่นเดียวกับประเทศไทย เพื่อให้สามารถทำการติดต่อค้าขายกันกับประเทศไทย และประเทศอื่น ๆ ได้ในทุกระดับ

การศึกษาเชิงวิชาการ

การส่งเสริมการค้า รัฐบาลไทยควรทำการศึกษาถึงความเจริญก้าวหน้าของตลาดกัมพูชาใน 10 หรือ 20 ปี ข้างหน้า ซึ่งผู้วิจัยเชื่อว่า ในอนาคต ตลาดในกัมพูชาต้องมีการเจริญเติบโตมากขึ้น ซึ่งควรทำการศึกษาตลาดในกัมพูชาอย่างละเอียด ว่าชาวกัมพูชามีกำลังซื้อเท่าไร ต้องการสินค้าอะไร เมื่อถึงระยะเวลา นั้น จะได้นองตอบความต้องการตลาดกัมพูชา ได้ในทันที

การขยายตลาดการค้าในกัมพูชา รัฐบาลไทยจะต้องริบดำเนินการเพื่อช่วงชิงการค้าได้เปรียบทางการค้ากับกัมพูชา ไม่เช่นนั้นประเทศไทยจะเสียเปรียบประเทศอื่น ๆ ที่เข้ามาทำการตลาดในกัมพูชา เช่น สิงคโปร์ ได้เข้ามาเช่าพื้นที่ในกัมพูชาปลูกปาล์มน้ำมัน และส่งปาล์มน้ำมันขายให้กับต่างประเทศ ซึ่งผู้วิจัยเชื่อว่า ประเทศสิงคโปร์ได้ทำการวิจัยการตลาดในกัมพูชามาเป็นอย่างดี

บ่อนการพนันในกัมพูชา รัฐบาลไทยควรศึกษาถึงผลกระทบที่ส่งผลเสียที่มีมากกว่าผลดี ของบ่อนการพนันในกัมพูชาซึ่งอยู่ติดเขตชายแดนไทย รวมทั้งศึกษาวิธีป้องกันไม่ให้เกิดผลกระทบ หรือให้เกิดผลกระทบให้น้อยที่สุดต่อประชาชนไทย และเยาวชนไทย

การตัดไม้ทำลายป่า รัฐบาลไทยควรศึกษาเรื่องการตัดไม้ทำลายป่าในกัมพูชา ซึ่งในที่สุด ความเสียหายจากการตัดไม้ทำลายป่าในกัมพูชาจะส่งผลกระทบต่อจังหวัดชายแดนไทยที่มีอาณา เขตติดต่อกับชายแดนกัมพูชา ซึ่งได้เริ่มส่งผลกระทบบ้างแล้ว ที่จังหวัดสระแก้วซึ่งมีอาณาเขต ติดต่อกัน มีสภาพภูมิอากาศที่ร้อน แห้งแล้ง ฝนไม่ตกตามฤดูกาล

การใช้สารเคมีและยาฆ่าแมลง รัฐบาลไทยควรศึกษาผลกระทบของการใช้สารเคมีและยาฆ่า แมลงที่ส่งเข้าไปขายยังกัมพูชา ซึ่งขณะนี้ชาวกัมพูชานิยมใช้ยาฆ่าแมลงเป็นอย่างมาก ซึ่งใน อนาคตจะส่งผลกระทบมาถึงไทยในที่สุด เนื่องจากการใช้สารเคมีเป็นการทำลายสภาพแวดล้อมทาง ธรรมชาติ

การค้าขายกับกัมพูชา ซึ่งไทยได้เปรียบประเทศอื่น ๆ ที่มาค้าขายกับกัมพูชา เนื่องจากไทย และกัมพูชาเป็นประเทศเพื่อนบ้านที่มีความใกล้ชิดกันมาเป็นระยะเวลาช้านาน การค้าขายในกัมพูชา ไทยจึงไม่ควรเห็นแก่ผลประโยชน์ในด้านธุรกิจแต่เพียงอย่างเดียว แต่ควรมีคุณธรรมในการค้าขาย ด้วย รวมทั้งเรื่องผลทางด้านสิ่งแวดล้อม ปัญหาสังคม และมนุษยธรรม ของประชาชนตามแนว ชายแดนของทั้งสองประเทศ

จากการลงพื้นที่ทำการวิจัย ผู้วิจัยพบว่าประชาชนไทยและประชาชนกัมพูชา ที่อยู่ตามแนว ชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว ส่วนมากจะเป็นพี่น้องกัน และจะมีการไปมาหาสู่กันอยู่ เสมอ เหมือนเช่นในอดีตที่ผู้วิจัยพบในเอกสารจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ เรื่อง การพิจารณาเพื่อ เตรียมการปิดพรมแดนไทย-กัมพูชา เมื่อ พ.ศ. 2499 ว่า “ การปิดพรมแดนไทย-กัมพูชา น่าจะเป็น การกระทบกระเทือนจิตใจประชาชนที่มีภูมิสำเนาตามชายแดนทั้งสองฝ่ายเพราะราษฎรตาม ชายแดนมีความผูกพันทางเครือญาติใกล้ชิดจนไม่อาจแยกได้ ” ซึ่งในปัจจุบัน ความใกล้ชิดของ ประชาชนทั้งสองประเทศยังคงมีความผูกพันเช่นเดียวกับในอดีต

รัฐบาลไทยควรผ่อนผันในการเข้าออกประเทศไทย ของประชาชนสองประเทศด้วยการออก เอกสารหลักฐานให้แก่บุคคลเหล่านี้ ซึ่งไม่น่าจะมีพฤติกรรมในการหลบหนีเข้าเมือง ซึ่งจะเป็นการ ส่งเสริมสัมพันธไมตรีที่ดีต่อประชากรทั้งสองประเทศ

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

เอกสารและข้อมูลชั้นต้น

เอกสารที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์

- สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เลขที่ กต. 71/12. นโยบายการช่วยเหลือประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียง. กระทรวงมหาดไทย. (2498, 12 พฤศจิกายน).
- _____. เลขที่ (1) มท. 3.1.2.5/8. ความตกลงทางศุลกากรระหว่างไทยกับ กัมพูชา. กระทรวงมหาดไทย กองนโยบายภายนอกประเทศ. (2499, 3 สิงหาคม).
- _____. ก/ป7/2513/12 พรหมแดนไทยและกัมพูชาได้เปิดเป็นปกติแล้ว. ปีที่ 1.
- _____. ก/ป5/2518/14. ไทยเขมรฟื้นฟูความสัมพันธ์. ปีที่ 3.
- _____. ก/ป5/2519/7. ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-กัมพูชารายละเอียดเกี่ยวกับการค้าและข้อตกลงผ่านแดน. ปีที่ 1 - 2.
- _____. ก/ป5/2519/7. สถานการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศในภูมิภาคอินโดจีนและกลุ่มอาเซียน. ปีที่ 1 - 2.
- _____. ก/ป5/2520/3. ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-กัมพูชาประชาธิปไตยและการรุกรานชายแดนไทย. ปีที่ 1-12.
- _____. ก/ป5/2520/ปีที่ 4. ความสัมพันธ์ระหว่างไทย - กัมพูชา.
- _____. จดหมายเหตุ รัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1173 เลขที่ 23.
- _____. จดหมายเหตุ รัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1174 - 1177 เลขที่ 9. ชื่อพระราชสาส์นไทยและญวนว่าด้วยเมืองเขมร.

เอกสารที่ตีพิมพ์แล้ว

- กระทรวงการต่างประเทศ กรมการเมือง. (2525). ประมวลเอกสารความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับต่างประเทศ พ.ศ. 2519 - 2524. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- กระทรวงการต่างประเทศ กรมสนธิสัญญาและกฎหมาย. (2512, 28 พฤษภาคม). คำสั่งที่ กต. 0603/17699. เรื่อง ขอเชิญประชุมพิจารณายกเลิกการปิดพรมแดนไทย-กัมพูชา.
- กระทรวงมหาดไทย. (2501, 25 พฤศจิกายน). ประกาศคณะปฏิวัติ. ฉบับที่ 27. เรื่อง ให้ปิดพรมแดนระหว่างไทยกัมพูชาอย่างเด็ดขาด.
- กระทรวงมหาดไทย กลุ่มงานประมาณสถานการณ์ด้านการข่าว. (2546). การวิเคราะห์เหตุการณ์จำลองในกัมพูชาและการชุมนุมประท้วงของคนไทยบริเวณหน้าสถานทูตกัมพูชา ประจำประเทศไทย. (บันทึกการประชุม). เลขที่ มท. 0214/90.

- กระทรวงมหาดไทย สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย. (2504 , 25 ตุลาคม). คำสั่งที่ มท.
17443/2504 เรื่อง กัมพูชาตัดสัมพันธ์ไมตรีทางการทูตกับประเทศไทย.
กรมศิลปากร. (2498). พระราชพงศาวดารกรุงสยาม (ฉบับบริติชมิวเซียม). พระนคร :
ก้าวหน้า.
- กรมศิลปากร. (2505). พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) กับ
พระจักรพรรดิพงศ์ (จาก). พระนคร : ก้าวหน้า.
- _____. (2509). คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัดและพระราช
พงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์. พระนคร : ก้าวหน้า.
- _____. (2510). รวมเรื่องเกี่ยวกับญวนและเขมร. พระนคร : ก้าวหน้า.
- _____. (2511). เมืองไทยในรัชกาลที่ 3. พระนคร : ก้าวหน้า.
- _____. (2511). ประชุมพงศาวดารฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม 1. พระนคร : ก้าวหน้า.
- _____. (2534). พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา. เล่ม 1. พระนคร : กรม
ศิลปากร.
- จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (ม.ป.ป.). พระราชพงศาวดารไทยฉบับพระ
ราชหัตถเลขา. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (ม.ป.ป.). พระราชพงศาวดารไทยฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 2.
กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- ชาติชาย ชุณหะวัณ. เอกสารแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีต่อรัฐสภา. (2531, 5
สิงหาคม).
- ศาลากลางจังหวัดปราจีนบุรี. (2534, 15 มิถุนายน). เรื่อง การเปิดจุดผ่อนปรนการค้าและ
การสัญจรไป – มาของประชาชนบริเวณชายแดนไทย – กัมพูชา บ้านคลองลึก
อำเภออรัญประเทศ จังหวัดปราจีนบุรี.
- ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่ม 110 ตอนที่ 125 วันที่ 2 กันยายน พุทธศักราช
2536.
- สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระแก้ว. (2546, 16 พฤษภาคม). รายงานสรุปภาวะการค้า
ชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว. (บันทึกการประชุม).
- สำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. (2519, 10 สิงหาคม). เพื่อให้ความเห็นชอบในหลัก
การดำเนินการค้าชายกับกัมพูชา. (บันทึกการประชุม).
- สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (2519). สยามจดหมายเหตุ. ปีที่ 1 ฉบับที่ 32.

เอกสารและข้อมูลชั้นรอง

หนังสือ

- กระทรวงการคลัง กรมศุลกากร สำนักงานศุลกากรภาคที่ 1. (2546). *ภารกิจด้านศุลกากร อนุรักษ์ประเทศ*. (เอกสารประกอบคำบรรยาย) กรุงเทพฯ : กระทรวงการคลัง กรมศุลกากร สำนักงานศุลกากรภาคที่ 1.
- กระทรวงการต่างประเทศ. (2504). *ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย กับกัมพูชา*. พระนคร : สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี.
- กระทรวงการต่างประเทศ กองเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. (2513). *ภูมิหลังเกี่ยวกับกัมพูชา*. พระนคร : กระทรวงการต่างประเทศ กองเอเชียตะวันออกเฉียงใต้.
- กระทรวงการต่างประเทศ กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ. (2521). *เงินหมุนเวียนการค้าชายแดน*. กรุงเทพฯ : กระทรวงการต่างประเทศ กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ.
- กระทรวงกลาโหม สำนักรัฐมนตรีกระทรวงกลาโหม. (2541). *การปฏิบัตินโยบายเพื่อความมั่นคงไทย-กัมพูชา*. กรุงเทพฯ : กระทรวงกลาโหม สำนักรัฐมนตรีกระทรวงกลาโหม.
- กระทรวงพาณิชย์. (ม.ป.ป.). *นโยบายการค้าและการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของไทย*. กรุงเทพฯ : กระทรวงพาณิชย์.
- กระทรวงพาณิชย์. (2539). *ข้อมูลการตลาด จังหวัดสระแก้ว*. กรุงเทพฯ : กระทรวงพาณิชย์.
- กระทรวงมหาดไทย กองการต่างประเทศ. (2545). *นโยบายและแนวทางการบริหารจัดการจุดผ่านแดน* (เอกสารประกอบการบรรยาย). กรุงเทพฯ : กระทรวงมหาดไทย กองการต่างประเทศ.
- กระทรวงมหาดไทย กองการต่างประเทศ. (2546). *นโยบายและแนวทางการบริหารจัดการจุดผ่านแดน*. (เอกสารประกอบคำบรรยาย). กรุงเทพฯ : กระทรวงมหาดไทย กองการต่างประเทศ.
- กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์. กองนโยบายการพาณิชย์. (2522). *สถิติ. ค.ศ. 1919-1976*. กรุงเทพฯ : กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ กองนโยบายการพาณิชย์.
- _____. (2522 ก). *สถิติแสดงการเงินระหว่าง พ.ศ. 2462-2519*. กรุงเทพฯ : กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ กองนโยบายการพาณิชย์.
- _____. (2522 ข). *สถิติแสดงสถานะการค้ารายปี ระหว่างประเทศไทยกับกลุ่มประเทศในอินโดจีน พ.ศ. 2462-2521*. กรุงเทพฯ : กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ กองนโยบายการพาณิชย์.

- _____ . กองนโยบายการพาณิชย์. (2523). *สถิติแสดงสถานการณ์ค้ารายปีระหว่างประเทศไทยกับกลุ่มประเทศในอินโดจีน พ.ศ. 2462 – 2521, 2522.* กรุงเทพฯ : กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ กองนโยบายการพาณิชย์.
- เขียน วีระวิทย์. (2524). *กัมพูชา.* กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เขียน วีระวิทย์ และ สุนัย ผาสุข. (2543). *กัมพูชา.* กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ศูนย์บริการวิชาการ. (2541). *บทสรุปสำหรับผู้บริหาร โครงการการขนส่งสินค้าผ่านแดนไทยไปยังอินโดจีน.* กรุงเทพฯ : ศูนย์บริการวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สถาบันเอเชียศึกษา. (2535). *การค้าไทย-อินโดจีน.* กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชุตินา บุญยประภัตร. (2544). *ระบบเศรษฐกิจใหม่และการค้าเสรี.* (เอกสารประกอบคำสอน). กรุงเทพฯ : วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร. อัดสำเนา.
- ชุมพล เลิศรัฐการ. (2534). *กัมพูชาในการเมืองโลก : บทบาทของเจ้าสีหนุกับสงครามและสันติภาพ.* กรุงเทพฯ : ัญญาพับลิเคชั่น.
- ชัยอนันต์ สมุทรวณิช. (2525). *ยังเติร์กทหารประชาธิปไตย การวิเคราะห์บทบาททหารในการเมืองไทย.* กรุงเทพฯ : เกษมการพิมพ์.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา. *เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเมืองญวนและเมืองเขมรในสมัยรัชกาลที่ 2.* อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพคุณหญิงอภัยสงคราม(รั่มภา โชติดีติก) ณ เมรุมกุฎกษัตริยาราม วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2494.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา. (2511). *พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2.* พิมพ์เป็นอนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพลเรือเอกหลวงอาจณรงค์ (เอ็ง ช่วงสูนิช) ป.ช. ; ป.ม. ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส. วันที่ 28 กรกฎาคม 2511.
- ถนอม อาณามวัฒน์. (2533). *ภูมิหลังความสัมพันธ์ไทย-เขมร-ญวน.* กรุงเทพฯ : แสงรุ่งการพิมพ์.
- สำนักงานปกครองจังหวัดสระแก้ว. (2548). *เอกสารบรรยายสรุป.* สระแก้ว : สำนักงานปกครองจังหวัดสระแก้ว.
- ทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค), เจ้าพระยา. (2506). *พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ รัชกาลที่ 3-4.* ธนบุรี : ป.พิศนาคะการพิมพ์.
- ทวิช สุภาพรณ์. (2509). *ภัยด้านอินโดจีน.* พระนคร : เบญจมิตร.
- ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา. (ม.ป.ป.). *ประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์.* กรุงเทพฯ :

อักษรการพิมพ์.

นราทิพย์พงศ์ประพันธ์, กรมหมื่นพลตรี. (2507). *ประวัติการทูตไทย*. พระนคร :
ไทยวัฒนาพานิช.

นรนิติ เศรษฐบุตร. (2526). *การขัดแย้งระหว่างสาธารณรัฐประชาชนจีนและสหภาพ
โซเวียตเป็นเหตุที่สำคัญที่ทำให้กรณีพิพาทในแหลมอินโดจีนระหว่างเขมรและ
ญวนขยายตัวและยืดเยื้อ*. กรุงเทพฯ : เอกสารวิจัยหมายเลข 20
สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ปัญญา บริสุทธิ์. (2513). *กัมพูชา*. พระนคร : วิทยากร.

ประทีป วาทิน. (2501). *สารคดีประวัติศาสตร์ปราสาทหินเขาพระวิหาร*. พระนคร :
ไทยวัฒนาพานิช.

ประสงค์ สุนศิริ. (2535). *ปาฐกถาพิเศษ นโยบายการค้าชายแดน*. (เอกสารประกอบการ
สัมมนา). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. อัดสำเนา.

โมทยากร (นามแฝง). (2517). *ประวัติศาสตร์ 9 ประเทศ*. พระนคร : พิศยาการ.

เมธา พร้อมเทพ. (2523). *ขบวนการสงครามเวียดนาม – กัมพูชา*. กรุงเทพฯ :
สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เรื่องเดชนันต์, หลวง. (2524). *พระราชพงศาวดารกรุงกัมพูชา*. กรุงเทพฯ :
ไทยวัฒนาพานิช.

วิจิตรวาทการ, หลวง. (2516). *เอกสารเรื่องความสัมพันธ์กับต่างประเทศสมัย
กรุงศรีอยุธยา*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

วินิตดา สุกรเสพย์. (2527). *อาเซียนในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ*. กรุงเทพฯ :
เจ้าพระยาการพิมพ์.

เสถียรโกเศศ. (2506). *วัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ ของไทย*. พระนคร :
ไทยวัฒนาพานิช.

สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2535). *การค้าไทย – อินโดจีน*.
กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2542). *แผนการลงทุน
จังหวัดสระแก้ว*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ.

_____, และสถาบันวิจัยและพัฒนาแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และผู้เชี่ยวชาญจาก
ประเทศกัมพูชา. (2545). *โครงการจัดทำแผนความร่วมมือทางเศรษฐกิจและ
แผนปฏิบัติการระหว่าง ไทย-กัมพูชา*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานจังหวัดสระแก้ว. ฝ่ายข้อมูลและติดตามประเมินผล. (2546). *เอกสารบรรยายสรุป*

จังหวัดสระแก้ว. สระแก้ว : ฝ่ายข้อมูลและติดตามประเมินผล. สำนักงานจังหวัด
สระแก้ว.

สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง กองตรวจคนเข้าเมือง 3 ด้านตรวจคนเข้าเมืองอรัญประเทศ.

(2546). เอกสารบรรยายสรุป. (เอกสารประกอบคำบรรยาย) อรัญประเทศ :
ด้านตรวจคนเข้าเมืองอรัญประเทศ.

สำนักงานพาณิชย์จังหวัดปราจีนบุรี. (2535). ข้อมูลการตลาด จังหวัดปราจีนบุรี ประจำปี
2534. ปราจีนบุรี : สำนักงานพาณิชย์จังหวัดปราจีนบุรี.

สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระแก้ว. (2540). ข้อมูลตลาด จังหวัดสระแก้ว ปี 2540.
สระแก้ว : สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระแก้ว.

_____. (2542). สรุปภาวะค้าขายชายแดนไทย – กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว.
สระแก้ว : สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระแก้ว.

_____. (2543). ข้อมูลตลาด จังหวัดสระแก้ว ปี 2543. สระแก้ว
: สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระแก้ว.

_____. (2544). การค้าชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว ปี 2544. สระแก้ว :
สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระแก้ว.

_____. (2545). การค้าชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว. สระแก้ว :
สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระแก้ว.

_____. (2546). การค้าชายแดนไทย – กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว ปี 2545–2546 : ครั้งที่
แรก. สระแก้ว : สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระแก้ว.

_____. (2546). การค้าชายแดนไทย – กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว ปี 2545–2546.
สระแก้ว : สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระแก้ว.

_____. (2547). การค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว. 2546-2547 ครั้งที่
แรก. สระแก้ว : สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระแก้ว.

_____. (2548). การค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว. ปี 2548 (มกราคม-
มิถุนายน). สระแก้ว : สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระแก้ว

สำนักงานรัฐมนตรีกระทรวงกลาโหม. (2541). การปฏิบัตินโยบายเพื่อความมั่นคงไทย -
กัมพูชา. กรุงเทพฯ : สำนักงานรัฐมนตรีกระทรวงกลาโหม.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2544). รวมคำแถลงนโยบายของรัฐบาล ตั้งแต่
คณะแรกจนถึงคณะปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

สำนักนายกรัฐมนตรี. (2523). ประมวลคำแถลงนโยบายของรัฐบาลไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2475
– 2523. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.

สมพงษ์ ชูมาก. (2527). ความพยายามของนานาประเทศในการแก้ไขวิกฤตการณ์
กัมพูชา. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

องค์การบริหารส่วนจังหวัดสระแก้ว. (2546). *เอกสารบรรยายสรุปตลาดโรงเกลือ จังหวัดสระแก้ว*. สระแก้ว : องค์การบริหารส่วนจังหวัดสระแก้ว.

_____. (2546). *ตลาดโรงเกลือต้อนรับคณะอนุกรรมการท่องเที่ยวสภาผู้แทนราษฎร*. (เอกสารบรรยายสรุป) สระแก้ว : องค์การบริหารส่วนจังหวัดสระแก้ว.

_____. (2548). *ข้อมูลตลาดโรงเกลือ*. (เอกสารบรรยายสรุป) สระแก้ว : องค์การบริหารส่วนจังหวัดสระแก้ว.

วารสาร

“ไทยตัดความสัมพันธ์กับกัมพูชา,” (2513, 9 กันยายน). *วิทยุสาร*. ปีที่ 20(172) : หน้าที่ 1. “การค้าชายแดน,” (2519). *สยามจดหมายเหตุ* 1(32) : 765.

ญอง ฟิลิป เบจา. “จีนและอาเซียนกับปัญหาการค้ากัมพูชา,” *เอเชียปริทัศน์* 9 : 1 (ม.ค. – เม.ย.) : 54 – 63.

เขียน ธีระวิทย์. “การเมืองเกี่ยวกับประเทศกัมพูชา,” *เอเชียปริทัศน์* 6 : 3 (ก.ย. – ธ.ค. 2528) : 19 – 30.

“ไทยกับกระบวนการสันติภาพในกัมพูชา ปัญหาของนโยบายที่สะท้อนผลประโยชน์ประเทศ,” *Chulalongkorn Review*. 3(11) : 75 – 84 ; เมษายน – มิถุนายน 2534.

ประสงค์ สุนศิริ. “ปัญหาการรุกล้ำอธิปไตยตามแนวชายแดน,” *จิตวิทยาความมั่นคง*. (2528) : 312 – 329.

สมยศ แซ่มซ้อย. (2532). “นโยบายแปรสนามรบเป็นตลาดการค้า เปิดชุมทรัพย์เศรษฐกิจและการค้าในอินโดจีน,” *จุฬาลงกรณ์วารสาร* ปีที่ 1 ฉบับที่ 3 เมษายน – มิถุนายน 2532.

วิทยานิพนธ์

เขียน ธีระวิทย์. (2535). *การค้าไทย – อินโดจีน*. งานวิจัยสถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

จรัส กุลละวณิชย์ พลโท. (2530-2531). *กลุ่มประเทศอินโดจีนกับความมั่นคงแห่งชาติของประเทศไทย*. วิทยานิพนธ์ **นักศึกษามหาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร**. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร. ถ่ายเอกสาร.

ไชยะ ชลวานิช. (2538). *บทบาทของสหประชาชาติต่อการรักษาสันติภาพในยุคหลังสงครามเย็น : ศึกษากรณีการปฏิบัติการในกัมพูชา (1991 – 1993)*. วิทยานิพนธ์ ร.ม. สาขาวิชาการระหว่างประเทศและการทูต กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย

- มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- ธิดา จาตุประยูร. (2510). *บทบาทของไทยเกี่ยวกับเขมรในรัชกาลที่ 3 และรัชกาลที่ 4*. วิทยานิพนธ์ อ.ม. สาขาวิชาประวัติศาสตร์. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ถนอม อาณามวัฒน์. (2514). *ความสัมพันธ์ระหว่างไทย เขมร และญวน ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น*. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. ประวัติศาสตร์. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- ปิ่นทอง ใจสุทธิ. (2538). *นโยบายต่างประเทศของไทยต่อปัญหาแกมพูขาระหว่าง พ.ศ. 2518 – 2534*. วิทยานิพนธ์ ร.ม. สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิวัฒนา กาญจนอักษรเดช. (2507). *สัมพันธ์ภาพทางการเมืองระหว่างประเทศไทยกับประเทศแกมพูชาติตั้งแต่ พ.ศ. 2489*. วิทยานิพนธ์ ร.ม. (การทูต). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- สุนัย ผาสุข. (2539). *นโยบายการต่างประเทศของไทย: ศึกษากระบวนการกำหนดนโยบายของรัฐบาล พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ต่อปัญหาแกมพูชาติ 4 สิงหาคม ค.ศ. 1988 ถึง 23 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1991*. วิทยานิพนธ์ ร.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- สุภาพร โคนกระบิน. (2534). *นโยบายต่างประเทศของไทยต่อกลุ่มอินโดจีนระหว่าง พ.ศ. 2518 ถึง พ.ศ. 2523*. สารนิพนธ์ ร.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- สุพรรณิการ์ สวีระสฤษดิ์. (2525). *นโยบายของไทยต่อประเทศแกมพูขาระหว่าง พ.ศ. 2518 ถึง พ.ศ. 2523*. วิทยานิพนธ์ ร.ม. สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสาวภาคย์ เตชะสาย. (2533). *นโยบายต่างประเทศของไทยต่อกลุ่มประเทศอินโดจีน ในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ*. วิทยานิพนธ์ ร.ม. (รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- ศัลย์ ศรีเพ็ญ พลตรี. (2530-2531). *ผลกระทบจากกองกำลังต่างชาติต่อราษฎรไทยตามแนวชายแดนด้านกองกำลังบูรพา*. วิทยานิพนธ์ นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร. ถ่ายเอกสาร.

อินเทอร์เน็ต

<http://www.sakaeo.go.th/chapter/data2.htm>

<http://www.sakaeo.go.th/chapter/data3.htm>

<http://www.sakaeo.go.th/chapter1/data8.htm>

<http://www.sakaeo.go.th/chapter3/data26.htm>

สัมภาษณ์

กอน รัน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, ตลาดโรงเกลือ อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว. เมื่อ 27 เมษายน 2549.

กลอน สอนดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, ตลาดบ้านตาพระยา อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว. เมื่อ 27 เมษายน 2549.

แกะ จินดา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, ตลาดบ้านตาพระยา อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว. เมื่อ 27 เมษายน 2549.

โกสอ ยิม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, ตลาดบ้านหนองปรือ อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว. เมื่อ 27 เมษายน 2549.

จันตรี ทะ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, ตลาดโรงเกลือ อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว. เมื่อ 27 เมษายน 2549.

จิรา จันทรอินทร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, ตลาดโรงเกลือ อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว. เมื่อ 27 เมษายน 2549.

ใจ ดีพวก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, ตลาดบ้านหนองปรือ อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว. เมื่อ 27 เมษายน 2549.

ชนาธิป โคมณี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการปกครอง จังหวัดสระแก้ว ศาลากลางจังหวัดสระแก้ว. อำเภอเมือง จังหวัดสระแก้ว เมื่อ 27 เมษายน 2549.

ธิดา ทิ้ง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, ตลาดโรงเกลือ อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว. เมื่อ 27 เมษายน 2549.

บุญมา จันมี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, ตลาดโรงเกลือ อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว. เมื่อ 27 เมษายน 2549.

ปัญญา สระทองอุ่น พันจ่าอากาศเอก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, สำนักงานจังหวัดสระแก้ว ศาลากลางจังหวัดสระแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดสระแก้ว เมื่อ 2 พฤษภาคม 2546.

เพ็ญ ศรีจัทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, ตลาดบ้านเขาติน อำเภอคลองหาด จังหวัดสระแก้ว. เมื่อ 27 เมษายน 2549.

วรเทพ ปีสาวงษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, สำนักงาน
วัฒนธรรมจังหวัดสระแก้ว ศาลากลางจังหวัดสระแก้ว . อำเภอเมือง จังหวัดสระแก้ว
เมื่อ 22 มีนาคม 2549.

วิจิต ศรีประเสริฐ พันเอก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์,
กองบัญชาการกองพลทหารราบที่ 2 รักษาพระองค์. อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี
เมื่อ 2 เมษายน 2529.

วีระวัฒน์ ชื่นวาริน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, สำนักบริหาร การ
ปกครองท้องถิ่น. กรมการปกครอง. กระทรวงมหาดไทย. เมื่อ 8 เมษายน 2549.

ศักดิ์ชัย บรรณาสาร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, สำนักงาน
คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว เขต 1. อำเภอเมือง จังหวัดสระแก้ว เมื่อ
20 มกราคม 2549.

สมศักดิ์ กิจดตขาม พันตรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์, ตลาด
หนองปรือ อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว. เมื่อ 27 เมษายน 2549

สุรินทร์ พลายระหาร พันตำรวจโท เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นพภัสสร มาเทียน เป็นผู้สัมภาษณ์,
สำนักงานด่านตรวจคนเข้าเมืองอรัญประเทศ อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว, เมื่อ
2 พฤษภาคม 2546.

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ	นพภััสสร มาเทียน
วัน/เดือน/ปี/ เกิด	12 พฤษภาคม พุทธศักราช 2503
สถานที่เกิด	โรงพยาบาลจอหอ จังหวัดนครราชสีมา
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 44/151 ถนนลาดพร้าว แขวงลาดพร้าว เขตลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร 10320
ตำแหน่งหน้าที่การงานในปัจจุบัน	กรรมการผู้จัดการบริษัทวีรนา เทรตดิ้ง จำกัด
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	บริษัทวีรนา เทรตดิ้ง จำกัด 290 ซอยลาดพร้าว 112 แขวงวังทองหลาง เขตวังทองหลาง กรุงเทพมหานคร 10310
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2512	มัธยมศึกษาตอนต้น จากโรงเรียนอรุณประเทศ
พ.ศ. 2523	ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง จากวิทยาลัยครูพระนคร
พ.ศ. 2530	คบ.ครุศาสตร์บัณฑิต จากวิทยาลัยครูเพชรบุรีวิทยาสงครณ
พ.ศ. 2549	กศ.ม. (ประวัติศาสตร์) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ